

Lusy.

T/45

STŘÍBRNÉ MĚSTO.

*„Bratrsky sjednocený kontigent —
to je budoucnost!“*

Victor Hugo.

Tiskl František Rebec v Praze.

Jan Kroužil
Kroužil Jan, Brno, Masurova 18.

STŘÍBRNÉ MĚSTO.

ROMÁN HORYMÍROVA KRAJE.

NAPSAL

QUIDO M. VYSKOČIL.

POCTĚNO R. 1912 CENOU TURKOVOU.

TŘETÍ PŘEHLÉDNUTÉ VYDÁNÍ.

1929

NAKLADATEL L. MAZÁČ V PRAZE.

Tento románový cyklus zcelen je z hornických povídek:
Svah — Mstitel — Uvolněné prameny — Domeček.
(Skončen r. 1908, znovu přehlédnut r. 1927 a r. 1929.)

Všechna práva, zvláště překladů a zfilmování vyhrazuje si
autor.

*Svaté památce milovaných rodičů, zbožňované
matky a drahého otce, posvěcuji tuto prostou
knihu, v níž osvěžují tklivé i blahé vzpomínky
na rodný kraj můj i bratří mých . . .*

Quido Maria.

Pozvolna noří se přede mnou
obrysy rodného města.
Znavený klesám do mechu —
U cíle je již má cesta.

Za mnou je šumivý brdský pás,
jenž s ptactvem, s květy mne bratřil,
po dlouhé hodiny jím jsem šel,
abych tě, město mé, spatřil.

A jak jsem zas Svatou Horu zřel,
dětských her předrahou vzkazku,
k tobě jsem, město, pocítil
znovu svou velikou lásku.

Leta jdou kolem. Kdo tam z vás
na mne dnes vzpomene si,
Vám že jsem žil, vás miloval?
O město, lidé a lesy!

Na dosah jste mi opět dnes,
dávné sny chvějí se rtoma —
Proč mi tak teskno u srdce?
Cizí jsem doma... doma...

„Mechy rodných střeň.“

ÚVODEM.

Hornický svět, tak jak jsem jej od nejjiřnějších dob svého života poznával a učil se milovat, a jak jsem se s ním stále důvěrněji sblížoval, tak mnohověrný v temném příšeří přehlubokých propastí, tak lákavý záhadami a tajemstvími utichlých štol a mlčelivých slují, vybízeli mne již od počátků mé literární tvorby k vyličení svérázného lidu černé, upracované krve, jeho snah i příštích nadějí.

Vábila mne tu kromě zmíněného obdivu také skutečnost, že hornický genre v moderní literatuře české neměl téměř obhájce a nemá ho vlastně podnes. Pravděpodobně odstrašovaly tu a dosud odstrašují povolané snad spisovatele asi obtíže, spojené s proniknutím v duši lidu, mezi nímž bylo třeba dlouhá léta žítí, bratrsky s ním cítiti a za jeho sociální tužby a ideály pracovati, jakož i značně obtížné podmínky odborného vzdělání, které i v románu tak ideově neseném, jakým jest, nebo aspoň touží býti „*Stříbrné město*“, nehraje úlohy nejmenší.

Mně však Osud šťastně dopřál obého. Narozen v Příbrami, stál jsem od dětství blízko hornickému

životu, jeho zklamáním, děsu i jeho pracně dosaženým úspěchům.

Již jako hoch měl jsem nejednou příležitost poznati chmurnou říši štol a nebezpečných komínů. V dnech obrovské důlní katastrofy r. 1892 prožil jsem jako citlivý divák všechny hrůzy nezapomenutelných chvil, které příbramské šachty proměnily v nejkrvavější obětní oltáře.

Měl jsem také již tehdy mezi horníky dobrého přítele, havířského tambora Kmínka, který k nám často docházel, aby si se mnou a s bratry pohrál nebo vyprávěl nám něco z bohatých svých zkušeností důlních.

Květnová katastrofa, bohužel, také jeho pohřbila ve svých pekelně rozžhavených jámech a já aspoň jeho jméno zachovávám tímto lidské paměti.

Brzy po obrovském důlním neštěstí zažil jsem po prvé dělnickou stávku. Konečně pak dalším postupem let, studijní doba na báňské akademii příbramské poskytla mi i při neutěšených poměrech velkoněmeckých, jež mne odtamtud vypudily, s dostatek odborných vědomostí, takže jsem mohl ke stavbě své práce přikročiti s plnou odvahou a s pozitivními zkušenostmi. Avšak i potom snažil jsem se z přehojného materiálu s dobrým svědomím vybrati vždy z vhodného jen nejlepší, z mnohotvárného pak pouze to, co nejvíce lákalo dějově i ideově.

Za dlouholetých srdečných styků s dělným lidem podařilo se mi sebrati též všechny hornické pověsti

příbramské, ať již byly majetkem vrstev nebo jednotlivců, a tím získati i poetickou výplň pro reální ornamenty dějové.

V malých dusných krčmách vesnických sedával jsem tehdy často se starými havíři, lákaje z nedůvěřivých jejich duší tajemné paměti legend a důlních zkazek, nebo kořistě z jejich zkušeností, mluvy a z praktických vědomostí.

Na těchto pak podkladech, mnohdy velmi pracně nastrádaných, počal jsem posléze vlastní práci. Jakési měřítko a nedokonalý vzor mohly mně tu jediné poskytnouti povídky, uložené v „Matici Hornické“, jež r. 1881 vycházela v Příbrami (tiskem a nákladem Jos. Kadečky), ale přesvědčil jsem se záhy, že vkus současné doby přihlížel příliš shovívavě k provedení i k námětům.

Nechtěl-li jsem se tedy podříditi vlivným vzorům světové literatury, byl jsem nucen spokojiti se jen vlastní zkušeností a tím, čemu mne naučilo okolí, v němž jsem celkem čtvrt století žil.

Vzpomínal jsem tu často zvláště *Julia Zeyera*, který v posledních plánech svých snil též o hornickém románu z okolí příbramského, zda si též uvědomil všechny obtíže, jež se mně nyní stavěly v cestu, neboť se nezvyklá látka jen ztuha podávala literárnímu zpracování. Zemden a často znechucen utíkal jsem od ní, abych po čase znovu se k ní vrátil s obnovenou vytrvalostí.

Proto pouze zvolna objevovaly se obrysy mého „Stříbrného města“ a teprve po více než šestiletém

úsilí dokončena byla tato práce, v níž uzavřeny jsou nejkrásnější vzpomínky mé mladosti a zachycen rodinný kraj, tak jak se v srdci odleskl drahý jeho obraz. A jistě jen pro tu lásku, s níž jsem líčil mnohotvárný život milovaného údolí podbrdského, i nad nejtesknějšími stránkami této knihy vznáší se laskavá záře autorova očekávání.

Nebyloť možno vždy umlčeti srdce hlasem rozumu! — —

Před tím vydal jsem již hornické motivy: „Pochodně“ (II. vyd. rozebráno), připsané bratru Oskarovi, první cyklus hornických zkazek „Tajemná světla živých hrobů“ (rozebráno), a příběh důlního koníka „Tatárek“ (rozebráno), věnovaný bratru Lvovi, v kterýchžto pracích namnoze vystupovaly tytéž osoby, jako v přítomném románě. Kromě zmíněných knih měl jsem tehdy ještě rozvrženou dramatickou báseň „Horymír“, kterou jsem později zpracoval v stručnější světské oratorium „Vzlet“ (otiskla „Vlast“) a v operní libreto „Horymír“.

Všechny tyto práce dějišti položeny byly z velké části také do Příbramě, právě tak jako román „Stříbrné město“, třeba by ideová jeho podstata nechtěla býti jen a jen studií života příbramských dolů, nýbrž povšechným jakýmsi snem havířského lidu vůbec, a do jisté míry i pokusem o jeho realizaci.

Vydávaje tuto knihu již v třetím vydání, připisuji jí opět milovaným rodičům, lituje jen, že se již — bohužel — nikdo z nich nedočkál nové oslavy kraje,

který dodnes vroucně vzpomíná jejich dlouholetého blahodárného působení a pod jehož ochranou klidně dřímá i drahý můj otec věčný svůj sen.

V prvním desetiletí mého literárního života *Stříbrné město*, k jehož zpracování vybízel mne i Fr. Herites, jeden z mých přátel nejopravdovějších, znamenalo výslednici uměleckého úsilí a právě ono to bylo, jež mi bylo pobídkou k další práci na této zanedbané liše, jejíž žeň obdařila mne romány *Zemi věrni* a *Průlomy*, kronikou *Věční studenti* cyklem příběhů *Šachta* a *Černá krev* — *ryzí srdce*, popisnou povídkou *V báních Horymírových* a legendárními *Pohádkami hlubin*, kromě přčetných motivů obdobných v románech, dramatech a ve verších. Veřejné ocenění, jehož se dostalo „Stříbrnému městu“ hned na počátku mé literární cesty, jakož i trojí jeho knižní vydání dokazují jistě přesvědčivě, že poctivý můj pokus o *prvý hornický román z Čech v moderní naší literatuře*, o němž psal pochvalně a obšírně i známý francouzský kritik William Ritter v „*Mercuru de France*“, ale o němž pohrdlivě mlčeli naši kritičtí polobozi, našel četné zastance. A i to snad dokazuje oprávněnost jeho nového, téměř nezměněného vydání.

Pokud ovšem má snaha podati českému literárnímu umění obraz tehdejšího sociálního hornického života bude u nás ještě dnes, za poměrů značně zhoršených oceněna, nevím. Přál bych si však i nyní ještě, aby aspoň dobrá vůle autorova povzbudila způsobilější pracovníky k umělecké tvorbě na tomto dosud příliš zanedbávaném odvětví sociálním.

Materiál je nevyčerpatelný, čas však příliš krátký pro jediného pozorovatele, než aby mohl zachytiti a příštím generacím věrně zachovati úplný svérázný obraz důlního života se všemi, dnes již skoro zapomenutými pověrami a legendami, které přirozeně nejsou bez určitého *kulturního významu*.

Doporučovalo by se i uchování užívaného lidového *názvosloví* a jsem přesvědčen, že báňské úřady, jak v tomto požadavku, tak i pro uchování hornických legend (pokud ovšem ve vzácných případech jevíly by náležité porozumění pro tyto neoficiální výkony) příslušným pokynem nadřízených instancí mohly by tu velmi mnoho zdárného uskutečniti.

Bohužel, není příliš naděje, že by se právě v jejich vrstvách našly pro tyto mimořádné výkony ruce příliš ochotné a nezbude tudíž ani mým následníkům — vyskytnou-li se vůbec — než aby sami opět pátrali a pracně shledávali, čeho by se bylo účelným nařízením snadno již dávno lehce docílilo.

Najdou-li se však přece, přeji jim ze srdce v jejich snaze více zdaru, nežli jsem měl já! Sám nevím, co bych k omluvě slabých stránek své práce uvedl. Vím toliko, že jsem ji tvořil s horoucí láskou a s úsilím nejpoctivějším — — —

Staré legendy hornické vzpomínají přecasto tajemné spolupůsobnosti Horního Krále při tvrdých dílech poctivých dělníků.

Snad ani u mne horoucí plamen mládí, který zanechoval moje nadšení pro tuto práci, nebyl ničím

jiným, nežli symbolem vznešené přítomnosti onoho záhadného Spolutěšitele.

Já alespoň milerád kladu tuto skrovnou obětinu nevýznamných vloh svých, s tím vším, co zjevila, co toužila říci a co je jistě patrnou *citlivým srdcím* a slitovným duším, na oltář **velikého** boha černé skalní Poesie!

Zdař Bůh!

V Praze, 18. října 1929.

Quido Maria Vyskočil.

PROLOG.

Uprostřed smaragdového prstenu stále rozpovídáných Brd rozkládá se rodný můj kraj. Svět plný veselých měst, důvěrně stulených dědin, bílých samot, pestrých luk, mlčících hutí a stohlasých šachet — —

Mohutný věnec lesů věčně zelených leží na jeho temeni a dávné zázraky věrného lidu hornického dřímou v stříbrném jeho srdci.

V něžném jarním okouzlení horský vzduch voní tu jabloněmi. V žhavém tavení leta jeho okolí zvoní písněmi a veselou hudbou.

Snivé večery jeseňové obetkávají ho nejnádhernějšími závoji tisícerych barev a zimní smír nikdy mu neodpírá požehnání pohádek...

Na svatém vrchu, na jehož bocích se křehká zeleň mladých bříz smírně snoubí s běloučkou pěnou tisícerych třešňových květů, Svatá Hora stojí, drahý cíl znavených poutníků a tužba naděj plných srdcí. Bílý klášter legend a zázraků vévodí odtud šírému kraji a žehná zlatu luhů, tlumené hudbě klasů i pochmurnému království hlubin, v jehož propastech, více než tisícimetrových, před drobnými oltáříky, vtesanými do skal, malá světla měděných kahanců denně přinášejí skrovnou oběť důvěřivých havířů Té, která sídlí vysoko nad nimi a je Panovnicí poupat, hor i lidských srdcí.

Pokorní obětníci pevně věří, že Hvězda Jitřní bude jim za to mocnou ochranou v nebezpečných hodinách, v nichž sestupují do hlubinaté říše Velikého Permona, která jest jejich druhým domovem.

Touto vírou aspoň zdánlivě posílení, tiše se ubírají tmou k rozpracovaným dílům, zatím 'co vysoko nad nimi září slunce — živé božství plodnosti — svítí veselý den, v němž zanechali tolik horoucích tužeb, hynoucích a rozplývajících se tam bez pomoci a bez ohlasu.

Snad proto také ti, kdož s citlivou duší a srdcem otevřeným krácejí nad tímto zasmušilým světem přeludů a tajemných legend, středem radostné a silné krásy věčně tvořícího života, nacházejí tak často mnohý zvadlý květ a mnohou zapomenutou slzu na odpočívajících vonných úhorech:

Zvadlý květ nikdy dosti neoželených marných snah a nesplněných tužeb prostého lidu důlního — a zapomenuté slzy, nahrazující dušičková světla nedostupných živých hrobů v mstivých horních propastech.

Takový je můj kraj, kraj Horymířův!

Temná melancholie štol a zelené plameny mladých niv jsou jeho barvami — jeho odznakem i jeho sudbou.

Kolísavá, příliš kolísavá je však podnes vláda obou. Přemnohé se sice od posledních let změnilo, ale přes to ještě až příliš často tragická vlajka zasmušilého vládce podzemí výstražně se vlní nad terasami úpraven, hrady šachet, nad ohništi stříbrných hutí i nad rodinami dělnických chat.

Tragická vlajka přemnohých, dosud neuskutečněných tužeb a nedosněných snů.

A svalnatí magové černých božišť nenacházejí posud vítaných znamení v útrobach obětí, aby odvrátili nesčetné pochyby tisíců, plemenící se nebezpečně každým dnem.

Ale já, prostý brdský bard, příliš miluji svůj lid, než abych mu nechtěl dnes zazpívatí píseň vítězství:

Proroctví jasných, zlatých obzorů!

Důvěru šťastnější, bratrské budoucnosti!

Blahozvěst konečného vzplanutí zázračného souhvězdí: rovnosti, smíru a bratrství: neboť jediné tímto heslem lze vyhladiti všechny sociální protivy a nejsnáze přiblížiti se nejniternější hodnotě i významu evangelia práce, hlásajícího prostě a vznešeně:

Poslední Slovo — bude Láska!

A právě pod ochranou tohoto zákona svornosti a smíření též moje píseň počíná...

Kéž zní široko a svobodně k snahám bratří mých, neboť jen Vám, bratři, ji zpívám!

Vám, kteří jste mne poslouchali za dnů hasnoucích nadějí u studených krbů.

Duši i srdcem jí naslouchejte! Toužit v ní veškerá láska má k Vám všem, i zpívá horoucí oddanost k rodnému kraji se stříbrným srdcem a zlatou duší poctivého lidu hornického...

Zdař Bůh!

I.

SWAH.

I.

Matouš Harvat, muž Maryny Hálové, jejímuž otci parní stroj předčasně vyssál zdraví i život, stal se důlním. Zcela neočekávaně!

Byl poměrně mlád — kolem třiceti — a nebyl si také vědom nějakých zvláštních zásluh, pro něž by mohlo býti odůvodněno náhlé jeho postoupení. Nepracoval nikdy svědomitěji než ostatní. A jeho oddanost k vrchnosti? Raději o ní nemluví. Za takovou se sotva dávají kladívka důlního. Co však platno o tom uvažovati, když věc je hotova a nelze ji už změnit! Nutno se sprátněti s náhodným úsměvem osudu, neboť jiného nezbyvá.

Hle, tu přicházejí druhové, aby mu stiskli ruce. Aby mu řekli, jak je těší jeho povýšení. Oslavenec úzkostlivě pátrá v jejich tvářích po výrazu překvapení, jemuž sám dosud podléhá. Ale nenachází u nich ani stopy nějakého zvláštního údivu. Děkuje jim tedy nejistým pohledem. Usmívá se při tom nepřirozeně a praví:

„Díky, přátelé, díky!“

Chtěl by ovšem ještě více říci. Myslí si, že to a tak by slušelo oné chvíli, ale myšlenky se mu nějak tmelí a zatemňují.

Jediná otázka vtírá se mu vytrvale: „Proč, proč se tak stalo?“ Nezbyvá však času o tom nyní přemýšlet.

Hle, tam nejstarší jeho druh, Vilém Soukal, přináší Matoušovou pracovní kytli, na níž se lesknou

právě přiřítá kladívka, označující novou Harvatovu hodnotu.

Oblékají ho do ní.

— Musí... musí jim té radosti dopřát a jít s nimi. Zapijí slavný ten okamžik! —

Matouš brání se, vysvětluje. Žena ho čeká! Nemůže přece na ni zapomenout. Nutno, aby také ona co nejdříve zvěděla o tom, co ho dnes potkalo...

Horníci se smějí. Harvatovi je divné, proč se smějí, ale bojí se jich zeptati po příčině. Co by mu asi odpověděli!?

Matouš neví. Cítí jen, jak mu krev bije opět do skrání, ač marně pátrá, proč je tak rozvrácen!

Zase to věčné, hučivé proč... proč?

Teprve po chvíli klidněji uvažuje:

Jsou to dobří hoši! Snad se jim zdá směšným, že si vzpomíná nejprve na ženu. Ano! Ano! To je jediný správný důvod.

Matouš uspokojuje se jím na vteřinu. Potom se mu však znovu a ještě úporněji vrací ona utkvělá myšlenka. Měl by přece zajít domů. Viděl by aspoň jak se Maryně rozsvítilo v očích! Nemohla přece ani tušit, co se s ním dneska stane!

Pocit nevýslovného blaha zmocňuje se Harvata. Jako by se oblačné teplo rozlilo všemi jeho cévami. Chce rychle odejít, ale několik paží ho chytá.

Ne, ne! Tak lacino ho nepustí!

Soudruzi vyzdvihují jej na ramena a vynášejí ze šachty.

Venku hoří jarní květnový den. Se strání, po-

rostlých tenkými, běloučkými břízami, zvědavě vy-
bíhajícími až k městu, vane silně kořeněný dech ma-
teřidoušky. Z blízkých zahrad horních správců za-
náší sem lehký vítr rozdýchané šeríky a mdlou, smysl-
ně odevzdanou vůni jasmínů.

Nyní průvod přešel cestu. Matouš dosud sedí na
ramenou několika dělníků. Pokoušel se sice již ně-
kolikrát sestoupiti, ale nepřipustili toho. Jací jsou
to divní hoši!

„Podívej se, tamhle bydlíš!“ praví kdosi právě
v té chvíli, kdy se obracejí na opačnou stranu.

Harvat rozpráhne paže v tom směru. Jeho zrak za-
chytí ještě část údolí s domečky těsně k sobě při-
lnutými. Lehký modravý kouř nese se nad střechami.
Tam bydlí, ano, tam, tam... Tak si myslí.

Poté však zmocní se ho opět ranní stísněná nálada.
Zrak mimoděk utkví na ošumělém límci, na němž se
ostře lesknou nová kladívka. Žlutý, pronikavý pa-
prsek plechového odznaku zabodává se Matoušovi
do zraku. Napadá ho:

Což aby odznaky důlního strhal a řekl:

„Vraťte mi klid dnešního rána a nechte si vše
ostatní... Hodnost i práva!“

Hned si však uvědomí, jak by to bylo směšné
a nevysvětlitelné. Kamarádi jistě by se mu smáli,
jako před chvílí tam na šachtě, když si vzpomněl
na Marynu...

A přece! Nelze na ni nemyslet. Na její úsměv,
na její veliké, překvapené oči. Matoušovi se zdá, že
hledí k němu zavěšeny ve vzduchu na neviditelných,

hedvábných vlákních jako dva hořící modré draho-
kamy.

Chce cosi promluvit, ale náhle hlučně vytrysklý
hovor jeho soudruhů přerušuje proud jeho myšlenek.

Odnášejí ho právě do hostince, nad jehož vcho-
dem se třesou důkladná plechová kladívka a chřestí
veliký rezavý kahan.

Rozproudila se tu záhy veselá zábava. Zpívalo se
a hovořilo. Harvat pomalu se vybavuje ze ztrnu-
losti. Usmívá se chvílemi, pohučí s popěvkem, od-
poví na připítek.

Nálada se zhušťuje. Dusivé ovzduší, slavnostně
přemrštěná dávka piva, žerty, vypravování, zpěv,
vše působí téměř nemocně. Několika přítomných
zřejmě se zmocňuje povznášející nálada. Blábolí ne-
smysly bez ladu a skladu, slátaniny nejnemožnějších
nápadů.

„Je dobře,“ vysvětluje jeden, „že učinili Har-
vata důlním. Je dobrý člověk, shovívavý a laskavý
a dovede zamhouřit oči v čas. Po něm nebude
potřebí hoditi železný vrták jako po starém Motlovi.
Je ryzí zlato v stříbrných dolech.“

Mnozí mu přizvukují:

„Což pak Harvat! Takových kdyby bylo...“

A Matouš sedí, jaksi upjatě se usmívá a mírně
pokyvuje. Nepozoruje, že se zatím odpoledne na-
klonilo a že večer, padá do kraje. Ale i kdyby si
toho všiml, na návrat domů není pomyšlení. Společ-
se tentokráte drží dlouho pohromadě.

Když konečně přece Harvata propouštějí, je již

skoro noc. Několik horníků ho doprovází. Nedaleko. Pak ještě jedenkrát mu blahopřejí k povýšení a oddělují se na cestu, vedoucí k Podlesí.

Matouš posléze osamotní. Aspoň se mu tak zdá.

Zastaví se a utírá spocené čelo. Potom se jaksi nejistě rozhlédne kolem. Na nebi lesknou se mdlá, unavená světla hvězd. Dole, ve městě, rozžehují lucerny.

Lehce svítivá mlha nese se nad domy jako setřelá svatozář světců ve venkovských kostelích.

A Matouš myslí, myslí, ale nepřichází ke konci se zmatenými úvahami.

Náhle však zaslechne kroky. Potácivé, vrávoravé kroky opilcovy. Záhy pak rozpoznává i blížící se postavu. Je to Jan Zaryl, havíř z Lillova dolu.

„Ty... Ty... zde?“ blábolí a přidává se k Harvatovi.

Vede je stejná cesta. Matouš mlčí. Zaryl vytrvale vede svou. Město se blíží. Docházejí k nádraží, matně osvětlenému petrolejovými lampami. Tu se teprve Zaryl loučí:

„Viš, kamaráde... dobře ti zaplatili! Dobře, dobře...“, vyhrkne a odchází.

Jako by kdosi prudce udeřil Harvata do očí. Několika kroky dostihuje Zaryla:

„Co, co jsi řekl?“

Ale horník se jen chechtá, chechtá...

Důlního zmocňuje se záchvat šíleného podezření. Zaryl se mu znovu snaží uniknouti. Marně. Matouš musí, musí vědět vše, nemá-li se dopustit vraždy.

Tedy proto se mu smáli dnes ráno... Proto... Harvat nedovede se již opanovati. Vrhne se zuřivě na Zaryla, aby mu vyrdousil jeho tajemství. Napadený sebou zmateně cuká, poulí oči, ale nemluví. Pouze nesrozumitelné chrčení dere se mu z úst jako oběšenci. Avšak důlní nepovoluje:

„Pověz, cos myslil tím, že mi dobře zaplatili, nebo, při svatém Prokopu, zabiju tě jako kousavého psa,“ dotírá na Zaryla.

Ten však sotva oči stočí po soudruhu.

„Co bys mne zabíjel?“ usrkne pak pohrdavě.

„A koho jiného? Mluv, víš-li o někom, který by toho více zasloužil nežli ty, ďáble!“ znovu útočí na výsost rozrušený Matouš na opilce.

Ale tentokráte bez úspěchu. Havíř jako by náhle oněměl.

A také noc mlčí. Mlčí skutečně?

Té chvíle kdosi vstoupil na železný most. Dunivé kroky vyvolávají tupou ozvěnu o dřevěnou podlahu. Harvat pouští Zaryla.

Z tmy vynořuje se postava... Je to horní správce Landštejn. Zapaluje si právě doutník. Žlutý paprsek na oharku osvětluje jeho kosý, jakoby zlomený pohled.

„Zdař Bůh!“ zdraví oba havíři.

„Zdař Bůh!“ děkuje správce krátce a chvatně na pozdrav. Pak rychle odchází a na silnici zůstávají opět pouze oba horníci. Na okamžik zavládne trapná pomlčka mezi oběma soupeři.

Zaryl si za ní nedbale upevňuje povolený nákrčník.

Oči Matoušovy zpytavě sledují jeho jednání. Potom se však opilý jaksi slavnostně vzchopí, ukáže za odcházejícím správcem a vycedí skrz zuby:

„Vidíš ho? Vidíšššš!“ načež zvolna mizí v tmě, z níž ještě vteřinu prudce vyznívá poslední prota-hovaná slabika jeho slova jako vzkypělý šum jedo-vaté, usmrcující tekutiny...

II.

Minula ještě skoro hodina, nežli došel Matouš domů. V hlavě mu vířilo, spánky pálily, jako by mu rozžhavené olovo protékalo žilami. Po celou tu dobu bál se vstoupiti do svého obydlí v podivné bázni, že uvidí cosi příšerného, co zakřikne celý jeho další život.

Toulal se proto pustými ulicemi, volně vybíhajícími do polí k Horám. V domečkách zhasla již dávno světla. Pouze v Klaudově dvoře, v prvním poschodí jednoduchého domu září dosud důvěrně osvětlené okno. Snad i tam mladá, rusovlasá hlava zasněné krásky rovněž vzpomíná na duši milovanou..

Po obloze honí se bouřlivé, hustě navrstvené mraky.

Chvilími je tak temno, že začernalé obrysy šachet téměř splývají s tmou. Jen hluk, který zanáší sem chladný vítr, přináší zprávu o životě horního města. Ale jinak je všude ticho a klid. Svítilny unaveně žehnou a hodiny povážlivě prchají.

Konečně Matouš vchází do svého domku. Úzkou, studenou chodbou vstupuje do pokoje, kde spává jeho žena. Očekává, že se mu někdo postaví v cestu, nebo že ho nějaký záhadný a neznámý soupeř srazí k zemi. Ale domek jako by byl zaklet v hrobové dřimoty..

Rovněž v pokojíku je zašerele.

Pouze několik namodralých hvězd setřásá sem mdlý polosvit. Toť vše.

Jinak klid domku zůstává neporušen. Matouš konečně volněji vydechne. Poté rozžehne svíci a přistupuje k lůžku své choti.

Maryna klidně spí... s tváří odevzdanou nejpo-
kojnějším snům. Zlaté vlasy volně proudí kolem
její šíje. Rty se skoro neznatelně usmívají.

Není tedy čím se znepokojovali. Matouš zvol-
na se odstrojuje. Pak ulehá a snaží se rovněž usnouti.

Marně. Dřímoty nemají dnes nad ním moci. Je
příliš zmaten dojmy minulého dne. Oči ho pálí...
v hlavě mu víří. Srdci chtělo by se krásně snít,
ale vzpomínky opanovávají silnějším právem jeho
mysl a připomínají:

Matoušovo mládí, stěsnané v chudou ves.....
Strastné domácí poměry... První radostný zášleh,
který přináší Maryna Hálova do jeho života....
Katastrofu otcovu... Smrt matčinu a celou řadu
všedních příběhů, ozářených jediným paprskem: ne-
utuchající, vroucí láskou k té, jež mu nyní klidně
dříme po boku...

A vzpomínky hovoří, hovoří. Pak umlkají. Jejich
křídla šumí... Posléze úplně mizejí v tichém letu
nočního motýle.

Matouš usíná... Ruka Marynina spočívá v jeho
jako pták v hnízdě. Ruka bílá, neschopná hříchu.
Tak se aspoň zdá Harvatovi.

Ale potměšilé sny snášejí se znovu k umdleným
víčkům mladého důlního a působí mu neskonalá
muka. Marně se jim brání. Neví, jaké zlé sudbě
dnešní noci podléhá... Ale podléhá jí jistě! Vyba-

veny ze změní nepokojných dřímot, jeho myšlenky sestupují náhle do opuštěného dolu, kam ho spustili ze slunného dne s podmínkou, že se nesmí odtud vrátiti bez úspěšné těžby.

Matouš sedí ve tmě prostřed strmých skal, tak tichých, že pouhý jeho dech rozhlaholuje tu ozvěnu rozkypěné vzdálené bouře. A přemýšlí... přemýšlí.

Tam kdesi nahoře, několik set metrů nad jeho hlavou, potácí se svět, který ho sem odsoudil. Víří shon po denním zážitku. Plemení se věčné starosti a věčná nespokojenost. Rozvíjí se boj proletariátu za požadavky dělnictva stále se zveličující a nikdy nesplněné...

A nad vším plují bílá oblaka na modrém podkladu vyšitá, a ještě výše rojí se tisíce jiných světů, jako nekonečná, věčně stmelená zeď, již nepronikne výkřik nižších vrstev. A nejvýš září onen podivný zjev unaveného, zasmušilého vladaře...

To vše je nad ním, nad jeho skalnatým vězením, s mlčícími, balvanovitými masami kolem.

Stěna nevydá zvuku po stříbře. Podrážděna, zahoukne pouze rozhněvaně krátkou ozvěnou, volající po pokutě. Nezabouří však nadarmo.

Ve mžiku objeví se malý, zašedlý skřítek, s vlasy i vousy spletenými ze stříbrných nitek. Přináší valoun jemně svítivého zlata a směje se:

„Chceš? Chceš? Je z plavých vlasů tvé zlatokadeřné ženy!“

„Mizí pak, aby se za chvíli znovu objevil. V dlani hoří mu ametysty. Zase se usmívá:

„Chceš? Chceš? Jsou ze šachet modrých Maryniných očí!“

A opět halí jej mlha. Ve mžiku se však objevuje po třetí. S náručím zatěžkaným rudým krevelem.

„Znáš? Znáš? ptá se jízlivě. „Je to její srdce! Ale není tvoje, hochu, není!“ vysmívá se mu kobolt a jeho smích rozduní všechny skály. A dále se šíří, nebezpečně se šíří na všechny strany. Matouš s hrůzou pozoruje, jak při něm klenby štol povolují. Štěrkovitý tón padajících úlomků zarývá se do jeho obnaženého sluchu. Napne svaly a učiní prudký pohyb ve směru náraziště. Skutečně! Proud zdravého vzduchu ho ovane. Rozevře široce oči a probudí se.

Je radostně slavné jitro. Májové a vonící. Nad lukami romoní skřívani. Jako bys zlata ukrajoval.

Všechna poupata se do rána rozesmála. Jabloňová alej, dole u potoka, rozkvetla jako by kouzelným posvěcením. Vše je tak milé a spokojené.

Na pohovce leskne se Matoušova kytle s novými blýskavými kladívky. A těsně u něho sedí jeho žena, Maryna, dechem jara omžená, s úsměvem mile přisátým na svěžích rtech a šeptá mu cosi sladce důvěrného.

Harvat zprvu jen lehce přikyvuje, ale pak se směje, tak srdečně směje...

III.

A opět putovalo vše vyšlapanými stezkami. Stejně jako před rokem, jako před dvěma, jako před deseti lety. Nic podstatného se za tu dobu nezměnilo. Jen stromy snesly více květů a příkopy staly se hlubšími.

A ani na šachtě se mnoho nezjinačilo. Život plynul i tu celkem nevzrušeně, ale nikoli všedně, v jakési trvalé, zajímavé jednotvárnosti, jež je příznačnou vlastností hornického žilobití a vždy zvláštním kouzlem působí na duši neúčastného obdivovatele šachetního ruchu.

Vnímavý zrak se proto jen nerad loučí s neumdlévajícím ruchem dolu, jehož jícen chrlí v nepravdělných, krátkých přestávkách kovová sousta, silně se lesknoucí, odvážená odtud ihned do těsně přilehlých třídíren k další úpravě.

Obzvláště za jarního, rozzářeného jitra poskytuje komplex šachet poutavou podívanou. Zahnědlé věže jednotlivých dolů lesknou se mlžnými slzami těsně přisátými v jejich vrásky. Velká kola, navinující a roztáčející železná lana, hučí si vesele.

Slunce hřeje a země voní prací.

Matouš zaměstnán je na 27. obzoru v šachtě Božího Požehnání. Již ode dne svého přijetí. Zná tedy důl dokonale a pohybuje se v nahoustlé tmě i bez kahanu jistě a bezpečně. Není zde sice vše tak upraveno a pohodlně zařízeno jako v sousedních šachtách,

ale právě ona rozeklanost skal, jednoduše urobená pažení a jakási celková neuspořádanost, dodává vnitřnímu zařízení dolu zvláštní rázovité půvabnosti. A snad i proto Harvat cítí, že by se s touto jámou těžce loučil, kdyby někdy musil odtud odejít.

První dny po jeho povýšení minuly mu v samém spěchu. Seznamoval se v nich s povinnostmi a právy nového působení. Nepřihodilo se mu však již nic, co by ho bylo vzrušilo anebo znovu rozvrátilo.

Sníl opět svůj tichý, neširoký sen o životě spokojeném a laskavém. Jeho vzpomínky, vřelé a roz-toužené, zalétaly při tom neustále k malému domku a obtáčely ho jako kvetoucí a vonná zahrádka. Na minulost, v níž pohřbil všechny pochyby, nemyslí již vůbec, nýbrž žil pouze v důvěřivé předtuše blízké budoucnosti, v níž zazníti měl výkřik jeho krve a přijítí dědic prostého jeho království. Volno a blaživě mu bylo při každé takové vzpomínce. Práce radostně ubývala a štěstí zdálo se navždy připoutáno k Matoušově srdci. Pouze jeho povinná návštěva u horního správce Landštejna poněkud ho rozrušila. Bylo nutno poděkovati mu za povýšení. A Harvatovi se zdálo, že si ho představený nějak podivně prohlíží. Nechápal však příčiny, aniž si dovedl vysvětliti, proč...

Ale brzy zapomněl i na tuto neklidnou chvíli. Trvala návštěva jen několik minut a vzpomínka na ni nezachytila se proto natrvale v Matoušově paměti.

Venku se zatím stále patrněji jaro přelévало v léto. Stráně rozkvetly a vydychovaly hluboce přilna-

vou a cévy prostupující vůni. Kopretiny svítily zlatými a stříbrnými šatičkami. Pampelišky, seběhlé v chumáče šťavnaté žluti, zářily jako živé ohníčky luk. Všechny stromy obalily kytice květů. Krvavá zrna leskla se na modřínkách. Jasně žlutý pel poprášil všechnen jehličnatý bor, takže se lesy zdály hořeti tajemně světélkujícím plamenem, jehož záplava rodila omamně kořennou vůni.

Bylo opravdu kouzelně v přírodě a nedivu, že část tohoto nejsilnějšího, sklánějícího se jara obrodila též v Matoušovi.

Jako by se mu nová krev natáhla do žil ze svěžího vzduchu, z oblohy modré jako moře a z květů nádherných jako peří exotických ptáků.

Je vesel a pln důvěry v budoucnost, neboť ví, že úplné jeho štěstí přijde již v nejbližších dnech, v nejbližších hodinách, v nejbližších nocích — — —

Nyní už nepochybuje, že se ho dočká, neboť jeho srdce je klidno.

Duch usmířen.

Nitro vyrovnáno.

Proto se usmívá i když je Maryna někdy nepochopitelně vážná.

A proto hoří jeho kahan dlouho do tmy na okně. Aby jeho štěstí nezabloudilo...

IV.

Byl přesvědčen, že to bude hoch a že ho pokřtí jménem Rafael. Matouš četl kdesi, že je to nejkrásnější jméno a proto se pro ně rozhodl...

Po pět let, co žil s Marynou, těšil se na slavnost onoho jitra, kdy ho probudí zdravý pláč vlastní krve. Po pět let — bez úrody! Teprve nyní mělo k němu zavítati ono radostné zvěstování a to právě v době, kdy se toho nejméně nadál. Proto se radostí div nezalkl, kdykoli na to vzpomenu.

Čas letěl zatím tisíci perutěmi. Již se i léto sklánělo. Západy nabíhaly duhami pestrých podzimních barev a posečená role kypěla rozoranými brázdami. Doly přejímaly opět obvyklé zasmušilé vzezření, tak příznačné pro blížící se jeseň.

Topoly na silnici, vedoucí k sklárně, zvolna žloutly. Rybníky modraly, jako by byly plny ocele.

A právě v této podivné směsici nálad a dojmů, které nepatřily létu ani jeseni, narodil se Matoušovi hoch. Za noci, v níž se na temně modrých luzích oblohy pásly miliony hvězdnatých ovcí. V hodině, kdy všichni cítili přítomnost sudiček jemně rozprádajících svěží, netknutý návin.

Tenkrát Matouš prožil opět několik těžkých, přetěžkých chvil. Seděl ve vedlejším pokoji na staré pohovce s vybledlými květy a každý nepatrný šelest, každý krok, každé slovo, sotva srozumitelné, vše ho rozrušovalo, neboť čekal více než netrpělivě na příval veliké radosti z příchodu dědice. Ale místo

blaženství obklopovala ho stále podivná tíseň, svíral strach z čehosi neznámého a lomcovala bázeň před cizincem, který zavolá náhle pod oknem, a který —

Skutečně Harvat cítí stále zřetelněji, že se kdosi blíží k jeho obydlí. Slyší dokonce už i jeho krok, jemný, drobný, sotva šelestící. Otvírá proto rychle okno. Avšak v ulici je ticho, smutné, zamyšlené ticho. Hvězdy setřásají sny; dlouhé stíny domů mramorují dláždění.

Matouš upokojuje se na okamžik.

Zavírá opět okno, ale po chvíli znovu ho pronásleduje týž pocit příchodu. Ne! Ne! Nyní se rozhodně nemýlí! Slyšet zcela odměřeně drobné kročeje blížící se ke dveřím. Pak cvakla klika. Kdosi vešel chodbou do vedlejšího pokoje.

Té chvíle ozval se výkřik.

Matoušův syn se narodil!

Za Svatou Horou zrudla východní záplava. Zlatá sláva probouzejícího se jitra rozhořela se nad jemně zelenou linií lesů. Šířila se zvolna jako tklivá pohádka, stále hlouběji uchvacující malé posluchače.

Vůně kyprého rána rozdýchala květy. První pohled plavého slunce ulíbal hvězdy. Hasly zdlouha a oddaně jako odmurající poupata, pošlapaná pevnou nohou mladého bohatýra.

Na věžích kláštera rozezpívalo se klekání v jasně melodickém hymnu. V aleji u potoka probudili se ptáci. Slétli se na jeden strom a vypravují si o snech právě minulé noci.

Matouš dosud stojí u okna. Nechápe však na-

prosto ničeho z královské krásy, kterou rozkvétající ráno kol něho uvalo. Čeká příchod radosti, vášnivý záchvat veselí, který roztouží v něm každou myšlenku. Čeká, že mu kdosi položí ruku na rameno a řekne:

„Hle, syn tvůj a dědic tvých cest!“ —

Ale jako by na něho zcela zapomněli.

Ve vedlejších pokojích je sice stále živo, avšak kroky těch tam se nepřibližují, nýbrž spíše vzdalují a umlkají...

Je vůbec cosi tajemného v tom šelestu, který láme ticho Matoušových myšlenek.

Hovor sice doléhá až k němu, ale není možno rozuměti ani jedinému slovu.

Konečně se však přece otvírají dvěře. Teta Pavlíková přináší děcko. Matouš však bojí se je vzít do ruky, bojí se na ně podívat. Je takové drobné, jako z mlh slité, jako z babího léta utkané. A v tváři usedl mu takový podivný, cizí pohled, až děsno a líto se podívat.

Harvat dlouho váhá.

Teprve po chvíli skloní se nad dítětem a chce je políbit. Ale ruce se mu chvějou. Oči zamlžují. Ne! Ne! Nesnese dětského pohledu!

Novorozeně se rozpláče! Vrací je tedy tetě Pavlíkové s ulekaným vzezřením. Rád by se podíval na ženu, bázeň a úzkost naplňují mu však duši.

A ač by chtěl, neučiní tak...

Nepromluví, nepožehná dítěti.

Vše se v něm přičí a vzdoruje proti onomu ma-

lému cizinci, který na něho ustrašeně hledí z klínu tety Pavlíkové a jehož roztěkané, nehřející oči vyhánějí důlního z dusného ovzduší.

Skutečně vychází po chvíli z domku. Kamsi daleko žene ho zklamání tohoto jitra, zklamání, jehož příčiny nemůže stále pochopiti.

Rychle se blíží k dolu.

Šachta vítá ho vesele jako dobrého známého.

Dělníci ustupují mu uctivě s cesty. Zdraví ho přátelským „Zdař Bůh“, načež pokračují mlčky v práci. Harvat si však nevšímá ničeho. Cítí pouze nutnost zmizeti s povrchu, utéci světlu, skrýti se před barvami života. Je mu těžko v duši a nevýslovně smutno v srdci. Beze slova přistupuje k železnému roubení. Klec s dělníky chystá se právě k spuštění. Matouš vstupuje.

Oči má hluboce vpadlé.

Rty skoro zsinalé.

Na tváři usídlil mu podivný klid. Za to v nitru mu bouří dvojnásob nebezpečně.

I tu bouří nutno však ukrýti před světem. Proto rychle tam, kde je ticho a klid.

Ještě okamžik se nic kolem nehýbá.

Ale potom...

Zazní signál a v nejbližší vteřině závoj rychle houstnoucího temna odděluje Harvata od volného, rozehrátého vzduchu!

V.

Brzy potom našli v porubném poli dolu, na němž Harvat pracoval, stopu nové žíly. Nebyla zprvu široká, ale roztekla se ve vzdálenosti necelých šedesáti kroků v proud skorem půlmetrový. Prostoupena kyzy a jasnorudkem, provázena byla bílou stuhou zrnitého vápence, na jehož lesklých ploškách se měkce lámala světla kahanců.

Nový život nastal tímto objevem v odlehlé štolě. Razily se nové cesty. Zdlouha ovšem a namáhavě. Většina dělníků, pracujících na tomto obzoru, soustředěna byla proto v tuto štolu.

Také návštěvy horního správce Landštejna děly se nyní častěji. Ba sjížděl téměř každodenně, aby dohlédl k postupu. Rovněž Matouš Harvat měl v té době několikrát příležitost s ním promluvit. A vždy to byly pro něho krušné chvíle. Aniž věděl proč, vracel se v takových dnech domů vzrušen a pln nepochopitelného studu. Jedno však v těch zmatcích cítil zcela určitě: že se v něm zvolna probouzí odpor a nenávist proti hornímu správci. Jako by mu ji jeho kosý pohled namlouval, jeho neupřímné chování vnucovalo.

Tak se téměř nepozorovatelně mezi ním a Landštejnem rozprádal boj, jehož nebezpečí počínali již oba také chápati, neboť hrozil v příštích důsledcích neodvratitelnou záhubou jednomu ze zápasících.

Těžký, neklidný a vysilující život obklopoval proto nyní Matouše.

Vracel se domů bez útěchy, že nalezne zde klid. Svěže rozvíjejícího se života synkova téměř ani nepozoroval, a vzpomněl-li si přece někdy na dítě, bylo mu divno, proč se nikdo po něm neptá a proč je Maryně lhostejné Harvatovo počínání. S bolestí pozoruje, jak se žena po porodu změnila. Jako by odpočívala po jakémsi nejistém, těžce získaném vítězství. Matouš, nerozuměje tomu, utěšuje se tedy, že se aspoň časem vše změní. Každé jitro budí v něm moře nových nadějí. Ale den přináší mu pouze zoufalé sebezapření a večer ho tíží jako prst udupaného hrobu. Když konečně je Maryna zdráva, Matouš vychází s ní opět po prvé po dlouhé době, mluví k ní laskavě a domlouvá přátelsky.

Vypravuje o nadějích léta, přes než jeseň právě rozprostřela poslední nádheru svých stříbrotkaných rouch. Snaží se býti něžným a zábavným, ale nedaří se mu to.

Pozoruje také, že ženiny myšlenky těkají někde jinde, daleko všeho, o čem vypravuje.

Rád by věděl, nač myslí. Nenachází však v sobě dosti sil k dotazu a dosti upřímnosti k vyznání obav a strachu. Je proto velmi povděčen náhodě, když potkávají rodinu vrchního důlního Kaliny.

Používají také krásy nedělního jeseňového odpoledne. Byli dnes ještě v lese „u svaté Anny“ a sdělují s upřímností, jak je jim líto právě vykácené stráně, na jejímžto místě se nyní leskne žlutá, holá lebkla kamenného lomu.

Mají s sebou obě dítky, čtyřletého Ludvíka a

šestiletého Antonína. Děti vesele poskakují po silnici, žertují a smějí se.

Kalinovi se ptají po Rafaelovi:

„Je zajisté zdrav a mají z něho oba radost!“

Matouš příkyvuje a snaží se opatrně zvrátiti směr hovoru.

Rád by jinam upoutal přátelskou pozornost Kalinovu. Nenapadá ho však nic kloudného. Konečně navrhuje, aby vešli do malé hospůdky blíže Drkolnova. Jsou zajisté všichni unaveni. Za chvíli mohou opět jíti. Půjdou pak zvolna kolem zabořského statku „Mimo svět“ zpět k městu. Je to příjemná cesta a milá svým klidem.

Návrh se přijímá a po chvíli skutečně vešli všichni do hostince. U sousedního stolu sedělo několik havířů. Matouš rozeznal mezi nimi také Zaryla, propíjejícího zde včerejší plat.

Horníci se zarazili, když noví hosté vstoupili. Mnozí zahleděli se ulekaně na Harvata s oním podivným výrazem, jež zastihujeme obyčejně na tvářích těch, kdož právě o nás vyprávěli.

Mezi hovorem se Zaryl několikráte nahnul k Harvatovi a Matoušovi se vždy zdálo, že z jeho očí mluví k němu opět onen hrozivý hlas tajemstvími zapečetěné duše opilcovy. Ale tvářil se, jako by toho nepozoroval.

S Kalinovými pobyli zde necelou hodinu. V dusnu a kouři, zatím co se venku zvolna rozhořela okázalá sláva západů. Po nebi táhly zástupy barevných mraků v skvoucí nádheře oblačných plášťů, v které halila je

bohatá šatnice zapadajícího slunce, očalouněná šerítkovými oblaky.

Po silnici kráčel zástup dětí z měšťanské školy, které zůstávaly v městě celý den... Nedaleko od nich šly zabrány v důvěrný hovor dvě malé holčičky z blízkého zábořského dvora „Mimo svět“. Usměvavá Nanulenka, rozkošná v modré sukénce a bílé bluzičce, a její snívá sestra Maryčka v jednoduchém, temně modrém pláštiku. Právě před hostincem zabočily v topolovou alej, která jako bohatýrská stráž chránila vjezd do jejich rodného statku.

Barvy na nebi se střídaly, bledly, zhasínaly. Slabé modré závoje večerních mlh zahalovaly Příbram a stoupaly jako dým obrovských kaditelníc vzhůru k bílé svatyni svatohorské.

Malí školáčkové z Drkolnova, Červené, Vysoké, Střebcka, Vojny a Žežic s velikými, koženými taškami na řemenech a s hrdly ovinutými barevnými šály spěchali, aby ještě za světla dostihli vzdálených domovů.

V úzké šenkovně se soumračilo... Venkovské přitní jako by duši sevřelo. Nikomu se nechce do hovoru. Všichni náhle touží po domovu. Platí a rozchází se. Také Kalinovi s Harvatovými, neboť jim nic jiného nezbyvá.

Když se společně zdvihli k odchodu, Matouš zůstal bezděky pozadu. A právě té chvíli přibochl se k němu v nedlouhé polotemné chodbě Zaryl.

Povídá:

„Již se ti nesměju... Ale je mi tě líto...“

„Proč?“

„Nevidíš... Nevidíš...“

„Čeho nevidím?“ tázal se důlní.

Ale Zaryl jen odsekl:

„Darmo bych ti vykládal. Neporozuměl bys.“

A odběhl.

Před hostincem kdosi volal po Matoušovi. Ne-
zbylo tedy času dohoniti Zaryl a vynutiti na něm
nějaké vysvětlení. Harvatovi se však přes to zamžilo
před očima.

Po celou cestu sotva promluvil. Když docházeli
všichni k domovu, houstla již tma.

Pozdě v noci padal sníh...

Měkce a tichounce, jako by samými bílými rů-
žemi zasypával hrob vysílených nadějí...

Celý svět nových muk stvořila v Matoušovi Zarylova slova. Zvolna sice, ale tím neúprosněji probouzela se v něm nedůvěra k Maryně. Marně se jí bránil. Chování jeho ženy bylo více než nepochopitelné. Pátral proto a slídlil. Ale nemohl jí v ničem usvědčiti po celé dny, které mu služba dovolila trávit doma. A tak neupokojen, s nevraživostí v duši, nastupoval vždy noční službu, žije stále v neurčitém rozčilení, které působí nemožnost vysloviti jasně podezřelou myšlenku.

Štola se zatím zvolna hloubila. Stříbrolesklý pruh se šířil a svítil pracujícím jako vůdčí hvězda. Žila nabíhala v neočekávanou šíři, načež se náhle rozštěpila.

Proud leštěnce rozdělil se ve dvě vidlicově běžící ramena, pro něž bylo nutno také chodbu dvojnásobně vyhlubovati.

A zase počala ona pomalá, unavující práce, osvěžovaná pouze nálezy nových ložisek. Kladiva rytmicky dopadají, parní vrtací stroj rozzuřeně vřeští, výbuchy dynamitových šišek divoce zvlňují vzduch.

Pro Matouše však jako by toho všeho nebylo.

Je mu lhostejný postup práce, hluk úderů i ticho před výbuchem. Síť jeho myšlenek je dávno protrhána smělou, neznámou rukou nepoznaného nepřítel. Hodiny jeho dozoru jsou vyplněny tíhou vzpomínek na uplynulý život, jehož sláva uhasíná rychle jako vznět padající hvězdy.

Dnes jako včera, zítra jako za deset dnů. Noc stihá noc, a každá je vysilující a každá pronásleduje přeludy strachu, úzkosti a bázně.

Práce zatím pravidelně pokračuje, ale v hlavě Harvatově točí se vše v závratném víru roztekklých pojmů, šířících se do komnat jeho zesláblého rozumu, jako uvolněný příval vody, jemuž neodolá žádná hráz.

A zase je noc a hodiny vlekou se zvolna jako zestárlý důlní tahoun.

Dělníci počali právě zpívati. Spád jejich melodie se důvěrně přátelí s rytmem kladiv, takže se vše pohybuje v rozveselené směsi zvuků a nárazů.

A tak zní ta píseň, kterou i Matouš dobře zná:

Již opět z věže zaznívá
zvonečku tichounké lkání,
tu chop se každý kladiva
a měj se k dolování.
Obejmi vřele dívku svou,
rozejdi pak se s předrahou;
tak káže horstva duch.
Zdař Bůh!

Spěcháme s myslí veselou
v podzemní světa říše,
zde má se každý k práci své
čilostí vše jen dýše.
Slyšet je prachu rachoty,
kladiv, železek třeskoty
a kol a strojů ruch.
Zdař Bůh!

A když poslední chvíle nám
zaznívá z noci černé,
tu bdí nad námi nebes Pán,
jenž má nás v ochraně věrné.

Setři již, milko, slzí sled,
opouští horník tento svět
a k nebi se povznese duch.
Zdar Bůh!

Náhle však rozjařený ruch umlká. Několik hlasů žádá si naléhavě Harvata.

„Pane štajgre! Pane štajgre!“

Přistupuje rychle.

„Co se děje?“ táže se.

„Skála promluvila!“ odpovídají mu.

„Ach, tak!“ přikyvuje Matouš, chápe se perlíku a zkoumavě oklepává stěnu.

Ano! Ano! Není pochyby!

Narazili na jezírko, ukryté bůhví jak dlouho v srdci skal.

Nepozorovali toho dříve. Hluk provázející prohlubování štol, zavinil neočekávanou nehodu. Nelze však již odpomoci. Skála se drobí a tenké pramínky prosakují.

Po chvíli proudy sílí.

Na rozkaz Matoušův zastavuje se práce a odstraňují se na rychlo stroje. V několika minutách jsou započaté štol vyprázdněny a dělníci v bezpečí. Matouš sám vzdaluje se poslední z osudného místa právě v okamžiku, kdy kalný proud prolamuje skalní stěnu.

Horníci chvatně opouštějí důl. Do jitra nelze na pokračování v práci pomýšleti. Nutno nejprve vyčerpati vodu a poněkud vysušiti ohrožený obzor. Matouš Harvat vyjíždí s posledními. Předává dohled

nejstaršímu dělníku a sám kráčí k obydlí horního správce, aby mu vše oznámil.

Ale dům, stojící téměř poslední v řadě budov, je ponořen v zamlklé ticho. Ospalá, polohluchá služka po dlouhém domlouvání naznačuje důlnímu, že se Landštejn dosud nevrátil z města. Nezbývá tudíž, nežli sečkatí až do rána.

Matouš zvolna vrací se na šachtu...

VII.

Na dole je veselo. V temném, blízkostí stroje rozehrátem zákoutí shromáždilo se několik zbylých dělníků, kteří mají daleko domů. Tmavý kouř a matné, mřížové obrysy jámy tvoří případné pozadí jejich rozhovorům, při nichž zvláště staré hornické zkazky ožívají.

Když Matouš vstoupil, vyprávěl právě jeden z přítomných o bludných světlech, v něž jsou zaklety duše v dolech zahynulých havířů a jež se zjevují za vlhkých nocí na louce pod haldami nad Podleším...

Starší přikyvuji, mladší ohnivě odporují. Strhne se dokonce malá hádka, které využívá Matouš, aby se vzdálil opět z kruhu hovorů, v němž se necítí dosti svobodně.

Venku je neklidná, jeseňová noc.

Na dřevěné vížce blízkých mechanických dílen bijí hodiny. Dvě s půlnoci. Tma je tak hustá, že jí ani plné proudy elektrických obloukovitých lamp, připevněných na vysokých stožárech, valně neprorážejí. Ale Harvatovi to nevadí. Ba nevadila by mu ani bouře, kdyby se náhle rozzuřila.

Aniž věděl proč, vracel se k městu. V březovém lesíku, táhnoucím se po pravé straně cesty, vzlykal severák svou ponurou, nepochopitelnou písni. Dřevo nedalekého vysokého kříže skřípalo.

Důlní zrychlil kroky, ale po chvíli opět je umírnil. Od města zanášel sem vítr hlasitý rozhovor.

Poslouchá. Hlasy jsou mu známy. Neupamatuje se však hned odkud? Kde je už slyšel? A čí jsou? Přes to zmocňuje se ho rozčilení.

„Je to pouze svist větru v suchých listech,“ namlouvá si, ale sám tomu nevěří.

Pokročí ještě několik kroků. Hlasy se zatím zcela přiblížily. A opět zní mu tak povědomě.

„Bože! Bože!“ zaúpí důlní.

Z temna vynořují se stíny dvou chodců: Muže a ženy.

Harvat cítí, jak mu srdce zabušilo až v hrdle. Pak, jako by se rychle rozhodl, vstupuje do stínu bříz.

Nyní jsou již postavy zcela na blízku... A důlní je poznává. Je to možné? Toť Maryna a horní správce Landštejn.

Harvat mne si oči, stále ještě doufaje, že jde jen o klam, vyvolaný jeho rozčilením. Či snad by přece...? Matouš netrpělivě vyčkává.

Nyní jsou jen krok od něho.

Upře oči do temna.

Můj bože! Oni! Přece tedy oni.

Nelze už o tom pochybovat.

Harvat snaží se vykřiknouti, avšak hlas se mu zadrhl v hrdle. Nohy pod ním klesají. Jeho tvář dotkla se země a proud teplých slzí studu a lítosti pramení se z jeho očí. Jinovatka, obalující trávu, studí ho však a vrací mu rozvahu.

Povstává těžce a rozpomíná se. Pozvolna jasní

se mu v myšlénkách. Ano! Ano! Nyní teprve chápe vše.

Podivné úsměvy soudruhů v den svého povýšení.

Poznámky Zarylovy.

Cizí pohled svého dítěte.

Vše, vše je mu nyní osvětleno. Současně však mizí jeho láska k Maryně, zastíňující dosud obzor pečlivě ukryvaného podvodu a dostavuje se zuřivý záchvat po odplatě. Matouš podléhá mu již v nejbližší vteřině...

Kolem dosud vládne noc, temnější než dříve, Ale rozžhavené zraky zrazeného vidí ji lépe, než září nejkrásnějšího dne.

Dlouho proto neváhá. Spěšně vrací se k šachtě a dostihuje ji právě ve chvíli, kdy Maryna s Landštejnem zacházejí do správceva domu.

Na okamžik znovu se tu rozmýšlí. Spletenina nej-různějších plánů rozbaluje se mu v myšlénkách!

Ale Harvat dává se ovládati jenom jediným:

Vědomím, že pouze on má právo býti zde soudcem a mstitelem...

VIII.

V pravém křídle správceva obydlí kmitá se slabá záře.

Matouš vplížil se opatrně do chodby. Zná dům velmi dobře. V přízemí nacházejí se kanceláře. V prvním poschodí obydlí Landštejnovo.

Po dřevěných schodech vystoupil Harvat do prvního a jediného patra, kde stanul před bytem správcovým. Z otvoru vyrůstal klíč, za dveřmi bylo však té chvíle ticho. Alespoň se tak noslouchajícím zdálo. Vichr příliš hlomozil okny i veřejemi, špatně upevněnými.

Matouš ještě chvíli váhal, potom se však přiblížil ke dveřím a zvolna otočil klíčem. Byl v každém případě připraven k odvetě. Pochopoval však, že nutno jednati rychle a obezřetně, neboť čas kvapí. Proto se Harvat zbytečně neomeškává ani vteřinu a ihned přistupuje k provedení plánu, jenž se sotva zrodil v jeho rozbolavěné hlavě.

Škrtně zápalku. Objeví se modrý plamínek, ale ihned zhasne. Zápalky jsou příliš vlhké. Teprve po několikrát opakovaném pokuse záblesk slabě zlatého světla ozáří prostor. Postačí však, aby Harvat upozoroval, že dveře od půdy jsou otevřeny. Nahluchlá služka Landštejnova nebyla asi nikdy příliš úzkostlivá o majetek svého živitele a pána.

Dřevěné chatrné schody skřípají pod Matoušovou nohou a vzrušují ho. Chladná rozvaha ho opouští.

a přece je potřeba, aby právě v této chvíli soustředil všechny síly a ovládl sama sebe.

Pod trámovým krovu tísní se staré, nepotřebné kusy nábytku, domácí náradí a nepřehledná masa beden při všemožných příležitostech upotřebených.

Mstitel se zastaví a naslouchá. Zdá se mu náhle, že zaslechl smích.

Takový života plný smích, tolik usvědčující z rozkoše, jež tam hýřila pod ním, za tenkou stěnou podlahy-stropu. Zná jej dobře, ten zvonivý, rozjásaný smích, v němž jako by se splétalo sto nedokončených písní, motivů a započatých melodií, končících rázem vášnivým souzvukem polibků.

Zná jej, zná... Ach, jak dobře jej zná — — —

Matouše opět poutají vzpomínky.

Jak mnoho jich náhle oživilo celé ponuré podkroví! Sešly se k němu a září jemně utkanými řízami, v nichž vlní se jejich mlhovitá tělíčka s velkými rubínovými srdci. Harvata zmocňuje se znovu silné rozechvění. Ne! Nemýlil se.

Smích zdola, půdou dušený, zní jasněji.

Ale také postavy vzpomínek se množí. Světlo, vyzařující z jejich vidin, zaplavilo již celou půdu. A všechny blíží se k Matoušovi. Svými výraznými pohledy vypravují kus jeho života a oživují v něm dávno zapadlé příhody, na něž již dlouho, dlouho nevzpomněl...

Důlní zarývá ruce v hruď.

Co se s ním jen děje? Vždyť nemyslí již na Marynin hřích a svoji odvetu, ale pouze na to, co mi-

lého a něžného přinesla mu jeho žena do společného jejich života.... Ale to není ještě vše. Než se Harvat naděje — vášnivý pocit vděčnosti za ony blahé okamžiky rozproudí se celým jeho nitrem. Mnohé z toho, co jím dříve zmítalo a bouřilo, klidní se a Harvat mimovolně vítá myšlenku, odpouštějící velkou vinu pro několik oblažujících a spokojených chvil.

Smích znovu se ozývá. Kolem je plno záře a Matouš bezděčně přisvědčuje pod jejím vlivem vnučující se mu myšlence míru, splývající s vlídnou hudbou vzpomínek a mizející v ní jako jiskřivý pohled věrných očí uprostřed rozsvíceného dne...

Ale náhle smích umlká. Vše zmizelo, vidiny se rozprchly a Harvat opět osaměl uprostřed beden a zaprášeného haraburdí.

Rychle se probírá ze ztrnulosti a rozpomíná se, co chtěl vlastně učiniti?

Ano! Ano! Chtěl zahřáti bledou slávu svých vzpomínek a ozářiti ji velkou, hořící záplavou požáru.

Ano, ano! Zcela určitě se na to nyní pamatuje. Ale ruka se zápalkami nehnutě visí po jeho boku, neschopná činu.

„Proč odpouštět?“ šeptá Matouš přerývavě. „Proč se nepomstít?“ ptá se.

Ale marně čeká na odpověď. Cítí jen, jak mu duši znovu proniká tlumený a vzdalující se zpěv drahých vzpomínek...

„Proto! Pro ty chvíle...“, přisvědčuje si.

„Odpustit, ale sám...“

Nedomyslí...

Cosí ho vábí do volné krajiny. Někam daleko, daleko, kde vše končí a vše se vyrovnává, navždy vyrovnává.

A Harvat, náhle rozhodnut, vykročí kvapně z domu a prchá do polí. Zesláblý, ale s myšlenkou opuštění pevně již zachycenou.

Rozprouděná noc vlídně ho přijímá. Vichřice zatím polevila a na nebi leskne se mléčná dráha. Matouš pozvedá oči ke hvězdám; připadá mu, jako by prchal středem ohromné štoly, na níž leskne se pruh jasnorudku jako roj hvězdnatých včel.

Potom se však zastaví.

Před ním vleče se pozvolna svah kraje. Pod ním v tmě dříme město. Napravo rozsvěcují se chumáče lesů, rozmarem přírody po krajíně rozházených jako veliké kytice, a kdesi níže, v zabořském statku, kmitá se světlo.

„Mimo svět!“

Jako hvězda klidné, pokojné světlo, rozsévající tiché sny v malou vesnici, přitulenou k opuštěnému dolu Drkolnovu.

„Mimo svět!“

„Jak jsou asi šťastni ti, kteří rozumí tomu světlu!“ myslí si Harvat a vyslovuje s rozkoší:

„Svě—tlo!!“

A on...?

Té chvíle zdvihl se znovu vítr. Zaskučel a přehnal kouř mraků. Matouš bezděky se ohlédl. Tam,

pod haldami nad Podlesím, zaleskla se malá, žlutá světylka.

Harvat rozpomíná se na havířské pověsti, jež vyslechl právě dnešní noci.

„Světla mrtvých!“ šeptá potom a zachvěje se. Hlava mu třestí. Tisíce kladiv v ní buší.

„Ne! Ne! Nesnese již té bolesti, šeptá a sevře beznadějně skráně.

Vítr opět zaplakal. Teskně a křečovitě.

V tom okamžiku ucítil důlní prudkou ránu v mozku, načež bolesti v hlavě rázem ulevily. Upokojuje ho to.

Směje se a praví:

„Ne, to je jen vodník, tam dole v rybníce...“

Pozoruje, že se stal dětinský, ale je mu při tom zcela volno. Podivno. Bolest sama se překonala. Zhroutila vlastní velikostí!

Matouš nepocituje již žádného roztrpčení. Naopak! Vrací se mu klid. S očima široce rozhořelýma hledí jen na svah, který se nyní rozvíjí před ním v netušené velikosti.

Svah!

Myslí si: „Kolikráte jsem po něm šel! Dolů k propastem! Ale dnes! Ano! Ano, jaká to nová, velkolepá myšlenka! Jít opačným směrem! Do výše, k modrým horám...“

Harvat se obrací.

Skutečně!

Tam kdesi ve tmě vyrostly ho- vysoké, čisté

hory a za nimi, za lesy a pohorími rozkládá se široký, nový svět s obzory, za které slunce chodí spat.

A Matouš dále uvažuje:

„Možno odpustiti zde všem a jíti dále? Stále jíti, nekonečně jíti?“

— Lze všechno odpustit — mluví k němu vnitřní hlas.

„Ano, lze odpustiti, ale nelze již milovat. Možno zanést svoji bolest někam daleko, někam vysoko nad ztemnělý svah v široký, nový, světlý svět a naučiti se v práci zapomínat! Ano! Tak!“ promlouvá sám k sobě, načež se dlouhým pohledem loučí s okolím. Pak obrací se vzhůru k horám. Zaclona probouzející se noci naposled zastiňuje důlní město s tajemstvím stříbrné přírody i s hřichy těch, kteří jí vládnou!

Matouš si umínuje, že se již neohlédne! A přece: ještě, ještě jednou!

Nelze přece jen tak snadno opustiti, v čem zanecháváme naděje mládí a víru v budoucnost, tato nejdražší světla života.

Světla? Do včerejška, do této hodiny.

A dnes?

Pouze blikátka na hrobech!

Ale i po těch se Matouš znovu a znovu otáčí...

Vždyť i s hroby se někdy těžko loučíme.

Kolem se smutně rozednívá. Na nebi blednou hvězdy. Štola přírody pukla. Vichřice uletěla do jeskyní.

Hle! Blízká je slavnost smíření. A on se loučí.

Jak trpký osud! Jaký žal!

Nelze však jinak. Nelze... Nelze...

Odchází tedy...

A zatím, co za Matoušem Harvatem mizí zvolna vše, co miloval a čemu žil, vzadu za Svatou Horou rozlétá se zlatá sláva tisíců zářících křídel jitřních úsvitů — — —

II.

MSTITEL.

IX.

Tak to tedy počalo:

Jakub Bořík z Anenského důlu, který byl vždy pokládán za nejpokornějšího a nejtiššího služebníka štol, hodil železným vrtákem po horním radovi Rauchovi.

Den před tím zabila mu náhle odtržená flec otce, pracujícího v témže dole a na tomtéž obzoru. Nežli syn k tátovi přichvátal, byl již starý Bořík nebožtíkem. Když mu svalili balvan s prolomené hrudi, vytryskla mu z ran plným proudem zčernalá krev a zabarvila purpurově šedý, mazlavý kal mezi koleji vozíků.

Jakub při pohledu na zohaveného otce klesl na kolena. Oči měl vytřeštěny. Rty se mu chvěly. Vzrušením nemohl v prvním okamžiku ani promluvit. Pak mu tvář zacukala. Z hrdla vydral se vzlykot. Takový nelidský, hrozivý pláč, Ale toho zde již nevzbudil.

Byl ještě vláčný, když ho naložili na železný vozík. Na jeho dně leskly se drobné krystaly leštěnce jako mučednické hvězdy. Naddůlní Schmied, konající službu, mlčky pokynul, načež poloslepý bílý kuň, s dlouhými, mechovitými chlupy na těle, zvolna nastoupil s mrtvolou cestu k povrchu. Několik horníků, dokončujících právě šichtu, připojilo se k průvodu. A nyní již chvíli jdou všichni zaraženi a pohnuti.

Kahany mdle rozzařují temnotu. Kdosi z pří-

tamných počal se modlit. Ostatní polohlasně, skoro nesrozumitelně odpovídají.

Po chvíli hluk huntu zaniká v dálce.

Kahany mihají se tam již jen jako bludičky. Obrysy průvodců rozplývají se tmou.

Jakub však dosud klečí před úlomky skály, která mu ubila otce. Již nepláče. Chvillemi pouze těžce zavzdychá a zachvěje se. Naddůlní Schmied stojí lhostejně u něho a tvrdě mu domlouvá: „Nedělejte hlouposti a jděte domů! Co se stalo, nedá se už odčinit.“

Bořika popuzují ta slova, tak studená a bez citu. Krev mu zavíří. Jako by ten člověk, který je pronesl, nepoznal nikdy trpké bolesti odloučení.

„Tak vzít ten zkrvavený balvan do rukou a hodit ho po něm,“ myslí si Bořík a ohlíží se po Schmiedovi.

Ale naddůlního již zde není. Zmizel zatím v spleteništi štol.

Jakub zvolna a těžce povstává. Kahan mu tahem větru zhasl a kolem je nyní úplná tma. Bezradně hmatá po stěnách. Jsou slizké a k prstům lne cosi studeného.

Napadne ho: „Krev! Krev otcova! Ano! Ano! Zde všude kolem krvácejí skály!“

Jaká to strašlivá myšlenka! A on tu sám, zcela sám mezi duchy obětovaných. Marně by volal po příteli. Némé stěny pohlcují veškeru ozvěnu...

Doly se zdají opravdu skoro opuštěny.

Bořika zmocňuje se silná horečka. Usedne proto

na balvan a snaží se nabýti rozvahy. Marně. A opět uplyne nová, dlouhá chvíle mučivého neklidu. Ticho štol svírá a dusí. Ticho?

Boříkovi se zdá, že právě nyní zaslechl drobné nárazy na skálu.

Mne si oči. Nespí přece! Štola je plná koboltů a světel. Malí skřítkové se stříbrnými vousy drtí skálu, zpívají si při práci, žertují a smějí se. Je jich k nespočítání. Titěrná, stříbrná kladívka v jejich rukou, mihají se při rubání jako vzdálené blesky.

Jsou oděni v šedivé kytle, sepjaté lesklými řemeny. Na hlavách mají vysoké, špičaté kapuce a za pasem kahany. Jak jsou podivní! A jak se pitvoří! Teď právě se seběhli kolem kousku leštěncové rudy. Pohybují čile rukama a živě posunkují. Jejich malé, zelené oči tékají s místa na místo. Vrásčité tváře zřejmě nesou stopy zděšení. Drobné lampičky osvětlují úlomek rudy, na níž je přitisknuta pečeť nešťastné dnešní události. Skvrna čerstvě ssedlé krevní podlitiny z ran Jakubova otce.

Té chvíle cítí Bořík, jak se mu znovu rozvášnila krev. Vymršťuje se prudce a dává na útěk. S očima vytřeštěnými a s ústy zapěněnými. Prchá bez myšlenky a bez cíle, neboť se mu zdá, jako by se za ním hnál zástup vyděšených skřítků. Slyší dokonce jejich dupot a prudké oddychování. Žene se proto bez rozmyslu z jedné štoly do druhé, narážaje v temnu o ostré útesy skal. Všude kolem je tma. Nahoustlá, rdousící tma. Konečně však přece rozpoznává Bořík v dálce slabou zář. Je to světlo před soškou

svatého Prokopa. Jakub rychle k němu zamíruje. Oblíbený hornický světec hledí dobrotivě a konejšivě zároveň v jeho vyděšenou tvář. Vedle oltáříku nachází se kamenná lavice. Dnešní noci mění se v havířovo lůžko. Uštváný klesá na lavici a záhy usíná neklidným spánkem s roztodivnými sny...

Sní Bořík o tom, že se nachází na velikém prostranství, kde se u ověnčených, bohatě vystrojených stolů setkává se všemi přáteli z bání a hutí. Na sta, ba na tisíce je jich. Jakási slavnostní nálada panuje všude. Cinkají přípitky. Pronášejí se významné řeči. Jakub nepochopuje, co vše znamená, ale domýšlí si, že stalo se zde cosi významu hlubokého, dalekosáhlého. Vedle něho sedí otec. Zdráv a čil. Usmívá se a tiskne mu v nadšení ruce.

Po chvíli kdosi počal u zadních stolů zpívat hymnu práce. Nyní teprve Bořík chápe, že všechny zde spojuje jediná myšlenka bratrství. Jediný cíl volnosti a práva.

Zpěv sílí stále rychleji, až posléze splyne v svorný, mohutný chorál, nesoucí se jak obrovská žertva tisíců k modré obloze:

Hornický stav budiž velebný,
hornický stav to je naše slast,
byť postrádal třeba světlo denní,
činí vše jen pro svou drahou vlast.
Proto, synu všech dolů i všech bání,
svorně ruce ku přátelství dej,
jen zdaru měj
hornický stav!

Všichni přítomní nyní povstali a obnažili hlavy. Je ticho kol a jen svatý hymnus práce dosud zpívá

o snech lidu, připoutaného k mstivé, lesklé horní líše, zpívá o naději v radostnější budoucnost. A jako v odpověď na protější straně vychází nové, ommlazené slunce...

V tom okamžiku cítí i Bořík, jak se mu slova známé hornické písně derou na rty. Nadšení davu ve-mlouvá též jemu slavnostní náladu povznášející chvíle. Nemůže již odolat! Připojuje se k množství, aby i jeho hlas splynul v jedno s proudem zpívajícím. Slyší, jak se mu z hrdla vydral jásavý výkřik, vidí, jak mávl pěsti do vzduchu a — probudil se! Vše na-blízku Jakuba rázem zevšednělo.

Kolem jeho nočního útulku choulila se posud vlhká tma. Malý kahanec u sochy světcovy po-malu dohasínal.

Rozespalý havíř se jen zvolna rozpomíná na vče-rejšek. Na okamžik vítězí v něm domněnka, že vše, co právě procítil, bylo snad jen mámivým snem, potom však zemdlenost údů a pohybem roz-jízvené rány znovu mu připomenou hroznou vče-rejší tragedii.

Ale co nyní...?

Doma v nízké světnici odpočívá Boříkův mrtvý otec a matka zoufale volá jeho jméno. Přicházejí sousedé, každý něco řekne, ženské i slzičku uroní, potom však zase je slyšeti pouze nekonečný matčin vzlykot. Vidí ji, drobnou a ustaranou, jak se nyní náhle vzchopila a napřáhla pěsti proti dolům. Ale již v nejbližší chvíli svráštělé ruce opět bezmocně klesají. Snad si vzpomněla, že ještě jedna blízká

ji duše žije ve vězení odvěkých skal. Snad vyslovuje právě nyní Jakubovo jméno zbožně jako v modlitbě a staré rty chví se prosbou o jeho ochranu.

Snad...

Tak aspoň jeví se Boříkovi drahý obraz chudého domova. Jím podnícen, vstává a nastupuje skoro v polosněžení cestu štolami. Proud vzduchu bezpečně ho vede až k větrným dveřím. Odtamtud je již jen několik kroků k narázišti.

Jistě tam někoho najde; vždyť mu připadá, jako by mezi včerejším večerem a touto chvílí uplynula celá věčnost. Zajisté je venku opět bílý den a lidé mihají se v živém chvatu kolem šachty. A jeho matka stojí snad u vchodu, zubožená a umozolená, a ptá se každého vycházejícího z dolu po něm, po Jakubovi, který se celou noc nevrátil.

Někteří z Boříkových druhů zastaví se s ní a politují ji. Jiní mlčky pozdraví a spěchají dále po práci. Ale kdož ví, zda nakonec nepřijde také nadělní Schmied, bezcitný, ponížený pes svého pána — horního rady Raucha — a zda neodžene Jakubovu matku od šachty s přídavkem hrubých, výsměšných slov.

Ano! Kdož ví, nestane-li se tak?... Avšak, přijde-li skutečně?!

Bořík cítí, jak se mu znovu rozplameňuje krev. Diví se sám sobě, že již včera nerozdrtil Schmiedovi hlavu za urážlivá jeho slova. Jak by si všichni oddechli! A jak by mu byli vděční. Potom zbyl zde

již jen horní rada a o toho by se snad také osud nějak postaral...

Však se ti dva opravdu dlouho hledali! Přišli téměř současně na doly. Schmied, dlouhý, vyzábělý zrzoun s šilhavýma očima, a správce Rauch polo shrbený, nervosně šhubající pravým ramenem. Co se jim ten již napil krve! Jeho věčně slídivý, podezřívavý zrak pronásledoval dělníky i ve snách. Kromě Schmieda všichni ho nenáviděli. Věděl to, a proto nikdy nekonal obchůzek sám. Naddůlní vždy ho musil doprovázeti. Jinak — někde v ústraní pěkná rána kylofem a bylo by rázem všemu konec, veškerým svízelnům i útrapám.

Na to vše myslí Bořík, zatím co cesta ubíhá, ubíhá...

Chvílemi narazí Jakub na „staré muže“, jak horníci říkají vybrakovaným, obyčejně polosetutým částem štoly. Opatrně se jim vyhýbá. Doufá, že v nejbližší chvíli musí dojít k některým dveřím. Zastavuje se proto okamžik, aby si oddechl. Kolem panuje ticho. Patrně den již vysoko postoupil a dělníci jsou na svých „ortech“.

Bořík, přesvědčen, že je tomu tak, pokračuje opět v cestě. Nad hlavou mu chvílemi zapraská trám, povolující ohromnému tlaku skalnatých pilířů. Pod rukou sype se drobný štěrk. Kráčí ještě chvíli, když mu cosi náhle zazvoní pod nohama. Jakub shýbne se po tom téměř bezděky. Je to železný vrták, který zde patrně některý z dělníků zapomněl. Mimoděk potězkává ho v dlani.

„Co s ním?“ ptá se sám sebe, současně však ho napadá podivná myšlenka: Pomstít se za včerejšek...

Zprvu se směje tomu vnuknutí. On a mstít se! On, nejpokornější a nejtišší služebník hor. On, Jakub Bořík! Jak ho jen mohlo něco podoného napadnouti?.

Zmaten, snaží se mladý horník úporně mysliti na něco jiného. Hle, zde jsou již větrné dvěře. Odtud v desíti minutách bude nahoře, na světle. Odvede si maminku domů, zlíbá jí ruce a odpřisáhne, že jí nikdy neopustí a že se poctivě vynasnaží, aby jí všemožně vynahradil mrtvou lásku otcovu.

Je dosud mlád a pln krásné odvahy. Bude tedy pracovat, dvojnásob ochotně pracovat, jen aby se jeho matce dobře dařilo. Otec zanechal mu přece skvělý příklad.

Půjde proto za světlým jeho vzorem, a třeba by ho nedostihl v dokonalosti, přičiní se svědomitě, aby se mu aspoň přiblížil. Ano! Ano! Tak právě to učiní.

Boříkovi je teplo při té úvaze! Ale jen na krátko, neboť potom se k němu znovu blíží ona trýznivá obava. Vtíravě a neodbytně.

Což jestli Schmied nebo Rauch vyhnali matku od šachty?

Jakub cítí, jak ho při té myšlénce znovu uchvacuje nenávist proti všem, kdož vládnou, prodávají a ubíjejí životy svěřených jim dělníků.

Bezděčně svírá vrták pevněji v pěsti.

Náraziště je již jen několik metrů vzdáleno, když

se v temnotě zaráskyj neočekávaně dvě postavy. Zář kahanců pouze slabě je osvěcuje. Jakub však přece je poznává. Jsou to zlí duchové těchto skal.

Horní rada Rauch a naddůlní Schmied. Jdou sami. Daleko široko není stopy života. Ano! Ano! Sám osud mu je posílá. Sám osud? Skutečně?

Bořík ještě chvíli váhá. Vzpomínka na matku a na dnešní den. Ruka mu při tom klesá, ale fantasie znovu vyvolává mu obraz zkrváceného otce.

To rozhoduje. Již úplně přesvědčen o nutnosti odvety a oprávněnosti svého činu, Bořík prudce se rozmáchně. Železný vrták těsně zahvizdne kolem Rauchovy hlavy, načež hlučně zazvoní o skálu. Rána chybila, ale obě postavy se přes to rychle vzdalují z nebezpečného místa.

Jakub znovu osiřel. Rozechvřen nezdarem, vyčkává, až kroky prchajících umlknou v tmě, a pak rovněž spěšně opouští důl....

Tak to tedy začalo: Jakub Bořík z Anenského důlu, který byl považován vždy za nejpokornějšího a nejtiššího služebníka štol, hodil železným vrtákem po horním radovi Rauchovi...

X.

V cechovní síni je živo. Horníci skorem všech dolů, nemající právě šichty, sešli se sem, aby se odtud hromadně účastnili Boříkova pohřbu. Mnozí usedli na staré dřevěné truhly, těsně přistavené ke zdím, v nichž jsou uloženy fárací potřeby. Jiní stojí v hloučku a tiše hovoří. A stále ještě přicházejí noví a noví, aby doprovodili druhá k věčným dřímotám. Venku je nevlídné polozimní, polojarní odpoledne.

Po šedém nebi vlácejí se těžké, dusivé mraky a studený vítr chvílemi lomcuje železnými kostrami oken.

Hovor stává se stále živějším. Tu a tam pronikne ostřejší, neudržitelné slovo, vykřikne vyhrůžka, zahlomozí ostře odsuzující věta.

„Je nutno protestovat!“ vykládá ohnivě mladý, svalnatý dělník. „Nelze nadále tupě a beze slova zakopávat v šachtách tělo i duši. Platy jsou stále menší a životních závazků přibývá. Každý si je jasně vědom, že zvýšené požadavky zaměstnavatelů vůči dělníkům jsou jen výsledkem nutného dobového vývoje, ale nikdo nevzpomene, že se právě z těchto důvodů i dělnický život nalévá v nové sociální formy, kterým zastaralá ustanovení nepřinášejí již dostatečného pojištění v těžké otázce životní. Nutno proto už jednou rozumně o věci přemýšlet!“

Mnozí přizvukují. Ozve se dokonce i hlasitý souhlas.

„Má pravdu! Svatou pravdu!“ ulevuje si starý, pesimistický horník Vitouš. „Kdo nevěří, ať se jen podívá na mne! Od čtrnáctého roku žiji v šachtě. Když doly hořely, rval jsem se dva dny s kouřem, s ohněm a s vodou. Vytáhli mne polomrtvého. Kdyby nebylo starého Boříka, snad bych tam byl vůbec zůstal. Třikrát se pro mne spustil. Inženýr Karát, který je nyní na rtuťových dolech v Idrii, nabízel dvacet zlatých tomu, kdo se odváží dolů. Znamenalo to skoro jistou smrt. Třikrát se ptal přítomných, ale nikdo se nepřihlásil. Za dvacet zlatých byl lidský život přece příliš laciný. A tehdy prý vystoupil Bořík, pokřižoval se a spustil se do jámy. Sám nevím ovšem o tom zcela ničeho. Pamatuji se jen, že starý Bořík stál nade mnou, když jsem otevřel oči a usmíval se šťastně, jako by byl zachránil vlastního syna. Potom vtiskl mi do rukou oněch dvacet zlatých, co dostal za nebezpečnou práci a řekl: „Poležíte si několik dní. Ať tedy nepociťujete žádného nedostatku!“ a odešel dříve, nežli jsem mu mohl poděkovat. Byla to zlatá duše!“

Všichni přisvědčovali.

„Ale záslužný kříž přece nedostal!“ končil Vitouš a ušklíbl se jaksi potupně.

Chťel ještě cosi dodat, když se náhle otevřely dvěře a Jakub Bořík rychle vyběhl.

Oči měl vyděšeny, tvář bledou jako hřbitovní astrý.

„Skryjte mne!“ vyrazil ze sebe. „Rauch poslal pro mne četníky. Schmied mne poznal, když jsem

po horním radovi hodil železným vrtákem. Chtěl jsem pomstít otce a vás všechny," sděloval rozrušen.

V první chvíli nikdo celému výstupu nerozuměl. Ale pak se znovu do ticha ozval srdečný hlas Vitoušův:

„Jaká šťastná náhoda! Osud sám nabízí mi příležitost, abych synovi zaplatil otcův dluh. Neboj se proto ničeho, Jakube! Všichni tě budeme hájit, byť by nás to i práci stálo!“

Nebylo třeba ani dovolávati se souhlasu. Zahlučel cechovní síní jako hromová ozvěna:

„Nedáme tě!“

K další úradě však nezbylo času. Objevily se ve dveřích drsné tváře dvou četníků. Strážci státu zarazili se sice poněkud, když spatřili tolik shromážděných, ale pouze na okamžik: Poté, vědomi vlastní důstojnosti, pronesli suše svoje:

„Jménem zákona...“

Nastalo ticho. Otázka četníků po Boříkovi zůstala nezodpověděna. Poznovu se tedy tázali. Tu se však ozval se všech stran hrozivý, nespokojený šum, který nevěstil pro vyptávače nic dobrého. Ale právě ten byl nejlepší odpovědí k vyzvídání četníků. Ostatně, na více nezbylo ani pokdy.

Na vízce mechanických dílen zahučely hodiny. Na věži kostela svatého Vojtěcha rozplakaly se zvony.

Byl nejvyšší čas k pochodu na Boříkův pohřeb.

Několik polohlasně pronesených slov prolétlo cechovní síní.

„Jděte!“ vybídl kdosi ze zadní skupiny přítomné k odchodu.

A první, kteří stáli těsně u dveří, střezných četníky, rychle vyšli. Ostatní pak jich následovali.

Ochránci práva marně hledali mezi nimi Jakuba Boříka.

Konečně byli všichni venku, a jakmile byli seřazeni, průvod počal se zvolna pohybovati vpřed.

Cechovní síň zalévalo již šero.

Četníci vešli, aby ji prohledali. Vzadu, poblíž velikých kamen, našli halenami pokryté dvěře, vedoucí do polí. Byly otevřeny...

Když průvod kovkopů dospěl k Boříkovu domku, předlo již šero svá šedivá, špinavá vlákna. Jako nekonečná veliká pavučina zahalovala celý kraj, takže drobné, hrbaté baráky na svahu Třemošné zmizely téměř pod jejím nečistým povlakem. Smutno a nevýslovné teskno naplnilo při tom okolí. Bylť jeden z těch mnohých, melancholických večerů podbrdských, které jsou tak důvěrně spřízněny s povahou hornického lidu, vždy náchylnou k zasnění.

Ale dnes nikdo si skoro nevšímal jeho svíravého vlivu, neboť duše všech přítomných byly i tak naplněny stejnou teskností...

Nahoře v domku Boříkově kmitala se světla. Žlutá záře kahanů splývala tu v jediný svítivý proud s leskem plápolajících voskovic. Kolem černé rakve stálo šest soudruhů mrtvého s rozžatými kahany. Po stě-

nách visely věnce. Prosté a jednoduché, s nadpisy krátkými, upřímnými.

Z koutku s naházeným šatstvem ozýval se chvílemi křečovitý pláč. To stará, žalem rozdrčená Boříková oplakávala muže i syna.

Neslyšela soustrastných slov, která k ní mluvili stále nově a nově hrnouce se přichozí. Neviděla, jak se věnce množí, jak se čestné stráže kolem mrtvého střídají.

Celou noc tak zde proseděla a nebýti laskavých sousedů, nebožtíku sotva by se bylo dostalo řádného zaopatření na cestu poslední. Tak těžce zkrušily ubohou hodiny bolesti a zoufání.

Teprve příchod duchovního, faráře Hrdličky, vytrhli ji ze ztrnulosti. Viděla ho vcházeti, vysokého, oblíbeného kněze, slyšela i jeho zvonivý, laskavý hlas.

A třebaže konal obřady neznámým jazykem, zdálo se jí, že rozumí tomu, co kněz zpívá: o království věčné lásky, kde zaniká veškerá bolest, přestává utrpení a nekonečný soulad kraluje všemu...

O důvěře, s kterou nutno vejíti v život, aby se oddálilo zoufalství opuštěných a šílenství malomyslných...

O lásce odpouštějící vše! — — —

Když kněz domluvil, připadalo Boříkové, jako by náhle zesílila. Vstala aspoň a pevným krokem následovala nosiče rakve. Zdola zazněla právě poslední sloka hornické hymny:

„A když práce naše dokonána
a dobyt je přebohatý kov,
odměna nám za to bude dána,
věnec slávy ověncí náš rov:
Proto synům všech dolů i všech bání
svoje ruce ku přátelství dej!
Jen zdaru měj,
hornický stav.“

Píseň zněla táhle a melancholicky.

Na sta mužských hrdel ji zpívalo.

To druhu na rozloučenou...

Pak se průvod těžce hnul ku předu.

Stlačené vrstvy se uvolnily. Řady kahanů počaly prozařovati temnotu. Zpěv umkl. Kdosi vzadu se začal hlasitě modlití...

Hřbitov byl od města dobrou půl hodiny vzdálen. Došlo se k němu až za úplné tmy. Mraky, rozptýlené na obloze, jen chvílemi odhalovaly drobné ohničky hvězd, neboť vítr dosud táhle skučel harfami haluzí. Byl to smutný večer smutných obřadů.

Posléze ozvalo se stonásobné „Zdař Bůh!“ na znamení, že vše skončilo. Kahany dohořely. Starý Bořík nastoupil poslední šichtu.

V tom okamžiku na krátko přemožená slabost přepadla opět jeho vdovu. Vysílená shroutila se v mdlobách na studenou zem.

Několik rukou uchopilo se jí ihned a odneslo do hrobařova domku. Potom poslali pro povoz a dopravili ubohou do osiřelého jejího obydlí.

Útlomitná sousedka nabízí se ztrávit noc u jejího lůžka. Boříková s povděkem přijímá tuto úsluhu. Bojíť se býti sama v opuštěném domku. Vzpomíná

neustále na mrtvého a pak též na Jakuba, při čemž se zvadlé její rty třesou vroucí modlitbou za oba.

Ví, že syn unikl četníkům a těší se tomu; však se vše časem vysvětlí a bude aspoň jejímu hochu opět dobře. Uklidňuje se poněkud touto důvěrou a podřimuje. A také sousedka klímá...

Venku zatím vítr rozehnal všechny mraky. Rozběhly se jako uleknuté stádo ovcí před blížícím se vlkem. Na jejich místě planou nyní hvězdy lichotivě a koketují se světly na hrobech: modrými, červenými a zelenými.

Všude zdá se panovati klid a mír. Je to však jen chvilkový klam. V sychravých polích zaharaší to náhle a hned poté se přes hradbu přemetne dlouhá dlouhá štíhlá postava.

Přitlačí se těsně ke zdi a čeká, až hluk drolící se malty zanikne.

Ještě okamžik! Pak oživlý stín kvapí cestami mezi hroby.

„Zde, ano, zde?“ šeptá mladý muž, schýlí se na kolena a líbá čerstvou prst sotva naházeného rovu...

Je to Jakub Bořík...

Ačkoli ví, že je pronásledován, přichází přece rozloučiti se s otcem, neboť nemůže jinak.

Drahnou chvíli poklečí u polozasypaného hrobu, načež teprve, jaksi těžce vstává a rozhlíží se kolem.

Je již skoro noc a za nějakou hodinu mrtvý havíř bude zde hlídkovati.

Jakub rád by vyčkal půlnočního přízraku otcova.

Ale poměry nedovolují.

„Nezapomenu, tatínku!“ pronáší tedy jen polohlasně, pokřikuje čerstvou mohylku a rychle odchází...

Psanec... Ve jménu nelidských zákonů bezmocná — štvaná zvěř...

Maryna Harvatová, nebo jak jí nyní po otci říkali, Hálová, byla také na pohřbu. Nikdo jí však v zástupu nepoznal. Šla vzadu za rakví, s hlavou ukrytou vlněným šálem a rovněž nikoho si nevšimala. Považovala prostě za povinnost doprovodit starého Boříka k věčným dřímotám. Bývali kdysi s jejím mužem dobří přátelé. A proto se přidružila k průvodu.

Ale přes to nedošla až na hřbitov, neboť právě před vchodem zabočila kolem cihlové, červené zdi svatého pole do luk, toužíc býti opět sama.

Po úzké cestě od Hor přicházely k ní tlupy dělníků, opouštějících šachty. Hálová opatrně se jim vyhnula. Pobočními pěšinkami došla pak až k zábořské silnici.

Tady nepotřebovala se již ničeho obávat. Silnice byla opuštěná a malá polní svatyně smutně trčela nad jemně zelenými úhory. Hálová zaměřila mimo ni zvolna k domovu, nevšímajíc si opět ničeho kolem sebe. Teprve když kráčela kolem útulného vilového domu Čížkových, slabě zaznívající melodie ji upoutala.

Bezděčně se zastavila. Ozářeným oknem bylo viděti štíhlou, plavovlasou dívku, sedící u piana. Její něžná a krásná tvář skloněna byla nad bílou klávesnicí, z níž hbité dívčiny prsty vyvolávaly tklivou jakousi melodii. Dojímavý její zvuk mocně okouzлил Marynu. Opřela se o jabloňový štěp a zamyslíla se.

Neznámá píseň, sladce hluboká, rozechvěla i v ní harfu vzpomínek...

A Maryna vzpomínala:

Na prosté děství, prožité v rodné vsi — — Na něžná tajemství prvních laskavých slibů Matoušových... Na blažený sen, který toužilo ztělesnit její manželství — žel! — tak záhy podlomené zasažením Landštejnovým v jejich plány do budoucna.

Bez jeho bídáctví jak vše mohlo býti krásné a souladné!

Tam dole v shluku malých domků mohla žít šťastně s Harvatem, daleko rušivého života, prostřed úcty sousedů a neustále svěží lásky nejbližšího okolí; vždyť vše tak radostně počínalo!

Když si ji Matouš odváděl z dušnického kostelíka, zářil jasný májový den. Slunce lichotivě hřálo a ptáci se rozpomínali na nejkrásnější písně. Všichni jim tehdy upřímně blahopřáli; starosta přišel, stiskl jim ruce a řekl:

„Buď váš život tak světlý, jako dnešní den!“

Ano! Ano! Tak to právě bylo.

Maryna na vše se dobře pamatuje! Na vše!

Jejich největší světnice byla onoho dne plna hostů. Na stole, v mísách s vodou, ležely věnce pomněnek a čerstvě natřené stropní trámy obaleny byly chvojí. Ano, ano, byl to takový slavný den!

Teprve v noci rozloučili se se svatebčany, a odešli s Matoušem do nového domova, odmítnuvše povoz, který byl pro ně přichystán.

Přáli si býti sami, jen s hvězdnatou oblohou nad sebou a s šuměním mladého listí kolem hlav.

Maryna tehdy po prvé cítila, jak teplo budoucího štěstí naplňuje jí hrud', srdce i myšlenky. Byl to vzácný pocit, nikdy před ním nepoznaný. Zatoužila proto, aby trval věčně.

V domku čekalo je však nové překvapení. Jejich ložnice byla plna květů a záře od množství lesknoucích se kahanců, připevněných na stěnách. Ale to nebylo ještě vše. Když usínali, ozval se venku dokonce zpěv staré svatební písně:

Dvě cesty v jednu splynuly,
dvě srdce v jednom tluku,
dvě duše v lásce vzplanuly.
Nuž, jděte; v ruce ruku!

Z budoucna dolů zlato jen,
necht' vaše láska těžší —
a život sladký jako sen
a jako květ buď svěží!

Zdřímňte sobě v náručí,
o blahu chtějte sníti,
necht' láska vše vás naučí,
s ní v srdci žít i — mřítí!

Zpívali ji sice pouhé prosté havířské hlasy, ale tím byla tklivější a srdečnější — jako vše, co se upřímně podává.

Novomanželé byli velmi potěšeni novou pozorností přátel.

Konce písně se však už nedočkali. Usnuli záhy sobě v objetí spánkem nejblaženějších.

Tak proměnil se čas prvního jejich soužití v dlou-

hý, rozjásaný den jejich radostných a čistých rozkoší.

Maryna čekávala vždy na svahu Hor na Matouše, když se tudy vracel ze šichty, načež scházeli společně dolů do města uzardělí štěstím, aby ztrávili večer v hovoru a v úsměvech. — — —

Byli přesvědčeni, že jejich blaho je navždy zabezpečeno, a že ponese stále nové a nové květy.

Květy milování, jež nebe divem změní jedenkrát v živý plod. V plod lásky!

Jasný obzor jejich života byl však brzy zakalen. Hned v prvních letech jejich manželství...

Kteréhosi večera, když Maryna jako obvykle čekala na Matouše, setkala se s horním správcem Landštejnem. Minul ji sice zdánlivě nevšímavě, ale příštího dne přišel zase. Tehdy po prvé ji oslovil, přeptal se na jméno mužovo a na domácí poměry. Pak jí podal na rozloučenou ruku, jejíž měkká, neupracovaná dlaň, prudce sevřela její.

Od té chvíle byla Maryna ztracena.

Bůh ví, proč tehdy již neřekla vše Matoušovi! A přece — kde jinde měla hledati ochrany, než u svého chotě. A čemu všemu by se bylo tím předešlo? Ale Maryna nepromluvila. Snad ze strachu, snad z úzkosti před ztrátou svého tajemství, zamlčela osudnou příhodu. A horní správce, jako by to věděl, přicházel pak již každý den pohovořiti s ní, stisknouti ruce, pohladiti jí tvář.

Brzy potom stal se Matouš důlním a denní jeho šichta zaměněna byla noční. Tehdy mravní pád Ma-

ryny Hálové byl již dávno pojištěn. Vzdalať se hornímu správci kteréhosi večera, kdy prudký lijavec donutil ji hledat útulku v báňském domě. Teplo jeho pokoje ji omámilo. Úlisná, sladká řeč ji zlákala. Víno opojilo.

Byla tehdy ještě prostým dítětem, neschopným odporu.

Ve chvíli, kdy ji přemohla rozkoš objetí, zapomněla na vše. Jakmile však vystřízlivěla, zmocnilo se jí zoufalství nad ztrátou cti. Celou noc ztrávila tehdy v horečce. Zmítala se nepokojně na lůžku, zatím co její tělo, rozpálené žádostí, hořelo v plamenech. Teprve velmi pozdě usnula s pevným úmyslem, že se ráno určitě vyzná Matoušovi ze svého poklesku.

Avšak dříve než se probudila, Harvat odešel na šachtu a den ji úplně uklidnil. Byla z těch nestálých povah, které příliš lehce vzplanou, aby ještě dříve uhasly.

Pravá dcera svého národa!

Nemohouc jinak, konejšila znepokojené svědomí aspoň omluvami rozkvašeného svého mládí a chvílkovým omámením, snadno podle jejího zdání pochopitelným a omluvitelným. Po nějaký čas vyhýbala se dokonce Landštejnovi, ale setkala se s ním přece znovu na prokopské silnici k Horám. Choval se k ní laskavě, tak jako nikdy před tím. Hovořil k ní úlisně a sladce. Sliboval a prosil.

A tak opět ji získal, že zase a zase vešla v jeho pokoj, kde stěny viděly její hřích a květy ve vásách.

voněly v jejich oběti. Opojena laskáním nenasytného milence zapomněla úplně, že nedaleko odtud v propastech tisícimetrových její muž nasazuje denně život pro cizí prospěch s jediným nárokem na trochu tepla její lásky, na trochu úsměvů jejích rtů. Připravovala ho již bez lítosti o to vše každou vteřinou, ztrávenou v domě horního správce, každým slovem proneseným pod jeho střechou.

S počátku ovšem zmočňovala se jí někdy lítost — někdy a na krátkou dobu — ale potom otupěla citově, vše krásné lehkomyšlně pohrčila v sutinách hříchu a sama propadla záhubě stále děsnější a děsnější.

Uvykla posléze klamat Matouše a využítkovat jeho shovívavosti plnou měrou. Jen tenkrát, kdy cítila rodící se život ve svém lůně, vystřízlivěla poněkud, neboť bylo tehdy potřebí největší opatrnosti, aby Harvat neprohlédl klamu; ale když i tuto těžkou hodinu šťastně přečkala, odcizila se Matoušovi úplně. Rozkol byl pak již neodvratný, neboť propast mezi nimi šířila se měrou úžasnou.

Mraky blížily se s obou stran, až náhle srazily se v ohlušujícím třeskotu osudového úderu, který rozdrtil vše.

Stalo se tak v oné noci, v níž Harvat potkal svou choť s jejím milencem. Maryna dosud vzpomíná, jak se obou zmocnilo zděšení, když s Landštejnem poznali, že jsou uzavřeni v jeho vlastním bytě. Po bezvýsledném vyčerpání všech prostředků nezbylo jim posléze nic jiného, než pokusiti se o skok do dvora. Zdařil se.

Oné noci bála se Maryna vrátiti se domů v předtuše, že ji tam očekává spravedlivá odplata za její vinu. Když se však k tomu přece odhodlala, našla dům úplně opuštěný.

Matouš Harvat odešel, aniž kdo věděl, kam... Byla to poslední oběť jeho lásky k Maryně.

Mezi haviři ještě dlouho potom se vzpomínalo na Harvata. Jeho žena nesměla však mezi ně vůbec přijíti. Ukazovali po ní prstem a zřejmě ji obviňovali. Cítila, jak jejich pohledy jí vnikají až do duše a jak jí pohrdají. Potřebovala proto opory proti nim a té se jí tehdy také dostalo horním správcem v míře více než dostačující.

Landštejn dokonce sám jí tenkrát najal nevelký byt v Hatích, kde daleka všemu, co jí připomínalo minulost, mohla se plně oddat výchově syna Rafaela...

Na to vše vzpomínala Hálová, nehnutě podepřená o jabloňový štěp u cesty. Na budoucnost nemyslíla. Byla lhostejna ke všemu, co jí čekalo dnes nebo zítra...

Večer se stále více chmuřil. Vodnatou mlhu rozprašovala již plynová světla v ulicích blízkého města a krvavý rubín svítlny na nejvyšší věži Svaté Hory označoval jako každé noci bloudícím poutníkem místo, kde černá Bohorodička divy tvoří.

V té smutné, přesmutné hodině si Hálová rovněž připadala takovou zbloudilou poutnicí.

Zdaž však i pro ni, tam nahoře na stříbrném oltáři,
Matka Panen si zachovala laskavý pohled a od-
puštění?

Zdaž...?

XII.

Teta Pavlíková se zvolna vyklubala z domku, v němž bydlela. Na prahu zastavila se ještě na vteřinu, jako by opálová zář časného jitra jí oslnila zrak, načež teprve pokročila blíže ke kostelíku svatého Vojtěcha, odkud byl široký rozhled do okolí, aby se přesvědčila, „jak se Pán Bůh probudil“.

Na hrubý písek cesty postavila měděný kotlík k ohřívání uzenek a drahnou chvíli zahleděla se do kraje.

Těsně u ní tenkými pni křehkých bříz rozevírala se panorama dolů, plná ruchu, plná života. Hluk, který působí podchycení klece, splýval tu s odměřeným rytmickým zvukem kladiv v třídních a s údery strojů v mechanických dílnách.

Od prokopské šachty vlékl právě bílý koník, porostlý dlouhou houbovitou srstí, zaviněnou vlhkostí stáje, celý vlak železných vozíků. Po chvíli hluk, způsobený otřesem plecháčů na kolejích, umdlel, a opět jen ta jednotvárná, ale nikoli nepříjemná hudba strojů, kladiv a drolené rudy ovládla kraj.

Přes hlavy šachet letěl zrak tety Pavlíkové daleko v údolí roztroušených chat, seběhnutých v nesusměrnou ves Podlesí a odtud ještě dále nad kouřem stříbrných Hutí až k rámcí zamodralých Brd, obklopujících všechen obzor na této straně.

Město dosud dřímalo. Nad střechami domů vznášela se lehká mlha, prorážena zašedlým kouřem. Též Svatá Hora byla jí cele obetkána. Jen chvílemi, kdy

ranní vítr protrhal vzdušnou přízi, objevovaly se věže kláštera v tajemném obalu mlh jako báně posvátného hradu svatého Grálu.

Tu pak se již před zjihlými očima tety Pavlíkové v jitřní, orosené slávě, rozkládal celý Horymírův kraj, s jehož zeleného povrchu ubíhaly steré zčernalé cevy v nitro země přímo k jejímu dobrodějnému srdci.

Věkovitý zápas lidského důmyslu s podzemními silami vřel ovšem vytrvale pod tímto svěže klidným rouchem, aniž však vítězství nebo smír bojujících schopností projevily dosud blízkost rozhodné chvíle.

Časná pozorovatelka byla tak zaujata malebnou podívanou i úvahami, jež se při ní bezděčně vnucovaly, že neslyšela ani signálů, které každou téměř minutu rozrážely vzduch, ani šelestění silných, kožených pasů, připevněných na rotujících kolech šachetních věží.

Její zrak se stále ještě zamilovaně zabořoval do rozechřátého kraje, šumícího prací a radostnou ranní náladou...

Teprve, když se s věže nového kostela ozvaly hodiny, teta Pavlíková skoro ulekaně sebou trhla. Čiperně chopila se pak svého náradí, načež spěšně sestupovala k šachtě nejbližší stojící.

Bylo půl osmé.

Stín protější stráně halil dosud celou budovu, zašedlou, zanešenou prachem, ale to nezmýlilo tety Pavlíkové, jež rychle rozestavovala svůj stánek. Vědělaf, že je nejvyšší čas.

Dělníci zvolna vyjížděli a u šachty počínalo býti stále veseleji. Horníci mihali se kolem, tu a tam i některý promluvil s prodavačkou. Také ona znala mnohé z nich. Ten, který nyní přešel, vysoký, silný hoch, inteligentního výrazu, jmenoval se Karel Lacina a byl srdcem pokrokového hnutí v kruzích kovkopů. Vážen a ctěn mezi soudruhy, měl největší naději státí se redaktorem právě se zakládajícího dělnického listu „Odboj“.

Také on usmál se přátelsky na prodavačku, načež zmizel v zástupu horníků. A opět jiní a jiní přicházeli, které Pavlíková znala; jedni, jimž osud poprál přežiti hrůznou katastrofu důlní, s klidným výrazem v zryhovaných tvářích. Druzí, smělí hoši s hořící krví, kteří ve vzpomínce na mladé ženy nacházeli život obdivuhodně krásný a budovali si stále ještě chtivě a rozjařeně nové chrámy světlejší budoucnosti. Domnívali se asi, že vidí obzory budoucího života zcela jasně před sebou. Dnes v nich bouřilo... Ale po bouři bývá duha, čarovně nádherná duha — a tu také přijali do svých štítů. Šťastní důvěřiví...

Mezi ně patřival i Jakub Bořík. Také toho Pavlíková velmi dobře znala. Vyrostat' téměř před jejími zraky celá tato hornická generace, k níž patřili též její syn i nebožtík muž, kteří se oba stali obětí rozžhněvaných skal...

Když tenkrát, před lety, teta Pavlíková osiřela, chtěla se sice odstěhovat z Hor kamsi k Dobříši, kde byla provdána mladší její sestra; zůstalo však

tehdy jen při dobrém úmyslu. Uskutečniti odhodlání, k tomu nebylo dosti sil.

Bylať Pavlíková z těch bytostí, které se nedovedly nikdy odloučiti od dolů, u nichž byly vychovány, ani vzdáliti jejich hlubinám, třebaže ony pravidelně je olupovaly o jejich drahé. Ba snad právě proto tím více lnula k nim osiřelá duše oním zvláštním pocitem, jež lze pouze určití něčím mezi láskou a bázní, kterou tyto otevřené jízvy země působí. Staré, krásné vzpomínky mluvily zde k jejímu srdci, dojmavě tklivou řečí. Pavlíkové se aspoň zdálo, že v kraji, v němž žili její muž a syn, cítí vždy onen hřejivý pocit sblížení s drahou osobou, prozařující celý náš život od hodiny, v níž nás opustila navždy.

Člověk věru nemusí být ani básníkem, aby pochopil. Trochu citu, poctivého a uvědomělého citu, a proud plně jasného světla ihned padá v šedé soumraky černých chvil.

A to světlo jsou vzpomínky, jsou pohledy zarmoucených očí na nebeské dálky, kde lze tušiti oslavenou jsoucnost duší oddaných, srdci nejbližších..

Takovýmito myšlenkami obetkána, odhodlala se též Pavlíková zůstatí na Březových Horách, v malém městě, zvolna jen se rozvíjejícím, živa jsouc tu z malé pense po zahynulém choti, a z nevelikého obchodu s pečivem a uzenkami.

Srostla tak časem těsně s životem dolů, takže chrčení kol, cinkot signálů a třepetavý zvuk vyváženého kamení staly se téměř nutnou součástí jejích denních zážitků. Vždyť poutaly ji právě k těmto

místům nejkrásnější svazky minulosti. Vzpomínky na kus tichého, laskavého štěstí jejich manželských let....

Teta Pavlíková znovu se zamyslela, když v úvahách dospěla až sem, ale ne na dlouho...

Známý Kalinův hlas ji záhy vyrušil ze zadumání.

Tebrve nyní si povšimla, že havíři tvoří skupiny, v nichž se živě rokuje.

Na mnohých tvářích bylo znáti rozhorlení a zlobu.

Pavlíková marně se však snažila zachytiti smysl slov.

Přikročila tedy ke skupině, v níž se právě důlní Kalina vyptával na podrobnosti včerejší události. A zde konečně zvěděla vše, aby ji to stejně rozrušilo jako ostatní.

A věru byla to neveselá novinka.

Jakub Brožík, který celý měsíc žil v skrytu u příbuzných v Obecnicí, byl včera večer četníky vypátrán a zatčen.

V nejbližších dnech měl pražský porotní soud rozhodnouti o jeho vině...

XIII.

V pražských ulicích zvolna se probouzel nevlídný den. Po sychravé noci zdvihal se z par, mlhy a bláta, nevrlý a podmračný. Snad proto ještě v prvních hodinách jitřních panoval v ulicích takový soumrak, že v některých krámech s požívatinami dosud svítily.

Ale ti, kterým nový den přinášel pouze starou povinnost, nevšimli si mnoho jeho zachmuřeného vzezření. Spěchali pěšky, nebo se vezli v natlačenných tramvayích, jejichž kovové zvonce hlučně hřmotily na oživených křižovatkách. Chvillemi zastavovaly se vozy na půl minuty, aby mohli vystoupit ti, kdož dostihli cíle a udělali místo nově vstupujícím a opět rozběhly se po lesklých kolejích, jak jim kázal řád.

Jedna z tramvayí, přijíždějící od Smíchova k Myslíkovům, vyložila však právě před pochmurnou budovou soudu ve Spálené ulici hlouček mužů a žen, zřejmě v Praze neobeznalých.

Havířský kroj mužů prozrazoval, že jsou buď od Kladna, nebo od Příbrami. Byli z Březových Hor a přijeli do Prahy, aby vydali svědectví ve věci Jakuba Boříka, o jehož osudu měla právě dnes rozhodovati pražská porota.

Vyjeli z Příbrami ještě za tmy a celou cestu nehovořili o ničem jiném, než o Boříkovi. Předem pak dohadovali se, jak asi dopadne soud.

„Ničeho mu nemohou dokázati,“ tvrdili jedni, ale druzí živě odporovali.

„Není spravedlnosti,“ prohlašovali. „Všechno je podplaceno. Od pánů až k služebníkům. Spravedlnost dávno sejmula pásku s očí...“

„Ubohý Jakub!“

„Ubohý...“

Názory se dále vyměňovaly... A cesta zatím utíkala.... utíkala...

Konečně se jako pohádkový přelud vynořil z mlhy Karlův Týn. Pozornost venkovanů okamžitě byla k němu obrácena, neboť někteří viděli jej po prvé.

Hovor stočil se tím opět ke Praze, jejíž blízkost se stále více prozrazovala ruchem okolí i přívalem cestujících. Když pak se po pravém boku vlaku objevila Vltava, a v dálce nad ní štihlá věž Vyšehradu, všichni počali se chystat k odchodu.

„Je ještě času dost!“ napomínal je Kalina, „stání je určeno až na desátou...“ Ale marně. Nakonec místo uspokojivé odpovědi ozval se z rohu vagonu tichý vzlykot; to matka Boříkova, jež v posledních týdnech zestarala o celá desítiletí, nemohla již déle zdržeti pláč.

Její sousedka, hezké, sotva sedmnáctileté děvče velikých modrých očí, marně se ji snažila utěšiti. A přece právě tato plavovláska stála srdci staré paní po Jakubovi nejbližší, neboť to byla Karla Jičínská, milá a nevěsta Boříkova...

Na štěstí vlak po chvíli zastavil na Smíchově, kde všichni vystupují. Kalina vede své svěřence do blízkého hostince, aby se trochu zahřáli, načež teprve odjíždějí do města k soudu.

Dostavují se i tak dosti časně, neboť teprve úderem deváté vcházejí porotci, soudce, naddůlní Schmied, obhájce, veřejný žalobce a všichni ti, kteří byli povoláním a povinností připoutáni k šedým zdem, zdobeným obrazem mocnářovým a velkým železným krucifixem.

A ihned po vyřízení obvyklých formalit přikročeno k jednání.

Soudce vyslovil jméno Boříkovo.

V málo minutách objevil se volaný v průvodu vězeňských dozorců. Ale jak se změnil za dobu, ztrávenou ve vazbě! Jeho tvář svědčila o přestálém vnitřním utrpení. Jeho vpadlé oči s měkkým, laskavým pohledem, který zdědil po matce, neleskly se již tak usměvavě, jako jindy.

Mluvil hlasem tichým, sešeřelým, nepřesvědčivým.

Lehce ho přes příznivá tvrzení jeho přátel usvědčili. Naddůlní Schmied odpřisáhl a právní zástupce horního rady křížovým výsledkem spletl Jakuba úplně.

Přelíčení netrvalo proto dlouho. Ještě před polednem vynesen byl rozsudek, kterým Jakub Bořík po uvážení všech polehčujících okolností a dosavadní zachovalosti odsouzen byl k několikaměsíčnímu těžkému žaláři.

Při četbě rozsudku matka Boříkova s výkřikem omdlela.

Té chvíle se také Jakub, který celé přelíčení zachovával naprostý klid, silně zachvěl.

V jeho zracích to znovu vášnivě zablýskalo. Zdálo se, že se chce vrhnouti na Schmieda, který se s uštěpačným pohledem upřeně díval na něho.

„Umřít nebudeš moci!“ vykřikl však pouze a zatál pěsti.

Naddůlní zbledl a rychle opustil porotní síň, chráněn policisty...

Zpráva o odsouzení Jakuba Boříka učinila na havíře, v Praze meškající, hluboký dojem. Dalo se zcela určitě předvídati, že dnešní proces bude mít dalekosáhlou dohru. Odcházelí aspoň všichni s tvářemi zasmušilými a starostlivými.

A zatím se Bořík nahoře v soudní síni loučil dlouhým pohledem s volností a s obrazem Libušina města, které navštívil za tak pohnutlivých okolností, a jeho srdce sklíčeno bylo při tom nevýslovně, neboť obavy o budoucnost ho drtily.

Když však ho odváděli do žaláře, kdosi uchopil ho náhle za rameno.

Byla to Karla Jičínská. Bořík v nahoustlém šeru chodby sotva ji v prvním okamžiku rozpoznával.

Ale potom chopil ji do náruče a vášnivě přitiskl k srdci. Vypravovala, jak prosila soudce, aby jí dovolil s ním promluvit. Po dlouhém dožadování se to podařilo.

— A nyní je u něho, aby mu dodala důvěry, aby mu řekla, že jí nic na světě nedovede od Jakuba odloučiti. —

„Nevzpomínej na mne zle!“ prosila Bořika chvějícím se hlasem. „Namlouvám si stále, že právě moje láska k tobě probudila v tvé duši dosud dřímající vášně, jejichž důsledkem byl také ukvapený čin, který ti připravil dnešní trpký osud.“

Čekala dychtivě na jeho odpověď. Její modré, nebeské oči, v nichž dřímaly pohádky, hleděly na něho bázně a její drobná postava, upjatá v hnědý šat, všechna se chvěla.

Přitiskl ji k sobě, políbil lehce na plavé kašeře a pronesl jemně.

„Jak jsi dětinská, dušičko! Neboť i kdyby tomu bylo, jak tvrdíš, musel bych ti za to býti jen konečným díkem zavázán. Celý můj minulý život byl pouze takový neplodný úhor. Nemohlo to tak déle zůstat. Bylo potřebí vyrušiti se konečně z věčného klidu, který usmrcoval, a žíti novým životem, plodným a užitečným. Ty stálas blízko této proměně a toho ti nezapomenu nikdy. Vzbudilas ve mně duši citlivou a smysl pro právo a spravedlnost. Nemohu proto, než děkovat ti za to,“ doznával vroucně.

Potom však, když zpozoroval, že se jí oči zalily slzami, aby jí ještě více nestrpěl blízkého odchodu, prohodil žertovně:

„Ale nyní dosti již neplodných úvah; vždyť mně ten dočasný vejmínek neuškodí. Aspoň si odpočinu.“

Ale Karla neslyšela jeho slov, neboť její myšlenky dosud natkávaly na to, co Jakub před tím řekl.

„Nyní, kdy bych ti rozuměla, a ty nevíš, jak hluboce bych tě chápala, odtrhují nás od sebe. Jaká bolest!“ stěžovala si a počala plakat.

Jakub marně se ji snažil uklidnit.

Vzlykala usedavě. Její jemný obličej celý zčervenal přívalem slz. Působilo to nakažlivě.

Bořík cítil, jak i jemu oči zatahují mraky slz a jen násilím setřásl se sebe veškeru slabost.

„Prosím tě, dušičko, upokoj se,“ žadonil, „máš-li mne aspoň trochu ráda, utři slzy a usměj se opět na mne a na celé mé zachmuřené okolí, ať zachytí na dlouho zář tvého pohledu.“

Uposlechla a snažila se zadržeti slzy. Ale její tělo škubalo sebou vnitřním rozechvěním a její zrak byl dosud zarosen. Teprve po chvíli upokojila se poněkud, načež rozhovořili se o krásných dnech, kdy se šťastní toulávali po polích a lukách, a kdy její malá ruka tiskla jeho utvrdlou dlaň. I toho vzpomenu, jak kteréhosi dne vystoupili za deště na vysokou horu, vévodící kraji, aby si tu přísahali lásku. A ještě na mnoho jiného.

V nejživějším proudu jejich vypravování ohlásil se však žalářík.

Rozloučili se tedy krátce a srdečně, načež silné dubové dvěře oddělily Karlu a Jakuba na dlouhý čas.

Bořík osaměl. Je znaven dneškem. I jeho myšlenky jako by zkřehly.

„Poněvadž jim scházelo slunce,“ myslí si mladý vězeň.

Jeho slunce! Zapadlo a daleká cesta k němu.
Zmizelo jako sladký přelud té, která ho právě
opustila.

„Slunéčko... slunéčko,“ touží Jakub tiše a vzpo-
míná na Karlu...

XIV.

Opravdu, nikde nebylo vhodnější místnosti pro porady důvěrníků chystané stávky, než v hostinci u Vavřínků. Domek, sehnutý na levou stranu, s nevelkými okny, nevzbuzoval žádného podezření. Vedle hostinské jizby nacházel se ještě malý pokojík a právě v něm odbývány každého večera důvěrné schůzky. Z celého okolí scházeli se sem zástupci stran, aby se doradili o tom, kterak se domáhati žádoucích oprav. Důvěrníků bylo celkem dvaadvacet, z nichž deset patřilo straně umírněných, žádajících si přátelského narovnání, ostatních dvanáct straně přívrženců stávky.

V poradách vedly se zatím pouze dlouhé hovory a bylo rokováno o jednotlivých návrzích stran, aniž se dospělo k jakémukoli rozhodujícímu kroku.

Teprve, když byl sbor důvěrníků rozmnožen o energického Lacinu, celá akce nabyla jisté živosti. Tehdy také malý pokojík často slyšel ostré, ba buřičské řeči mladého horníka, nemilosrdně odhalující všechny mokvající jizvy trpícího a zakřiknutého dělnictva. Ke každé schůzce přinesl nový doklad, novou obžalobu. Dnes předložil zprávu o propuštění kováka-muzikanta, který po celonočním bdění v kterémsi městské zábavě obmeškal ranní šichtu. Zítra přimlouval se za druhy z hutí, jimž za lopotně vydělaný peníz nesvědomitý hostinský prodával vyvětralé pivo a zastaralé pokrmy. Jindy opět poukazyval na nedostatečné podpory vdovám po zahynu-

lých hornících. Vše pozoroval, všeho si povšiml. Což divu, že jeho ohnivý temperament získával mu rychle přízně všech a že jeho přesvědčivá řeč a duchaplné návrhy přijímány byly s všeobecným oceněním! Obé plně si toho zasloužovalo!

A také Lacina sám.

Náležel ke straně „kladiva“, jak se tehdy říkalo stoupencům stávky, jichž od přistoupení Lacinova neustále přibývalo. Pod tlakem těchto poměrů počali důvěrníci smírných nejprve kolísati v zásadách. Pak jeden po druhém přestupovali. Konečně zbyli pouze tři: důlní Kalina, Vavřínek a hutní dozorce Krotký; ale jejich výstražné hlasy zanikaly bez ozvěny, takže museli z toho posléze vyvoditi důsledky. A vyvodili také. Kteréhosi večera Kalina a Krotký nedostavili se do schůzky. Místo nich zvoleni noví dva přívrženci „kladiva“, čímž odbojné hnutí nabylo již zcela určitého rázu.

Za podobných událostí minula zima. Sevřené dny razvíraly se jako zakleté květy pod polibkem osvobozené princezny. Modré Brdy rozjasnily zamyšlenou tvář. Na lipách a topolech naskočily prvé pupence. Nad lesy zvedl se závoj milířových dýmů. Uvolněné potoky vesele probíhly svěže zelenými lukami.

Avšak ani organizace stávky nepracovala hybněji. Zdálo se, že odbojníkům stále schází vlastní popud, čin ze středu, který by vše rázem rozhodl.

Teprve zatknutí a odsouzení Boříkovo vlilo v cévy chystaného podniku nový život. Tu již nestačil sně-

mužícím zadní pokojik u Vavřínků, ani protější jizba hostinská před ním. Mnoho jich sedělo i v úzké chodbě a zcela temné kuchyňce, sousedící s pivnicí. Tísnil se tu jeden vedle druhého a jejich oči byly plny velkého vnitřního rozechvění.

Ano! Ano!

Zde v malé, polosesuté chatě, rodil se veliký, slavný sen jejich osvobození. Měly se opět vrátiti blahé časy dvorního rady Jarolímka, který přinášel dělnictvu vždy plné pochopení pro jeho oprávněné stesky a šířil důvěru v stále se zlepšující budoucnost důlních otrokářů.

Bývalť tento šéf báňských úřadů skutečným otcem veliké rodiny země. Jeho dům byl v každou dobu a pro každého otevřen. Jeho mírný, vždy vlídný pohled utištoval rozbouřená srdce. Jeho jediné slovo zachraňovalo sta trpících. V něj skládali proto všichni svoje naděje. Měl také nejkrásnější schopnost uskutečniti je, když smrt zbortila v nejvřelejším rozpuku dílo sotva ze základů vyhnané.

Tenkrát na dlouho zahalil hluboký smutek chatrče i domky havířů. Vše, o čem snili a več doufali, ztroskotalo se jedinou nelítostnou ranou osudu; a ubohým doufajícím zbyl jen obraz vytouženého osvoboditele, rozdáváný všem správou dolů.

Jarolímkův nástupce, dvorní rada Hartleben, byl pravým opakem svého předchůdce. Přísný Germán, s duší uzamčenou dělníkovu lidství, pachtil se pouze za jediným cílem, co nejvíce těžiti nejmenším počtem sil. Jeho nastoupení znamenalo pro pětinu děl-

nictva vypovězení práce. A již tenkrát stávka zdála se býti neodvratna, když tu hrůzná katastrofa důlní v posledních dnech květnových r. 1892 udusila zamýšlené vzplanutí ještě v zárodku.

Nikdo s počátku nevěděl, jak oheň v dolech vznikl a v nastalém zmatku sotva také kdo na příčinu obrovské katastrofy pomyslíl.

Teprve později se vysvětlilo, že požár vypukl asi kolem 11. hod. dopolední lehkomyšlností havíře Kříže ve sklípku 29. patra Mariánského dolu.

Oheň povstal tím, že neopatrný dělník odhodil při vyměňování knotu starý, hořící oharek, který propadl otvorem v nárazišti do dřevěného splávku. Kříž se o odhozený knot nestaral a vyjel klidně ven.

Od oharku vzňal se splávek a dřevění v nárazišti, od něhož se pak dravý živel rozšířil až na roubení v šachtě.

V několika hodinách bylo požárem sežehnuto vy dřevnění od 29. až k 18. patru nahoru, tedy na výšku asi 600 metrů. Vyvinování plynu bylo tu při nedokonalém spalování šachtovního dřeva tak prudké, že v krátkém čase byl jím důlní vzduch v celém obvodu březohorských šachet i v nejvzdálenějších místech otráven.

Byly to tenkrát věru zlé dny, v nichž se největší bolest a nejskvělejší hrdinnost na všech cestách potkávaly. Nenadešly ovšem nepředvídaně. Již několik týdnů před osudnou katastrofou podzemní zjevení, různé zvuky a nevysvětlitelná klepání děsily pracující havíře smutnou předzvěstí. Pondělák Kloboučník do-

konce prý zahlédl i Velikého Nočního Permona se stříbrným vousem a s očima ohnivýma, jak procházel štolou. A také jinde zjevili se na mnoha místech kobolty.

Blížkost velikého neštěstí jako hroživá předtucha dělila všechny. A náhle, jako blesk z čisté oblohy, zabouřilo srdce zemské a spikly se všechny podzemní mocnosti proti člověku.

První poplašené zprávy, jež o polednách třicátého května 1892 stihly Příbram, přijaty byly téměř s nedůvěrou. Nikdo nechtěl uvěřiti, že by mohl v dolech vzniknouti požár. Ale překvapující zvěst potvrdila se záhy v celém hrůzném dosahu a ihned svolána stráž a alarmováno hasičstvo i četnictvo. Nespočetné davy obklopily zatím Mariánský důl i ostatní šachty. Přes půl tisíce dělníků ocitlo se v krajním nebezpečí života. Urychlená bezpečnostní opatření, při nichž byly ukvapeně lity proudy vod do hlubin, zvýšila ještě všeobecný zmatek, neboť obrovské množství dýmu znesnadňovalo všechny ochranné práce.

Ale ani toto svrchované nebezpečí neodstrašilo těch, kdož s hrdinnou obětavostí nasazovali životy na zachránění ohrožených soudruhů.

Dějiny lidstva právem také v těchto krutých dnech zařadily nový, skvělý list do kroniky věků. V těchto hrozných, k šílenství napiatých hodinách, kdy se s podmračeného nebe neustále lil jemný a sychravý déšť na zástupy, klečící dnem i nocí na stráních nad šachtami a volající v marných modlitbách o smilo-

vání k zasmužilému nebeskému vladaři a kdy do zmatených úderů důlních signálů zněl nevýslovně teskně a nepřetržitě umíráček, každý byl hrdinou, každý byl rek.

S ústy podvázanými octovým obalem spouštěli se odvážní jednotlivci do hořících hlubin, aby odtud vyváželi polomrtvé soudruhy, jež našli v blízkosti těžné jámy. A kdykoli se klec vyhoupla nad železná dvířka, od úst k ústům letělo jméno zachráněného havíře, až tam kdesi mezi zástupem vyvolalo nevýslovně radostnou ozvěnu.

Pak, po několika dnech, vyváželi již jen mrtvoly, děsně zduřelé, a později pouze části zohavených těl, jichž nezničil dosud zhoubný živel, nebo urychlený rozklad, a to s takovým úsilím, že někteří z neúnavných hrdinů, jako důlní tesař Aug. Žlutický a j. obětovali při tom za mrtvé soudruhy i vlastní život.

Po týdnů však se ještě jednou, k hrůznému úžasu všech, několikrát ozval z dolu signál zvěstující, že poslední z posledních dýchá dosud slední minuty dohasínajícího života v pekelných hlubinách. Osmadvacetkrát udeřeno bylo tehdy v mísovitý zvon. Vypravili se ovšem okamžitě pro nešťastníka, našli však po několikerém pokuse pouze nahou jeho mrtvolu, ještě teplou. Signál mrtvého vyzněl, bohužel, nadarmo...

319 horníků pochováno bylo tenkrát v podvečerních průvodech v dlouhých společných šachtách na městských hřbitovech, kdež také později postaveny

byly na trvalou pamět těmto mučedníkům skal státem kovové pomníky.

Při pohřbech zpívali příbramští studenti čtyřhlasou píseň s tímto textem:

Nad mrtvými našimi
přáteli milými,
rač se, Kriste, smilovat,
odpustit jim viny.

Kriste, pro umučení,
pro Tvé svaté rány,
dej jim slavné vzkříšení,
smiluj se nad námi.

Vedle těchto kovových pomníků zůstaly však i památníky živého slova, které budou vždy mluvit o čistotě a ušlechtilosti povah našich havířů. Jsou to testamenty dvojice havířů-kamarádů, Františka Soukupa a Františka Lišky, v nichž Tito vítězové nad veškerým hmotářstvím prokázali nezměrnou velikost citu, lásky, poctivosti, svědomitosti a víry v Boha jak správně podotýká kronikář této příhody, březohorský rodák, spisovatel Jan Vavřík.

František Soukup a František Liška, pracovali společně na 24. obzoru (ve hloubce 800 m) v postranní chodbě, dlouhé 50 m. Když cítili těžké otravné plyny, otevřeli větrací trubky, aby k nim proudil čerstvý vzduch. Později příběhlo k nim zachrániti se asi 30 havířů. Větrací stroj přestal však pracovat a všichni se udusili.

František Soukup a František Liška našli ve štole tuhou krabici od dynamitových zápalek. Při

matném světle kahance popsali tuhé desky těmito prostými, nehledanými, tím však působivějšími slovy.

A takto zní poslední slova u prvního z obou:

„Prosím Vás pro Boha, kdo naleznete toto poslední psaní, odevzdejte je mé milované manželce. Jsou to poslední slova, v kterých se loučím s dětmi a prosím je, aby se za mne modlily, aby Bůh má provinění odpustil, aby na Boha nikdy nezapomínaly, tak jako já při poslední hodině.

Přišli jsme k dílu, začali jsme dělat, tu přiběhli sem lidé, kteří pravili, že nemohou nahoru se dostat odtud. Šli jsme a pokoušeli jsme se, abychom se dostali nahoru, nebylo však možno. Čekali jsme na pomoc z větrných trubek, což by nás snad bylo zachránilo, ale nebyla nám poskytnuta. Pokud jsme mohli, také jsme se modlili a pomáhali si. Když jsme zeslábli, tak jsme padali jeden po druhém do hlubokého spánku věčnosti.

Prosím Vás pro Boha, dejte těch pár řádků mé manželce, jsou to poslední má slova k ní, neoslyšte mne a dejte jí to, prosím Vás pro Boha. S Bohem, s Bohem, drahá manželko, přichází hodina, chvilka mého spánku. S Bohem i mé děti, jak se s Vámi loučím smutně, s Bohem, přátelé.

S Bohem, všechny manželky nás všech, kteří jsme tady zahynuli. Drahá manželko, poslední slova s velkou úzkostí píšu, hlava mě bolí, duch oslabuje, věčnost se blíží. Velmi bolestně se s Vámi loučím a prosím Vás, modlete se za mě, s Bohem, s Bohem, všechno skládám na Tebe, drahá manželko, ode-

vzdávám Ti děti i všechno, starej se o ně tak jako já. S Bohem, vy všichni přátelé, modlete se za mě, tu almužnu co máš, o tom víš. Dlužen nejsem nikde nic, jen Bartošovi 40 kr. a u nás za nějaký litr piva, víc nikde nic.

František Soukup.“

A tak zněla závěť u druhého z nešťastných kovkopů: „Moje drahá manželko a moje drahá matko, jak se s vámi loučím, jak jsem na vás vzpomínal, když jsem věděl, že život neuhájím. Tak dlouho jsme si pomáhali, svlékli jsme bluzu a dělali jsme si vítr. Bylo 6 hodin, ještě nebylo zle, aby byli jsme blízko ortů, a ponenáhlu šel za námi kouř a ten dunst, očekávali jsme pomoc.“

Abych tě upozornil na dluhy, co jsou na Horách, já ti potvrzuji: Věna bratr asi 50 zl., Klaber (žid) asi 10 zl., Krčílek (hostinský) asi 8 zl., Horký (řezník) 4 zl., Bolfovi 55 kr. Co se týká domácí záležitosti, dělej, jak se ti líbí, nemohu ti jinak radit, co se týká dluhu knihovního, to ti není nic platno psát, to se dozvíš, ale Emanovi dej, jak s tebou vyjedná, poněvadž mi půjčoval a pořádek jsme nedělali. Moje drahé děti, tá se s vámi loučím i se všemi přáteli. Jestli jsem vám komu ublížil, odpusťte mi. Když jsem to napsal, tak jsme se modlili. S Bohem!

František Liška.

Po zahynulých havířích zůstalo 285 vdov a 960 sirotek.

Počet obětí katastrofy byl však ještě zvýšen četnými úmrtími z řad rekovných zachránců. Černé vředy, otrava krve a šílenství z přestálých béd urychlily jejich skony, namnoze velmi bolestné.

S mnohými též naddůlní Pešek a jeho přítel Bouška, rozmnožili tak počet obětí, z dnů květnové katastrofy dva z největších hrdinů.

Ale to vše byl jen děsivý počátek bouřlivého období na Příbramsku. Brzy potom zavedením nové valuty cena stříbra rychle klesala, což zavinilo nové omezení pracovních sil.

Ze všech těchto změn přímo i nepřímo obviňován dvorní rada Hartleben, který byl též veřejně podezříván i ze zločinného založení důlního požáru, ovšem neprávem.

Nenávist k němu však přes to stoupala a šířila se jako morová nákaza, takže mu posléze zůstal věren jen úzký kruh úřednictva a to spíše z obavy, nežli z jakýchkoli hlubších sympatií. Zášť k dvornímu radovi přenesla se pak i na jemu podřízené šéfy dolů, neboť v oné rozhodné době, kdy demokratické zásady zapouštěly již hluboké kořeny v srdce dělnictva, každý úředník pokládán byl za nepřítele horníků, snažícího se sobecky z nich vyssát všechny záchvěvy síly a utlumiti v nich veškeren plápol volného myšlení.

Ba i spiritismus podporoval tehdy výbojného ducha v řadách havířů. Muži několika obcí scházeli se

často k tajemným schůzkám, při nichž v tmavých, uzavřených místnostech rozněcována byla nespokojenost nejružnějšími tajemnými výklady a přeludy.

Málokterí jen zachovali si věrnost k představeným. A i tu obvykle byla to oddanost umělkovská, vyzískaná a dobře zaplacená. Cinkot peněz utlumoval dosud v mnohých dozorcích a naddůlních hlas svědomí a ničil i veškeren cit pro právo a spravedlnost.

Byly to pak zvláště povahy rázu naddůlního Schmieda, slepě oddané pánům, které se za dobrý plat neštítily zaprodat ani nejlepší přátele.

Ba nebylo zarytějších nepřátel dělnictva nad tyto jidášské panské služebníky.

Vetřeli se všude, kdekoliv se domnívali, že se jim podaří zachytiti nějakou zprávu o chystaných podnicích horníků.

Nebyloť jim také nesnadno něčeho se dovědět, neboť měli stále kolem sebe velký kruh porušených, kteří prostě z touhy zalíbiti se představenému zrazovali tajemství kamarádů.

Schůze důvěrníků stran zůstaly jim však přece ukryty. A proto, když konečně po Boříkově odsouzení plamen chystané stávky bleskem zachvátil nejširší vrstvy, nemohlo se už k utlumení požáru hned v zárodku se strany odpůrců nic rozhodného podniknouti.

Rovněž den stávky byl přesně určen. Dělnictvo solidárně drželo pohromadě. Na život a na smrt!

Za takových okolností přiblížil se večer před velikým dnem.

Večer nadějí!

Ještě jedenkrát sešli se důvěrníci stran, aby přehlédli skončené přípravy.

Vše nalezeno v nejlepším pořádku.

Přes to rozcházel se teprve k půlnoci s pevnou důvěrou v zítřek.

Pouze Lacina vytrval.

Vyčkal ještě okamžik, až v nočním tichu dozněly kroky soudruhů, načež zvolna po březohorském náměstí sestupoval k dolu císaře Františka Josefa.

Všude panovalo ticho. Země i lidé snili.

Jen několik plachých hvězd třáslo se na vysoké obloze.

Červená stavba šachty zdála se však ve tmě ještě mohutnější.

Několika hbitými pohyby přemrštil se mladý muž přes dřevěnou hradbu a přiblížil k důlní budově. Rozhlédl se tu a oddechl spokojeně. Okno bylo otevřeno. Vše se tedy také zde nalézalo v umluveném pořádku.

Lacina rozžehl kahanec. Nesmělé světlo nejistě osvítilo vnitřek šachty.

Noční návštěvník neztrácel však ani okamžiku daremým pozorováním okolí. Otevřev malé, dřevěné dveře blíže hlavního vchodu, vystupoval po úzkých schodech na železnou věž. Schody zprvu dřevěné, při výstupu nad střechu šachty nahrazeny byly železnými, vedoucími až na vrchol kovové věže, která

vládla odtud daleko široko celému okolí. Kola ohromného průměru stála zde nehybně ve středu malé pavlače, plné kluzkého slizu oleje a naneseného bláta.

Za jasných dnů přehlédl se s ní lehce celý podbrdský kraj a proto také mělo odtud zazářiti krvavé světlo, věšticí srozuměným jítro velikého dne.

Lacina i zde našel vše přichystáno. Na železném sloupu podpěrném připevněna byla veliká svítlna s rudými skly. Zažehl ji. Jako by duše hvězdy byla v ní vězněna, lucerna rázem zaplála radostným nachovým zážehem.

Lacina se zamyslíl.

Světlo nového dne bylo tedy zaníceno. Nebylo možno již ustoupit!

„Sílu možno překonati opět pouze silou,“ opakoval si několikráte.

Konečně měl se tedy uskutečniti jeho sen. V několika hodinách mělo býti započato dílo velikého osvobození. Touha jasnějšího života, která byla svatým dědictvím téměř všech hornických pokolení, měla býti splněna.

Zda se však skutečně ztělesní ve vítězném zítřku, a zda nepřinese blízke jítro opět jen nové bolestné zklamání?

Tak se Lacina sám sebe ptal a náhle padl na něj nekonečný smutek. Zmaten opřel se o železné zábradlí a zahleděl se do vlhké tmy. Neurčité dálky promluvily k němu zapomenutým jménem: „Kdyby tu byl Matouš Harvat!“ On, který vždy stál blízko

všem jejich snahám, směřujícím k ošťastnění lidu, jež miloval z celé své poctivé, zlaté duše. Kdyby tu byl, jak by se radoval z jejich úspěchů a vítězství, nebo truchlil z jejich zklamání!“

Lacina nedomyslíl.

Náhle, prudký otřes země, jeden z těch těžko vysvětlitelných záchvěvů, které děsí všechny podbrdský kraj, a jež se obyčejně připisují hroucení ohromných, vnitrozemských ložisek, odhodil ho drsně na protější stranu.

Hned na to ucítil prudkou ránu do pravé skráně a v polovědomí klesl na slizkou podlahu. Ale jak padal, zvláštní, záhadné vidění na okamžik prudce ho vzrušilo. Jako by neznámá sopečná síla náhle prorazila utuhlou kůru země, ohromná jakási paže neviditelného obra vyrostla nad krajinou s mohutným perlikem pevně zapuštěným v olbřímí pěst. Celý kraj zdál se býti rázem nepatrný proti tomuto strašnému zjevení, které nehnutě vzpínalo svou němou hrozbu k nebesům. Avšak hrůza zjevu brzy zmizela, když se kladivo náhle rozplynulo v mlze a obří dlaň uvolnila se k přátelskému vztažení.

A jako by v odpověď na nevyslovenou prosbu země, jiná ruka, měkká a krásná, všechna zlatá brokárovým světlem otevřených nebes, stiskla mozolnou dlaň prosebníkovu.

Zvláštní, nevýslovně blaživá závrať zachvátila té chvíle Lacinu.

Jaký to byl radostný, velkolepý symbol budoucího smíru!

Nebe se zemí, zlato se železem, tma se světlem se snoubily!

Zdaž to nebyl obraz příštích vítězných cílů, k nimž nyní všichni tak nadějně spěchali?! Již nyní...

Lacina otevřel oči...

Noc zatím lehce zrudověla. Na silnici k městu mihla se postava jezdce. Jak se zdála veliká!

Brzy potom se nad Dubnem ukázal něžný pruh červánků. To vytoužený den rozevíral svěží rty, aby vypustil první zlatou myšlenku světelných paprsků..

Lacina lehce slzel...

Konečně nadešel veliký den: dies irae!

Ubledlé jarní jitro zadýchalo kraj. Bílé vlny oblak choulily se při obzorech. Orosené stromy svítily do dálek.

Nad městem rozepjal vnucený klid práce obrovské své perutě. Táhly se do nekonečna, obejmající celou pánev brdskou ve ztrnulé, kamenné náručí.

Onoho dne šachty odpočívaly. Nebylo zříti šedých spirál kouřů, traticích se v prstencích dýmu v chladném vzduchu, ani chlupatých, umořených koníků, vlekcoucích dlouhé řady železných vozíků. Jen kdesi v dálce, u Bohutína, na dřevěné věži šachty pracovalo dosud kolo; ale náhle ustalo i to, jakoby zakřiknuto, lana se svezla, načež byl již klid dolů úplný.

Uhodila sedmá. Hodina činu!

V křivých ulicích bouchnou dveře. Prvé... druhé... do nekonečna. Na silnici k Prokopskému důlu objeví se mladý dělník. Sotva minutu je samotén. Záhy se všech stran přicházejí hloučky horníků v jakési slavnostní náladě. Sestupují zvolna po svahu a shromažďují se blíže prokopských hald na rozsáhlé louce.

Jasný den posiluje jejich naděje.

Mnozí se objímají a celují. Jiní rokují s vážným klidem. I ženy jsou zde.

Podkasaly sukně a usedly na vlhkou travu. Jejich křiklavé oděvy odrážejí se prudce od černých kytlí. Také teta Pavlíková je přítomna. Usmívá se, což je u ní řídkým zjevem. Oblékla dnes sváteční modré šaty s bílými tečkami a přes ramena přehodila černou tmavohedvábnou pláštěnku.

„Rovnou k oltáři,“ žertují s ní známé sousedky.

Teta Pavlíková si rychle utírá zamžené zraky. Vzpomíná na muže, na syna... Potom odstupuje stranou.

Pozornost žen upírá se nyní na právě přicházející Karlu Jičínskou. Dosti i tu je látky k rozprávce. Jak se jen malá plavovláska změnila za několik týdnů, které ji oddálily od Jakuba!

Její oči, jindy plné radostného zážehu, stůnou mdlobou. Její rty uzamkly se jásavému, rozkošnému smíchu.

Mladé srdce stále ještě je rozbolavěno...

Není však jediné, jež krvácí.

Zcela stranou cesty, nejdále od shromažďujících se havírů, stojí Maryna Hálová. Její zrak neklidně téká po vlnících se řadách. Jako by kohosi hledala. Jak se zdá, marně!

Ne, Landštejn zde také není! Nikdo ji nemůže povědět, kde byl poslední tři dny a tři noci, v nichž se marně snažila k němu se přiblížit. A přece musí ho najít! Musí, musí! Rafael stůně. Je třeba peněz pro lékaře! Chrání jen svoje dítě, odvažuje-li se tohoto kroku. Ano! Ano, chrání jen svoji krev! Půjde proto ještě jedenkrát k Landštejnovi a to

hned; doba je vhodná, nikdo si jí nepovšimne. Veškerá pozornost upjata je pouze k stávkujícím.

Tak si Hálová namlouvá, načež plaše odchází...

Přival stávkujících dostupuje zatím vrcholu. Již i z hutí se houfně dostavili v černých širácích.

Také několik řečníků se vystřídalo.

Všichni mluví prudce a ohnivě. Jejich slova dopadají jako rány perlíku.

Dávná nenávisť proti představeným, po leta rozkládající nitra horníků, vytryskuje zlověstným plamenem.

Nyní právě vystupuje poslední řečník — Lacina — na prostou tribunu, zhotovenou z hrubě nastavených prken.

Jeho řeč zní trpce jako obvinění. Jako těžká žaloba:

O divokém boji podzemních otroků mluví, v němž proletariát ubíjí tělo i srdce, zatím co v příjemně vytopených komnatách nebezpečný pán olupuje dělníka o čest jeho ženy a o životní spokojenost.

O hladu skrčených chat vypráví, v nichž se houfnalých, vyžilých dětí rve o sousto do úst.

O těžké práci v horkém dole se zmiňuje, kde studené železo neúprosně tluče do stříbrného couku v tvrdé, mrtvé skále uloženého a rozedraný kovkop, s plícemi zkaženými prachem, v každém úderu rozpoznává jen úhoz, hlouběji zařezávající ostré hřeby v rakev vlastního jeho života.

O správě dolů, která zločinně a nespravedlivě vysává horníky a sráží je na úroveň štvané zvěři.

O bídné mzdě, kterou jsou placeny strhané žíly a šlachy, zmrzačené údy a udupané volné myšlenky.

S každou novou obžalobou řeč Lacinova stává se ještě plamennější. Již dávno opustil základní směr myšlenek, jak si jej byl doma určil. Volným, nespoutaným tokem nyní hovořil a rozněcoval.

Jeho slova jako žhavé jiskry rozplápolala ve všech posluchačích mohutný oheň činorodé síly k zamýšlenému dílu i důvěru v jeho šťastný konec. Neschopen již ovládati svého nadšení, řečník rozvášnil se konečně v bouřlivém závěru, řka:

„Podmínkou blahobytu je sociální harmonie. Stát, změněný v rodinu, jejíž všichni členové mají navzájem tatáž práva a tytéž povinnosti! Není rozdílů mezi dělníkem a pánem! Není nenávisti, poněvadž pominuly majetkové rozdíly! Není zášti, ježto společná práce stala se mlékem kojícím všechny a výkon jednotlivců stal se stejnocenným. Není temna, poněvadž slunce věčné lásky a trvalého smíru splétá zlatý věnec paprsků nad osadou svorných... V ní ztělesní se také záhy největší Zákon, hlásající pouze Spravedlnost a Lásku. *A poslední slovo bude Lásky!* Lásky všech k všem, jež na základě úplné rovnosti stavů i vyznání stane se šťastným osudem všech národů, všech zemí. Jejím kouzelným záchvěvem padnou nespravedlivé hráze, dělicí majetek můj od tvého, srovnána budou nebratrská pomezí i zatlučeny zbytečné mezníky. Pomine nepřátelství, závist a smrt, neboť jejich nástrahy budou odstraněny a jejich úškoky zjevný všem. Srdce země, která se stejnou

blahovůlí nalévá mizu v křehký krátkoživný květ, jako stříbrnou krev v mohutné cévy pravěkých skal, sbratřené v slavném souzvuku se srdcem dělníka, učiní nový národ nesmrtelným. Všeobecné dobro stane se konečným cílem pro každého a odstranění bolesti spolubratrovy nejsvětější povinností. Nejvyšší příkaz lidství: „Milujte se ve spolek!“ bude zároveň nejplnějším smyslem sociálních ideí a prvním zákonem nového šťastného národa, který uskuteční vše, co bylo od něho očekáváno: účast všech bez rozdílu pohlaví a náboženství na společných záležitostech, rovnoprávnost občanstva, zrušení tříd, zákonnou ochranu pracujících vrstev, stanovení minimální mzdy a náležité zastoupení v sněmech; uskuteční dále reformu bratrských pokladen, osmihodinovou dobu pracovní, obecní a sociální pojištění dělníka pro všechny případy od nemoci, úrazu až po nezaměstnanost, progresivní daň z příjmů a z dědictví i ztělesnění myšlenky vzorných kolonií dělnických. Jakmile pak toto náboženství lásky a rovnosti druhů k druhu provrství všechen dělnický svět, takže podle pravdy bude ceniti jeden druhého a upřímně ho milovati, zmizí rázem zlo a nastane též okamžitě tak dlouho toužený ráj zlatého věku sociálního.

Potom teprve bude všude jasno, všude pouze slunce, štěstí a mír. Žádná síla, žádná moc tohoto světa neodolá takto sbratřeným srdcím. Veliká záře poline se z tohoto skvělého obrazu bratrské rovnosti, záře, která sežehne všechny trůny a roztaví koruny vladařů.

Věřte proto, bratři, že oběti nebudou přineseny nadarmo. A třeba by padli všichni dnešní bojovníci pro dobrou věc, aspoň jejich děti se jistě dočkají onoho vykoupení z muk staletí i oné jasné, slavnostní chvíle všeobecného osvobození.

Kéž z nich pak vzroste silný, svobodný národ, který dá světu novou šlechtu bez erbů a bez tradic, šlechtu dobré vůle a bratrského smýšlení, jež zbuduje nový svět krásného života a zjasněných duší!

Zdař Bůh!“

Lacina domluvil za ohlušující bouře potlesku.

Nikdo již nepochyboval, že vše šťastně skončí. Vůle činu rozpalovala krev.

V tom okamžiku, kdy nadšení vyvrcholilo, dán byl povel k pochodu. Do města! Jezero shromážděných změnilo se rázem v řeku, na jejíž vlnách hučel tisícíhlasý chor a nad níž vznášela se bojovná hymna hornická jako rudý pták.

Píseň práce vlála nad šikem kovkopů, jako ohromný prapor společného vyznání.

Zpráva o stávce rozšířila se bleskem po městě. Ulice byly plny obecenstva a stráže zdvojnásobeny. Ještě za časného jitra svolány posily ze všech blízkých četnických stanovišť.

Těžké dubové dvěře báňského ředitelství byly uzamčeny. Řetěz četníků chránil budovu.

Již ani slunce nesvítilo! Od západu vypluly šedé koráby mračen. Vítr se zesílil a skučel v břidlicové krytbě na kostele svatého Jakuba.

Židovské obchody byly uzamčeny.

Proud stávkujících valil se Plzeňskou ulicí vzhůru k Hlavnímu náměstí. Nic se mu dosud nepostavilo v cestu. Nešíroká ulice přímo se černala od hornických kytlí a hutnických širáků. Tabule v oknech drnčely ohlasem zpívajících.

Na náměstí se proud rozlil. Temná masa úplně zaplavila nerovné prostranství. Pak se zvolna blížila k hornímu ředitelství.

Kordon ztrnulých četníků roznítil jen její hněv. V několika pažích se objevily kameny. Avšak dosud neodvážil se nikdo rozhodného činu.

Dva největší činitelé státního rozvoje stáli tu proti sobě, každý připraven obětovati krev za svoje přesvědčení.

Nastala poslední porada.

Usneseno vyslati nejprve několik důvěrníků k horní správě se žádostí za vyhovění přednesených proseb. Vyvoleno šest delegátů.

Když se přiblížili k budově, cvakly kohoutky, ale bez všelikého hlubšího dojmu na důvěrníky, kteří ihned požádali o vpuštění.

Trvalo však skorem půl hodiny, než malé, postranní dvěře byly jim otevřeny.

Hned poté mezi venku zůstalými zavládlo hrobové ticho...

Dnešek patřil vlastně lamačům skal, neboť jejich poměry byly nejhorší.

S klesající těžbou dolů spojen byl přirozeně i všeobecný úpadek výdělku u horníka vůbec, třebaže průměrná mzda stoupla při tom v denní práci asi o dva, až o čtyři halíře.

Ale to jen u některých tříd.

Mzdové poměry u lamačů skal, kteří byli k nebezpečné práci najímáni již jako hoši (dříve v počtu dvoj- až trojnásobném), nezměnily se ani, když mladí kdysi pracovníci zestarali a jejich životní požadavky se zmnožily.

Nikdo nepřemýšlel o tom, že se z krevnatých, svěžích hochů zatím stali muži a otcové rodin. V očích státního financování zůstávali stále mladými dělníky s platem hanebně nízkým. Kdykoli pak se dožadovali svých práv, bývali odbýváni slibem, že teprve tehdy, až dosáhnou lamačské kategorie, bude možno jim vyměřiti větší mzdy. Takto odstrkávání trpěli s rodinami stále největší bídu. Jejich plat, obnášející nejvýše 56—58 K měsíčně, byl zcela nedostatečný a nevyhovoval jejich životním potřebám ani v míře nejskrovnější.

Když pak dvorní rada Hartleben známým spokulativním regulativem chtěl posunouti je znovu o pět let nazpět, tu nemohli již snést křivdu a pozdvihli se k energickému protestu. Chystaná stávka přišla jim

proto vhod. Jejich mzdové hnutí stalo se tak aspoň záležitostí všech pracujících sil.

Príznivé zodpovědění jejich otázky slibovalo počátek všeobecných reform. Jejich žádost za postoupení do deváté pracovní třídy s příslušným zvýšením mzdy byla jen spravedlivá. Proto skorem nikdo nepochyboval o úspěšném výsledku stávky. Masa lidu, kompaktní, pevná hmota živoucích bytostí, dodávala jejich slovům důrazu.

Konečně po hodinovém slyšení se důvěrníci navraceli.

Na jejich tvářích bylo patrné rozbourání.

Nepořídil!

Dvorní rada poukázal jim na stálé klesání cen stříbra. Na nerovnou výrobu v poměru k počtu dělníků a k těžbě. Na rychlé zdokonalení strojů, uspořádání mnoho pracovních sil.

Není prý naprosto pomyšlení na zlepšení jejich stavu, dokud tisíc havířů neubude, poněvadž prý bude pak při menším počtu zaměstnaných stejná výroba...

To byl výsledek hodinového rozhovoru havířských důvěrníků s Hartlebenem.

Nastala chvíle všeobecného zklamání.

Potom se však stlačená masa jako bleskem vzňala.

Dav kovkopů přiblížil se zvolna k řetězu četníků.

Velící důstojník se na chvíli zamyslel, načež několika větami pobídl havíře k rozchodu. Neuposlechli.

„Chceme žít jako lidé... dejte nám chleba!“
hřmělo na sta úst. „Hájíme jen svého lidství! Horník je také člověk! Bojujeme-li za vás s tvrdou skalou,

dáváme-li vám miliony, které příroda všem stejným právem ušetřila, vraťte nám aspoň tolik, aby naše děti neumíraly hladem . . .“

Tak ozývá se na všech stranách. A vzrušení ještě přibývá.

Z předních řad dere se nyní ku předu stařec v ošumělé kytli, s ohromnou, hrubou jízvou nad levým okem. Vlas i vous má šedivý, ruce upracované, zmozolené. Je to Jan Kutovec, pamětník dávných dob, jemuž pozdní věk a těžké útrapy životní vysávaly zvolna rozum. Nedbaje výstrahy přiblížil se skorem až k četnickému závodčímu a vykřikuje mu teď trhaně a s bolestí přímo do tváře:

„Podívejte se, podívejte se jen, panáčkové! Tak vypadá otrok skal, který sloužil dolům přes čtyřicet roků. A čtyřicet roků — celý věk! Jedenkrát puklo roubení, hlavu mi chtělo rozrazit, ale lebka neustoupila. Jen tady to proklaté škrábnutí zůstalo na věčnou paměť“ — vykládal Kutovec a zvadlou rukou přejel zčernalý šrám.

„A po druhé,“ pokračoval, „lakotný permoník mi shodil flec přímo na prsa. Právě sem,“ a stařec, jehož oči se divoce leskly, roztrhl režnou košili a ukázal na temná, zjízvená prsa, „ale setřásl jsem opět nevítanou tíž, jako bych otep sena odhodil. Ano! Ano! Takovou jsme mívali, panáčkové sílu, dokud nám jí doly s krví a s duší nevyssály.“

A Kutovci náhle v bolestné jakés vzpomínce vytřásl déšť slzí ze zapadlých zraků; jeho dříve pevný

hlas se chvěl vzlykavým pohnutím, když těžce pronášel:

„Ale to ještě není vše. Pět synů jsem měl, zteplých jako stožáry. Silných, krásných a smělých pět synů! Všechny mi vzala šachta. Jednoho po druhém a s každým kus srdce mi urvala, kus rozumu spálila. Bratra jsem měl, statného hocha. Jediného bratra. Těžný stroj roztrhal ho svými železnými tlapami. A žena, mladičká a něžná, dobrá matka a věrná družka, umřela hanbou...“

Šedivý mluvčí ustal opět na okamžik, jako by myslí zaléтал v dálné, světlé kraje minulého života. Četníci stáli nepohnutě a také dav vzbouřených mlčel, neboť ústy pološíleného Kutovce pronesena byla strašlivá obžaloba na ty, kdož vládli podzemním kobkám i tisícům, v nich pracujícím. A jako by se i obloha zahalila do smutečního závoje ze žalosti nad vzdechy utlačeného lidu, prorvané, šedé mraky se ještě více ztemnily a navrstvily.

A hlas Kutovcův znovu zazněl nad hlavami shromážděných. Tenkrátě však tlumočil kovovým zvukem hrůzné proroctví i kletbu všem utiskovatelům.

„Zůstal jsem tady sám,“ volal mocně, „stařec nad hroby příliš záhy odešlých. Dnes však vím, že Bůh mne zachoval, abych byl přítomen strašlivému soudu. Den pomsty Páně i spravedlivé odplaty se blíží a běda, třikrát běda těm, na nichž spočine přísné oko soudce nejvyššího. Po žebřících 'vyplakaných slz stoupají vzdechy i obžaloba ponížených k trůnu Boha spravedlivého. A on pohněván rozevře dlaň a sešle

blesky, aby zničily ty, kteří neměli slitování s chudými bratry — proklatí boháči a nenasytní shromažďovatelé pokladů.

Další slova starcova přerušena byla dvěma četníky, kteří se konečně přiblížili, aby odvedli mluvčího. Ale současně zvedlo se sto paží ochotných ihned osvoboditi zajatého a obklopilo těsně příliš horlivé strážce zákona, na něž se nyní sypaly rány se všech stran.

Důstojník pokusil se vzbouřence poznovu napomenouti.

Místo odpovědi hukot bouře jen ještě vzrostl. Odkudsi z prostředka vyletěl kámen. Zasvištěl vzduchem a odrazil se od četníka stojícího nejbliže. Malá červená kapka krve jako řežavý plamínek zaleskla se na jeho čele. V tom okamžiku ozvalo se krátké úsečné velení.

Řada černých otvorů vyjeveně zacivěla do stávkujících řad.

Hned poté následovalo cvaknutí, jako když obrovská čelist zaklapne v předtuše smrti.

Ve vteřině komory pušek jsou naplněny.

V řadách stávkujících nastává zmatek. Ale těžko dělat pořádek. V předu ústí pušek, připravená každou minutu chrliti smrt, v zadu pevně stmelená zed' těl.

Jakási žena s malým plavovlasým klučinou dere se ku předu a volá na prošedivělého dělníka:

„Slyšíš! Muži! Pro milosrdenství boží, pro lásku k našemu dítěti, měj rozum! Neprotiv se! Však to již nějak předržíme... Beztak ničeho zde nepořídíte...

podívej se... Samo dítě tebe prosí," a upracovaná žena pozvedá malého modrookého hochu k tváři zamračeného havíře.

Oslovený však jich sotva pozoruje, ztrnule jen zíraje s očima vytržštěnými k malinkým černým jícům pušek.

Tu dítě samo, roztomilý hošík, ujímá se obtížného zprostředkování. Bere otce kolem krku a zvolá:

„Tatíčku!“

Zamračený horník chápe, že těžko lze neslyšeti sladkého hlasu krve. Pohladí tedy hochu a zeptá se nezúčastněně:

„Co chceš, dítě?“

„Domů! Domů!“ zní odpověď.

Ale právě toto slovo rozhoduje.

Domů? Do vězení? Ne! Ne!

Nežli zpět se starými pouty, zařezávajícími se do krve — to raději...

A mladý kovkop téměř násilím vyprostil se z ruček synkových, aby se znovu tvrdě zahleděl vstříc namířeným puškám.

Napětí zatím vyvrcholuje.

Velicí důstojník ztrácí trpělivost. Jeho hlas zní zřejmě hněvivě, když rázně nařizuje:

„Zpátky! Zpátky! Kdo učiní jediný krok ku předu, bude zastřelen jako pes!“

Ale jako by tím jen oleje do obně přiléval.

„Co? Pes? Slyšeli jste? My... psi! Mažte je otroky!“ zabouřilo v zástupu a několik kamenů zahvízdlo vzduchem. Pak náhle jako průtrž krup sype

se jich odevšad na zneklidněné četníky. Třesk rozbitých oken dovršuje zvuk zkázy. Dobře mířená rána vyrazí konečně důstojníkovi šavli z ruky.

Rychle se pro ni shýbne:

„Schiessen... fertig....! An! Feuer!“

Zdá se, jako by četníci na vteřinu váhali. Někteří dokonce přivřeli oči.

Pak teprve ozvala se krátká, úsečná rána.

Z několika míst vylétl strašlivý výkřik vražděných a kletby poraněných — — —

Pouze dítě, které před chvílí prosilo otce, aby zkonejšil v sobě žhavou krev, malé modrooké dítě odbojného proletáře, sklonilo mlčky plavou, zakrvácenou hlavičku a odešlo do kraje Pohádek...

Zmatek mezi stávkujícími se výstřely četníků ovšem ještě zveličil.

Strach o život rázem přerval všechny nitky soudného myšlení. Každý utíkal, kam mohl. Nebylo však třeba ničeho se již obávati. Déšť kamenů ustal a pušky umlkly. Jejich jícny se sice stále černaly vstříc bouřícímu příboji, ale povel k nové střelbě nebyl dosud dán. Z těch, kdož tu ještě zůstali, nikdo nepomyslel na raněné. Váleli se pošlapání a zkrvácení prostřed tlačícího se lidu. Lacina mezi nimi. Byl postřelen v předloktí. Teprve po značné chvíli podařilo se mu odvléci se stranou, pod lipovou alej a zastaviti krev.

Ale jinak nedbal valně poranění, neboť hlubší a palčivější bolest ho nyní přemáhala.

Tak si věru nepředstavoval skon tohoto dne! Jak

opačný byl obraz onoho souladu, o němž ještě ráno snil, a který měl dnešek uskutečnit!

Jitro otevíralo se v zlatých barvách naděje, ale poledne tonulo již v krvi nevinně zavražděných. Co tu bylo vyplýtváno marné síly! Co těžké, duševní práce zničeno jedinou ranou! Teď vše bylo zvráceno, vše ztroskotáno. Odnikud již nekynula spása, odnikud odpomoc. Nyní opravdu nezbývalo, než schýlit hlavu a očekávat rozhodnou ránu! A to bylo zoufalé, svrchovaně zoufalé.

Prudká bolest v raněné paži přetrhla Lacinovi pásmo myšlenek. Zakalila mu zrak a setměla v hlavě. Již ničeho nerozeznával, jen mihající se změť postav, utíkajících bez cíle, kam je hnala bázeň před novým olověným soustem dosud namířených pušek.

Pak ještě zaslechl trhavý zvuk zvonu, načež ztratil vědomí...

Zvon však zněl stále lítostněji. Nikdo nevěděl, kdo se odvážil na věž.

Dva četníci, vyslaní konečně za tajemným zvoníkem, našli ve věži položenou matku Boříkovu, trhající výhrůžně za provaz zvonu.

Když se k ní přiblížili, vztáhla proti nim dlouhé, kostnaté ruce a vyrazila vytřeštěně:

„Modlete se... Modlete se! Umřela spravedlnost!“

XVII.

Proud zlatých paprsků neočekávaně probudil Boříka. Otevírá oči a opět je zamhuřuje, jako by nesnesl příválu lesknoucích se vln, deroucích se malým, omřížovaným oknem do cely.

Při tom cítí, jak jakýsi malý tvor usedl mu na tvář a nitkovitými nožkami klouzá dráždivě po jeho líci. Takový malý tvor: sluníčko!

Vletělo sem právě skulinou v okně a nyní rozpačitě bloudí po Jakubově tváři.

Náhle však, jako by se čehosi uleklo, rozprostřelo červené krovky s temnými tečkami, rozválo drobně síťovaná, hnědě zlatá křídla a vzlétlo do slunečního proudu. A nyní tančí v něm a vznáší se dolů a nahoru, jako by si nepřálo ničeho jiného, nežli zanést sem trochu pohybu a života.

A Jakub ubledlý, přepadlý, po prvé se po dlouhé době usmívá. Jaký to před ním malý zázrak venku, rozpuklého jara! Jaká živoucí zpráva o rozkvetlých alejích s postavami šťastných a blažených milenců! Ano! Ano! Také mezi ně kdysi patřival. Také měl svůj sen lásky, svoji oddannou duši, svou zlatou jiskru v životním krbu.

Avšak nyní už se dávno vše změnilo. Od chvíle, co se okované dvěře za nim zavřely, nespatriil Karly. Jen pták jeho srdce zpíval po ní lítostivě: „Vrať se, dušičko, vrať! Umírám bez tebe!“

Někdy se mu ovšem zdálo, že slyší její drobný krok, blížící se k jeho vězení; ale vždy se pře-

svědčil, že byl to jen přelud mozku, přecitlivělého samotou. Chtěl se tedy aspoň na ni zeptati — avšak kdo mu mohl zde v Praze, podati o ní nějakých zpráv?

Také o matce věděl jen tolik, že se všichni sousedé a známí snaží ulehčiti jí břemeno osiřelosti.

Zlaté duše! Však jim to jednou všem odplatí, nestokrát odplatí!

Mladý vězeň uklidňuje se poněkud po této úvaze a znovu hrouží zrak v plameny paprsků, kterými jarní den zasypává jeho celu.

Myslí na matku, na Karlu a na soudruhy. Jak se jim daří a zda vzpomínají!?

Dlouhé hodiny tak přemýšlí; a zatím proud paprsků se ztrácí, rozplavuje, zaniká.

Sedivý kus nebe zatahuje modrý pruh oblak v zamřížovaném okně. Slunéčko ulétlo. Oči věžňovy se opět přivřely.

Touže chvíli plachý sen jakoby sem zanesl vzdálený hukot.

„Nejspíš bouře,“ myslí si snící Bořík. „První jarní bouře!“

A opravdu, hukot vzrůstá a přibližuje se. Ale právě tento lomoz nejvíce mate vězně.

„Ne, není to bouře!“ usuzuje po chvíli. „Spíše něco jako příval mořských vln, nebo jako blížící se průtrž mračen.“

Ale pravé příčiny tohoto nezvyklého vzrušení nedovede si vysvětliti.

A přece!

Takový podivný šum slýchával dole v šachtách, když byla šichta skončena a dělníci se scházeli, aby nastoupili v klecích cestu na povrch. „Právě takový,“ opakuje a náhle ho přepadá podivná myšlenka:

„Stávka!“

Často o ní slýchával. Staří havíři již dávno ji prorokovali, ale uskutečnění zdálo se býti téměř nemožné. Počet podplacených vyzvědačů zradil vždy předem každý chystaný čin.

Ale dnes je patrně jinak. Konečně jinak. Horníci se vzbouřili. Je jich jistě plné náměstí. I s ženami a dětmi. A vítězí, jistě vítězí...“ sní Jakub, když tu se mu zdá, že zaslechl výstřel.

„Co to? Bylo to možné?“ táže se a probouzí se. Chápe, že snil, ale tuší, že jeho sen byl věštecký.

Silné rozechvění se ho proto zmocňuje.

„Bijí se... krev teče... rány místo chleba...“ šeptá přerývaně a srdce mu prudce zabuší úzkostí, neboť nepochybuje už, že to, co právě snil, odehrává se tam v rodném jeho kraji skutečně. Jeho rozrušení vzrůstá každou vteřinou. Tak tedy vypadá rub jeho snu, který ho navštívil tenkrát v osudné noci před útokem na horního radu. Místo ověncených stolů, radosti a blahobytu, malé chaty dělnické jsou přeplněny vyhladovělými dětmi a raněnými živiteli. Místo jitra, rozzářeného svobodou, večer krvácejících červánků splétá teď trnitý věnec kolem skrání mučedníků chleba. Věru, těžko, přetěžko vzpomínat!

A Bořík, rozrušen a krajně pobouřen, přechází

dlouhými kroky své vězení. Neví už, nerozpoznává, zdá mu tak bít srdce, nebo zda to poplašné údery hlahlolí skutečně venku.

Ale není sám se svým nepokojem. Jest ještě jedna duše, trpící stejně beznadějně.

Maryna Hálová.

Také jí pláč zvonů zní teskným, přeteskným ohlasem v neklidné myšlenky.

Celé dopoledne marně čekala na Landštejna. Okolí jeho domu bylo však po celou tu dobu bez života. Ani polohluchá služka se neobjevila.

Nezbývalo tudíž, než učiniti rozhodný krok.

Po tříhodinovém čekání odvážíla se Hálová konečně nahoru. Přicházela už na ni mdloba. Od rána dosud nejedla.

Vzala za kliku. Bylo však zavřeno. I v bytě Landštejnově stolovalo ticho. Na okně v chodbě stály polouvadlé muškáty s granátovými poupaty v oplesnivělých květináčích. A také dvěře na půdu byly rovněž zamčeny.

Ubohá Maryna usedla tudíž na dřevěný schod a opět čekala.

Marně.

Vyšla tedy zase z domu a zvolna kráčela k šachtě Božího Požehnutí.

Blížilo se kvapem k polednímu, ale městské ulice naprosto postrádaly onoho rušného života hornického, obvyklého v těchto hodinách.

Věže šachet němě trčely k obloze a kopce lesk-

lého šterku marně marně čekaly na vlaky železných vozíků, dopravujících je dolů do třídíren.

Ale právě tady zahlédla Maryna Landštejna. Byl zahalen v plášť a služební čapka, smačkaná a neforemná, skrývala část jeho obličeje.

Rovněž on jistě ji také spatřil, neboť se na chvíli zastavil, jako by se rozmýšlel, má-li jíti jí vstříc. Zrychlila proto nedočkavě krok.

Vypozoroval to však a náhle rozhodnut zaměřil do nejbližší uličky.

Maryna již ho nedostihla. Zmizel nebo se snad dokonce schoval v spletenině drobných dělnických domků. Lítost a hněv rozlomily nitro Hálové.

To tedy měla být odměna za vše, co mu obětovala! Hněv jí zalomcoval. Po dlouhé době odříkání vybuchlo to v ní krátce a nevraživě; ale hned opět zvítězila důvěřivá její povaha, nacházející vždy a pro všechno dostačující výmluvy.

Snad že se přece jen mylí — namlouvala si. Je možno, že ji Landštejn ani nespatriil. Bude nyní jistě doma; půjde tedy k němu a vše mu vyloží. Jistě se nad ní slituje. Ne-li pro ni samotnou, tož aspoň pro jejich dítě... pro Rafaela...

Maryna utěšuje se tím a po chvíli znovu se vrací k domu horního správce.

Naděje v brzkou úlevu poprává ji rázem zapomenouti na veškeré útrapy...

Konečně dochází.

Ale zde čeká ji nové bolestné překvapení.

Správčův dům je opět uzavřen. Otevřené okno

v prvním poschodí prozrazuje však přítomnost Landštejnovu. Maryna opatrně se rozhlédne. V blízkosti nikoho není.

Dodá si tedy odvahy a vysloví jméno bývalého milence. Bez ozvěny i bez účinku na ztichlé okolí.

Hálová však ani proto nezoufá. Její hlas byl patrně sláb. Znovu tedy zavolá jednou, dvakrát... silněji, silněji: „Pane správce! Pane správce!“

Nikdo však neodpovídá a Marynu opět uchvacuje zlobné vzrušení.

Hněv se jí zmocňuje, takže se sama neovládá. Nyní se již neohlíží po nikom. Její volání drtí ticho okolí. Ale hlas jí dlouho neslouží a nakonec se podobá jen skřekům unaveného ptáka.

„Pane správce! Pane správce!“

Posléze však přece dům oživuje. Zatřesne klíč a na prahu se objeví Landštejnova služka. Polozubé dásně vycezuji trochu lhostejných slov.

Maryna nechápe jejich smyslu. Znovu jí je tedy služka opakuje. A tak podivně se při tom usmívá, tak dráždivě, tak vyzývavě.

Potom ještě cosi dodá, načež rychle mizí ve dveřích, které zapadající zámek uzavírá pro Marynu navždy. Teprve nyní opuštěná milenka pochopuje vše:

„Dost prý byl pán štědrý za to málo, co obdržel. Dneškem jsou oba vyrovnáni! Nelze jí více od něho očekávatí...“

Tak nějak zněl ten Landštejnův vzkaz mezi dásně-

mi polozubé posluhovačky. On sám se patrně nechtěl ani snížit k hovoru s bývalou souložnicí.

„Dost prý byl štědrý za to málo, co obdržel!“

Málo!

Celé štěstí jejího života, ztráta Matouše, její mládí, její stud, vše za několik mámvých chvil rozkoše, to bylo málo pro člověka, necítícího jakéhokoli záchvěvu svědomí, ni jediné jeho výčitky...

Hálová zatínala zoufale pěsti. Nejraději by byla správce na místě zardousila za tuto odpověď. Vše jest jí již nyní lhostejno! Ale ať se bojí její pomsty! Nejsou vyrovnání. Nejsou! Mnoho, přemnoho třeba ještě zaplatit a draze zaplatit. Však přijde záhy chvíle odplaty! Za ni a za Matouše! A potom se vyrovnají, spravedlivě vyrovnají!

A Maryna se strašlivou kletbou opouští správceův dům.

XVIII.

Po několik dnů pronásledovala ji myšlenka neukojené msty. A sotva je přečkala, přišly opět dlouhé, bezesné noci, v nichž se stále probouzela, aby zahlala děsivé preludy horečky.

Hrozné, vysilující noci, v nichž melancholický, bleďý měsíc stál vysoko nad střechami budov a hvězdy padaly chvílemi s oblak jako zlatý déšť. V takových chvílích vycházela Maryna často z domku, usedala na okraj modřínového lesa a hleděla žádostivě k protějšnému mariánskému klášteru, který se zdvihal do noci jako tajemný zámek zimních pohádek. Kolem bývalo klidno. Jen někdy vyběhla z lesa krotká laň. Přiblížila se těsně Maryně a pátravě zahleděla se jí v zrak, jako by rozuměla jejímu neklidu.

Jindy opět vystupovala Hálová po stráni Svaté Hory, vzhůru na temeno, odkud bylo viděti dolů k městu, terasovitě se sklánějícímu jako jesličky. Procházka připomínala jí vždy chvíle, kdy s Matoušem bloudívali kolem Prokopského dolu a město, prozářené plachými světly, splývalo s hvězdnatou oblohou v jedinou nesmírnou klenbu...

Noci, ztrávené v přírodě, vracely jí klid. Ale dny, které zaměstnávaly ji namáhavou, ubíjející prací, obšíváním rukavic, již se musila z nouze uchopiti, znovu v ní probouzely úmysly temné jako podzimní dlouhé večery. Landstejnova slova jí stále zvonila v myšlenky a nedávala zapomenout na den odplaty.

Vždy znovu a znovu štvala ji hlodavá bolest samoty ven, dráždila a sváděla k činu.

Její syn Rafael rostl téměř bez dohledu. Byla mu skorem čtyři léta. Hrával si s malým hloučkem sousedních dětí, silný a plavovlasý, neboť mu svědčil lesní vzduch, a stále měl plno smíchu na rtech i v modrých očích. Maryna Hálová se však často, přechasto zamyslí nad jeho kolébkou. Strach o jeho budoucnost neustále ztěžoval její i tak dost bolestný život. Věděla, že se nemůže již na Landštejna spolehnouti a odjinud těžko bylo doufat v pomoc dobrého srdce.

Mohla se ovšem ještě cestou soudní zůkonně hojiti na horním správci. Ale tohoto kroku nebyla by se Maryna nikdy odvážila. Odsouzení Boříkovo a nedávné uvěznění všech důvěrníků stávkujících, je muž následovalo jejich propuštění, z důlní práce. nevrhalo nikterak příznivého světla na justiční rakouské poměry.

Stávka skončila skutečně více než žalostně. Havířům pohrozeno okamžitou výpovědí, pak-li se do dvou dnů nevrátí na šachty. Poslechli téměř všichni. Organizace byla roztržena, hlad v chatách neukojený. Nezbyvalo tudíž, než znovu započítí minulý těžký život dělníků-otroků, oloupený opětně o kouzla teplých nadějí a víru v budoucnost. — —

Maryna věděla o tom všem. Nemluvalo se téměř o ničem jiném v městě ni v okolí. Nedařilo se však ani jí lépe, nežli zklamaným ubožákům. Také její nouze vzrůstala a bída zdála se býti nesnesitel-

nou. V těchto krutých dobách odvážila se Hálová přece ještě jednou navštívit Landštejna.

Bylo horké jarní odpoledne. Rafael spal s hlavou ponořenou do hubených peřin. Hálová před odchodem do města dlouho a vroucně hleděla na syna. Jak jí byl podoben! Ničeho, zhola ničeho nezdedil po otci. Měl matčin zrak, její ústa i její pohled. Vše její!

Neubránila se hlubokému pohnutí, když si to uvědomila. Ale dlouho o tom nemohla uvažovati.

Sotva zašla za ves, přiletěla bouře na perutích vichřice. Nelekalo se jí ovšem; vždyť nebyla než obrazem jejího nitra. Šla právě starou pustou alejí k Horám, probouzející se teprve k pupencům. Nebe stálo záhy v jediném plameni. Prudký déšť bičoval jí tváře, ale Hálová toho nedbala. Hlavou lomcovala jí podivná myšlenka: „Strom, květy, zem potřebují vláhy a ona...?“

Zavzdychla polohlasně a přidala do kroku.

Minula Nový rybník.

„Jediný krok,“ myslí si, „a byl by konec všemu!“

Hledí do hlubiny a vidí, kterak za několik let odloučení s Matoušem zestárla. Její vlasy dávno ztratily lesk, její tváře jsou zapadlé a vyhublé.

Rychle odtrhuje se od tohoto truchlivého obrazu a pokračuje v neutěšené cestě.

Před ní táhnou se svěže zelená luka, podivně rýsující se od hnědého pozadí pracujících šachet.

Obzory lesknou se odrazem vzdáleného požáru

a šíří se nad lesy zlatou, vlnivou záplavou. Někde tam asi uhodilo!

„To je daleko,“ myslí si Maryna a zvolna dochází k Horám. Město svítí jí vstříc omytými střechami, Město, které nenávidí, poněvadž ji připravilo o klid a štěstí celého života. Nelze se mu však tentokráte vyhnouti.

V jeho zdech leží její osud.

Hálová dodává si odvahy a vchází.

Je po bouři.

Jasní se — —

Dvě veliké duhy brázdí nebeský obzor...

Maryna zastavuje se na okamžik a hledí k prchájícím oblakům. Rej vzpomínek letí při tom jejími sny. Oči se při nich nějak nezvykle šíří, duše se přibližuje hranicím nadsmyslného...

Hle! Duhy v čistícím se modru sklenuly se náhle v obrovský vzdušný chrám... Odkudsi jako by varhany zahučely...

Nějaký blouznivý sen šálí opět Marynino srdce.

Tak směle se kdysi vypínaly také její mladé tužby — tak vysoko planuly kdysi i žertvy jejích snů.

A velekněz Osud žehnal usměvavě.

Ale dnes?

Oběti planou, bůh však spí a neslyší proseb.

A nyní..?

Prudká vichřice rozpoutala oheň v chrámu, jeho duhová žebra se zbortila a žhavé trosky nadobro pohřbily pokladnici nadějí —

Červený ďábel usedl na rozvaliny oltářů a chechtá se zoufající. Chechtá... Chechtá...

Maryna se s výkřikem vyprošťuje z příšerného vidění. Kolem modrá se uklidněný den a několik kroků od ní vypíná se šachta Božího Požehnání — její cíl!

Hálová setřese rychle ztrnulost. Promočený šat lepí se jí na údy. Nedbá však toho.

Rychle blíží se k šachtě a opatrně vchází do dvora dolu. Je téměř liduprázdný. Pouze vzadu, skorem u ohrady, pracují dva dělníci. Nedaleko nich stojí provisorní úřadovna. Malý, přízemní domek s okny obrácenými k jámě.

Tam jistě najde horního správce. Maryna chce tedy zaměřiti k horní budově, když tu upozoruje, že se pod ní nohy chvělí. Je to slabost? Strach? Neví. Chápe jen, že je nutno si dodat odvahy. Pomyslí proto na dítě. A hle! Vzpomínka na Rafaela rychle ji posiluje.

Učiní několik kroků, ale opět se zastaví, neboť v úřadovně třeskly právě dvěře a hned poté se Landštejn objevil na prahu. Jeho tvář nese nevrlý výraz. Chvilí se rozpakuje, pak náhle zavolá na oba pracující horníky. Ukazuje na Marynu a hrubě velí: „Vyvedte ji odtud! Nemá zde čeho pohledávat!“

Jako rána pěští udeří tato věta Hálovou. Ještě ani slova neproněsla a již ji vyhání on, který vše jí vzal a který je otcem jejího dítěte. Má se tdy, poznovu vrátit k Rafaelovi, bez útěchy, bez pomoci? Bez odplaty za urážlivá slova?

Och ne, tisíckrát ne!! Ukáže mu, že dosud má svoji hrdost. Všechno mu splatí rázem. Všechno. Nezapomene věru nikdy na dnešní rozmluvu s ní. Ano, přišla jako mstítel za sebe, za své dítě a za Matouše!

Myšlenky se jí zhušťují. Není již schopna déle se ovládati. Vidí jen, jak se oba oslovení horníci k ní blíží a horní správce se posměšně usmívá.

Vteřinu se rozmýšlí.

Pak s výkřikem vrhá se na překvapeného Landštejna a rdousí ho.

Křičí:

„Za Matouše! Za sebe! Za Rafaela!“

Její prsty se lačně zatínají do správcovy šíje. Zrudl ve tváři a temné pruhy naskočily mu na hrdle. Oba horníci marně se snaží zbaviti ho Maryny.

Její ruce jako by nabyly zázračné odvahy. Již nekřičí. Jen se směje, strašlivě se směje.

Konečně s napětím všech sil odtrhují horníci Hálovou od Landštejna. Horní správce je skoro polomrtev. Několik přichvátavších dělníků odnáší ho do úřadovny.

Maryna stojí mezi nimi opět klidna, s očima zakrvácenýma a s ústy zapěněnými. Nevzpěčuje se, když ji poutají. Necítí již žádné bolesti, žádného utrpení.

Je osvobozena:

Zešilela!....

III.
UVOLNĚNÉ PRAMENY.

XIX.

Právě v okamžiku, jímž se Matouš Harvat loučil se smutnou, zamlklou lesní cestou, slunce propustilo ze spleti ohnivého svého keře prvé hrozný jiskřivých paprsků.

Dopadly bleskem k zemi a jejich zrna rozlétla se v miliony hvězdiček a světélek, jejichž leskle svítivá zář vítězně prolínala šero v údolí Svatého Rocha, plném ještě nočních par a mlhovitých příznaků.

Zelenavé krajky lesů, vroubící pánev, splývaly tu téměř v nepřetržitý věnec, propouštějící ze svých hlubin pouze jedinou silnici, zčernalou od uhelného prachu, a pak neširoký potok, čiperně ubíhající z rybníku, těsně přilehlého k důlnímu okresu.

Tyto lesy, neúhledná cesta a rybník s potokem byly také prvním, co se vnucovalo v bloudící zrak všedního pozorovatele, daleko ne však všim, čím mohly tu býti upoutány zvědavé oči.

Harvat aspoň z výšiny, na níž právě stál, dovedl i v nastalém šeru snadno rozeznati též hlavní obrysy celého údolí.

Bílý čtverhran jednoduché budovy, v níž bydlil majitel dolů Richard Delmar, nejdříve zaujal tu jeho pozornost. Vyzvednut kolmo nad hladinu rybníka, vyrůstal téměř přímo ze zeleně záhonů, které, bohatě roztroušeny, zdobily rozsáhlou, pečlivě pěstěnou zahradu. Dům sám však si nikdy asi nepotrpěl na architektonickou výzdobu. Římsy oken a kanceláří byly oráženy a bílou barvu okenních trám-

ců již dávno zanesl prach. Jen v prvním poschodí, kde se nacházelo soukromé obydlí Delmarovo, bylo možno dosud pozorovati ještě dosti zachovalý vlys, znázorňující práci na dolech v jejich nejdůležitějších obměnách, od jízdy havířů do šachet až po jejich návrat z hlubin. A také okna dívala se zde veseleji do údolí a v jejich kalných zrcadlech shlížely se veliké krvavé begonie jako červánky v lesních studánkách.

Na pravo od Delmarova domu dřímala v stínu vybrakovaných hald skupina volně rozhozených chat, slepených většinou z hlíny a vepřovic.

Domky sbíhaly se v jakýsi nepravidelný polokruh, v jehož středu vypínala se prostá dřevěná zvonice. Těsně na samém konci skupiny stál pak ještě jeden patrový, obílený dům, obydlí učitele Petra Rohana, učitelky Klementiny Wilsové a škola zároveň. Zde v nevelikých, čistě vybílených síních vyrůstalo nové pokolení Svatého Rocha, aby jedenkrát rovněž nastoupilo cestu svých otců. Hlásilo se ostatně již nyní veselým křikem k životu, jenž vnášel vždy do zamyšleného údolí téměř jediný radostný paprsek naděje a posily...

Původní jádro obyvatelstva v Svatém Rochu tvořilo totiž dvanáct němých dělníků, které zavedl sem v plášť falešného milosrdenství zahalený otec nynějšího majitele dolů.

Tito z ubohých nejubožejší otupěli ovšem již úplně ve službách štol. Jejich zapadlé oči, dávno odvyklé němým výčitkám při strhování platu, nadobro po-

zbyly už lesku. Jejich hubené tváře se žlutou, nezdravou barvou rozoraly rýhy, v nichž se po leta usazoval uhelný prach. A jejich mrtvé, neživé rty, které snad nikdy nelíbaly stejně zubožených žen, podobaly se tajemství, všeptanému kdysi v sluch skalnatých propastí.

Časem ovšem rozšiřoval se počet dělnictva zároveň se stoupající rozlehlostí porubných prací a tak mezi posledně přijatými nacházel se i Matouš Harvat, který právě dnes po celonoční pouti dorazil k určenému stanovišti.

A zatím, co po krátkém oddechu sestupoval od lesa dolů k údolí, oživovala okna chat drobnými, nedůvěřivými světly, a z nízkých dveří se téměř neslyšně trousily splývavé postavy dělníků směrem k dolům. Dvě šachty s vysokými, dřevěnými věžemi udávaly jim směr.

V okolí, za lesy, probudilo se nyní již úplně jitro, rozdýchala se poupata a rozezpívali ptáci. Ale zde, v kotlině, dokonával se teprve zápas šedivých stínů posledních nočních hodin s prvými útoky ranních paprsků, současně však počínala též úmorná denní lopota.

Po chvíli do ticha, které stolovalo dosud též kraji, zazněly prvé hornické signály k důlním robotářům!

Sotva znatelně svítalo.

Matouš Harvat přidal se k prvé nahodilé tlupě dělníků, jimiž se náhle zarojilo okolí. Pověděl, kdo je a havíři přijali ho mlčky a s vážností jako nového

druha, přišedšího dělit se s nimi bratrsky o černý chléb jejich nevládného života.

Jarní den jen pozvolna vztyčoval zatím stále vítězněji svůj velitelský prapor, jehož barvy se každou vteřinou měnily. Nejprve objevila se na východě oranžově zlatá záplava, jež zaplašila i poslední červánky. Šířila se a nadýmala, jako by se chystala učiniti náhlý, světelný vpád do údolí. Pak síti vrcholů jehličnatých stromů rozepjaly se zářící struny paprsků. Konečně ozval se i skřivan.

Před chatami objevily se ženy; několik hochů ubíralo se ke studním. Jeden z nich, vysoký, temnovlasý, s hrdým, dobývajícím pohledem zastavil se náhle uprostřed cesty, ukázal ke škole a prohodil:

„Hle, slečna Wilsová již také vstala!“

Tucet tváří zahledělo se na okamžik týmž směrem. V okně školy objevila se skutečně roztomilá, plavovlasá hlava domácí učitelky. Její nepokojné kadeře jako by tančily kolem pěkně klenutého čela a její veliké, teplé oči bloudily snivě okolím. Byla oblečena ve všední světlý šat s temnými pruhy, mírně odhalující její bílou, jabloňově zarůžovělou šíji.

Hoši již dávno nedleli u studně, když okno na druhém konci budovy oživila tvář učitele Petra Rohana.

Slečna Wilsova mlčky se pozdravila s přítelem v práci.

Učitel Rohan, který teprve před několika týdny přijal místo na zdejší škole, byl vysoký, pružný po-

stavy. Jeho bezvousá tvář a modrý, skoro blouznivý zrak činily jeho výraz ještě měkčí a získávaly mu rázem upřímnou oddanost všech, kdož se s ním kdy setkali.

Žáci ho v pravém slova smyslu zbožňovali.

Byl pravým opakem svého předchůdce, tvrdého, hrubého člověka, který bez lásky kypřil mladou, panenskou půdu dětských srdcí.

Nebyla to ovšem ani pro shovívavého Rohana snadná práce, býti vychovatelem ve Svatém Rochu, prodlévati začasť třeba celé dny v hloučku malých, sotva kolébce odrostlých dětí a nasazovati v jejich duše plodné semeno příštího vzdělání. Ale on s dobrým srdcem podjal se tohoto zodpovědného úkolu. Slečna Wilsová jediná přispívala mu tu slovem i skutkem. Za ten rok, co osud zavál ji v táž místa, opuštěnou všemi příbuznými, vžila se již dokonale v mateřský svůj úkol a plnila ho stejně svědomitě, jako její druh z povolání.

Svěřená jí děvčata prospívala znamenitě. Dovedlať si mladá učitelka vlídnou něžností otevřít i nejdůvěrnější úkryty dívčích srdcí, aby v nich se zdarem pěstila a spolehlivě ošetřovala útlé květiny prvních dětských vznětů a kouzelných snů. Nebylo tedy divu, že prozíravou zkušeností vyšlapala si již dávno útlé pěšinky, které vedly do mladých zahrad dětských srdcí. A též děvčata brzy pochopila jemný smysl jejího vůdcovství a podrobovala se všem pokynům oblíbené učitelky ochotně a bez odmluv. Když si osvojila první znalost řeči a výslovnosti, slečna

Wilsová počala v nich probouzeti opět lásku k písním a k melodii. A tu pak často celé odpoledne zaznívaly z oken školy prosté, dojmavé písně, navazující s nastalým soumrakem na zvuky houslí, které v té smírné hodině zpívaly téměř z každé chaty.

Housle byly též jedinou živou radostí zasmušilých zdejších obyvatelů. Jejich struny mluvily za všechny strasti pokorných otroků skal, za malá přání i za jejich drobné starosti o všední život. A nejen doma, neboť v slavnostních dnech scházeli se ustaní dělníci s rodinami do veliké školní síně, kde učitel Rohan podporoval houslové party hrou na harmoniu a slečna Wilsová zpívala s děvčaty nově naučené písně.

V takových chvílích zapomínali všichni na chudé stoly svých chat, na trpký, tvrdý chléb života a na temný osud, jenž je neúprosně přikoval k chatrným a stále sesutím hrozícím štolám kamenouhelné pánve a před očima jejich srdcí kouzlily si nový svět míru a blahobytu.

Hochů bylo jedenáct a děvčat devět; a když začalo všech dvacet zpívat a stříbrem naladěný zvon hlasu učitelčina vmísil se v ně, mnohým z obyvatelů Svatého Rocha zvlhly oči neudržitelným pohnutím.

Bylo jim jistě žel oné mladé pružné síly, kterou brzy utlumí věčná tma uhelné kobky.

Bylo jim líto svěžích, junáckých obětí, jež každým rokem přijímal hladový důl jako povinnou žertvu temnému božství skal.

Lito mladých, bystrých a smělých hochů, jimž nucená vděčnost k majiteli dolů uzavřela všechny cesty k lepší budoucnosti...

A přece nereptali.

Uvykli již této hrůzné nutnosti, zelhostejněli a jen pokradmu a s němou úzkostí pohlíželi k mladým zpěvákům; a hle! — Hoši, jako by nechtěli prozraditi tušení lstivých nástrah budoucnosti, usmívali se všichni, tak jak zde stáli před nimi v řadě urostlí a sebevědomí, kypící mládím jako horské prameny, podobni spíše dobyvatelům, nežli nastávajícím poddaným kamenouhelných slují. A přece ani jejich duše nebyly provlněny takovým klidem, jakým zdánlivě kryli mladé líce. Vždyť též oni hromadili již v skrytu srdcí železné sémě budoucích zápasů za svobodu všech i svoji vlastní — mladí, nadšení proletáři, silící k příštímú mohutnému boji za sociální spravedlnost.

Mezi nimi pak zvláště Viktor Svaz, který míval již v dětských úvahách rozhodné slovo, spojoval v sobě vše, čeho vyžaduje život od svých bojovníků, neboť vynikal nad ostatní tělesnou silou i duševní převahou. Jeho bystrý duch počal patrně dříve než ostatní chápati bídu okolí a zajisté již tehda přemýšlel o tom, jak jí čeliti.

Opustil právě školu a měl býti v nejbližších dnech podle starého hornického zvyku slavnostním způsobem uveden do dolu.

A když se jedenkráté dokonce odvážil odporovati i důlnímu Mayerovi, získal si rázem všeobecné váž-

nosti, stal se pýchou a budoucí nadějí Svatého Rocha a středem pozornosti v společných školních schůzkách.

Končivaly obyčejně pozdě večer.

Teprve, když obrovské vějíře západu nanesly žhavé barvy na stráně a na nížinu, sestupoval učitel Rohan se slečnou Wilsovou do zahrady, aby v svěžím, rosou a květy rozvoněném vzduchu večera prožili několik důvěrných, posilujících chvil. Jejich rozhovor se s počátku připínal jen k školním záležitostem, což bylo přirozené. Vyžadovalť společný svět, v kterém neomezeně vládli jako jediní mravní činitelé, téměř všech jejich schopností. Teprve když látka o škole byla zúplna probrána a propracována, jejich hovor se oteploval a stával srdečnějším. Jejich duše zvolna, skoro nepozorovatelně sblížovaly se tak v těchto večerech, v nichž se na nebi leskly zlaté ohně hvězd a lehký vítr zanášel sem vůni šeriků a ohlas melan- cholických ptačích teskníc. V těchto černých hodinách nepatřících dnu ani noci, rozbalovali jeden před druhým plány do budoucna, sdělovali si jejich podrobnosti, opravovali je a doplňovali; a když se pozdě za noci rozcházeli, každý do jiného křídla školní budovy, odnášeli si odtud oba v srdcích teplo mile prožité chvíle i jásavé světlo příbuzných snah v sešeřelý svůj život...

A snad právě ve vzpomínce na ty chvíle se slečna Wilsová zarděla jako růžička, když ji Petr Rohan pozdravil. Odpověděla mu potom rovněž s úsměvem, načež spěšně odstoupila od okna, neboť se na chodbě ozvaly kročeje.

Hned poté otevřely se dvěře a malá, kučeravá hlavička Olgy Ražanové objevila se v mezeře. Čistě vybilená školní síň vítala první příchozí.

Slunce stálo však již vysoko nad krajem, když konečně také v Delmarově domě počalo býti živěji.

Důlní Mayer, slepě oddaný pánu, otrocká úlisná povaha, již časně z rána odešel k dolům, aby dohlédl k pracím.

Jeho ostrý, potměšilý pohled všude slídl. Jeho zelenavé, špinavé oči leskly se dvojnásob nepříjemně v neklidné záři kahanců.

Všichni ho nenáviděli za jeho podlízavost, schopnou každé podlosti. Vycítoval to a mstil se, kde jen bylo možno.

Utrhoval na mzdě. Ztěžoval svou přítomností všechny důlní práce. Byl zkrátka zosobněným zlým duchem těchto škol.

Delmar sám vyšel až k poledni. Jeho oděv prozrazoval vkus, zrak mluvil o rozkoši. Celá postava lehce nahněbená, s požitkářským úsměvem kolem silných rtů se stříbrně prokvétajícím vousem, pohybovala se čile uprostřed úvozů a malých, chudých políček.

V okně za ním zjevila se štíhlá ženská postava v dlouhém, modrém ranním obleku. Jemné bílé ruce zavířily při tom nad temnovlasou hlavou tak prudce, že široké rukávy županu sklouzly po hebkých pažích a objevily je v celé rozkošné nahotě.

Byla to Klára, mladá paní Delmarova domu...

Viktor Svaz naklonil se nad studeň. Vlídne světlo mladého dne rozlito bylo po jejím skelném povrchu. Světlo laskavé, opálové, jako tok mléka. Měnilo se, kypřilo a nadýmalo: hned růžově, jak stud nevěst před svatební nocí, hned smaragdově, jako barva luk za večerů vlhkých výpary kosatců dole nad potokem se sklánějících a opět něžně modře, jako nebe v očích slečny Wilsové.

Och, ta slečna Wilsová! Kdo mohl Svazovi vysvětliti, proč se s jejím příchodem do školní síně hned vše tak náhle změnilo — tak pohádkově změnilo? Stěny zdály se bělejší, muškáty v oknech hlouběji poklonkovaly na štíhlých stopkách a samotnému učiteli Rohanovi, stále klidnému a rozváznému, probudil se naráz v očích zlatý ohníček, právě takový, jakým planou ohně vzdálených pastýřů kdesi daleko u lesa za jeseňových šer.

Ach, ano, Rohan jistě také miloval slečnu Wilsovou! Svaz se aspoň určitě pamatuje, jak jedenkrát zcela zřetelně zpozoroval, kterak mu znachověly tváře, když se Rohanův zrak setkal s mírnýma očima plavovlásčiny.

Ano, ano, nebylo pochyby! Pan učitel miloval slečnu Wilsovou, třebaže asi trochu jiným citem, nežli byl ten, jenž tolik pobuřoval mladé hlavy nad zelenými plochami dřevěných lavic. Bylo to zajisté něco zcela odlišného, všeho ostatního, něco mnohem většího a světlejšího, co zázračně tavilo duši a ne-

chávalo v nestřežených okamžicích unikati vroucí plameny vnitřního žáru rozšířenými panenkami v očích. Viktor Svaz aspoň mnoho a často přemýšlel o onom citu a o mnohém jiném, čeho nechápal ve svém okolí. Byl věru podivný, roztomilý hoch.

Vše oslovoval a vše k němu mluvilo, zvláště za večerů, když se brouzdal vlahou travou po svahu nad šachtami a slunce ve velikém ohnivém oblouku letělo za lesy a za hory.

Tehdy, jako by i drobné chaty ve Svatém Rochu oživovaly; jako plíživí stařečkové s očima pohaslýma a krokem třesavým stulily se k sobě v údolí a stěžovaly si. V takových hodinách však až zimavo bylo z jejich hovorů, které zanášel vítr k sluchu odpočívajícího! Tlumočily stesk a tíhu chatrných stěn. Nebezpečí podlomených slují uhelných. Smutek minulého života, nežitého a nedocíteného...

Což divu, že se z těchto procházek Svaz vracel vždy svrchovaně nespokojen a zneklidněn! V chatách dávno již spali, ale on bděl ještě dlouho do noci, hledě malým oknem svého pokojíku v tmu, kde se nad ztuchlou bařinou neklidně vznášely duše zadušených horníků, jako zlaté bludičky, zavádějící zpozdilé chodce.

Když pak konečně přece usínal, příliš myšlenky rozčerené, než aby se mohly rázem uklidnit i v této pozdní hodině, znovu ho oživovaly, znovu natkávaly v jeho mozku opuštěné úvahové příze minulého dne.

V takových chvílích častokrát se mu zdávalo, že se uhelný plán vzňal mocným výbuchem. Jeho otec, on a všichni dělníci obklopeni byli náhle rozžhavenými plochami, po nichž se zelenavé, modré a fialové plameny plazily v tisících řežavých úponkách a prorážely nahoustlý, dusící dým svými jedovatými, hořícími květy. Kahany okamžitě zhasly a nikdo z postižených kovkopů nenacházel východu z dusného pekla.

Zmatek a zoufalství rostly každou vteřinou. Výkřiky po pomoci se množily.

Neznámé ruce zarývaly se do paží. Ale bolest sevření se nedostavovala, neboť myšlenky hořely šílenstvím a nepropouštěly už ani jediného rozumného úsudku.

Smrt, hrozná ve svém plamenném plášti, otvírala již pro všechny úděsnou náruč. Vrstvy praskaly a sesouvaly se. Dým zardousil zoufalé volání k nebi i k soudruhům. Ti, kteří dosud žili, schoulili se k sobě a umírali si v objetí. Posléze bylo již jen slyšeti, jak se pravá postranní vrstva zřítíla a uvolněné prameny blízkého rybníka rozběhly se štolami, v jejichž sykotu zanikl poslední výkřik, ve tmě poslední vzmach — — — — —

Po nocech s takovými děsivými sny vstával Svaz všecek rozechvěn a spocen. Trásl se na celém těle a po několik dnů nemohl se uklidnit. Tehdy znovu a ještě mocněji vzpružovala ho touha uniknout odtud co nejrychleji a navždy. Někam jinam se rozběhnout, kde bylo více volnosti. Ptáci v rozezlaceném vzduchu

a písňě na lidských rtech. A již tehdy snil o veleb-
ném jitra, které sejme jedenkrát s něho drsné
pouto přítomna a ověncí ho růžemi příští jasné bu-
dournosti. Jaké to pak budou slavné okamžiky! Do-
volí: rozepjati náruč vstříc celému světu! Vítati ži-
vot, přijímati jeho vděk, jeho půvab a jeho kouzlo.
Milovati práci, utěšivou a blahodárnou. A s ve-
čerem poskytnou sterou možnosť radovati se z účelně
prožitého dne a dají tisícrou příležitost chutnati žeň
tvořivých chvil...

Ba později snad umožní i míti někoho tak milého
a dobrého, jako byla slečna Wilsová — ženu pro-
stou a šlechetnou se zlatým srdcem, k níž bude mož-
no donésti svoji radost, a která hebkou, malou ru-
kou, položenou mu na čelo, zaplaší snadno všechny
útrapy zachmuřených chvil.

Snad? Ba jistě, jistě...

Srdce aspoň vždy divoce poskočilo Viktorovi, kdy-
koli si na vše vzpomenu. Ale leta prchala jako
uštvaná zvěř a jeho sen se neuskutečňoval.

Školní věk uběhl zatím a dnes uváděli ho po
prvé do dolu jako do kamenného hrobu jeho snů
a tužeb. Nebylo mu při tom veselo. Tak jak zde
stál v nové hrubé kytli s těžkým plstěným klobou-
kem na hustých kadeřích, temných, skoro modravých,
skloněn nad studní, s rozechvěním pozoroval, jak
s vystupujícím sluncem obraz jeho na hladi hasl a
bledl a jak s jeho mizením i sny jeho mladé duše
se rozplývaly — A místo všeho sladkého a okouz-

lujícího objevil se mu opět život bezútěšný s krutými povinnostmi, týž jako dřív. Ale vyhnutí nebylo.

Z údolí volal signál. Pět úsečných, rychle následujících úderů. Viktor spěšně sestoupil k dolu. Všichni byli zde již přítomni a očekávali ho. Bezděčně rozhlédl se kolem. Oválovitý vchod do šachty ověncen byl chvojí, prozdobenou papírovými růžemi a rozžatými kahany. Nahoře, nad štolou, leskla se plechová kladiva. Jeho otec, shrbený a sestárlý v službách tmy, podal mu měděný kahan, na jehož červených ploškách se lámalo a tříštilo světlo. Nežli nastoupili k slézání, přišla ještě jeho matka požehnati mu a obejmouti ho. Trochu se zachvěl při jejích polibcích; když však Jiří Kmen, který byl nejstarší z přítomných, počal k němu promlouvat laskavě a tklivě, nezdržel se již slz.

Leč kdo by také neplakal, když se strýc Jiří — jak mu všichni říkali — rozhovořil. Bylť opravdu obdivuhodnou bytostí. Jeho housle, které znamenitě ovládal, staré vzácné práce, přelily jistě též do něho v hlubokých, zamyšlených tonech část své poetické podstaty, — tak byl měkký a citový.

Proto, když počal mluvit, utichli všichni jako očarováni a zůstávali ještě dlouho zalknuti mlčením, když již stařec pronesl poslední slova.

Ale nikdo se nepamatoval, že by kdy pronesl proslovu krásnějšího, než dnes, před první šichtou Viktorovu. O barvách hornických mluvil tentokráte, o zelené vlajce života a naděje a o temném praporu černého království.

„Je žádoucí,“ řekl, „aby se jedenkrátě obě barvy vyrovnaly. Nelze si ničeho přát vroucněji, neboť onen okamžik stane se zároveň jásavým signálem k šťastnému obratu pro všechny. Bude tu tolik důvěry, co beznaděje! Potom však počne zelená barva života zvolna sice, ale stále mocněji a mocněji převládati, až nakonec rozleje krásnou radostnou světlost nad vším, co dosud svíralo temno a co dosud dusila noc. To bude v den, který rozveselí všechny, a nová síla, jako prameny volné, oplodní sbratřenou zem šťastným a vášnivým objetím!“

Skloněná postava mluvčího rostla věštecky při posledních slovech. Jeho oči leskly se prorockým plamenem. A zatím co mluvil, slunce rozletělo se v plné teplé kráse nad údolím a jeho paprsky zadýchaly shromážděný hlouček horníků oblakem rozezeleného vzduchu.

Všichni byli hluboce dojati, zvláště Matouš Harvat, který stál vedle Svazova otce a tiskl mu ruce v radostném rozechvění. Ale i čela ostatních se shladila, postavy vzpřímily. Bylo možno ještě věřit a doufat... Věřit a doufat!

A s tím radostným vědomím zasvěcovali Viktora nebezpečné službě černých skal...

Šachta byla asi čtyřicet metrů hluboká. Zpuchřelé, hrubé žebříky, skoro kolmo postavené na rozviklaná dřevěná lešení, spojovaly svět na povrchu s temným podzemím. Špinavá voda, neustále klouzající po chatrném, prohnívajícím roubení, leskla se slizce na všech trámech, skalních balvanech i na hloubících nástrojích. U vchodu k uhelné jámě zavěšen byl mariánský obraz, dnes již nerozeznatelný, začernalý prachem. Před ním houpal se stále rozžatý kahanec, jehož nesvítivý, unavený oheň trvale zápasil s tahem větru mezi štolami a vchodovými prkenými dveřmi.

Horníci sestupovali jen zcela volně do jámy. Před Viktorem slézal jeho otec, za ním Matouš Harvat. Kahance, upevněné na palci levé ruky, čadily a jen mdle osvětlovaly okolí.

„Nahoře je světlo, je radost, jsou pohádky mládeí,“ myslil si mladý Svaz. „To vše nutno však nyní zanechat, rozloučit se se vším krásným a milým, opustit odvahu nového života a touhu po smělém, širokém rozmachu. Dole, pode mnou v ztuchlých a uhelných útrobách šachty je tma, je smutek, jsou studené mrtvoly mladých nadějí! Divný, neznámý a fantastický svět pro toho, kdo blíže nepoznal ponurých a smutných živých hrobů, ohavné peklo pro ty, kteří se tak celý život umořují krutou, jednotvárnou prací podzemní, temnou a bez proměny, jež činí lidskou duši zamlklou, nesdílnou a uzavřenou

jako důl sám. Ano! Ano! Taková je oblast nevlídných štol a zpuchřelých trámů. Takové království mstivých, úskočných koboltů s diamantovými lampičkami a se stříbrnými vousy. Zalesknou se v temnu, zavedou a zmámí. Nelze se jim ubrániti! Za deset přemožených objeví se sto nových mstitelů. Jejich malá, lesklá kladívka nemilosrdně uklepají každého zbloudilého havíře k smrti; a dole v údolí, na bařině, objeví se za tiché vlahé noci o jedno nové světlo víc v tanci bludiček. Nahoře jsou lesy se studánkami, kvetoucí hlohy, zelené pažity, zlaté klasy. Dole ztrnulé, hnijící kaluže, v nichž se mdle odráží lesk uhelných stěn. Nad hlavou je život — pod nohama zanikání —“

Tak uvažoval mladý havíř, zatím co slézání pokračovalo.

Úzkým otvorem šachty bylo však dosud viděti kousek oblohy veliký jako dlaň. Oblaka neletěla sice přes něj, ale jistě se natkávala na modrém podkladu nebes v ohromné, nadýchané krajky s okraji svítivě stříbrnými. Blízko nich táhla asi hejna ptáků jako pohyblivé kytice černého bezu, rozptylovala se a srážela, unikala žádosti očí a přibližovala se opět pronásledujícím pohledům. Z lesů zanášel sem vítr písně bez konce a bez děje a přece jasné a srozumitelné. A slečna Wilsová jistě se objevila u okna, růžová jako červánek a pozdravovala se s učitelem Rohanem.

To vše bylo pod tím kouskem oblohy, velikým jako dlaň, dokud byl ještě patrným.

Nyní však se jeden z posledních žebříků prudce uhnul na stranu. Modro zmizelo. Tma vyrazila ze země. Nahoustlá a dotěravá chumlala se kolem roztrěsených světél kaňanců. Jako pánovitý, úskočný proud zla vypjala se proti hasnoucímú paprsku modrého světla. A nikdo jí nezabránil, aby pověsila černé, těžce nasáklé, mlhovité závěsy na oči i na duši. Aby v chrámu snů a pomněnkových vzpomínek zhasila věčná světla nadějí... Nikdo, neboť zde, v podzemí, vládla pouze ona.

Té chvíle sestoupili již otec se synem, Harvat a důlní Mayer ke dnu. Černý uhelný maz obtěžkával jejich krok a chladný van větrných dveří, které stály na blízku, osušoval jim slézáním spocená čela. A již se také na každé straně zablýštil lesklý, černý had. Plazil se nabubřoval. Zkrucoval se a nadýmal. Jako netvor z dětských pohádek rozvaloval uhelné, destičkově čelo, až nakonec pohltil celou štolu od země až k vlhkému stropu nízkého prostoru.

Když stihl náraziště, počal se hlouček dělníků rozptylovati do vedlejších úzkých chodeb, chodbiček a komínů, v nichž bylo nutno se sehnout, hlavu ke kolenu skrčit a kaňanec držeti pevně v natažené ruce, aby nepopálil. Do obou šachet se rozcházeli, neboť obě jámy byly spojeny těmito nízkými vývrty, kterými se přicházelo do nevelkých temných jeskyní, kde horníci obyčejně v párech nebo zcela v drobných skupinách pracovali. Drátěná silná lana, ústící u skřípajících brzd, obstarávala tu dopravu železných vozíků k nárazištím, zatím, co upracovaná lokomobila

pečovala o dovoz vytěženého uhlí v malých dřevěných vědrech na povrch.

Pánev Svatého Rocha bývala ještě za správcování otce Delmarova více než výnosná, ale nyní skorem dvě třetiny uloženého černého pokladu byly již vyčerpány a důl zanedbán.

Stařešiny se množily a výtěžek jam sotva postačoval k chudé mzdě šedesáti dělníků a k zásobování blízkých železných hutí, náležejících mladšímu bratru Delmarovu.

Všichni starší horníci i důlní Mayer věděli o tomto zvolném upadávání těžného pole. Jen Richard Delmar žil v úplné jistotě v nevyčerpatelný poklad. Jeho zájem soustředil se ovšem více na bursovnických spekulacích než na poměry v dolech, k nimž — sám laik — nikdy hlouběji nepřilnul. Neměl proto tušení, že pánev starého Rocha v nejbližších letech vydá poslední zrno černé své hrudi.

Nesestupovalť sám nikdy do dolu, aby se přesvědčil o stavu uhelných vrstev a jejich mocnosti, spokojuje se pouze občasnou prohlídkou kanceláří a dřevěných budov na povrchu, z nichž však rovněž záhy prchal, znechucen jejich těžkým vzduchem, prosyceným olejovými výpary a začernalým prachem.

O nejnutnějším zpravil ho důlní Mayer, který však z bázně před propuštěním zúmymně tajil pravý stav podzemí. A tak se zvolna, ale s neodvratnou jistotou blížil úpadek dolů, neznámý jejich majiteli, za to příliš zřejmý všem, jimž hrozil blízkou tragickou ranou.

Zvláště staří dělníci s úzkostí mysli na budoucnost. Již několik měsíců dožadovali se nápravy prohnilých roubení a trámů, které hrozily každého dne sesutím, ale marně. Důlní Mayer strachoval se každého nového vydání. A tak žili všichni v stálém nebezpečí, zdvojnásobujícím se ještě vzpomínkou na chvíli, kdy důl bude úplně vybrán... A neutěšená ta doba zdála se býti nedaleka.

Bylo také třeba zesílit uzavírající zeď na východní straně, která vnějškem souvisela s hrází velkého rybníka, a v jejíž ohrožené blízkosti pracoval právě Viktor s otcem a s Matoušem Harvatem. Ale ani o to se nikdo nestaral.

„Závidění hodný kout,“ posmíval se starší Svaz. „Jediná neopatrná rána rozeklá zdivo a v okamžiku bude všemu konec. Eh,“ a mávl nedbale rukou, „raději nedočkati se milosti proudu a spíše pomoci mu. Vytopit vše a donutiti kdekoho, aby odtud odešli, třeba umřít hlady, ale zemřít na volném, svobodném vzduchu a pod modrým nebem...“

A jako by již v mysli zřel onu chvíli vytouženého klidu, zestárlý otrok skal odložil na okamžik kladivo a nechal oči zaplát jakousi slavnostní vichřicí, přeplynující náhle jeho zanícené nitro.

Viktor nikdy nezapomněl těchto otcových slov, pronesených v den prvé jeho šichty a zvláště později, kdy sám snil o zbudování svobodného východu, často si na ně vzpomínal.

A tak snil: Rozepnout paže mezi prohnílým roubením a lesklou uhelnou klenbou a rázem vše kolem sebe ztroskotat. Popřáti slunci, aby přemohlo nejistý lesk černých skal a obloze, aby rozepiala nade vším oblačnou krásu svého azurného stanu. A potom státi se vůdcem tomu podlomenému zástupu chudě doufajících a ukázati mu nové, velkolepé cesty, oseté životem skrytých tisíců živlů země...

Ano! Ano! Tak právě si Svaz představoval den, kdy zvony signálů nakypí vodou a nevydají zvuků. Nikdo se nebude strachovati, že ho kovová ústa zavolají k farání. Nikdo... Nikdo... Nespoutané proudy zalijí štoly a celou pánev. I dřevěné věže šachet se potopí. A modré a zelenavé vlny ponесou na lesklých hřbetech bezpečnou loď s bílými plachtami a s námořníky zpívajícími radostné písně o nových šťastných březích...

A ještě dál tkal mladý Prokop přízi svého smělého snu:

Po šťastné plavbě loď přistane posléze ke břehu, k takovému přátelsky neznámému břehu, o jakém jedenkrát vypravoval strýc Jiří, kde je uvítá plno lidí přívětivých pohledů. Prapory pestře zavlajou na stožárech a nejkrásnější žena onoho kraje (jistě podobná slečně Wilsové) uvítá Viktora a zavede všechny do města bílých domů, do města vyrostlého ze starých tužeb, zakřiknutých věčným temnem kamenouhelných slují. Srdce všech zaplesají potom a i ti, kdož dosud nemluvili, probudí hrdla k písním díkuvzdání...

O tom všem mladý Svaz často, přechoasto sníval při důlní práci. Myšlenka vyklenouti se nad vše tmavé a ubíjející, nabývala tím pozvolna určitého tvaru, třebaže zůstávala dosud stále jen snem, odkázaným časům přilétajícím....

Okny na jižní straně Delmarova domu bylo možno dosti zřetelně přehlédnouti asi hodinu cesty vzdálené hutě. Rozkládaly se v podlouhlém, oválovitém údolí, tak jak je namnoze vytváří rozmar přírody v kraji mezi brdským věncem a bílým, slonovinou se lesknoucím pohořím na straně rakovnické. Temné budovy železáren jako by se tu seběhly ohřátí se kol vysokých pecí s věčným malým mrakem kol zúžených temen, zatím co se celé městečko malých skrčených chat i větších, jednopatrových panských domků rozložilo kolem vlastního jádra hutí, spojených se Svatým Rochem úzkokolejnou drahou.

Za noci oslnivá zář velikých obloukových lamp protkávala temno stříbrně bílými cévami a hlásala daleko do okolí neutuchající život hutní práce. Tu a tam elektrický jas zabarvoval se též karneolově. To, když se otvíraly železné dvěře pecí a rudé, lichotivě plazivé plameny vyšlehly nespoutaně k temnému nebi. Začasté pak i dunivé, krátké údery ohromných parních kladiv jako ohlas vzdáleného hřímání děl nalétaly do údolí Svatého Rocha. A tak neustálý rozhovor pracujících těles sbližoval a spráteloval obě údolí, spojená i viditelně jako živnou tepnou dlouhým vlakem železných vozíků, nepřetržitě smýkaných malou lokomotivou starého vzoru.

Do krajského města čítaly se odtud plné čtyři hodiny. Ale obyvatelé Svatého Rocha nebo Delmarových hutí vydávali se jen za zvláštních příležitostí

na tuto cestu. Jinak jejich životní požadavky lehce upokojily místní židovské krámky, opatřené stále vším nejnutněji potřebným. Ve volných pak chvílích procházka k hutím nebo do blízkých lesů, oživených hejny ptactva, se vzduchem kořeněným vůní silic, úplně jim nahražovala styk s ostatním světem.

Tito drobní lidé žili ponejvíce samým sobě, neboť se nikdy nemohli zbavit nedůvěry, ke všemu, co zanesl k nim proud života ze vzdálenějších koutů neznámého jim světa. Ponořeni hlouběji v sebe, než ostatní, nacházeli smysl života ztělesněný již v nejbližším okolí, ve svých dětech a ve svých ženách. Jejich vrozená skromnost naučila je už dávno spokojovati se s neširokou, ba úzkou rozlohou půdy, na níž dovedli a uvykli bezpečně se pohybovati. A probudila-li se přece někdy v jejich duších touha po něčem vyšším a slunějším, nedoživovali ji z tradiční trpkosti olejem svých snah, nechávajíc ji raději bez posily usnouti zapředenu brzkým zapomenutím...

Jediná bytost snila slunněji v údolí Svatého Rocha.

Byla to paní Klára Delmarová, která se nikdy nedovedla odloučiti od mladých tužeb a přiblížiti resignovanému životu okolí, v němž byla nevládným osudem uvězněna.

Často, přechasto bylo jí zříti v oknech hledicích směrem k hutím! Její temný, skoro dětský zrak jako by hledal v dálce vytoužený nový kraj. Nějaký sladký sen, uniklý z hrobky jejího srdce a uskutečněný v by-

tosti skryté v onom železném království, tam kdesi v mělkém údolí před jejíma očima.

Když před třemi lety zachránila uhasínající pozlátkovou slávu patricijské rodiny pochybného germánství sňatkem s Richardem Delmarem, zdálo se jí, že je se životním posláním hotova. Jako dobrovolná oběť nastoupila novou cestu života zajímavě lesklou, jako vystupování po ledovci, bez lásky, ale i bez nenávisti k svému muži.

Nesniloť ještě tenkrátě mladé její srdce velikého snu o květech, ukrytých hluboko pod nejnížší vrstvou ledovce, na němž stála.

Viděla se své hory veliký krvavý měsíc, zapadající za lesy tak blízko, že vsávala téměř onu blaživou rozkoš oblačného a omamovala se jí ochotně, opojujíc se zatím vším, co kolem ní vytvořoval aristokratický vkus Delmarův, řízený jejím přáním. Řadou pokojů, v nichž se kroky zachycovaly na těžkých perských koberecích a vzácné závěsy s fantastickými krajinami propouštěly hedvábným mřížením jen sporé záchvěvy venkovského světla; kde v přítomí bylo možno objati Richarda, stuliti se v jeho náruč, ale nehleděti v jeho tvář; nechati se laskati, přijímati rozkoš objetí, polibku i přimknutí, ale vše s očima zavřenýma, prozírajícíma tmou v jiný kraj, roznícený opravdovým mládím, s přízněným s jejím.

Stejně pak ráda okouzlovala se klidem velké zahrady, kde za večerů růže omamně voněly; růže rubínové, krvácející jako zlíbané dívčí rtý, růže bílé s nazelenalým nádechem smrtelné vášně, a žluté,

hořící zlaté růže, které proměňovaly keře v plameny. Byloť tu vždy rozkošně, v každou hodinu, v každý čas.

Důvěrný vítr vynesl k ní někdy i vůni fialek, skrytých pod oválovitými listy, něžnou a uklidňující. Jindy opět se jasmíny atlasově rozpukaly a činily hlavu těžkou a umdlenou, toužící po chvíli odpočinku v hnízdě dvou dlaní bytosti milované.

A opět jindy usídl se tu slavík, aby zpíval o šťastných mukách mladé lásky.

Vším tím se mladá paní omamovala v prvních letech manželství, zatvrzele vnucujíc si myšlenku klidu a spokojenosti. Ale marně, poněvadž dole, pod průhlednou maskou ledovce, spaly květy.

Nebylo možno jich nevidět. Probíraly se často z ledové ztrnlosti a tázavě obracely navoněné hlavy ke Kláře. Její oči, sledující v prázdných chvílích lesy černých písmen v nahodilé knize, zamžily se často pod kouzlem jejich blízkosti. Zrak jako by zahalila opálová mlha a podivná pronikavá vůně naplnila jí duši. Celý, ze starých pohádek náhle vyvolaný kraj, rozechvěl se před ní v květech a rozesmál. Slunce se stále více nížilo, až roztálo ledovou horu, na níž stála. Cítila, jak zvolna sestupuje s výše svého vnuceného klidu a jak se její malé nožky probírají pod měkce poddajným kobercem křehkých trav.

A náhle rozevřela široce oči. Hora myšlenek a fantasmie zmizela a utlumovaný lyrismus mladé ženské duše se rozezpíval. Drobné, sotva započaté

stavby jejího nového oživení rostly a klenuly se slavně v závratné výši. Rozepínaly se od horizontu k horizontu. Vyrostly na zeleném podkladu travníků, kde beránkové sterých vzpomínek vesele zvonili zlatými zvonci a cupali radostně kolem mladého plavého pastýře.

A všude zněla slavná hymna obrození, při níž se dalo lehce setřásti vše staré a omšené, odložití plášť a nechatí nahé tělo i duši volně líbatí slunci, motýlům a písním! Vyjítí na nové cesty a sestoupiti k pramenům nově vytrysklým smýti minulost!

Uvítat budoucnost a pokloniti se jejímu vládci!

Vladaři tohoto radostí prosyceného království a pánu její duše. (Paní Delmarová rozepíala v náhlém roztoužení máruč.)

Och, jak ho miluje, tak horoucně miluje, již tenkrát, od oné nezapomenutelné chvíle! Jak ho miluje!

Vzpomíná a volá ho svou touhou stále blíže. Před ním jediné je možno otevřítí oči dokořán a nechatí ho pítí z jejich pohárů víno nejvřelejších pohledů. Před ním je možno strhati se sebe vše a dáti mu chutnat sebe celou, prostou a vonnou jako ovesný chléb.

A sličná, rusovlasá paní znovu a vroucněji ještě vzpomíná... Ano, zcela jasně si vše uvědomuje:

Tenkrát, asi dva roky po její svatbě s Delmarem se přihodilo to usudné, žádoucí i obávané zároveň.

Tehdy... Slunce zkoušelo dosud ostrost paprsků na nekonečných, do dalek rozběhlých sněhových pláních. Na všem navrstven byl jakýsi slavnostní jiskřivý prach, vzdouvající se v stříbrných vlnách při každém pohybu; a nahoře na obloze, protkané zcela jemnými cévami oblak, stálo bílé slunce, chorobné téměř a mizející v uhasínající záři.

Klára, zcela zahalená v kožešiny, omamovala se skoro ostrotí světla, odrážejícího se od zasněžených údolí. Saně klouzaly po umrzlé cestě a rolničky se vesele smály na šíjích koní. Jela zcela sama, neboť Richarda odvolaly soukromé finanční záležitosti do hlavního města.

Zachtělo se jí vyjeti si bez cíle, někam přes pole a luka zabělená a bez hranic. Dáti se unášeti myšlenkou nekonečné cesty, nikdy nedosahující určitého cíle.

Ale hutě, náhle vyrostlé před jejími zraky, v okamžiku zaměnily chod jejích myšlenek.

Vzpomněla si bezděčně na Alexandra Delmara, který se hned od prvního krátkého setkání o její svatbě vleptal nezníčitelně v její paměť. Na mladého hutního inženýra, plavolasého a krotkého pomyslíla, který v stálé honbě za novými zkušenostmi projezdil téměř celý svět.

Mimoděk srovnávala při tom oba bratry.

Jak nesmířitelné byly povahy těchto dvou Delmarů! Richard, její muž, lhostejný k horním podnikům, které ho živily, kamenný k dělníkům a hliněný ke Klářiným přáním, lakomec a rozmařilec

v jedné bytosti. Alexandr, Richardův mladší bratr, lpící těsně na rozkvětu svého železného panství, zbožňovaný dělníky, laskavý a milý k všem.

Při každém jejich setkání vynikaly tyto protivy, v nichž Klára jasně chápala onu nadměrnou převahu mladšího Delmara a bezděky se k němu přikláněla. Z mírného zprvu obdivu vyrostla tak časem tichá, uctívá skoro a bázlivá sympatie, přísně dosud vězněná a utajovaná.

Ale dnes, dnes nebylo možno nechat ji nerozepívanou blízkostí bytosti obdivované.

Klára zaklepala proto na dveře kanceláře. Ozval se úsečný hlas, vybízející ke vstoupení. Vešla. A hle! Hlas rázem ztratil přísné zabarvení.

Mladý Delmar nezatajoval ani okamžik radosti z milé návštěvy. Byl právě zcela sám, obložen knihami, obklopen modely a nákresy.

Povstal však rychle, upřímně uvítal švakrovou a ihned jí nabídl, aby vešla k němu nahoru.

Odmítla však, neboť chtěla zůstat zde, v malé útulné kanceláři, zdržeti se chvíli a odejet opět. Nemohl tedy než souhlasiti.

Odhodila lehce kožešiny a nechala nejdříve Delmarovi obdivovati pružnou svoji postavu, upiatou v temný šat s lesklými atlasovými květy.

Teprve potom se rozhovořili.

Majitel hutí vyptával se zvláště na pokrok horních prací.

Ale Klára nemohla mu mnoho o něm vypravo-

vati. Nikdy dosud nesestoupila v podzemní svět a Richard se jí nesvěřoval se svými záměry.

Mladý inženýr usmíval se a odporoval.

Myslí, že je dobře doteknouti se všeho a zčeřiti všechny hladiny. Sestoupit níže není vždy totéž, jako snížit se, a skvrna, přilnutá stiskem dělníkovy ruky, není skvrnou. Práce není výhradním majetkem jednotlivých vrstev. Je studnou, z níž každý smí volně čerpati. Smí a musí také!“

Znovu opakoval: „Každý, každý!“ — a hleděl při tom pozorně na Kláru.

Hned poté však, jako by si přál vše, i to, co právě pronesl, zahladiti, počal vyprávěti o svých zájezdech do ciziny a o plánech do budoucna.

O cestě na jih se rozhovořil, vyzlacený četou nezapomenutelných králů štětce, pera a dláta.

O potulkách Německem se zmínil, po městech hrdých na své minulé a přežité, zahalujících se pyšně v starý, dřevavý, ale slavný plášť.

O Švédsku a Norsku vyprávěl, které obzvláště miloval, a o jejich nocích, plných severní záře, tajemného zpěvu fjordů a temného moře.

Chvílemi se odmlčoval, jako by si přál, aby také Klára promluvila.

Nepřerušovala ho však, zahlcena příliš nezvyklou životností, kterou Alexandr tak bujně překypoval.

Konečně vyžádala si na něm, aby jí ukázal hutě. Uposlechl s radostí.

Odpoledne bylo ještě světlé, dílny však tonuly

již v záři obloukových lamp, houpajících se v šeru mezi železnou konstrukcí.

Oba cladí lidé kráčeli nejprve kolem vytopených vysokých pecí, jejichž rozdmýchovače pravidelně chrlily větrný svůj dech. Potom zavedl Delmar sličného hosta do malé síně, v níž starý dělník roztridoval těžké dělové náboje sta kilogramů vážící. Na vše poukazoval, vše vysvětloval. Celý národ mohl býti v nedlouhé době vyvrácen použitím nerozsáhlých zásob této malé komnaty, neboť jediná koule, opisující závratným letem dlouhý, ohnivý oblouk, nesla v železné hrudi smrt stům.

Opustili proto rychle smutné oddělení, tak krutě se vysmívající všemu kulturnímu snažení lidstva, načež vešli konečně do vlastních dílen, kde veliká žlutá okna v stěnách i ve střeše dívala se do množství zhotovených i započatých prací, tvárníc a jaderníků, a kde ohromné jeřáby s lany silnými jako pně stromů přenášely a ukládaly dohotovené předměty.

Dělníci byli většinou Němci, ostatek Češi a Italové. Žili však v úplné shodě, neboť Delmar osobní snášenlivostí lehce vyrovnával všechny národnostní rozdíly. A právě oddanost dělníků k majiteli hutí vytvořila smírné prostředí, v němž se všichni sbližovali a přátelili.

„Sloužíme jednomu oltáři,“ říkával mladý majitel hutí, „netřeba tedy spalovati síl v osobním nedoceňování nebo přeceňování se. Já sám nejsem, než prvním dělníkem svého závodu,“ chlubil se.

A skutečně byl všem nejlepším dokladem svého tvrzení. Miloval Němce, klidnil Italy a nesnižoval Čechů.

Tito poslední byli pro něho zvláště zajímaví.

„Jsou to podivní lidé,“ vysvětloval stručně Kláře. „A já měl nejednou příležitost blíže je seznati. Co jednotlivec, to strana, ať politická nebo náboženská. Škoda jen, že je v nich mnoho vnějšího! Projevují sice mnohdy nadbytek účelných plánů, ale k jejich uskutečnění málokdy dochází. Nejsou výbojní, aspoň ne nadlouho a dají se snad právě proto rádi využítkovati. Věru; podivný národ!“

Ukázal poté na skupinu, kde Češi pracovali. Železné jícný peci řezavě osvětlovaly jejich svalnaté postavy. Pozdravili mlčky, když Delmar s paní Klárou došli až k nim, a pokračovali opět nehlučně v práci. Jejich ruce dovedně vytvářející z navlhle prsti formu, uhlažovaly a upravovaly ji k přijetí žhavého doušku, který se perlil do hlínou vymazaných kádi.

A tu právě přihodila se ona nezapomenutelná příhoda, na niž paní Delmarová tak často vzpomínala.

Mladý inženýr přiblížil se tehdy ke kádi, připravené k přijetí rozžhavené tekutiny. Malý, zlatý proud vytryskl také skutečně, ale v témže okamžiku vysoký strom jisker vznesl se ke klenbě a zahalil na okamžik mladého Delmara v ohnivý plášť.

Kláře však jako by současně kdosi prudce stiskl srdce. Vykřikla pronikavě a padla do mdlob. Její

probuzení stalo se v náruči Alexandrově, v modrém, veselém jeho pokoji. Otevřela oči, aby se setkaly s vroucím pohledem mladého plavovlasého muže. Několik slov snadno vysvětlilo nehodu: Hliněný maz na jedné z kádí se odloupl a styk žhavého kovu s vlhkou plochou vyvolal onen neškodný ohnivý, déšť.

Dlouho pak ještě hovořili a smáli se dnešním dobrodružstvím.

Byl již večer, když se krásná paní Delmarová vracela do Svatého Rocha.

Svítil měsíc; modravá jeho záře prohlubovala údolí a líbala kraj soumrácným smírem. Srdce i duše se uklidňovaly.

A přece paní Klára snila o novém dobrodružství býti přepadena a unesena loupežnými rytíři.

Plavými rytíři...

Malá chata Svazových ukrývala celkem čtyři světnice. Dvě prostornější obývali Viktorovi rodiče, třetí strýc Jiří.

Poslední, nejmenší, za vděk vzal Matouš Harvat, neboť někomu méně skromnému, než byl právě její nájemník, byla by asi sotva jizbička ta postačila. Ale Matoušovi se právě zamlouvala útulná její prostota a důvěrnost. Bylo-li jediné okno otevřeno, vítr zanášel sem šum lesů a ohlas ptačího švitoření.

Za večerů pak hrčení blízkého jezu vzbouzelo vzpomínky.

A Harvat mnoho a mnoho vzpomínal ve své zdejší osamělosti, zvláště pak na onu noc, v níž odpustil své ženě Maryně, svedené důlním správcem, ale sám odešel, aby se po leta troskotal světem se srdcem zlomeným a s bolestí nikdy neukonejšenou. Aby zvolna pozoroval rozklad své duše i každé části své bytosti. Rozklad, proměňující ho v jediný velký žal — — —

Věru, trpké to bylo vzpomínání!

Byloť nutno si při něm uvědomiti, že ta, kterou miloval, nikdy již nepřijde obvázatí jeho bolest svým něhyplným objetím...

...že nikdy již nepřinese léku čarem lásky své. Nikdy... nikdy...

Dlouhá leta, prosycená utrpení zeslabovala a uoíjela.

Nikde nebylo možno nalézt klidu. Nikde cizích tváří, jež by nepřipomínaly minulosti — —

Jaký to byl osud! Stále jít a nikde si neodpočínout, neusmát a nerozradostnit se!

To vědomí přivádělo k zoufalství! A opravdu, dostavovaly se nejednou chvíle, kdy beznaděje vítězila a zoufalství neúprosně doráželo. Či nebylo by bývalo pro Matouše skutečně lépe rázem vše skončiti a rozuzliti?

Harvat marně se ptal sama sebe. Myšlenky předbíhaly jedna druhou a odpíraly souhlasu: Nelze přece s tělem ubíti život duše? Duše, věčná síla elektrická, musí žít dál, aby trpěla, znovu a znovu — věčně!

Věčně? To slovo znělo falešně!

Zajisté lze dlouho trpět v nesčetných obměnách marně vybičené životní energie... sta věků... miliony let... Ale přece ne věčně!

Nemožno přece nedoufat, že se všechny síly v konec vrátí k zřídлу svého prapůvodu: k harmonii, k smíru, k prvotnímu souladu?!

Že všichni odpustí a všem bude odpuštěno...

A že poslední slovo bude Láska. Ano, ano: Poslední slovo bude Láska.

Harvat utěšil se vždy tímto závěrem a přemýšlel pak již o všem s klidnější rozvahou.

„Ostatně,“ myslil si, „nikdo neví, jaký bude konec. Snad ruka neznámého boha rozštěpí srdce země a proud horké krve rozvichří boj. Snad. Jisto však, že světová revoluce skončí vše. Všichni bez výjim-

ky zemrou v objetí zápasu. Ale z těch, kteří dneškem ještě ožívují, nikdo se nedožije velikého toho boje před smírem posledním, nikdo se nedočká slavného onoho odchodu, neboť mnoho, mnoho se ještě přerodí mezi tou chvílí a dneškem.

Budeť nutno dříve roztaviti zem miliony plamenů a přelíti ji, aby omládla k slavnému zápasu, jako srdce bojovníka, políbené láskou — —“

„Jaká utopie,“ namítal Matoušovi jiný vnitřní vlas, „nahrazovati zrak zrcadly, v nichž vše je slavnostnější a jasnější. Lépe věru spokojiti se s kouskem sotva objímajícím kolébku jediného semene a odtud počítí, neboť zrno se jistě časem zdesateronásobí a vydá bohatou žeň...“

Záhadný hlas přesvědčoval Harvata, takže nadále nemyslíl již tak horečně. Okolí připouštělo klid, neboť zde vědomě, téměř dědičně se trpělo a chtělo trpěti. Nikdo nezvedal hlavy, nikdo nevzdoroval.

Aspoň nyní, pro přítomnost nevzdoroval.

Nebylo tudíž třeba spěchatí s velikým činem.

Teprve v budoucnosti mohlo vzpláti několik jisker, schopných požárů. Dnes však bylo lépe nemysletí na nejisté... Nenadešel k tomu dosud čas...

A proto se tím Matouš také vážněji nezabýval. Ba ani se soudruhy nesdělil příštích svých plánů. Věděl, že v nich není ještě důvěry v příznivý obrat, neboť zapadli příliš hluboko v bařiny porobení, než aby uvěřili, že se může nad nimi rozhořeti ještě jiné světlo, než klamivá záře bludiček.

Přesto neztrácel však důvěry, spolehaje v bu-

doucnu pevně na přispění některých, jimž mužná odhodlanost již dnes ocelově svítila pod zachmuřeným obočím.

Mezi těmi na prvním místě byl Viktor Svaz, snad i s otcem, jinak nedůvěřivým; bohužel že přítomná doba ani jim nepřinášela mnoho povzbuzení.

Svaz, kromě Viktora, neměl jiných dětí. Jeho dcera Jarmila, narozená pro krátkou radost a dlouhou bolest rodičů, útlá a křehká jako síť, usnula kteréhosi dne v matčině náruči navždy.

Tehdy nadlouho utlumil nezměrný žal ve Svazovi veškerý světlejší naděje, veškerou důvěru v příznivý obrat.

Jarmila byla pro něho vždy takovým jemně se chvějícím paprskem, světlo šířícím a rozlévajícím klidný jas po všem, čeho se dotkla a s čím se spojovala. Když její život dohasl, i ve Svazovi se vše nalomilo.

Viktor byl ještě zcela mlád, když si smrt přišla pro mladou oběť. Ale přesto si dobře pamatoval, jak jeho sestra spala tehdy v podivné kolébce, polepené stříbrným papírem, obložená obrázky a květy. Pak, v příští noci, přilétli andělé a odnesli ji do nebe. Stala se jistě hvězdou, onou velikou zlatou hvězdou, tak zářivě a dlouho do jitra lesknoucí se na východní straně.

Tak si blouznivý hoch namlouval, přesvědčen, že se k nim Jarmila jistě opět vrátí; jednou za vlhké noci, v níž se hvězdy čistí a tiše padají k zemi. Nebylo tudíž třeba plakat a líbat zbylých šatů

Jarmilíných, jak to činila jeho matka, neboť byla zde jistá naděje v návrat.

Teprve mnohem později pochopil vše a uvědomil si, co schvátilo sestru: nezdravý vzduch jejich světnic, vlhký a nakažený plísni. Podnebí nestálé, kolísající, a dlouhý, suchý host — tam kdesi v koutku — bída, dýchavičná a suchotinářská. A tehdy si též uvědomil, že všichni půjdou za sestrou, nezmění-li se vše včas. Hle, matka pokašlávala, suše a krátce, pleť jí požloutla a oči se horečkou vyjasnily. I otec byl poslední dobu jaksi shrbenější; trpěl zajisté též, ale mlčel.

A v ostatních chatách nebylo rovněž lépe. Vše téměř volalo po obratu z beznadějného postavení a mladý Svaz právě jako Harvat citlivým zrakem velmi brzy vypožoroval nedostatky okolí a nutnost rychlých náprav. A byly to právě tyto společné, osvobozující plány, jež utmelily upřímné přátelství mladého havíře se starým zkušeným dělníkem.

Před otcem však Viktor nikdy svých plánů neprozrazoval. Pouze jedenkrátě cosi málo prohodil, ale starý Svaz se jen smutně, nedůvěřivě zasmál.

„Mladé sny, prchavé mladé sny!“ řekl a to bolelo.

Zůstalo tudíž na tajné dohodě s Matoušem a strýcem Jiřím, stařečkem bezmála stoletým, který měl v životě jen jedinou radost: staré housle vzácné, převzácné ceny. Housle, které bílý kmet naučil mluvit. Když je vzal v kostnaté, dlouhé ruce, jako by

se celý do nich přelil s veškerou zatvrzelou důvěrou, se vším vzdorem i myšlenkovou odvahou. Sám Delmar uzavíral okno, když Kmenovy housle zazpívaly do večerů. Celý kmetův život znal podivuhodný ten nástroj. Celý život!

Strýc Jiří se chlubil, že se narodil v klášterní kapli v Obořišti, do níž se jeho matka uchýlila v těžké hodině, která ji neočekávaně přepadla. Otce hrubě ani nepoznal, ale na sestru, provdanou v téže vsi a na bratra, který nedávno zemřel v Americe, pamatoval se zcela jasně. Ale i tomu bylo již dávno, co jim posledně ruce stiskl. A snad už ani nebylo pravdou, o čem blouznily starcovy housle za jarních podvečerů... nač vzpomínaly z minulosti a čím utěšovaly v budoucnost...

Ale vskutku neměl nad ně strýc Jiří přítele srdečnějšího.... zvláště nyní, kdy život poprával mu více svobody.

Starý Kmen teprve letos opustil důlní službu; vlastně ho donutili, aby odešel.

Pravda, svaly měl sice trochu ochromeny, nikoli však vyčerpány do dna. A co síla nezmohla, štědře nahradily bohaté zkušenosti, jež nyní po výpovědi z dolů strýc Jiří ochotně postavil ve služby plánů Harvatových a Viktorových.

Oba pracovníci si také po zásluze vážili stařečka. Míval pravidelně prvé slovo v jejich poradách a jeho návrh také byl vždy nejzevrubněji prozkoumáván.

Tak pomalu, skryty všem, zdvihaly se nad chatou klenby nového chrámu šťastnější budoucnosti.

Okamžik slavnostního dobudování tajil se sice ještě v dálkách, ale cesta k němu byla již skorem nalezena.

XXIV.

Rok práce, strádání a trpkého života opět přeletěl, aniž se za tu dobu mnoho vyjasnilo.

Šachty dále živořily. Trámoví puchřelo. Mocnosti žil ubývalo. Celý okrsek hrozil každým dnem shroutiti se a pohřbíti všechny dělníky ve své černé hrudi. Správa bání však nikterak nespěchala se zabezpečením ohrožených plánů. Teprve vážné neštěstí uskutečnilo některé nejnnutnější opravy.

Kteréhosi jeseňového odpoledne sřítla se náhle klenba jedné spojovací chodby a zasypala dva dělníky v štole právě se nacházející. Vyšetřováním se zjistilo, že podpěrné trámy neodolaly tlaku pobočných stěn, praskly a přivodily katastrofu. Záchranné práce, ač pokračovaly téměř horečnou rychlostí, nezastihly již ubohých horníků na živu. Jejich mrtvoly, silně zanesené krvavým mazem, promíchaným uhelným mourem, ležely si téměř v objetí. Dva synové staršího z obou, kteří pracovali v témže dole, přiběhli a šílení bolestí, vrhli se na zohavené tělo otcovo.

Nastala chvíle drtivé tragiky, která jako by rozhoupávala v dálkách lkavé, přidušené hrany zvonů, slitých z veškerých bolestí tohoto černého království.

Všichni dělníci byli tu téměř přítomni.

Viktor Svaz, který se chvěl na celém těle, musil se zachytiti paže vedle stojícího Matouše, aby neklesl. Po prvé v životě stál této chvíli tvář v tvář chladnému, neúprosnému strážci štol — smrti! Zdá-

lo se mu, že roztáhla plesnivé perutě po celé rozloze dolů, a že její dech — ztuchlý dech hniјících pohřebních věnců — proudí všemi štolami. Ve tmě kmitaly se její mdlé, stále zhasínající zelené oči a její dlouhé ruce hltavě se natahovaly po okolí. Všude ji viděl, kamkoli se obrátil. A tehdy znovu a ještě mocněji ozvala se v něm myšlenka uniknouti ze tmy a osvoboditi zároveň celý ten temný nárůdek, zasvěcený zániku...

Brzy po katastrofě počalo se konečně s opravami. Shnilá roubení, provrtaná červotočí, nahražována novými. Na mnoha místech puklé zdivo vyspraveno a uceleno.

Sám mladý majitel hutí, Alexandr Delmar, řídil práci. Několikrát sestoupil i do šachty. Jednou dokonce též v průvodu paní Delmarové. Tehdy mnoho domněnek oživilo.

Dělníci ovšem dorozumívali se o nich jen skrytě; nebyloť radno promluvíti hlasitě tam, kde ozvěna tolikrát opakovala každé hluchnější slovo. Záhy však zvědavostí neživený zájem utuchl.

A opět natkávaly se lhostejné dny v jednotvárnou přízi časovou — —

Časem zapomnělo se pak na katastrofu i na další nezbytné opravy a vše se zase zvolna vracelo do starých kolejí.

Jen Neštěstí bdělo!

Zasněžila zima a její ostrý hvizd zahnal je od šachet blíže k ohništím havířských chat.

Téměř těsně před vánoci ulehla Svazova matka.

Podlehla konečně také v nerovném boji křehkého těla se zákeřnou, hlodavou chorobou. Do posledních chvil se bránila... Marně... Nemoc kvapem se horšila. Nezbylo posléze, než povolati lékaře z města.

Přišel, hlavou pokýval a předepsal lék.

Nepomohl!

Znovu přišel a znovu předepsal. Mluvil v nárážkách o plicním neduhu a o změně vzduchu. Ovšem až na jaře...

Starý Svaz tiskl si v zoufalství hlavu. Viktor zaplakal, ale pomoci rovněž nedovedl. Skrovná domácí pokladna rychle byla vyčerpána. S těžkým srdcem odhodlali se tedy Svazovi požádati Delmara o výpomoc. Aby prosbě dodali důrazu, přišli oba, otec i syn, poprositi velmožného pána o skromnou podporu. Živými slovy vyličili mu skutečný stav. Bídu v domku. Nebezpečí pro nemocnou.

Delmar vyslechl je sice trpělivě, ale bez jakéhokoli zájmu. Potom řekl:

„Je mi líto, ale nemohu ani v tomto případě učiniti výjimku. Po vás přišli by jiní a toho by moje pokladna nesnesla.“

Tehdy mladý Svaz po prvé pocítil nenávisť k tomuto bezcitnému člověku a v duchu sliboval mu odvetu za sebe i za svoji matku. V tomto okamžiku nezbylo mu však při jeho malomoci, než mlčet a odejít, aby snad neprozřetelné slovo poměrů ještě nezhoršilo.

Byloť i tak v chatě den ode dne smutněji. Ne-

dostávalo se peněz a v okolí nenašlo se nikoho, kdož by mohl přispěti.

Sousedé přicházeli, utěšovali, ale slova nedostačovala. Bylo potřebí rychlé, naléhavé pomoci, neboť se nemoc stále horšila.

Paní Svazová každým dnem tížeji oddychovala nal užku. Její tenké rty byly horkostí sevřeny. Tělo se ztrácelo, oči pohasínaly.

Nestěžovala si ovšem, ale její pohled sám prozrazoval těžké utrpení.

Z domácích i od sousedů se stále někdo střídal u jejího lůžka. Též Matouš Harvat často přišel, i stařeček s houslemi. Také on poslední rok kvapem sešel. Jeho pružný krok pozbyl pevnosti a hlas nezněl již tak jasně jako dřív. Jen jeho hra na staré housle zůstávala táž. Ba zdálo se, jako by vyznívala ještě krásněji a oblačněji, než jindy.

Ale ani zpěv houslí nezněl již tak často jako dříve. Jen zřídka kdy se ozval v sousední sínce, a když zazpíval, tlumený a nesmělý, oči se při něm zarosily slznou vláhou — —

Za takových poměrů blížily se vánoce, svátky pastýřské, svátky prostých srdcem. Noci bývaly jasnější. Hvězdy se čistily. Klouzaly po obloze ve velikých stříbrných obloucích a zapadaly kamsi za lesy, daleko v neznámý svět.

V chatě u Svazů bylo stále teskněji. Lékař již dávno nedocházel. Nedostávalo se na léky a chudá mzda z dolů postačovala sotva na nejnnutnější.

Tenkrátě Oiktor znovu proplakal celé večery při-

vzpomínce na svoji malomocnost. Pomohl by, třeba celým životem vykoupil by spásu drahé bytosti, kdyby to jen bylo možno.

Otec chodil kolem lůžka beze slova, s hlavou svěšenou.

Smrt zvolna, ale jistě přejímala vyvolenou oběť.

Katastrofa zdála se být neodvratná.

Tehdy onu noc před Štědrým dnem housle strýce Jiřího si téměř ani neodpočinuly. Jako by si přály naráz vyzpívat vše, co se lety nahromadilo v jejich hrudi: Radost světlých chvil i bolest beznaděje, důvěru v budoucnost i zoufalost přítomného. Tak zněly.

Teprve k ránu zvuk houslí usnul. Avšak podle ozvěny kroků bylo zřejmo, že starý jejich pán neulehl.

Skutečně, stařeček bděl a na spánek ani nemyslel. Když pak tušil svítání, s vážnou obřadností zabalil housle do vlněného šatu, sám oblékl šedý beráncí kožich, na hlavu narazil vydrovku, jaksi temně se rozhlédl po svém malém hospodářství, pokřižoval se a vyšel.

V okolí vše zatopeno bylo dosud tmou. Sníh zvolna a měkce padal... Teprve o značnou chvíli později, kdesi za lesy probudilo se světlo Štědrého dne.

Stařeček statně vykračoval. Nohy zabořovaly se mu hluboce do křupavého sněhu, zrak jen zvolna pronikal mrazivými parami.

Cesta k městu vedla zprvu úvozem, chránícím

před vánicemi. Potom zamířila v dlouhém záhybu v modřínový les. Stromy i tu stály bílé jako nevěsty a nízký podrost téměř splýval v jedinou sněhovou pláň.

Kmen nevšimal si však mnoho zářícího okolí. Měl jiné, vážnější starosti této chvíle.

Již několik dnů se rozpomínal na zvláštní návštěvu, jež ho kteréhosi letního odpoledne překvapila.

Přišel tehdy host z města. Nějaký bohatý host.

Přišel, poseděl, popovídal. Celé odpoledne prohovořil a teprve k večeru prozradil vlastní účel návštěvy.

Slyšel prý o stařečkových houslich; ví, že nežije právě v poměrech závidění hodných, odkoupil by tedy nástroj a dobře zaplatil, ba tak dobře, že by Kmen zcela klidně mohl prožívatí nevlídné dny své jeseně.

Tenkrát odešel s nepořízenou. Přijal pouze od starce slib, kdyby se časem stal povolnějším, že na něho nezapomene. Musela se však nejdříve rozstónati matka Svazova, aby se tak stalo.

Teprve potom se Kmen rozpomněl na kupce houslí. Ale i tu dlouho bojoval sám sebou, než se rozhodl. Oběť byla přece příliš veliká.

Mohl však za její cenu zachráněn býti život Svazovy ženy. A tato naděje posléze rozhodla a vedla starého Kmena na dnešní cestu.

Neposlechnouti jí, znamenalo vzítí na sebe ve-

likou zodpovědnost, čemuž se chtěl majitel vzácných houslí za všech okolností vyhnouti.

Ostatně, co mohl ještě ztratiti? V jeho letech už život darů nenabízel. A umožnil-li přes to vykonati něco dobrého, nesmělo s tím býtí otáleno. A proto stařeček již neváhal a hbitě se vydal na cestu...

Krátce před polednem dorazil do města, kde snadno našel svého kupce.

Dobře ho tam přivítali, uctili, štědře zaplatili; a stařeček ani nezaplakal, když se loučil se zamilovaným nástrojem. Vědomí krásné, s láskou podniknuté oběti ho hrálo nevýslovně, a s tím teplem v duši vracel se také k domovu.

Kráčel pozvolna, jako by radostí ze svého činu omámený, nepozoruje ani, že se již kolem modře stmívá a sněhové vločky cele ho poházely. Ba necítí ni mrazivého větru, který láme suché větve a straší po lese.

Jde pevně, přemýšlí úporně a chvílemi procedí suchými rty i polozvučné slovo.

A tak uvažuje:

„Někde u nohou je tma, je vlhko, je sníh! Ale nahoře, nad hlavami, veslují orli, uzrává hrozen slunce a svítí teplo života. Jak možno nepřipamatovati si toho všeho v těchto pastýřských dnech! Jak možno neobjati se a neříci: veselte se! Velké světlo se narodilo! Říkejte mu: Láska! A tu bude vám znamením: Uzříte náruč, objímající celý svět! Uzříte nebe, rozhvězdňené srdci, svítícími láskou! Jděte

a staňte se učedníky! Budete pak jako beránkové vzpomínek mých, přicupávající beze strachu k pastýři, s pohledem mírným a s tichým pozdravem zlatých rolníček. Nemeškejte tudíž! Jděte a líbejte se ve jménu Lásky Věčné!“

Jak toho všeho nevzpomenouti!

Stařečkovi zdá se opravdu mnoho, přemnoho krásného v této chvíli. Les, jako by celý zahořel v záři svíc, tak žhavě náhle zaplanul; jeskyně v skalách jako by se proměnily ve zvony a ptáci opuštění a slabí k odletům na daleké ostrovy, slétly se na zavěšené haluze k vánočním hymnám.

A zatím, co se užaslý Svaz snažil pochopiti toto nadpomyslné, nějaká neznámá síla stlačovala ho stále mocněji, stále vlivněji na kolena před tímto zázrakem vánoční noci, nějaká neznámá síla vnucovala mu nikdy nešeptané, skvělé tajemství.

A sníh padal, padal, padal — — — —

Teprve pozdě v noci, když skorem celé údolí hledalo stařečka, několik hochů, vedených Viktorem, našlo jej zasypaného a polomrtvého na pokraji lesa. Klečel na kolenou s tělem široce ku předu nahnutým a s očima přivřenými.

Odnesli ho spěšně do Svazovy chaty. Probudil se v ní sice na okamžik, ale jeho zraky stále zhasínaly a život prchal z nich téměř viditelně.

Zpráva o umírajícím se bleskem roznese po údolí a se všech stran přicházeli sem, aby se rozloučili s nejvěrnějším přítelem.

Domek záhy byl přeplněn dělníky. Všichni si přáli stisknouti ruku starci, který v těžkých dobách naseł v jejich beznadějně úhory tolik zlatých semen nadějí. Ale on už jich nepoznával.

Pouze kolem půlnoci umírající ještě jedenkrátě oživil a stará síla hlasu se mu vrátila. Mluvil sice v blouznění, ovládal však dosud myšlenky.

Pravil:

„Pod balvany, těžkými jako svědomí, spí zázračné prameny upoutány, vězněny! Po staletí tam dřímou. Mnozí se k nim již přiblížili, ale zraky jejich byly té chvíle už příliš zeslabeny tmou, než aby mohly proniknouti skalnaté zdi a sluch jejich příliš zanesen, než aby rozpoznal vzdechů uvězněných. Důvěřujte však! Blízko je síla, která vysvobodí utiskované a uvolněné prameny zalijí zánikem vše, co žije při zemi a pod zemí. Jen ptáci, toužící vysoko, roznesou pak zprávu o vašem osvobození celému světu. Důvěřujte, bratři! Den ten je blízký!“ —

Stařec mezi řečí upřeně hleděl na Viktora. Když skončil, podával již jen s námahou každému ruku na rozloučenou.

Dělníci odcházeli jeden po druhém. Pouze oba Svazové a Harvat zůstali u umírajícího.

Těm také Kmen svěřil tajemství dnešního dne!

Nezbylo však již času k díkům!

S ranní záplavou Božího Hodu též veliká duše starcova tiše odletěla splynouti v jedno se světlem nikdy nezanikajícím...

Jaro přineslo další trapné překvapení. Slečna Wilsová obdržela výpověď. Počet školních dětí klesal s neudržitelným úpadkem dolů. Staří dělníci kvapem byli propouštěni, noví nepřijímáni. Poloprázdná škola stávala se zbytečným břemenem důlního ředitelství, jehož zostřené šetrnosti propadla slečna Wilsová jako první oběť.

Jindy byla by ta zpráva vyvolala malé vzbouření. Dnes však vykořistěné síly dělnictva i tuto pohromu přijaly s trpkou lhostejností. Doba byla neutešená... budoucnost pracovníků nejistá. Pád dolů Svatého Rocha neodvolatelný. Každý nový den probouzel nový strach, že nosnost černých ložisek bude vyčerpána, anebo že se podryté klenby sřítí a pochovají zbylou hrstku odvážlivců. Ale to nebylo ještě vše.

Také východní stěna, související s rybníkem, neslibovala již žádné ochrany. Před ní děly se též nejčastěji porady Viktorovy s Matoušem a s malou četou zasvěcenců. Výsledky zkoumání uvažovány a probírány. Plán, dávno schválený, vyčkával tu jen okamžiku provedení.

V těch dnech se také hrbatý poštovní posel často zastavoval před Svazovými, aby donesl toužebně očekávané odpovědi. Program důvěrníků zněl zcela jednoduše. Bylo nutno předem zajistiti hloučku zbývajících dělníků, asi čtyřiceti, přijetí na vukolních šachtách. Matouš i Viktor poctivě se podjali tohoto

úkolů. Dařil se zvolna. Ale poštěstil se přece jako první úspěch chystaného odboje. Ostatní podrobnosti provedení byly však dosud nejpečlivěji tajeny a vlastní uskutečnění osvobozujícího plánu vloženo výhradně jen v ruce Harvatovy a Svazovy, které všichni mlčky uznávali za vůdce...

Za takovýchto tedy okolností rozpukávalo se nové jaro. Lesy zesvětlily, pupeny stromů praskaly. Vůně ukrytých fialek čistila vzduch. 'Oživly i schůzky učitele Rohana a slečny Wilsové ve školní zahradě. Když se po první opět setkali na volném vzduchu, s překvapením pozorovali, jak se oba změnili. Sešliť se právě v den, v němž slečna Wilsová obdržela výpověď. Učitelka byla klidná, ač trochu přepadlá. V bledé tváři zdály se její velké oči, které si uchovávaly vždy mnoho dětského, ještě větší než jindy. Jinak však nebylo na ní patrně žádné rozčilení.

Za to Rohan zestárnul předčasně. Tělo se sehnulo, rty, stále připravené k výkladům, svěsily.

Když tiskl slečně Klementině ruku, jeho oválový obličej přijal ulekání výraz.

„Je to možno?“ ptal se několikrát rozrušeně, aniž vyčkával jakékoli odpovědi. „Je to možno, aby se takto odvděčili za léta, ztrávená ve vězení tohoto údolí?“

„Odměnou uvězněných je svoboda!“ zněla odpověď.

„Svoboda?“ zasmál se Rohan. „Myslíte, slečno Klementino, že to slovo probouzí důvěru? A kdyby i na krásně byla pravda, co jste právě řekla, svo-

boda vykoupená tak draze (a při tom znovu ji stiskl ruku), není úplná svoboda!“

Přála si, aby se jasněji vyslovil.

„Hled'te,“ řekl tedy poněkud otřeseným hlasem, „povím vám podobenství. Dva ptáci žili v téže kleci. Oba živilí tytéž touhy vyletětí jedenkráté dolů do údolí, které se rozvíralo a kvetlo před nimi. Kterýsi den přinesl jednomu z nich vysvobození. Myslíte, slečno Klementino, že ten druhý nezaplatil svobodu prvního ztrátou vlastního života?“

Zdála se být dojata jeho prostými slovy.

Dodalo mu to odvahy, takže pokračoval ještě vřeleji:

„Možná, že jste neměla nikdy podobného pocitu jako já, kdykoli jsem se s vámi sešel. Věřte však! Vše v té chvíli jako by zeslavnostnělo. Všude jako by bylo vzdušněji a radostněji. Mohl jsem pouze jedinou bytost postaviti před vás. Byla to moje matka. Často, přechasto v těch dlouhých hodinách samoty — a vy nevíte jak dlouhých — vídal jsem matčinu hlavu ustaranou, prokvetlou stříbrem pro štěstí dětí, vedle vaší zlaté, rozzářené pro vítěze vašeho srdce. A tehdy se mi vždy zdávalo, že se oba obrazy slévají v jediný, ochraňující celý můj život. V neklidných pak nocích, jež následovaly po dnech vysílených, a v nichž dostavovala se malátná nedůvěra v život, jedině ten obraz uklidňoval a hojil. Uvěříte, nikdy jsem nesnil o štěstí. Ale to zdálo se mi jasné: vy jistě že byla byste pro mne štěstím celého mého života!“

A když nemohla mu hned odpovědět, zalknuta horoucností okamžiku, dodal:

„Vkládám ve vaše ruce svůj osud, své štěstí a celý život! Zdá-li se vám být tento dar mé bytosti příliš nepatrný, odmítněte ho!“

Podala mu ruku a odpověděla prostě:

„Mluvte, Petře!“

Řekl: „Budu vás, drahá Klemo, všude následovati!“

Odvětila: „Neodejdu bez vás!“

Dlouho potom ještě vřele a teple hovořili. Když se rozcházeli, úzký pruh oranžové záře táhl se nad lesy...

Svítilo — — —

Nyní také častěji, než kdy před tím, zastavoval se žlutě natřený kočár majitele hutí před domem Delmarovým, který, jak se proslýchalo, řídil sám důlní revír, neboť se stárnoucí majetník dolů o svůj majetek, zvláště v poslední době, vůbec nestaral. Ba zdálo se, jako by zřejmého všude úpadku těžných jam ani nepozoroval.

Zcela zabrán v bursovní spekulace, meškal nyní Richard Delmar skoro stále jen v hlavním městě. Nezřídka se odtud ani po celý týden nevracel.

A právě tehdy obyvatelé Svatého Rocha často potkávali mladou paní ve společnosti Alexandra Delmara. V těch dnech také ozýval se jindy zamlklý horní dům smíchem, zpěvem a hrou. Nahoře v červeném pokoji, určeném výhradně choti Delmarově, hutní inženýr s krásnou paní sedávali spolu u piana, ukrytého v temném koutu, aby se tu plně oddávali sbližujícímu kouzlu důvěrné hudby.

Alexandr vášnivě miloval Schumanna. Přiházelo se často, že třeba celé odpoledne hrál a zpíval podmaňující písně svého oblíbeného skladatele. A paní Klára jakoby očarována, s pohledem zavěšeným na jeho rtech, zdála se býti oživlou myšlenkou jeho vroucích přednesů.

Byla jako něžný lotosový květ, chvějící se v nejsladším žalu pod stříbrným dotekem zamilovaného měsíce.

Byla jako zářící nádherná brána do nového šťast-

ného světa, který nepřipouštěl návratu k rovům, v nichž byly pochovány zlé sny dávných dob.

Z jejich, vroucí zaníceností pobouřených nader nesl se vonný dech, jemný a dráždivý, jako vůně jasmínů v červnových nocích.

V setkání s jejími hlubokými zraky dřímalo závrtné kouzlo jarního probuzení se všemi velikými zázraky růží, lilií a slunečného plání.

Teprve když večer padal do kraje a lesy hučely jako tisíce stříbrných zvonů, zavěšených kdesi ve vysoku na nebeské klenbě, ztichla hra na piano, aby nahrazena byla důvěrným hovorem dvou bytostí, každou vteřinou srdečněji se přibližujících...

Majiteli hutí nebyl ovšem ubohý stav uhelné pánve žádným tajemstvím. Sám se několikráte o něm přesvědčil a zdálo se, že právě na těchto poznacích sestavil svůj plán. Jména staršího bratra, silně otřesené jeho bursovními podniky, nemohlo naprosto zaručiti Kláře ani v nejmenším bezstarostnou budoucnost.

Bytost její krásy a ušlechtilosti nebyla také stvořena pro podobný zápas. A právě nyní, kdy vlivem Alexandrovým porozuměla poslání života, kdy si přála plně je poznat a vychutnat všechny jeho rozkoše i bolesti, sen jejího obrození měl snad býti nelítostně ztroskotán nedostatkem životní mohoucnosti vyžitého okolí?

Ne! Ne! Tomu se chtěl majitel hutí ve jménu jejím důrazně opřít. Neklamal se, spolehal-li na Klářin souhlas. Když ji pozvolna zasvěcoval v budoucí

společné plány, její nadšení neznalo hranic. Jeho sdělení otvíralo před půvabnou ženou nový svět, tak blízký onomu, o němž snila od prvního setkání s tímto mužem. Nemyslíla na závazky, které ji pojily k Richardovi. Nepomyslíla na nejistou hru, při níž sázkou položila celou budoucnost i vlastní čest. Svěřila vše rozvaze mladého inženýra. A také on zdál se důvěřivě ke všemu odhodlán. Paní Klára sama byla mu při tom vzpruhou nejsilnější. Od té doby, co jeho láska k ní vyšlehla jako neuhasitelný oheň, prolínající jeho pohledy, slova i každé zachvění veškeré jeho bytosti, její vysvobození z tohoto dusivého okolí přijal Alexandr s plnou zodpovědností za vlastní cíl. Jeho povaha, silně citově založená, nezatkovala dosud v žádné bytosti tak hluboce jako v nitru paní Delmarové.

Připadala mu jako velkolepé dílo, na němž pracoval celý život. A nyní, kdy bylo dohotoveno, blížil se konečně okamžik, který je měl zařadit mezi korunovační klenoty svého železného království.

Trpělivě proto vyčkával příhodné chvíle. I paní Klára čekala.

Četné dny společně prožité, upevňovaly ještě srdečný jejich svazek.

A byl to zajisté jen přímý důsledek předcházejícího jejich sblížení, když kteréhosi modrého jarního večera v útulném salonku, z něhož otvíral se svérázný pohled na pracující údolí, spojili těla i duše duše dlouhým horoucím objetím...

XXVII.

Sotva dvě, tři hvězdy chvěly se neklidnou oblohou. Něžně svítivá jejich záře stále uhasínala a opět se vzněcovala. Chvillemi přehnaly se i mraky. Hned široce rozlehlé jako proud řeky, hned úzké jako šupinaté tělo obrovského netvora. Teprve k půlnoci stmelily se mraky v jedinou plochu s okraji lehce průsvitavými jako jemné krajky na šíji mladé ženy.

Později lehce, skoro neslyšně počalo pršet.

Té chvíle v šachtě Svatého Rocha, u uzavírající stěny, sousedící těsně s hrází rybníka, kmitla se světla. Temné obrysy sklánějících se a vztyčujících se postav prostupovaly tmou. Duté údery kladiv, umožňující vývrty, nesly se štolami.

Matouš Harvat a oba Svazové, zřejmě rozechvěni, odkládali chvílemi kladiva a stírali si s čela černý pot. Nikdo však nepromluvil, jako by konali vše podle přesného, dávno již vypracovaného plánu.

Po chvíli ticha znovu se ozvaly údery. Kuse a pravidelně. Uhelná mastná flec, na pohled nerozborná, na několika místech ukázala již lasturový lom. Černý samet sloje, dosud netknuté, potrhal se a ztratil mdlý plošný lesk. Z puklých žil kamenného těla a tam vytryskla již kovová krev kyzů, dolomitu a ocelku, ba místy se i bledý sádrovec a domácí v křídovém útvaru middletovit objevily.

Sotva dvacet metrů odtud pravidelné uložení slojí bylo již přerušeno vrstvenými zlomy, takže pracující

byli tu přesně odkázáni pouze na plochu, jež se nad jejich hlavami rychle ztrácela — —

Ale nebylo ani potřebí pudy tak rozměrné k provedení záměru. Stačilo jen na několika málo místech ztenčiti uhelnou stěnu, aby útok proudů nenarazil na překážku nerozbornou a cíl byl dosažen.

Všichni také k němu svorně pracovali. Jen Viktor ustal právě na okamžik v díle a s očima přivřenými naslouchal pravidelnému rytmu perlíků. Jeho mlátek černal se mu u nohou.

A jak tu stál, opřen o skalní pilíř, zdálo se skoro, jako by té chvíle ani neměl zájmu na všem, co se kolem něho dělo.

A přece nikdo necítil v hrudi bouřlivějšího rozehvění, než právě mladý havíř.

Ti zde, co vedle něho pracovali, byli již skoro hotovi se životem, jemu však svěžímu a zdravému kynula teprve budoucnost a její lákavé sliby. Proto také bouřlivěji bilo jeho srdce, krev v spáncích horečněji mu pracovala, vzpomínky živěji se kmitaly.

Staré sny o rozžhavených plochách vracely se a oživovaly. Ale s nimi se zároveň důvěryplně hlásila také ozvěna utěšivých slov, jež pronesl strýc Jiří v slavnostní chvíli Viktorova uvedení do šachty:

„Přijde den, který rozveselí všechny a nová síla, jako plameny volné oplodní zem šťastným objetím!“

Jak se tedy neradovati a nebýti vzrušenu při myšlence, že již jen okamžik dělil je od splnění tohoto slibu a že den spásy konečně nadcházel?

Šťastným řízením zajištěna všem dělníkům místa

na různých pánvích rudohorských a tou chvílí také dlouholetý klid havířských rodin podlomen nadobro! Všude chystali stěhování.

U mnohých byly již světnice úplně vyprázdněny! Nyní vyčkávali jen poslední chvíle, v níž Viktor Svaz přinese rozkaz k odchodu, neboť dnešní noc měla býtí rozhodující pro všechny. — — —

Viktor Svaz znovu se uchopil kladiva. Hned poté se pravidelné nárazy opět zmnožily, uhelná flec rychleji se drolila. Nikdo však ani nyní nepromluvil. Zcela mlčky odehrávalo se v dusném temnu poslední dějství podzemního dramatu. Naposledy tu pokusili se tři odvážlivci o nerovný boj s živly. Úzkou jen stěnou od nich oddělen byl mohutný proud blízkého rybníka. Bylo proto nutno postupovati pouze s nejkrajnější opatrností. Jediný nesprávný úder mohl se všem státí osudným.

Konečně Matouš Harvat pokynul soudruhům, aby ustali od práce. Poté přiložil pozorně ucho ke stěně a naslouchal.

Zaslechl zcela jasně pravidelné údery vln, v nichž sotva znatelně chřestil praskot pukající sloje.

Rozhodný okamžik se přiblížil. Matouš neotálel. Položiv do vývrtů dynamitové patrony, zapálil doutnáky. S největší pak rychlostí opouštěli všichni osudné místo.

Kahany zhasly jim cestou, tmou prchající bludící a permoni se mihli kolem nich, ale oni i po paměti a bezpečně dostihli posléze cíle — naráziště!

Matouš Harvat poslední vystupoval na žebřík.

Hlava ho pálila. Srdce měl rozechvěno... Vytušil snad citlivým duchem, že v téže chvíli, kdy dokonává tu dílo ochrany, i jeho opuštění bratři tam... v jeho domově... zápasí stejně těžce za jeho myšlenky a za jeho cíl? — — — — —

Nahoře u lesa shlukl téměř všech obyvatelů Svatého Rocha, připravených k odchodu, dychtivě očekával návratu osvoboditelů. I slečna Wilsová s učitelem Rohanem zde byli; vždyť také oni patřili k zástupu doufajících...

Okna Delmarova domu plála osvětlena. Majitel dolů nebyl však již po několik dnů přítomen. Místo, které mu náleželo v kanceláři i v srdci Klářiňe, zastával svědomitě jeho bratr Alexandr.

Po chvíli zaslechli ti tam, u lesa, zahrčení kočáru.

Skutečně také brzy poté přehnal se kolem známý žlutý vůz majitele hutí.

Neodjížděl sám...

Té chvíle ozval se krátký, dutý výstřel... Za ním druhý... třetí...

V nejbližším okamžiku objevili se pak Matouš Harvat a ostatní na pokraji kutišť.

Jejich oči, radostí svítící, přinášely osvobození...

Shromáždění hned poté zvolna opouštěli kotlinu Svatého Rocha...

Teprve nyní kdosi počal zpívat a ostatní se k němu sborem přidali. A jakž ani jinak nedalo se mysliti v této slavnostní chvíli, byla to opět stará havířská píseň, již zanotovali a která zněla:

Když práce velký hlas
v klín země volá nás,
tu vesele, mužně a směle
sjíždíme v propasti stmělé
a voláme: Zdař Bůh!

Když v šachtách hlubokých,
tmách svatých odvěkých,
pěst naše tam kladivem buší
a tvrdé skaliny kručí,
tu jásáme: Zdař Bůh!

Když někdy ze skály
se vody vyvalí,
pak v divoké hučící sloji
nás vede k vítězství v boji
zas pozdrav náš: Zdař Bůh!

A nebezpečí kdes,
tu jsme jak skalní tes;
tu necouvne nikdo, byť skály
kol pukaly, plameny plály,
jen jásáme: Zdař Bůh!

Po díle skončeném,
když na den zpátky jdeme,
tu v nádherném slunečném jase
svůj pozdrav voláme zase
vstříc k nebesům: Zdař Bůh!

Již všichni zmizeli v hloubkách lesů, kde i jejich píseň zvolna doznívala; pouze Matouš dosud vytrvale hleděl dolů k šachtě.

Na východním nebi rozbleskávala se zvolna ranní záplava. Okna Delmarova domu v ní chatně pohasínala. U dolu bylo však stále ještě mrtvo. Nic neprozrazovalo také boje živlů, který zuřil již déle hodiny v hloubkách země. Jen hlad' rybníka prudce se čeřila a rozvířovala.

Tisíce myšlenek střídalo se té chvíle v Matoušově hlavě:

Tedy přece se dočkal onoho osvobozujícího dne, o němž po léta snil. Oné velkolepé radosti, s kterou mohl všem, s nimiž tak dlouho žil a trpěl, oznámiti konec jejich muk a strádání. Všem, kromě sebe samotného, neboť pro něho dávno už nežila žádná radost...

Šťastní ti důvěřivci odcházejí za novou nadějí a jedenkrát, po letech, budou jen jako neuvěřitelnou horní legendu vyprávěti vnukům o zatopených šachtách, které se tu v měsíčné půlnoci vynořují jako strašidelný příznak nad hladinu — — —

Budou šťastni jeho dílem, kdežto on... on...

Smutně sklonil hlavu. Pohyb připomněl mu opět přítomnost. Ještě jednou rozhlédl se po všem okolí.

Z Delmarova domu vyšel právě důlní Mayer.

Rychle sestupoval k dolu.

Harvat napjal zrak.

Podivná myšlenka mu projela hlavou:

„Spravedlnost se právě probudila a nyní bude odpláceti těm, kdož ji věznili...“

Nedomyslí.

V okamžiku, kdy dlel nenáviděný důlní těsně u šachty, ozval se hrozivý šum a černý jícen dolů vychrlil první prudké proudy špinavých vod.

Rozlily se chtivě, podrážejíce vše, co jim přišlo do cesty.

V necelé hodině byla veškerá pánev Svatého Rocha zatopena.

Zlaté denní světlo hrálo si na nepokojných vlnách. Veliké dílo bylo dokonáno — — — — —

Matouš Harvat oddechl si spokojeně, načež zvolna se vydal na cestu za těmi, kdož šťastni a svobodni zanechávali v hlubokém lese ohlasy svých radostných písní. —

IV.
DOMEČEK.

XXIX.

Přišla barevná procesí.

Proti minulým poutím přispíšila si letos nadobyčej.

Jindy již třesně dozrávaly, když táhlý jejich zpěv zahlaholil pod svatyní. Letos se však sad teprve květy rozdýchal a již tu byly jejich průvody. Došly právě v nejkrásnější čas; neboť věru nikdy tu nebylo líbezněji.

Z dálky podobala se Svatá Hora jediné ohromné, lehce zarůžovělé kytici.

Květů bylo zde na miliony, ježto sad byl vskutku neobyčejně rozlehlý. Ve velikém polokruhu táhl se po celé východní straně kláštera a zabíhal odtud až k posledním výběžkům Příbrami, kde stála dlouhá řada malých hornických domků.

Byly v něm staré, rozpukané štěpy, jež pamatovaly rozkvět svatohorské šachty, nyní již dávno v troškách stojící, staříci, kteří krášlili se hustými kyticemi květů, jako z mléčného skla slitých. A jiné, mladší stromky s malou zkušeností, které se podívaly vždy znovu a znovu poutním slavnostem, a opět jiné, zcela útlé, s prvními slabými květy pořádku ve vrcholcích rozhozenými.

Ale přes rozdíl věku nebylo mezi nimi nedůvěry, ani nepřátelství. Klonily se aspoň oddaně jeden druhému, a když jarní vítr dovolil, posílaly si psaníčka s něžnými pozdravy po skvěle bílých lístkách. Vykvétaly tiše téměř jedním dnem a ztrácely

rozkošný družičkový šat také skoro touže nocí. Tu byla pak vždy půda pod nimi a kolem daleko široko zbělenu a země ještě dlouho voněla dotekem nebeských květů, jejichž zásluhou také udržela se asi dosud o lidské paměti stará legenda mariánská, jež se tak případně snoubila s dobou jejich nejkrásnější...

Nízké domky mozolných, upracovaných havířů ji vysnily v dlouhých jarních večerech, prostá dojímavá víra hornického lidu obetkala ji pohádkovým rouchem a přijala mezi svá Tajemství.

Byliť mnozí, kteří viděli zjevení. A tak zněla ta legenda:

V době největšího rozkvětu třešňového sadu, vycházela prý sama Nejčistší Královna květů, aby žehnala zemi. Tisíce archandělů střežilo její krok, tisíce serafů ji doprovázelo a jejich zlatá křídla šuměla tajemnou hudbou do tichého šelestu staletých lip, mariánských to stromů vzadu za klášterem, které nebeská přízeň bezpečně chrání před zlobou bouří a blesků.

A Maria Panna — jak vypravoval devadesátiletý havíř Lamač-Jednookáč — bílá jako měsíc, s věncem třešňových květů na hlavě, nevýslovně krásná a neskonale milostivá, prochází sadem a žehná zemi.

Pod rajským čelem září dvě oči přetajeným leskem v nevýslovně ušlechtilém pohledu. A kolem sněžných skrání k šíji bělostně splývá proud hnědých vlasů a rozlévá se v soumraku plápolným leskem po blankytném rouchu, jehož utěšivý stín

neskonale ošťastňuje chaty nuzáků, údolí chudých i srdce zbloudlých.

Kde pak svatá šlépěj posvětil zemi, stříbrná lilie zůstává a květy se kloní v tiché pokoře Růži Myslické a Královně Archandělů.

A božská orodovnice, jako by té chvíle zapomněla bolesti sedmera mečů, jež protkly její srdce, ponížení golgotského i nesmírného odloučení se Synem, usmívá se luzně na hornický kraj, rozkládající se kol hory, kterou četnými zázraky a nebeskými zjeveními vyvolila za svůj stánek, žehná chatám skrčených v mělká a nerovná údolí, v jejichž těsných jizbách nepokojný sen dřímou ti, kdož se za dne v útrobách země ženou za rudnou žilou pro cizí bláhobyt, žehná šachtám, těmně hučícím, i městu, klečícímu u jejích bílých nohou, podobných milkujícím se holubicím.

Pro vše a pro všechny má něžný úsměv: pro poslední květ, zašlápnutý sandálem spěchajícího poutníka, pro matku, bdící nad kolebkou nemocného dítěte i pro motýle s porouchaným křídlem, umírajícího v kalichu fialového zvonku.

A přijde-li nebeská sadařka k stromku, který zlomil mstivý vítr, hojí jeho ránu lehkým dotekem, a je-li stromek již mrtev, hořce zapláče a jeho slzy padají na zem, aby se tu proměnily v samé malé, nachové kvítky — slžičky Panny Marie.

Teprve s jitřními paprsky mizí sladká vidina a jen čarovná hudba vzdalujících se archandělů vzbou-

zí stříbrnou ozvěnou užaslé poutníky z plachých snů — — —

Starý Lamač-Jednookáč uzřel sice jen jedenkrát tajemný mariánský průvod — od té doby však je všecek nějak těžce vzrušen a stále udiven. Ale i přes to může se mu věřit, neboť nikdy nikoho nepřelhal a nikdy nikomu neublížil.

Věrně sloužil Bohu a dolům — tak věrně, že až o rozum přišel.

A též jiní byli, kteří stejně tvrdili; ale proč to vykládat znovu mladým? Jsou rozumnější nás a neuvěří! Nebe je jim příliš daleko...

Avšak i při nedůvěře mnohých udržela se přece až podnes tato mariánská legenda, přecházejíc s pokolení na pokolení. Každý rok obnovoval ji aspoň v staré slávě čas pukajících květů. A také nyní mezi poutníky barevných procesí šeptala se znova a se zbožným úděsem.

Zvláště ženy dodávaly jí věrohodnosti. A těch se tu napočítalo nejvíce! Všechna barevná procesí byla skoro ze čtyř pětín zaplněna ženami. Jejich hořící rudé punčochy, vtékající pod širokou, černou, varhánkovitou sukni, hojně podnaditou pestrými spodničkami, a jejich křiklavý, ohromný květovaný šátek na hlavě, již z dálky je prozrazovaly. Hedvábné, bohatě prošívání stuhy na sukni, malá, temná nebo pestrá šněrovačka, nějaký ten řetěz perel nebo dukátů na šiji a konečně věčně klepající polostřevíce doplňovaly pak pestrý úbor příslušnice barevného procesí, obyčejně odkudsi až od Karlových Varů při-

cházejícího. A byla to skutečně pěkná podívaná, když tato procesí putovala na Svatou Horu. Pohybovala se po příkré, kratší cestě jako veselé makové pole a jejich německý zpěv, protahovaný a zpívaný silnými hrdly, nesl se vesele, skoro rozjařeně, teplým vzduchem.

I letos hojně jich došlo a v znamenitém počtu. Což divu, že naplnila lehce nevelkou svatyni, do níž nejprve zaměřila pokloniti se Slitovnici!

Teprve potom, když Matka Boží sejmula s nich starosti a přání, rozběhly se účastnice průvodu po prostranství; mužům povolily silnější občerstvení v krámečkách, samy pak se utábořily po třeshňovém sadě, aby zvěděly novinky a pojistily si u známých noclehy.

Kromě nich očekávala se k večeru procesí z Bavor a také jejich příchod znamenal v poutním životě svatohorském událost, soustřeďující zájem všech.

Byloť až ku podivu, jak statní sousedé z říše bázně a dobrých mravů po tři dny a noci spěchali, aby donesli Božské Panně pětiliberní svíce a s jakou vášnivostí vrhali se do prachu na pouhý pokyn vouse-tého vůdce, který s fanatickou zběhlostí pitval jejich svědomí, vyčítal jim otevřeně jejich hříchy a černé jejich duše zasvěcoval peklu horoucím.

Ano! Ano!

Přes opáčné mínění mnohých, nemohlo býti o tom pochyby.

Až tam do jejich zašumavských domovů, kult mariánský zanesl svoji ozvěnu. — — —

Nikde však nezapustil kořenů tak hluboce a pevně, jako v Horymírově kraji, kde za dnešních dob jediné uvědomělé dělnictvo staví zvolna hráz tomuto ponižujícímu kramaření s Bohem, se svobodou svědomí a se skutečnými hodnotami života.

Jinak však všechna hnutí mysli i zdejšího života spojena jsou nerozlučitelně s Matkou Slitovnicí.

U kolébky děcka stojí jako kmotřička; v sobotním slunci plenky pere; na jarních brázdách požehnaná zrna rozsévá; pro milence s anděličky víje svatební věnečky z rozmariny, kaliny a z routy; v podzimu pro duše nekřtěnátek len sprádá a šatečky strojí, (často s takovou ušlechtilou dychtivostí, že někdy i hebká příze ze zlatého kolovratu k zemi zaletí...); a když se konečně sníh vysoko navrství, je to opět Marie Hromničná, jež se v cestu divé, loupežné zvěři staví a ohrožené chaty ostříhá...

A sta a sta jiných ještě mariánských pověstí žije v lidu a je přirozeno, že zvláště o svatohorských poutích, pod dojmem fantastických fresek, zdobících ambity, všechny legendy ožívují tím svěžeji, čím je doba pohnutější a důvěře v zázraky bližší, jak tomu bylo právě v onen památný čas ve dnech květnových slavností, o nichž vypravuji.

Byloť tenkrát opravdu podivné, zázračné jaro. Mezi lidem v blízké vsi Pičíně kolovala zaručená prý pověst o různých zjeveních Panny Marie u kapličky blíže Hluboše. Tak tamnější pekař Josef Reiner z č. 50 a jeho služka Růžena Štrossová

tvrdili, že při májové pobožnosti na obloze zahlédli obraz Matky Boží. Josef Reiner pak dodával, že již před třemi týdny viděl vysoko na nebi Bohorodičku s Jezulátkem na rukou a Štrossová, byvši tázána, zdali též něco podivného pozorovala, tvrdila, že též obraz u slunce a kromě toho též svatého Václava na koni sedícího na obloze spatřila. V důsledku toho přicházelo záhy na sta lidí k májovým pobožnostem k označené kapličce, ale žádný z nich pochlu-bití se nemohl, že by cos podobného zahlédl.

Avšak tajemná zpráva o zázraku, jenž se stal poslední neděli před pětistícovým zástupem, udržovala dosud i přes četné pochyby pravdivost pověsti v plné slávě a to tím spíše, poněvadž byli i mezi poutníky barevných procesí mnozí z jejich příbramských ubytovatelů, kteří byli zázraku přítomni.

Jejich sdělení nacházelo přirozeně všude nejvděčnější posluchačstvo.

„Za velikého napětí,“ počíná kdosi vypravovati, „počala se stařena modlit. Všichni přítomní měli smeknuto a byli aspoň zevně téže důvěry v zázrak. A tu ve chvíli, kdy vztáhla kostnaté ruce k obloze, nebe se v plamenech otevřelo a shůry spadl jí do rukou růženec. A jaký růženeček: červený se zlatým křížkem. A ta jasnost veliká a ta vůně líbezná, která při tom provála okolí!“

A jinde opět vykládá zfanatisovaná žena (právě tak, jak vyprávěla zázrak jakémusi velikému pánovi od novin, který sem schválně až z Prahy zajel, aby vše věrně ve svém listě vyličil):

„Lidičky, když se vám tak ta chudinka modlila, tu jsme stály tuhle s kmotrou vedle ní. Bílý růženček měla v ruce. Najednou se chudinka svalila a začala rukou hrabat po zemi. Na celém těle se třásla a oči měla obráceny v sloup. A tu, když vám klesla a počala omdlévat, země se otevřela, krásný křížek povylezl nahoru, ona ho vyzdvihla a ukazovala.“

A opět jinde havíř, který se dal také strhnouti k sdílnosti, živě líčí své zážitky:

„Taková stará žena a ona po strmé stráni po kolenou lezla dolů, jen na kapličku koukala a nic se nebála, že spadne . . . Tu klesla pak k zemi a hned na to krásný oblakový růženec vytáhla!“

A u jiné skupiny zase vypravuje mladá Příbramačka:

„Když se došoupala po kolenou ke studánce, kde se modlila, vytryskl ihned potůček a tu přišla dcera a odvedla ji ke kapličce.“

Nehnutě naslouchající ženy lapají dychtivě každé slovo; líčení si odporují, ale jádro je celkem totéž.

A lhostejný pozorovatel, který zatím vplynul do hovorů, omočuje si též a líčí bez důrazu, co pozoroval.

Také tam byl, také viděl: jak se několikatisícový zástup tísnil, lid se modlil, jinde vtipkoval, (ale jen potají, aby si řečníci neodnesli z nehlášené pouti od zanícenců víry trochu modřin domů na památku); jak od lidí, blízkých modlící se stařeně, rozběhla se pověst o jasnosti a vůni, jak lid svedl

pravou bitku o trochu zázračné prsti nebo o krupěj z objeveného pramene. Každý chtěl mít trochu vody, hrnky se plnily, šátky namáčely, přikládaly se na chorá místa, a když vody nebylo, máčelo se aspoň do bahna a obličej utíral, aby nebylo bolení hlavy.

Po zázračné scéně prý sám „pan hrabě“ dvířka do obory stařeně otevřel, aby se bezpečněji dostala domů.

Lhostejný vtipkář ustává nyní na okamžik, aby závěr jeho vypravování byl tím ostřejší, načež teprve dodává:

„Zdá se však — a to je na celé příhodě paměti nejhodnější — že zdejší židovská firma na devotalie má v nebi nějakou protekci, neboť nalezený růženec nesl prý značku téhož závodu!“

Zároveň s koncem vypravování mluvčí z opatrnosti zmizel.

Jeho slova vyvolala živý ohlas.

Víra, dosud svorná a ucelená, byla rozlomena a podvrácena.

Tu a tam ozvaly se dokonce nesmělé hlasy, které odporovaly pověstem. Jen zde, na Svaté Hoře, prostřed slávy andělské, zjevovala se Maria Panna. Jen zde tvořila divy a zázraky!

Strhla se skorem malá hádka, když tu neočekávaný chorál zvonů vytryskl a zajásal jarním odpolednem. Vysoce laděné tóny perlily se v rozmarných kaskádách, tichy a mohutněly, vzdychaly a bouřily. Chvíli, jako by si šeptaly jakési drahé tajemství,

zněly přitlumeně, ale již v nejbližším okamžiku dělily se v mohutném hlaholu o své poselství s celým krajem.

V nezvyklou dobu se rozezpívaly. Bylo tedy proto hned všem patrné, že se v chrámu stalo nepochybně něco zvláštního, neočekávaného.

A již se také opravdu hrnuly ke klášteru davy poutníků a třešňový sad rychle samotněl. Umlkly řeči a jakási zvláštní výsostnost oblačného ticha před zázrakem provlnila sad... Jen svatohorské zvony zněly neustále jako nesmírná kovová vlna, na niž šílená vichřice shazuje celé skály a celá pohoří. Ba zdálo se, že se sama obloha rozezpívala nadšeným hymnem jako obrovský modrý zvon, houpaný gigantickými pažemi neviditelných archandělů.

V slavnostním hlaholu zanikly pak všechny písně, modlitby, ba i hudby přčetných procesí, která v jediném proudu tísnila se a tekla vzhůru k svatyni, novým nepochybně divem posvěcené.

V týž také den, posvěcený požehnáním rozkvětu, Rafael Harvat, mladý havíř z dolu Božího Požehnutí, již déle hodiny vyčkával kohosi v hlavní aleji třešňového sadu. Mladý muž nemnoho si všímal ruchu okolí. Procesí odcházela a přicházela za třepetavého zvuku fanfár a skotačivého víření tympanů. Všude perlily se zpěv, hudba a živý rozhovor a ředitel kůru Forst i jeho živitelé měli stále plné ruce práce.

A nad vším slavnostní hláhol zvonů posud pěnil moře svých vznešených chorálů...

Jarní odpoledne se sklánělo. Modré, téměř neznatelné stíny soumraku rozdechly se krajinou. Podobaly se tenkým, křehkým stonkům čarovných zahrad, které nepozorovaně mohutněly, olistovaly se a hvězdami rozkvétaly.

Vzadu nad Třemošnou objevil se dlouhý, žhavý pruh hořícího zlata. Pozvolna se rozepial, rozplazil jako obrovský had a v protáhlé, nesmělé vlně se rozložil po celém hřbetu hor. Ne však nadlouho, neboť ostré vrcholky hor zranily ho při doteku země tak nebezpečně, že duhová jeho krev vysokými proudy vystříkla a zlaté jeho šupiny rázem pohasly.

Barevné geysiry roztryskly se při tom oblohou v nejrozmanitějších záblescích jako obrovský ohňostroj, spojující všechny odstíny v nedostižnou harmonii.

Celý příbramský kraj tonul v barvách, jež nemajíce jiného cíle, tříštily se na bílých stěnách Svaté Hory v záplavu duhových hvězd, lámaly se v sterých pablescích a slévaly se v tisícere jiskřivé proudy.

Tu konečně přišla Jitka Kalinová. Její světlé modrý šat téměř splýval s fialovými stuhami soumraku. Přichvátala, jak bylo jejím zvykem, drobným, tančivým krokem. Její krásné temné oči s fialkovým okolím hořely. Její tenké rty dosud byly rozechvěny tajemstvím, v jehož záhadné hloubky právě nahlédla.

S dechem, přerývaným slavnostním vzrušením, vyprávěla, jak se udál zázrak, jehož byla právě účastna.

Jak náhle ve chvíli, kdy kněz vysoko nad tísnicí se lid vyzdvihl zlatou monstranci a hluboké ticho provlnilo chrám, malá jakás dívka, nemá od narození, povstala náhle mezi klečícím davem — a po prvé promluvila modlitbou Páně.

Všech přítomných zmocnilo se té chvíle neobvyčejné vzrušení. Jen kněz u oltáře, vysoký a přísný, zachoval klid a zanotoval slavným, silným hlasem: „Te Deum!“

Varhany vpadly do jeho zpěvu plnými chorály. Zvony se rozezpívaly, aniž jich probudili jejich strážcové. Přítomní vyzdvihli zázračně uzdravenou dívku na ramena a nesli ji v slavnostním průvodu chrámem k mariánské sošce, aby ji mohla políbiti.

Dlouho nikdo nepomyslel na odchod ze svatyně. Mnozí dokonce tvrdili, že slyšeli van nescíslných perutí nad basilikou, ale jistě té chvíle byla srdce všech plna nebeské hudby, která prochvívala mystickým dechem chrámové prostory. Přítomnost nadpřirozené síly spojovala všechny pouty tajemné úzkosti v jedinou rodinu, v níž bouřily tytéž city, žila táž síla víry.

Teprve, když z venku přichvátaly první proudy poutníků, k nimž nejdříve dolétla pověst o zázraku, pramen tísničího se davu vynesl i Jitku Kalinovou ze svatyně.

„A nyní je opět u něho, u svého Rafaela, který

jí jistě odpustí, že ho nechala tak dlouho čekat. Ale okolnosti byly tak zvláštní a podmaňující,“ končila dcera naddůlního vypravování a její přítel jen s úsměvem k němu přisvědčil.

Scházeli potom ruku v ruce k městu, kolem mrtvé svatohorské šachty a podél modřínového lesíka, vonícího jarní pryskyřicí a zvonícího písněmi ptáků.

Daleko široko nebylo živého člověka.

Prvé, nesmělé hvězdy protkávaly stříbrný a zlatý plášť západního nebe. Prvé, malé hvězdy, věstící štěstí...

Cítili zajisté jejich zrození též Jitka a Rafael, neboť se náhle oba zastavili, jakoby podlomeni příliš silnou touhou býti si co nejbližší v této podivně zázračné večerní chvíli.

A zatím, co dívka hovořila ještě o divu a její věrné oči hořely horkými plameny, Rafael sám, podvrácen vším, co právě slyšel, přitiskl ji k sobě.

„Můj zázraku!“ pronesl tiše a vroucně. „Jak nevěřiti, když tys u mne, že se Nejčistší ze všech zjevuje v třešňových sadech? Jak nevěřiti v divy, když ty sama, každé tvé slovo sílí moji duši a oživuje skleslé srdce? Láska, toť největší zázrak života a tím jsi ty, ty jediná, věčně očišťující, věčně odůvěřující.“

Jitka chtěla mu odpovědět, ale Rafael sklonil hlavou svoji hlavu a zachytil vroucnost dívčina přiznání tichým polibkem — — —

....hvězdy stále oslnivěji svítily, zvony dosud perlily svoji radost, a třešňové sady ještě zázračněji zářily tichým, vonným večerem...

XXX.

Bylo po cáchování před ranní šichtou. Z nevzlídné cechovní síně vyletěl otevřeným oknem do polí zpěv havířů. Nebylo v něm umělosti, ale přece se chvěl zvláštní krásou, tklivou a uchvacující.

V té prosté písni jako by se oči loučily s pohledem na zelená pole a vonící luka, která svítila v lesku perel, hlazených jitřními paprsky mladého slunce, v té písni jako by chvějící se srdce posílalo horoucí pozdravení těm, kdož jsou mu nejdražší..

Potom zvolna zaníkal zpěv, až zcela vyzněl poslední slokou:

Neslyšíte zvonku jasné znění,
neslyšíte, klepačka nás zve?
Nuže, bratři, k dolům, bez prodlení,
ať „Zdař Bůh!“ zaznívá tam i zde!
„Proto synům všch dolů i všech bání
vlídně ruku ku přátelství dej:
Jen zdaru měj
hornický stav!“

Božství temného důlu přijímalo prvé obětníky. Beze slova „nebo s prostým „Zdař Bůh!“ sjížděli v jámu kolem ztmavělých, opuštěných obzorů, kde již jen lesklé lano, stále se chvějící houpáním šály, zachycovalo na drátěných pletencích poslední záblesk denního světla, aby zaneslo jej do tisícimetrových hlubin chmurného podzemí pracujícím v něm kovkopům něžným pozdravem ze země slunečné.

Kahany prskaly, podrážděny kapkami vody, usa-

zující se z prchajících par hnacích strojů na dřevěném roubení. Obzory chvatně se střídaly.

V necelé hodině denní šichta sfárala. Před tím vystoupili z šachty, kdož v dole fedrovali za noci. Na víčkách ležela jim dosud tíha tmy, ale jejich zrak prozrazoval již spokojenost šťastně skončené práce a radostnou touhu po rodinách.

Styk vstupujících a vystupujících byl srdečný a upřímný a jen bystrému pozorovateli nebylo by uniklo, že mezi staršími a zkušenějšími havíři je teplejší, chladnější pak oproti nejmladším.

Byly to prvé znaky nové doby, kterou právě tehdy doly zvolna prodělávaly. Ale znamení příštích rozporů byla dosud tak mdlá a nevýrazná, že jich ještě nikdo nepokládal za nepřátelská celku. Společná nebezpečí, táž místa, na nichž pracovali a namáhali se při tuně, rumpále, na puchýrně nebo v prádelně, je posud všechny přibuznila.

Přátelský styk byl pak namnoze ještě zesílen rodnými svazky a zvláště u starších také podobnostmi v přestálých dobrodružstvích s horním králem, nebo s jeho potměšilou družinou pídimužických koboltů.

U mladších však, v pravém opaku k pověřčivosti v díle zestárlých havířů, právě pokrokové životní názory, brojící proti všemu nepřirozenému, byly opět nejzávažnějším poutem jejich přátelství. —

Roztržka mezi oběma datovala se teprve od hornické stávky, která tak nešťastně skončila útokem Maryny Hálové na horního správce Landštejna.

Těm, kdož ji před patnácti lety prožili, přinesla smutnou zkušenost, že nelze již spoléhati na blahovůli státu ani na chladné milosrdenství Vidně.

Zkušení havíři se resignovaně podrobili osudu.

Jejich následníci, mladí, odvážní hoši byli však jiného názoru, neboť neměli jiné touhy, než vylomiti se z pout dobrovolného poddanství přesvědčení, že v sobě samých nutno hledati sílu, s níž bylo by možno snáze snášeti trpkou tíhu těžkého jejich života.

Nová doba hlásila se pak právě tímto heslem obrození silou jednotlivce, aby byl silný a mocný celek! Ostatně žilo už jen nemnoho pamětníků stávků, kteří ještě sloužili dolům.

Ti, kteří tenkrát pracovali v plné svěžesti, dávno již jako staříci odešli do výslužby, a ty, kdož tehdy v rozvítí mladých sil prožili těžké dny, nyní už rovněž shrbilo dlouholeté otroctví, přikovávajících je k věčné tmě a k věčně mstivým skalám.

Jejich mladé, ohnivé sny dávno již je opustily a se sněhem prvních šedin dostavila se též obvyklá u starých havířů pověrčivost. Mnozí z nich viděli prý podzemního krále hor, jak se jim zjevil v šedivé kytli široce přepásané, s věncem stříbrných květů na hlavě, s perlíkem v levé a s kouzelnou svítilnou s čarovným kamenem v pravé ruce. Zarostlý ve tváři, z níž hněvivě svítily divoce sálající oči, naháněl hrůzu i těm nejodvážnějším.

Jiní zase uzřeli černé ptáky s lidskými pohledy blouditi nad opuštěnými haldami, pod nimiž se zjevovaly bludné duše v šachtách zahynulých havířů. A

opět jiní zahlédli prý tu a tam hravé kobolty, kteří však neubližili člověku, dokud jich sám nevydráždil. A tak podobně — —

Nejmladší se ovšem zatím jen potají usmívali nad blouzněním svých předáků; nebyloť v nich dosud síly proraziti vážně s novým náboženstvím realismu, zavrhujícím všechny pomatené hry podrážděné fantasie. Ba mnozí z nich nedovedli se snad ani sami ještě vylomiti z pout dědičné pověřivosti...

Konečně mnoho pamětníků stávky bylo také propuštěno správou dolů — z trestu a na výstrahu ostatním.

K nim patřil též Jakub Bořík, který se později oženil s Karlou Jičínskou a opustil i se starou matkou Březové Hory navždy, jakož i redaktor Laccina, který své pero i schopnosti cele věnoval zájmům pracujících stran.

Ti pak, kdož zůstali, neradi o stávce hovořili. Byloť příliš mnoho hořkosti ve vzpomínce na chvíle, od nichž si tolik slibovali a z nichž měla vyjít spása budoucích jejich dnů i vytrysknouti teplý proud v jejich chladné chaty, a které tak trpce zklamaly.

Ale zcela zapomenouti nebylo přece možno, dokud žil Hartleben a vládl Landštejn, tehdy již opuštěný důlním Schmiedem, vyhnaným pro objevené podvody, a dokud meškal mezi nimi tiše a skromně — Rafael Harvat!

Mladí dělníci přijali ho sice bezpodmínečně za soudruha, ale staří, pamětníci neblahých dob, nepřestali nikdy býti k němu nedůvěřiví.

Rafael dosud ovšem nevěděl ničeho bližšího o otci. Teta Pavlíková, u níž bydlel již od odchodu své matky, byla mlčenlivá jako hrob, a ostatní z bázně, že by snad pouhá vzpomínka vyvolala zbytečně nové útrapy, střežili se rovněž o věci promluvit. A tak žil posud mladý Harvat v plné nevědomosti své práci a své lásce k dceři Kalinově.

Jeho nejlepším druhem byl bratr Jitčín, Ludvík, nemnoho starší Harvata, s nímž každého dne sjížděl do dolu Božího Požehnání, aby společně na témže obzoru pracovali.

Mladý Kalina byl snědý, smělý hoch, s lukovitým obočím, téměř srostlým, s očima sestřinými a s povahou otce naddůlního. Odbýval si již několik měsíců v dole praxi, předepsanou horní školou, kterou právě ukončil.

K Rafaelovi poutalo ho upřímné přátelství; přátelství, jež mu působilo mnoho nepříjemností, neboť jeho otec, naddůlní, přeplněný mravními požadavky příliš nábožensky založeného citění, neměl v lásce mladého Harvata pro poklesek jeho matky.

Ríkával:

„Pamatuj, že Rafaela stihne v dole neštěstí! Země je čistý živel, jemuž se protiví hřích. Nejvyšší tajemný strážce hor obchází bez ustání od díla k dílu, a běda, třikrát běda těm, jejichž srdce není čisto! Nebude požehnáno práci rukou jeho a v trosky a v ssutiny se obrátí vše, čeho se doteknou.“

Znělo to jako zlá věštba z úst zkušeného havíře

a Ludvík se také vždy při ní zachvěl bázní a strachem o život přítele, kterého bratrsky miloval.

Dík však novým plánům, jež tenkrát naplňovaly hlavu naddůlního, hovory podobného rázu se záhy staly vzácností a Kalina sám stykům dětí, Ludvíka a Jitky s Rafaelem aspoň zjevně neza-
braňoval.

Mladý Kalina a Harvat sjížděli mezi posledními. Jejich vykázané místo bylo poměrně nejbliže ná-
rázišti, ač v pravdě vzdálenost nijak tu nerozho-
dovala.

Uprostřed navrstvených šedých skal, mezi nimiž se vinul a proplétal stříbrný had leštěnce, zanikal každý i sebe silnější zvuk sousedství.

Zde stejně jako jinde vládlo věčné, mlčenlivé ticho, lámané jen ranami železných vrtáků, suchým praskáním tlících a pukajících rámců, nebo stejnoměr-
ným zvukem vodních padavek...

Zde tedy, v tomto ztichlém království, nebojácně se setkávaly mladé sny obou přátel a posilovaly vzájemnou důvěrou v jejich splnění, neboť, je-li každá samota přízniva snům, dvojnásob je jí ta, jež se skrývá tisíc metrů pod povrchem.

Samota však je též rodnou sestrou fantasie. Obda-
rovává ji čarovným pláštěm, bez něhož by obrazo-
tvornost ani nemohla vycházeti na potulky za lidský-
mi sny. A je-li jí každá samota pod boží oblo-
hou, dvojnásobně je tomu opět tak v tisícimetrových
slujích podzemních.

Zatím, co vlhká tma zápasí s paprsky kahanců, jejich boj zachycuje se na skalnatých plochách hroustínů podivně znetvořených „faldováním“ skal, kterým rozmar přírody rozetl a provlnil nepřemožitelnou hmotu ve sta jizev a záhybů.

A právě tady nutno také hledati prameny nejstarších pověstí o horních mužících a o podzemních zjevech. Ve chvíli, kdy hlava, zemdlená vysílením rukou, přestane pracovati, fantasie věčně neznavená a úskočná nepřítelkyně hor, omámí zesláblý zrak a preludy a příšerami naplní unavený mozek. Tu pak stačí zcela malicherný podnět, aby vyvolal u celé řady dělníků sugestivní silou týž dojem určitého zabarvení.

U mnohých je to dojem naprosto nevyhladitelný, neboť dodnes je téměř nemožno některé staré havíře, kteří zešedivěli ve službách hor, přesvědčiti o nepřítomnosti horních duchů. Tak hluboce jsou vžity důlní pověry.

Ale i jim vzchází již nepřítel z řad pokrokového dělnictva, jež se všemožně snaží povýšiti ducha nad plané fantasie snů.

Zásluhou převládajících socialistických ideí šíří se všude náboženství rozumu, a zdá se, že je již nedaleko doba, kdy horníci, jak je vytvořilo minulé století s nimbem fantastických nebezpečí v bojích s podzemními mocnostmi, budou v pamětech současníků žíti pouze životem pohádkových reků. Socialismus udusí časem všechny dosud plápolající ohně hornické poesie tak svérázné, tak ojedinělé a zni-

čí pozvolna i všechny staré, tklivé obrazy hornických bájí. A to je, bohužel, opět stinná stránka tohoto pokroku.

Přátelé legend vymírají, úřady zůstávají k nim netečné.

Mladá přicházející pokolení obětují je ochotně na oltářích nových Náboženství.

A tak snad ani blízkému budoucnu nebudou již patřiti tyto příběhy...

Mladý Kalina, příliš bystrý, než aby nevypozoroval všech těchto změn vládnoucího života, tak ostře odporujících minulosti, zjevené mu otcem, často, přechasto přemýšlel o účelnosti nových proudů.

Důvody pro práva minulosti i budoucna hromadily se, splétaly a tříštily vzájemně a těžko se dal již dnes připravití tmel, pojící obě.

Byloť patrné, že obrozovací doba, kterou právě doly prožívaly, nebyla uskutečnitelná bez velkých obětí, neboť nové názory vyvolaly též nové požadavky: Žízeň po lepším životě, který jim musel přinést svět, když se sami nebe dobrovolně odřekly. Zcela neznatelně rozdělovali se jimi staří kovkopové, spokojení již s osudem, od mladších soudruhů, toužících stále po větším blahobytu.

Ludvík často představoval si obě strany zosobněny zřetelně dvěma jemu blízkými a drahými bytostmi: otcem a Rafaelem Harvatem.

A takový byl jeho sen: viděti jedenkrát oba úplně smířené a s nimi obě strany znovu spojené

životem v horách a spřátelené všelidskou bratrskou harmonií...

Tak a podobně prosnil celé hodiny při práci po boku Rafaelově, jehož myšlenky nebyly rovněž daleko Ludvíkovými.

Také on měl své sny o smíru, sny, jež symbolisovala drahá Jitčina tvář, a s ní v něžném souladu splývající obraz jeho matky tak, jak si jej zapamatoval od onoho dne, v němž odešla.

„Za tatíčkem!“ jak říkala teta Pavlíková Rafaelovi, když byl ještě dítětem.

První neděli po božím Hodu svatodušním dostali Kalinovi návštěvu. To bylo tedy ono překvapení pro všechny, které naddůlní dosud tak pečlivě ukrýval v nitru.

Poslední čas byl až nápadně zamyšlen. Málo mluvil, na dotazy ženy a dětí se jen posmíval, hlavou pokyvoval, ale svých plánů nezradil.

Čekal patrně, až úplně dozraje.

Zatím přiblížily se svatodušní svátky, plné vůně a jakéhosi výsostného klidu, který podmanil vše. A s nimi dostavily se i čisté jarní dny, kdy se na modrém blankytu neobjevil ani jediný bílý oblak. Celé město oživilo v nich sterými procesími, jako barevné prameny stékajícími k zázračnému zřídlu božské milosti.

Rudé a modré korouhve vesele pluly nad většími nebo menšími zástupy poutníků a poutnic. Kraj daleko široko chvěl se mariánskými písněmi.

A také příroda právě v ten čas rozvěsila svá nejvzácnější roucha po stráních, luzích, lesních tišinách, nivách i pohořích. Vše vonělo, kvetlo, svítilo, smálo se a jásal.

Jaký div, že radostným jiskřením okolního života též slavnostní chvíle u Kalinových tím důstojněji vyvrcholila! I bratr Ludvíkův, mladý klerik Antonín, který měl býti v nejbližším čase vysvěcen, přijel na několik dnů domů. Šťastná shoda okolností byla tedy úplná.

Dlouho také si nikdo nemohl vysvětliti změnu v chování naddůlního. Teprve neobvyklá návštěva „stavitele“ Beránka vše rázem objasnila.

„Mistr“ přišel takřka po poledni, kdy všichni dleli pohromadě a ihned s vážností, kterou přinášela slavnostní chvíle, počal rozkládati neprávě nejčistší archy — stavebních plánů!

Ale teprve, když papíry pokryly skoro celý stůl, naddůlní se rozhovořil:

Ano, po patnáctiletém strádání a tisícerych tajných starostech uskutečňuje se konečně nejblazeňší jejich sen. Dříve, než se nadějí, budou mít vlastní útulek, domeček, který bude patřit všem společně, všem stejným právem. A on, Kalina (zde hlas naddůlního nějak změkl), jistě se klidně odebere na věčnou šichtu u vědomí, že jeho děti mají aspoň vlastní bezpečné hnízdo, které jim nikdo, nikdo nebude moci již vzíti. —

„Patnáct dlouhých let jsme strádali a ukládali, než mohl nadejiti tak radostný svátek, jakým je dnešní den,“ opakoval Kalina a setřel si slzu, usadivší se mu na řasy.

Když skončil, zavládlo na okamžik všeobecné mlčení. Žena Kalinova tiše plakala. Klerik Antonín sepal mimovolně ruce, jakoby chtěl svolati požehnaní nebes pro příští podnik. Ludvík se šťastně usmíval. Jitka se zahleděla kamsi do dálek a zednický mistr Beránek, který jedině nepodlehł všeobecnému pohnutí, již asi po třetí šňupal. Všichni zřejmě byli překvapeni.

Teprve po chvíli propukla radost přítomných plným proudem.

„Otče! Otče!“ volali všichni najednou a hrnuli se k naddůlnímu, aby ho polibili. On však lehce je setřásl a pokynem vybídl, aby usedli.

Znovu tedy ztichli.

Slunce novým průvalem světla zeslavnostnilo tuto chvíli. Kolem okna přelétla jiříčka, usmála se do síně a opět ulétla.

Potom již nikdo neporušil ticha, dokud Beránek s náležitě vážnou tváří nezačal s výkladem.

— Ano, je to tak, jak pan naddůlní vyprávěl. Budou mít opravdu vlastní domeček, pro nějž on — stavitel Beránek — vypracoval plány. Dá-li Bůh, budou do podzimu, ne-li ještě dříve, hotovi. V té věci mohou se zcela spolehnouti na Beránkovu zkušenost. Hornickou čtvrt pod Svatou Horou postavil skoro sám. A všechny domky jako klíčky — čisté a světlé! Ať jsou proto jen bez starosti. O vše je již postaráno! A zvláště materiál ke stavbě nebude drahý; podařiloť se mu právě vhodně získati všeho, čeho se dalo vyžítkovati ze zbouraných domků u Hutí za cenu směšně nepatrnou. Nějaký ten tisíc cihel se se ještě přikoupí, však jim letos na ceně beztak kleslo, a co se ostatního týče... nu, nějak se již dohodnou. K soudu se přece pro nějaký ten krejcar nepoženu — dodával Beránek s úsměvem.

Starý Kalina jen přikývl. Měl dávno již vše s Beránkem smluveno. Příliš dbalý pořádku ve všem, vyžadoval téhož i od ostatních. Propočítal tedy sám

několikráte se zednickým mistrem veškery výlohy, vymýtuje z nich vše zbytečné, ale neopomíjeje ničeho, co by snad mohlo býti stavbě na škodu.

Ještě dlouho se potom mluvilo o příštím domku. O tom, jak bude míti tři světničky a ještě malou, důvěrnou komůrku, pěkný dvoreček a útulnou zahrádku před okny. Bude státi blíže Klaudova dvoru, poslední v nevelké řadě domků, vybíhajících k Březovým Horám. Jen několik kroků a budou v polích, na zdravém vzduchu.

Podívají-li se z okna, uvidí právě na stavenišťě. (Kalinovi bydleli v jednopatrovém domku u Milínské silnice.) A co hlavního! Budou míti krásnou vyhlídku jak na Svatou Horu, tak na druhou stranu k šachtám. Skutečně tedy závidění hodné místo.

Uspokojení bylo všeobecné. Stavitel chytře využítkoval vrcholného nadšení a poroučel se. Všichni ho doprovázeli až před dům. Teprve pak, po Beránkově odchodu, každý se plně oddal vlastním dojmům.

Klerik Antonín odešel do svého pokoje. Ludvík a Jitka chystali se k vycházce.

Slunce sklánělo zvolna žhavé rty k lesním pramenům. Nebe na západě potáhlo se skoro neznametelným nachovým závojem. Skřivani vraceli se od nebeských bran...

Naddůlní Kalina osamotněl se svojí chotí. Znovu jí vše vykládal, znovu ukazoval. Plný tisíc zlatých uspořili; něco ovšem přirostlo úroky a dědictvím po tetě Anežce, ale ostatní sami ušetřili. A či to byla zásluha? Pouze jeho dobré Žofičky, která

si často nepřála najíst (Kalinová živě odporovala), jen aby se jejím dětem dobře vedlo. Však ani samy dobře nevědí, jakou to mají drahou, zlatou matičku — — —

Kalinova žena zdráhala se ovšem vši mocí přijmouti tuto pochvalu. Ale naddůlní rozjařen a šťasten, sevršel její drobnou a štíhlou postavu tak prudce do náručí, že se jí až dech zatajil. Cítil asi, že bez pomoci této trpělivé a obětavé družky sotva by se byl dopracoval tak daleko... A kdož ví, zda vůbec kdy byl by dospěl cíle...

Té chvíle Jitka a Ludvík, přichystáni k odchodu, vešli do pokoje, aby se rozloučili s rodiči. Neusku-tečnili však úmyslu, neboť hned po prvních krocích téměř na prahu světnice zastavil je lahodný obraz tichého blaha manželského. Kývli proto jen mlčky na sebe a stejně nepozorovaně, jak vkročili, opustili opět malý pokoj, v němž zářilo té chvíle štěstí tak veliké.

Úzkou pěšinou kolem Nebeských sešli pak do rozvlněných luk, v nichž zvláště zlaté bubliny — svítilny svatého Jana, jak jim říkají na Příbramsku — kvetly právě v sterých chumáčích, připravených jenjen postavití je na svatojanské oltáře.

Ludvík i Jitka kráčeli mlčky vedle sebe. Konejšivé snění tichého odpoledne halilo je ve svůj něžný plášť. Jitčiny myšlenky zalétaly při tom stále k Rafaelovi. Téměř tři týdny se již neviděli. Jen od bratra zvěděla, že je Harvat při práci nějak nápadně zasmušilý a nehovorný. Ludvík se však ani slovem nepoptal po

příčině převratu v povaze Rafaelově, neboť nebylo jeho zvykem vtírat se v cizí tajemství.

A přece i jemu bylo divné, proč se jeho přítel stal náhle tak plachý a nesmělý a proč jeho oči utíkaly před setkáním s oddanosti plnými zraky soudruhovýchými?

Opravdu, nedovedl si to nijak vysvětliti, ale přes to do soukromí soudruhova života se přece neodvážil sestoupiti.

Doufal, že se Rafael sám záhy s ním rozdělí o tíhu svého tajemství s touž upřímností, s jakou až dosud sdílel s Ludvíkem každou drobnou událost a každou příhodu svého života.

Ano! Ano! Vše se musí vyjasniti. Po dnech šedivých a smutných musí vzejíti opět slunce obrození a všeobecné radostné shody.

Tak si Ludvík namlouvá, mimoděk vzpomínaje dnešní události, při čemž polohlasně sám k sobě pronáší:

„Základy k budově míru jsou položeny a ona nade všemi rozepne jedenkrát pevnou, smělou klenbu. Bez hranic a bez konců! Pod ním sejdou se pak ti, kdož přišli z nejžhavějšího východu, aby bratrům zapadajícího slunce podali ruku stejně jako přijdou otroci severu, aby proteplili své duše polibky jihem ověčených. Země se otevře a rozdělí mezi všechny zlato a stříbro dobrotivého svého srdce. Bude pak jediný zákon, nejkrásnější a nejvyšší: zákon Lásky. A bude jediný bůh vládnouti všem svorně pracujícím, nejsilnější a nejmocnější: Lásky Bůh!“

Jitka s vřelou účastí naslouchá bratru. Zdá se, že neví o její přítomnosti, že není vládcem své bytosti v tomto okamžiku. V rostoucím nadšení natekává dále svoje vidiny:

„Hle! Matka Země, dobrá a milá, otevírá všem stejně náruč, pokorně přijímajíc i rány nepřátelské. Zdaž není ona nejlepší učitelkou svým dětem? Zdaž není nejsvětějším oltářem a nejvyšším knězem zároveň, sama sebe obětujíc tak nezištně? A když tomu tak, zdaž není spravedlivě a nutno, aby synové téže matky bez rozdílu náhodných darů osudu žili v rovnosti a v svornosti, spojení nejspolehlivějším mateřským kultem Země? Základy chrámu jsou položeny! Nuže, kéž se všichni dobří srdcem dostaví k slavnosti posvěcení!“

Zde Ludvík náhle umkl. Přistoupil pak těsně k sestře, jako by jí chtěl ještě cosi sdělit. Ale nepromluvil již.

Jen za ruce ji vřele uchopil, jako by se dovolával jejího souhlasu. Opětovala bratrský stisk.

Zvolna, plni vnitřního souladu, vraceli se pak domovu.

Sešeřilo se v okolí, zatím co srdce mladých lidí byla plná hvězd...

Ti, kteří ode dávna znali tetu Pavlíkovou, nepamatují, že by kdy byla tak kvapem stárla, jako v posledních dobách. Její drobná tvář se ještě více stáhla a zdětinštěla. Vlas zestříbřel. Byl bílý a čistý jako ranní oblaka. Jen její úsměv kolem tenkých, bezkrevných úst jí zůstal stále týž, stejně milý, stejně upřímný.

Jím také vítala vždy Rafaela, když unaven prací vracel se k ní, která ho vychovala, do malého, útulného pokojíku, v němž dlouhá léta již bydlela a jenž ukrýval všechny drahé památky i tichá svědectví krásnějších dob...

Však stála bílá tetina světnička také za podívanou! Nad postelemi visely staré obrazy v černých lesklých rámcích, představující výjevy ze života hornického. Tam se nábožný havíř modlil před šichtou, onde upracovaný služebník skal vracel se do náruče své ženy, která mu vyšla i s dětmi kus pole vstříc. Jinde opět nekonečný průvod havířů připomínal staré, krásné slavnosti příbramské, dnes dávno již (bohužel) odstraněné, k nimž se z daleka široka sjížděli cizinci na podívanou. Bílé spodky malebně se odrážely od černých kytlí, stříbrné a pozlacené švancary leskly se v jitrním vzduchu, mohutné dvojice stříbrných kladiv a stříbrných seker zářily vedle bohatě vyšívaných praporů. Hudba závodů ve veselé uniformě, řízená oblíbeným kapelníkem Skočdopolem, bez konce vyhrávala. Sváteční nálada ovládala celé město.

Avšak i tyto proslulé havířské slavnosti ustaly posléze a jen obraz tety Pavlíkové připomínal ještě starou jejich slávu a okázalost.

Pod obrazy připevněny byly havířské odznaky: mlátek a perlík křížem přeložené; po skříních rozhozeny lesklé „štufy“, jak hornický lid nazývá vyhraněné nerosty. Na prádelníku pak stál vysoký „štufenwerk“, celý z leštěnců, kyzů a polodrahokamů, uměle sroubených v drobné štoly, v nichž pracovali a vozili rudu malí chleboví havíři.

Nejdražší však památky nahromaděny byly v staromodním skleníku. Zde vedle míšenských porcelánů v širokém rámcí z umělých konvalinek trůnila svatební podobizna tety Pavlíkové. Stála tam se svým ženichem, statným, mužným hochem v hornické kytli, všechna nadýchaná radostí a provlněná štěstím blaživého okamžiku.

Ale i tato slunná chvíle byla již v daleku a stárnoucí opuštěná vdova nemohla se dnes pro slzy a lítost na podobenku ani podívatí...

Naproti svatební skupině postaven byl jako protějšek obraz, zvěčňující zasnubní den Maryny Hálové s Matoušem Harvatem. Mezi nimi ležela pak speklina z katastrofy, truska z rozpálených horních látek, ohořelých trámů a lidských kostí, svařených žárem, který panoval ve dnech důlní katastrofy v nešťastných štolách, požárem postižených.

Drahá, žalná památka! Jak často zadumala se tetá Pavlíková nad touto pokrvácenou slitinou, a jak teskné a trpké vzpomínky táhly při tom její hlavou!

Jako černí, příšerní ptáci letěly uvadající krajinou jejího života. Jejich táhlé a drsné skřeky připomínaly zoufalý chrapot dusících se, šum jejich perutí, sykot unikajícího dýmu.

To byly smutné, ba nejsmutnější chvíle, které vyvolával pohled na trusku z katastrofy. Proto také teta Pavlíková obyčejně vždy rychle sklouzla zraky s podobenek na lesklý, měděný kahan, kterým končila sbírka jejich památek.

Havířský kahan!

Duše důlního života. Srostl tak těsně s hornickým životem, že se stal pracujícimu lidu dodnes téměř výhradním zdrojem světla.

Slabý, chvějivý jeho plamének připomíná kovkopu temný jeho osud, kterému kráčí každým dnem vstříc a jenž mu hrozí buď sesutím věkovitých skal, zborcených úskokem zlomyslných skřítků, nebo útokem ničivých proudů vod, které v nestřeženém okamžiku prolomí i obrovskou skalní stěnu a prudkými rozpěněnými vlnami v minutě zatopí vše.

A ve všech těchto těžkých chvílích jediné plamen kahance se stejnou vytrvalostí a houževnatostí bojuje o život společně s ohroženým havířem, hledajícím, často marně, v tmách bránu záchrany. Jeho svit, chvílemi skoro udušený nedostatkem vzduchu, vzpružuje se náhle tahem větru k nové mocnosti, aby umdlévajícímu dělníku vlil zase odvalu a posílení. Tak oba nerozluční přátelé, kahan a havíř, spolu se zachraňují, spolu zanikají. Odlétat s modrým, dohasínajícím plaménkem mnohdy i duše horníkova.

Dokud však má rozžatý kahanec v ruce, dotud havíř žije, dotud doufá. — — — — —

Plechový, prostý kahan býval kdysi také jediným svědkem nebezpečné horní práce, „filování“ stébel drobným prachem, dnes již dávno odloženého způsobu nahražování hubkových zapalovačů stéblem, plněným výbušnou směsí. Tenkrát fasovali havíři až dvoukilové zásoby hrubého střelného a malé pytlíček zcela jemného prachu s kouskem loje, kterým zalepován býval drobný otvor, z něhož lehkými nárazy odsypáván prach do obilních stébel.

Ale nová doba, jež tak mnohé přežilé zvyklosti nahradila účelnějšími, i tento nebezpečný způsob plnění doutníků, mívající přecasto v zápětí vyhození třeba celé chaty do vzduchu, rovněž již odstranila k prospěchu všech, jimž filování bývá svěřeno.

A také s ním zmizel jeden z příznaků minulosti — jako tak mnohé jiné zvyklosti, které propadly už skoro zapomenutí...

Jen kahanec uchovává si podnes význam i důležitost. Jediný, poslední snad znak to důvěry v lepší budoucnost a v snažší a jasnější vyhlídky nově přicházejícím. Ať zcela malý, plechový, sotva postáčující pro obvyklou šichtu, ať krásně žlutý cínový, nebo červený měděný, zaujímající jaksi nejvyšší místo mezi svítícími bratry, je všude stejně ctěn a stejně milován. Posel důvěry a naděje. První a poslední věrný druh služebníků skal.

Nechť proto dlouho září a svítí v kolísavý život odvážných kněží temných zemských hloubek!

Také teta Pavlíková zůstala věrna kahanu nebožtíka muže.

V dnech tichých domácích svátků, připjatých k dáv-
ným drahým vzpomínkám, rozsvěcován býval též Pav-
líkův kahan, aby dodal něžným světlem zlatého dů-
věrného zabarvení povídavým večerům.

V takových chvílích také malý Rafael vždy znovu
a vzrušeně naslouchával vypravování tety o Matou-
šovi: jak odešel kteréhosi dne do světa, aby pro syn-
ka a pro jeho matku vyhledal a vybojoval šťastnější
a klidnější život. Jak Maryna, nemohouc se dočkat
Matoušova návratu, odešla za ním, aby se jeden-
krát společně vrátili k němu — k Rafaelovi!

Tak často vyprávěla teta Pavlíková malému svě-
řenci v dobách, kdy Rafael byl ještě útlým hošíkem,
s povahou spíše uzavřenou než sdílnou.

Od odchodu Hálové bydlil u tedy Pavlíkové, jež
se jako nejbližší příbuzná obětavě hocha ujala. Žili
chudě v malém jejím obydlí, sestávajícím z temné ku-
kuchyňky a jediné světničky domku poblíže kostelíka
svatého Prokopa, ale celkem spokojeně a bez velkých
starostí.

Hoch s hravostí setřásl a překonal školní povin-
nosti, takže se po jejich dokončení teta Pavlíková
poznovu a naposledy odvažila jíti k hornímu správci
Landštejnovi, aby Rafaelovi zajistila budoucnost.

Pořídila jen tolik, že její chráněncem byl nejprve přijat do prádelny, později pak do důlní práce. Za to však nesměl nikdy zvědět nic o horním správci a musel před světem nosit jméno Matoušovo.

Teta Pavlíková se bez odporu podrobila všemu, neboť zatím nic jiného nezbyvalo. Doufala stále v návrat Matoušův, ač leta ubíhala a naděje vysilovaly marným čekáním.

Také Rafael, který byl hrou osudu zařazen mezi dělníky dolu Božího Požehnání, věřil pevně v Harvatovo otcovské srdce a v nehynoucí lásku matčinu.

A tak si v samotách své práce vysnil obraz radostné chvíle, představuje si živě:

Jak se kteréhosi krásného dne Matouš a Maryna, věční poutníci za přeludem nikdy nenalezeného štěstí, vrátí k němu, k Rafaelovi, aby u něho jediného našli konečně oblažující zář šťastného životního podzimku! Jak se jim rozběhne v ústrety, aby oba se vrhel v náručí, které je tak dychtivě očekávalo. Aby jim řekl, že pouze v něm je jejich štěstí, cíl i zkoňšení. — — —

Léta živí jeho sen, v celku stále týž, v drobnostech stále proměnlivý, ale v podstatě šťastný pevnou důvěrou v budoucnost, když náhle do křehkých jeho tuh zatřeští život právě ve chvíli, kdy se toho jinoch nejméně nadá, aby novou osudovou bouří rázem strhal se stromů jeho tužeb všechna zlatá jablka snů, na jejichž dozrání čekal tak dlouho, tak nekonečně dlouho!...

— — — — —

Bylo to v den červnové výplaty.

V den, který je právě tak šťastným zdrojem jedněm jako záhubou druhým.

Sobotní odpoledne se lomilo. Od šachet, na nichž výplaty byly konány, trousili se v drobných skupinkách dělníci se žlutými obálkami, obsahujícími obvyklou mzdu s případnými srážkami, tak jak vše udávaly nadpisy na obálkách.

Prokopská cesta k Příbrami byla jich skoro plná. Mnozí z havířů oddělili se sice již u železného kříže, aby donesli plat čekajícím rodinám. Ale hlavní proud řítí se přímo k městu.

Byli v něm skoro vesměs mladí, nerozvázní horníci, kteří, neznalí ceny peněz, utráceli plat, tak těžce a s nebezpečenstvím života získaný, v dusných hospodách při karbanu nebo v malých špinavých kořárnách, plných opilých lidí, dotěrných much a ohavných výparů.

Skutečně také v den hornické výplaty malé městské hospody mívaly nejplodnější chvíle, zároveň však odehrávaly se v nich též výjevy nejzpuštější. Křik opilých, pláč žen, které se darmo namáhaly násilně odvésti své muže domů, pračky, kvičení a vřeštění kolovrátků, to vše odporně naplňovalo večer, jenž měl sloužiti pouze polepšení a oddechu. A marny byly dosud skoro všechny pokusy dělnických organizací (v nichž Harvat i Kalina pracovali mezi nej přednějšími), mírnými domluvami čeliti neřestným zvykům a spolehlivě tak hojiti nesmírný vřed hornického života.

Všechny dobré jejich úmysly zvráceny byly již předem několika pensionovanými dělníky, kteří docházeli pravidelně do schůzek horníků a vypravováním o veselých dobách dávné své mladosti jen znovu podněcovali váhavé mladší soudruhy k pitkám a karbanu. Den hornických výplat přinášel proto vždy rozvážnějším, zvláště též Rafaelovi, mnoho trpkých chvil. Byl příliš prozíravý, příliš bystrý, než aby nepozoroval tohoto mravního úpadku i se všemi hrozivými následky. Již několikrát pokusil se proto s Kalinou, aby osobním vlivem přiměli aspoň některé rozumější ze soudruhů k účelnějšímu využitkování těžce získané mzdy, ale marně. Dělníci stále ještě příliš podléhali vlivu svůdců.

A tak i dnes, jak mladý Harvat zvolna kráčel prokopskou cestou dolů k městu, jeho myšlenky toulaly se opět za prchavým cílem jeho snah, a bloudily na novostavbě jeho tužeb stále nedokončené, stále nevypracované.

Scházel k městu v naději, že se tam setká s Jitkou, neboť s ní nepromluvil již několik dnů, vázán příliš prací na šachtě. Proto dnes dvojnásobně toužil po její společnosti.

Soumračilo se už, když vešel do Příbrami. V ulicích pozvolna rozžihali plynová světla. Den byl podmračný a ospalý. Vichřice hnala mraky po obloze jako stáda splašených býků.

Chvílemi i těžká, špinavá krápata dopadala k vyprahlé zemi.

V ulicích bylo smutno a nevlídno. Jen plynově

osvětlené krámy házely trochu vlídnější žlutě do temnot.

Rafael probloudil skorem celé město, ale s Jitkou se nesešel. Vracel se tedy hned po klekání opět na Hory.

Neurčité temno zalévalo v dlouhých pramenech poslední úsvity dne. Z přeplněných, dusných hostinců bouřil zpěv, chraptily přípitky.

Mladý Harvat rychle vyšel z města. Minul právě starý dřevěný most přes trať, když kdosi prudce do něho vrazil.

V neurčitém šeru rozpoznal postavu Jana Zaryla, jednoho z nejnebezpečnějších a nejstarších odpůrců všech pokrokových snah.

Byl silně podnapilý. Jako vždy po výplatě.

„Nemůžete dát pozor na cestu?“ napomenul ho Harvat, neboť ho pálila rána v boku od prudkého nárazu.

Zaryl se zastavil. Vytřeštil oči, jako by se namáhal upamatovati se na osobu Rafaelovu. Potom se ušklíbl a vysrkl zlostně:

„Ty... ty... co mi budeš poroučet? Kdybys neměl boty z kůže toulavého psa... doma bys seděl... Kdybys měl domov... ty... ty... pancharte mizerná!!“

A zmizel ve tmě.

Urážka dopadla do duše jinochovy jako žhavá železná slza. Musel se dokonce zachytiti stromu, aby neklesl rozrušením. Listy mladého jeřábu útrpně setřásly na horkou jeho skrář několik dešťových ka-

pek. Hezkou chvíli nevěděl, co se s ním děje. Všechny myšlenky se mu v hlavě rozvířily. Ohnivě kruhy tančily mu před očima.

Teprve pak se mu zvolna vracelo opět vědomí.

Co se s ním vlastně stalo?

Slyšel skutečně hroznou nadávku, či přepadly ho snad zákeřné sny?

Nevěděl.

A nikdo mu také nemohl podati vysvětlení...

Nikdo? Osvěženou pamětí Harvatovou mihla se náhle teta Pavlíková.

Trochu ho to vzpřímilo.

„Ano... jediné ona...“, pomyslí si a zvolna ubíral se dále.

Těžce a jako bez srdce dopotácel se konečně domů — — —

Onoho večera kahan nebožtíka Pavlíka hořel dlouho do noci.

Teta sdělila Rafaelovi plnou pravdu; zamlčela pouze jméno horního správce.

Její svěřenec naslouchal jí beze slova.

Když Pavlíková byla v nejživějším proudu řeči, kahan prskl a zhasl náhle jako tajemné, zlověstné znamení.

Mladý havíř trhl sebou prudce a mimovolně chopil tetu za ruku. Cítila, jak byla žhavá, jako roz-tavené stříbro. Potom, jak její vypravování končilo, chladla i ruka Harvatovi.

A když Pavlíková umlkla, ruka jinochova byla studená jako sních.

Povstala rychle, rozžehla znovu kahan a schýlila se k Rafaelovi.

Zpod zavřených očí tekly mu malé slzy. Ústa měl sevřená a srdce hlasitě mu tlouklo.

To byla jediná známka doutnajícího života.

Nebylo pochyby. Rafael podlehl silnému vzrušení. Omdlel.

To byla tedy příčina Rafaelova neklidu v posledních dnech.

Již několikráte ovládal ho úmysl svěřiti se Ludvíkovi, ale nikdy neměl k tomu dosti síly. Přes to nebylo stínu podezření v jeho slabosti, neboť Rafael pevně věřil v přátelství Kalinovo, přesvědčen, že se věrný druh rád s ním rozdělí též o tíhu jeho tajemství, až k tomu nadejde čas. A přece váhal.

Pochopoval, že nutno předem uvážiti každý krok, který chce podniknouti.

A proto jeho poslední dny jsou přeplněny rozechvěním, štvoucím ho stále s místa na místo.

Utíká k lesům, ale ty neposkytují mu útěchy. Jako by i jejich jindy tak klidnící šum připomínal mu dnes pouze neblahé vypravování tetý Pavlíkové.

Ubíhá do polí. Ani v nich však nenachází ztraceného klidu. Zde každý pták má hnízdo, každý květ mateřskou prst, s níž je těsně spojen. Jen on neví, kam by se uchýlil. Kam by hlavu položil...

To vše na citlivého Rafaela působí trapným, nevýslovně drtivým dojmem.

Teprve v pestrém žilobití kolem mariánské svatyně zdá se mu, že nachází trochu hojivého klidu.

Prochází ambity, aby oči potěšil pestrými obrazy, jež zdobí stěny a dosvědčují sílu zázraků. Vejde pak do svatyně a prostojí tu dlouhé hodiny, tiše šeptaje, co celé týdny vichří jeho rozbolavělou hlavou.

Při tom zmateně přemýšlí: „Že je spravedливо, aby trpěl za hřích své matky... byl-li ovšem spáchán skutečně. Má přece matčiny oči a hlas i rysy onoho mladého muže, který stojí vedle jeho matky na svaatební podobizně. Ne! Není pochyby! Ten jediný je jeho otcem! Sama teta Pavlíková říká, že má Rafael Matoušův krok i jeho postavu. A teta Pavlíková nelže, nedovede lhát!“

A mladý Rafael, podmaněn již zcela silou svých úvah, dále blouzní a sám sobě vykládá:

„Ano! Ano! Jen velká láska jeho otce — Matouše — dala mu tyto dary. Jaký trud, pomyslí-li, že se ubohý jeho otec potácí kdesi ve světě za přeludem hříchu, kterého by se pravá láska nikdy ani v myšlenkách nedovedla dopustiti.“

Znovu si opakuje: „Láska!“

Ano! Toť ono světlo, které uvádí na pravou cestu zbloudilé poutníky, z nichž jsou i Maryna s Matoušem.

Po různých pěšinách, kamenitých a nekřížujících se, jde jeho otec, kráčí jeho matka.

Kde a jakým směrem? Nikdo mu neodpoví. Ale Rafael věří, že se i na ně posléze usměje nebe zázračnou hvězdou, která svede pobloudilé. A znovu, že potom zavládne mír a soulad.

Pout' očistění smyje pak nadobro stín každé viny. I té domnělé.

„Bože, Bože, dej, aby tak bylo brzy! Učiň zázrak, aby získáni byli učedníci! Aby uvěřili nevěřící.“

Slova modlitby splétají se stále více s jinochovými myšlenkami a Rafael, jimi podmaněn, náhle kle-
sá na kolena, jako by sražen velikostí okamžiku...

Světla na stříbrném oltáři zatím dohasla. Zázračná-
soška byla ukryta za zlaceným pancéřem. Paprsky
dopadaly šikměji a prosvětlovaly zvířený prach chrá-
mu. Zlaté nápisy na blankytných polích se ohnivě
leskly. Z venku zaléтал sem sborový zpěv poutníků,
konající večerní pobožnost křížové cesty.

Rafael se zvolna probírá ze zanícení. Zůstal snad
samojediny ve svatyni? Tak se mu aspoň zdálo. Ale
když odcházel, zpozoroval k radostnému údivu blíž
oltáře svatého Alfonse Jitku Kalinovu. Čekala tu
na něho.

Byl dojat a zřejmě překvapen.

Jeho tužby byly tedy vyslyšeny.

Jitka přišla!

Jak dlouho již jí nespatrił. Od setkání se Za-
rylem vyhýbal se jí, jako by samo Kainovo zname-
ní lpělo na jeho čele.

Těžký život vedl Harvat od té doby. Těžký, pře-
těžký!

Dny byly k nepřečkání a noci! Och, noci plné
vysilující horečky a bezmezného zoufalství! Co vše
v nich protrpěl!

Celý život v nich znovu a tisíckrát promyslíł,
aniž našel chybného kroku. Po starých pěšinách vra-
cel se k pramenům prvních životních úmyslů, avšak
neshledal ani v nich nečistoty. Nechtěl kráčet kte-
rýmkoliv směrem, došel vždy k téže studnici vody

čisté a zdravé, na jejímž dně odpočíval nedostižný poklad jeho života — zlatá koruna Rafaelovy lásky k Jitce. Oslněn jeho nádherou, sklonil se hluboko nad křišťálovou hladí, aby se aspoň potěšil pohledem na hodnoty, jemu nedostupné. Ale v tom okamžiku se vlny divoce rozbouřily a zakryly mu vytoužený poklad.

Mladý muž marně čekal na jejich utišení. Bouře vod přenesla se hlaholem ohromných zvonů až k oblakům, jež se pozdvihly a nadouvaly v děsivém rozechvění. Nebe i země bouřily, žádajíce svoji oběť.

A jinoch sám, přemožen hrůznou úzkostí okamžiku, sklonil se, aby vyčkal odsuzující rány.

Na místo ní však dostavilo se jen trpké probuzení z trnové spleti snů a život stejně tvrdý a stejně nemilosrdný vracel mu opět jen malá práva a veliké povinnosti.

Tedy Harvat tisíckrát si namlouval, že by bylo nejlépe skončiti vše, rázem, skokem do některé rozečkané důlní rokle, na jejímž dně číhal na teplou kořist podzemní duch s hořícíma očima.

Avšak ve vrcholné chvíli jeho utrpení, jako teplý proud, nebo jako cesta jarními paprsky slunečními, rozezpívaly se vždy vzpomínky: na ubohou matku, bloudícího otce Matouše a na ustaranou tetu Pavlíkovou, jejíž byl jedinou radostí i oporou, a hlavně na Jitku, která měla dosud vždy pro něho otevřeny brány svého zlatého, předobrého srdce — aby jimi znovu vešel vstříc životu, utrpení i nadějším.

Tak v neustálém zmatku ropotil své dny.

Několikráte odhodlal se již vyhledati milovanou duši a doznati vše; ale jeho síla byla posud vždy menší jeho odvahy. Zoufal proto znovu nad svojí slabostí, když ve chvíli, kdy se katastrofa zdála býti neodvratitelnou, osud stále proměnlivý posílá mu neočekávaně v ústřety samotnou Jitku, omženu stříbrnými stíny svatohorské svatyně. — —

Jaké štěstí! Jaká útěcha! Mladí milenci vyšli zatím z chrámu na prostranství přeplněné poutníky a dále kolem mariánského kamenného sloupu zahnuili Vaštovými sady na hájeckou silnici.

Bylo ještě plno světla.

Červnové dny plýtvaly nevyčerpatelnou nádherou. Kde jaký květ se rozpukl, kde jaký pták vyzpíval své písně. Vysoko nad zlatými pruhy polí romonili skřivani, perlicí radostné blahozvěsti jara a života. Na třešňových stromech houpaly se rubínové plody tančivými pohyby dovádějícího větru. Kraj voněl posledními fialkami.

Rafael i Jitka vyměnili sotva dvacet slov. Jakási předtucha slavného okamžiku umlčovala v nich dosud všechna slova.

Došli tak až k hájeckému lesu, kde odbočili na úzkou cestu, vedoucí k Ivanu. Podobala se skoro úvozu, opevněná vysokým náspem lesním, z jehož vřesovitých úkrytů plazily se uzlovité kořeny starých borovic. Jehličí chřestilo tu pod jejich nohama jako kosti dávných, věčně věrných milenců. Koruny tajemně šuměly.

Chvilemi přelétla i třepetavá sojka, přeběhla dovádívá veverka.

Jinak panoval zde klid a vládlo slavně vážné ticho.

Tu konečně počal Rafael hovořiti. Zvolna a bážlivě zněl jeho hlas, jako by přilétal z dalek. Srdce se mu při tom chvělo mocným vzrušením, přes to však nezamlčel jediné podrobnosti, neboť tato chvíle měla, musela rozhodnouti.

Svoji příhodu vyprávěl při poslední hornické výplatě.

Dlouhé, týravé dny nejistoty přiznal, i obavy, zda ji — Jitku neztratí...

Ano... ano, o ni se bál nejvíce. Proč by čeho před ní zamlčoval? Neměl přece nikdy před ní tajemství. Dal jí své srdce, aby je naplnila láskou. Neptala se, zda je to srdce čisté a přijala je. To bylo tenkrát v dávných, Jitkou jistě zapomenutých dobách.

Byla malá a chodila ještě do školy, když ji poznal. Jedenkrát na opuštěné cestě, vedoucí k Březovým Horám. To jistě šla tenkrát naproti otci jako obvykle. Sotva si ho povšimla, ale Rafael si již tehdy odnášel tichý paprsek naděje do chatrče svého srdce. A malé zlaté sémě jeho pozdější veliké lásky k ní klíčilo již od onoho památného dne v zázračný květ. Vzpomíná Jitka ještě, jak dlouho byla mu vzalena? Jak nacházela každý jarní den kytici polních květů, položenou v takovém místě, kde ústila do cesty k Horám úzká pěšinka, kterou nutně musila jíti? A jeden-

kráté, zcela náhodou (Rafael se na vše dobře pamatuje) byly to zlaté pryskyřníky a plané růže, zvláštní rudé růže, které rostou jen na vrchu u stříbných hutí, zdvihla kytici, políbila ji a položila snad odměnou pro dárce na blízký hlohový keř. Pozoroval ji, skryt v březovém lesíku, a když se vzdalovala, vrátil se, aby si odnesl domů kytíčku, posvěcenou jejím polibkem. Ale také ona ho viděla, když se ohlédla, a tenkrát se po prvé jejich oči setkaly. Pak se již spolu brzy sprátelili. Každý den je úžeji sdružoval, každý rozhovor důvěřivěji pojil. Léta ubíhala. Doba škol minula. A než se nadáli, život stál před nimi jako veliký zázrak a oni se s ním jen zvolna sbližovali... s ním i se svojí láskou. Až náhle to v nich jedenkrát propuklo na valovité cestě, ubíhající z opuštěné šachty u Březových Hor. Májový den je po prvé svedl do náručí, aby si přísahali věčnou lásku. Zdá se na to ještě pamatuje? Slíbili si již tehdy, že půjdou ruku v ruce přes boje života a přátel zrady, přes žití úsměvy i jeho bouře za vlastním srdcem k společným životním cílům.

A nyní... nyní...?!“

Rafael se na okamžik odmlčel, neboť se mu hlas těžce chvěl.

„A nyní, kdy jejich cíl je tak blízko, vše se má ztroskotati, vše zničiti stínem, který není stínem, hříchem, který se nikdy ani nezrodil? Dnes, kdy každým dechem cítí, jak je mu Jitka drahá a jak ji neskonale miluje, má snad i ji ztratit? Ne... ne...!

Dává znovu život i štěstí do jejich dlaní. Je

čistá jako ranní světlo! Její oči jsou bystré i rozpoznají pravdu. Ať je jeho soudcem! Ať ho zatratí, zaslouží-li toho. Ať vrhne ho svým slovem zpět do věčně prokleté tmy chmurného opovržení všech, nebo se znovu nad ním smiluje a čistou svou duší snese bílé, krásné světlo spasení v šero duše jeho — ochotně se všemu podrobí...“

Hlas zadrhl se Harvatovi při posledních slovech v hrdle. Srdce ustalo mu na okamžik bít. Zapotácel se a byl by jistě klesl na kolena. Jitka však ho zachytila a přitiskla jeho hlavu ke svým prsům. Pak sklonila se k němu, políbila jej na rty a na čelo a řekla zaníceně:

„Láska nedovede odsuzovat! Láska pouze odpouští!“

A dodala s jakýmsi vznešeným důrazem: „Neboť láska je pravda!“

Neschopen slova, ale přeplněn nesmírnou vděčností, přivinul Rafael Harvat plavovlásku místo odpovědi k pobouřenému srdci.

Sosny šuměly slavnostně a bílá něžná oblaka, podobná archandělům, plula tiše klidným mořem blankytu.

Mladý havíř uchopil něžnou dívčinu ruku a pak pevně ji stiskl. Blažení a šťastní vyšli pak z lesa.

Soumrakové růžové slunce zcela je té povznášející chvíle zaházelo oblačnými, nachovými květy...

XXXIV.

Stavba rychle pokračovala. Na bílých žulových základech, v nichž se leskly štěpiny slídy jako hvězdy, vypínaly se červené, veselé stěny. Každý den narostly o nový věnec čerstvě přibylého zdiva. Plán domku, jak jej navrhl zednický mistr Beránek, byl již nyní zjevně patrný všem.

Ano! Ano. Zde vznikne sklep, tam obývací síň, onde dvoreček. Vše bude útulné, milé a prosté, jako skřivánčí hnízdo, neboť to bude jejich, zcela jejich útulek.

Tak se těšili všichni v rodině naddůlního, poněvadž přilnuli přímo dětinnou láskou k malé prostore, na níž se stavba vypínala.

Skoro každé volné chvíle Kalinovi docházeli k domku. Byla to pěkná procházka kolem Nového rybníka po dobře upravené silnici, nebo pěšinami v polích u Klaudových cihelen. Obyčejně účastnili se těchto vycházek všichni, kdož právě meškali doma: Jitka, naddůlní a jeho žena. Ludvík neměl stále mnoho volného času, a pak mezi ním a otcem nedávno zavládla roztržka, která vylučovala po nějakou dobu každý upřímnější styk. Příčinu nebylo těžko uhodnouti. Souvisela se srdečným poměrem Ludvíkovým k mladému Harvatovi, neboť se s ubývající starostí o domek vracela znovu i stará, denními trampotami na čas zapadlá nepřízeň naddůlního k Rafaelovi, který nyní zase příkřeji než jindy

vystupoval proti stykům svých dětí s mladým Harvatem.

Kdežto Jitka podvolovala se otcovu rozkazu pouze s bolestnou poslušností, Ludvík veřejně a ostře odporoval.

Počáteční, jen myšlenkový rozpor mezi Kalinou a synem se tak zcela neznatelně přiosťroval, až vypukl jednoho večera za přítomnosti celé rodiny v slovní hádku, která v důsledcích oloupila naddůlního na dlouhý čas o synovu lásku.

„Kdyby se aspoň starý Harvat vrátil, bylo by snad ještě možno vše nějak upravit, ale za dnešních okolností nikdy k Jitčiným stykům s Rafaelem nepřivolím. Hra o čest je nejnebezpečnějším bojem, který v životě podnikáme,“ horlil Kalina a dodával výrazně: „A dodnes nedotknutá moje čest a čest mé rodiny je mým nejdražším majetkem. Ano! Ano! Tak jako jsem vysoce ctil důlního Harvata, který svou čest položil výše než vlastní štěstí, tak hluboko nenávidím toho, který byl příčinou nešťastného, Matoušem nijak nezaviněného bloudění. Marynu potrestal Bůh, Rafaela na hněv nebes ať připravují lidé sami,“ podotkl tvrdě.

Vývody nebyly správný a Ludvík snažil se je také napravit, ale marně. (Dávno už i jemu mladý Harvat svěřil své tajemství.)

„Dítě nemůže a nesmí nésti rudé písmeno hříchu své matky na vlastní hrudi,“ dovozoval. „Je zde, aby smylo čistým životem stíny matčina jména. Hleď cesty, které podle jeho mínění jsou správný a

počestny. Je něco velikého, svatého v lidském životě, co povznáší skleslé a křísí mrtvé duše. Je to láska! Rafael šťastně přišel k tomuto poznání. Hledal onen očišťující pramen a našel jej. Osud se na něho, jak mi jedenkrát řekl, jen jednou v životě usmál. To tenkrát, když poznal Jitku. Jde proto nyní za ní, jako za spasnou hvězdou, která ho má dovésti k hoře vykoupení. Věří v to skálopevně a bylo by tudíž hříchem, bráti mu víru, tak těžkým utrpením vyzískanou.“

Naddůlní poslouchal vzrušeně, co Ludvík mluvil, ba chvílemi zdál se býti synovými důvody přesvědčen, ale pak, jako by znovu jakýsi temný stín zatemnil okamžitý dobrý jeho úmysl, prudce zaodporoval:

„Boj! Utrpení! Víra!“ vyřázel. Rád bych věděl, co může člověk v triadvaceti letech vytrpět, co může vybojovat? A láska v těchto letech, jaké že znamená hlubiny? Láska stává se láskou teprve dlouhým, úmorným životem. Láska je společná práce dvou nadšených dělníků. Je tajemnou silou, nutící paže, hlavu i srdce pracovati pro dobro a štěstí milované bytosti zvlášť a pro dobro a štěstí ostatních — všeobecně. Co však vykonal Rafael do dneska pro toto povšechné blaho? Co udělal pro svoji lásku? Vzal Jitce spokojenost, kterou by jí jistě dalo její mládí, a které jí nenahradí nikdy. Jde vstříc tmě, neboť doly milují čistotu a nenávidí hříchu. Poznají ho časem a pomstí se za způsobené jim pohanění. Ludvík, je-li rozumný, uzná, že za-

svěcenci takového osudu — a to je moje poslední slovo — nemohu proto v žádném případě dovoliti styky se svojí rodinou!“

Těmito slovy rozmluva sice ukončena, ale chrám přátelství Ludvíkova k Rafaelovi tím přece nebyl pobořen. Ba naopak; právě touto ostrou výměnou názorů jeho základy spíše se ještě upevnily. Jen sestry bylo mladému Kalinovi žel, neboť nejvíce trpěla rozhodnutím otcovým. Její oči nadobro pozbyly radostného zážehu. Její rty zapomněly se usmívati. Zasmušilá vydržela nyní třeba celé hodiny prohleděti do otevřeného kraje, odkud květné myšlenky země posílaly jí pozdravem osvěžující, nadějnou vůni. Její matka dobře vše pozorovala, ale pomoci nedovedla, nemohla. Uvyklá dávno již podrobovati se rozkazu naddůlního, uplatňovala svoji slabou vůli jen za vzácných a řídkých příležitostí.

Její nesmělý pokus promluvití smírně s manželem o Jitce a Rafaelovi, skončil bez výsledku. Odpor Ludvíkův starého Kalinu jen ještě více popudil proti Rafaelovi.

Nebylo tedy divu, že tíživé ovzduší vzájemného napětí mezi otcem a synem tísnilo všechny!

Poněkud nový vzduch donesl sem pouze Antonín, když přijel na několik dnů domů. Jitka s Ludvíkem ihned se mu svěřili se svými starostmi. Usmál se dobrotivě, jak bývalo jeho obyčejem a slíbil, že promluví s naddůlním i s Rafaelem.

Nenaskytla se mu však k tomu hned vhodná příležitost. Otec byl nyní poněkud více zaměstnán a

Rafael stále postonával. Těžké vzrušení posledních dnů ho tak vyčerpalo, že byl nucen i na čas opustiti práci a svěřiti se domácímu ošetřování.

Nyní již několik dnů odpočíval v útulném pokoji tety Pavlíkové na lůžku, postaveném poblíž okna, odkud bylo viděti daleko do kraje, jež miloval: Na blízké šachty, úpravny a prádelny, z nichž vesele dolétal k němu ohlas sterých úderů. Na modré lesy s bílými skvrnami chat, rozkošně rozházenými mezi lesní pásy. A na Brdy, naše milované Brdy, za nimiž tušil drahé stopy bloudícího Matouše a nešťastné matky...

Na tyto dva zvláště často vzpomínal v posledních dnech, kdy pouze očima mohl laskati kraj, kterým chodili jeho rodiče v těch letech, kdy byli tak mladí, jako Rafael a kdy též oni, jako vasalové lásky prožívali tu svoje naděje štěstí i zoufalství.

Od té doby ovšem mnoho, přemnoho změnil osud; jenom to dějiště Matoušovy idylly i tragedie zůstávalo stále totéž a za otce nabízelo se nyní synovi...

Známý, drahý kraj se všemi milými pozornostmi: s chaloupkami pod Třemošnou, se zrcadly rybníků, šedými oblaky hutí i se stříbrnými stuhami potoků a s pentlemi říček, kýval mu denně vstříc a pozdravoval ho, jako dobrého známého.

Venku se už jaro zvolna rozhořovalo v dusné léto, ale u Rafaela dosud vládl příjemný chlad, v němž bylo možno na vše klidně a nerušeně vzpomínati: Na minulé krásné dny jeho lásky k Jitce,

na starou bolest, nikdy nezkojenou, i na slabě svítivou naději v budoucí dny — stejně jako odporovati veškerou horoucností mladé, rozjitřené duše proti iakémusi temnému nepříteli, který zlovolně našeptával v Rafaelovo svědomí: „Nevěř svému srdci! Lidská láska jest jen krásný klam! Celý život není vlastně ničím jiným než honbou za láskou, ať k ženě, nebo k vytčenému cíli, za ideálem věčně prchajícím, nebo za ideou neuskutečnitelnou. Láska, toť prelud! Z jednoho klamu se vylomíš, do druhého zapadneš! Jako řetěz úskalí, nebezpečných lodím života, jsou ta zklamání lásky. Běda lodi, která se jim přiblíží příliš blízko a nemá pancérů dosti silných, aby jich nepřátelské tesy nezranily. Ztroskotá! Běda, třikrát běda životu, který včas nerozpozná pravé cesty od bludu a nevycítí nebezpečí zklamání — věčně je ztracen!“

„Ne, ne!“ brání se zoufale Rafael, „láska žije! Nutno v ní věřit a s jejím jménem v štítu vzpružiti se, znovu započít a třeba tisíckrát, ale začít přec. Však vytrvalému přece dá osud, že jednou pro něho nadejde též den vítězství. Možno aspoň v ten den doufat, dokud žije ještě to poslední, co umírá teprve s člověkem, dokud žije ještě — naděje.“

Rafael nevysloví však slova „naděje“, nýbrž polohlasně pronáší: „Jitka! Jitka! Jitka!“

Je mu sladko a úlevně při zvuku drahého jména, neboť tajemství lásky je mu nyní jasné.

Jako by kdosi předražený přišel k němu z daleka,

aby ho potěšil. Vzduch kolem něho zavoněl růžemi a modrý blankyt v okně pronikavě se rozjiskřil.

V tom okamžiku někdo zaklepal.

Rafael byl tak překvapen shodou okolností a myšlének, že nemohl hned ani odpovědět vyzváním. Hosté vešli tedy bez pobídnutí: Ludvík Kalina s bratrem klerikem. Radost Rafaelova z jejich návštěvy byla upřímná a veliká. Chtěl ihned vstáti z lůžka, aby uvítal příchozí; ale jeho tělo bylo dosud slabé a nohy mu nesloužily.

„Promiňte, prosím . . . ,“ omlouval se, ale vítání hosté nepřipustili jeho omluvy.

Posadil se tedy aspoň na loži. Ludvík narovnal mu podušky za hlavou, aby se mohl pohodlně opřít, načež sám usedl s Antonínem zcela blízko k Harvatovi.

Teta Pavlíková již před chvílí odešla navštívit sousedku. Byli tedy v světlé jizbě sami.

Rozhovor se celkem brzy zatočil k luštění Rafaelova poměru k naddůlnímu Kalinovi.

Dlouho do večera rozprávěli a radili se, jak věc zaonačiti a když konečně Ludvík s bratrem odcházeli, nemocný jako by zesílil v těchto hodinách budoucích nadějí.

Příštího dne opustil již lůžko a chodil po pokoji, od předmětu k předmětu, všeho se dotýkáje a se vším znovu se spráteluje.

A než uplynul další týden, mladý Harvat uzdraven, vrátil se do důlní práce . . .

Letní noc halila ve smaragdový plášť stříbrný poklad posledních hvězd. Pak tiše, jak přišla, odešla se svými snivými tajemstvími do vysokých modrých hor k orlím pramenům, aniž si povšimla, jak v jejím zápětí kráčí růžový život nového dne, nových tužeb a nových zklamání. Nechtěla asi znamenati jeho příchodu, sladká, hvězdnatá kněžna rozesněných srdcí a božských zážitků a zmizela proto nepozorovaně právě ve chvíli, kdy se celý kraj skoro neznatelně probouzel a Život se hlásil k chladnému svému právu...

Hnědě žlutý had písecké silnice těžce se plazil klikatým obloukem mezi lesy kolem Střebcka a Vysoké. A když lysou hlavu natáhl až za Červenou, jako by umdlen právě přestálými trampotami kostrbaté krajiny, po celé šíři rozplazil se na mírném svahu mezi Drkolnovem a zabořským statkem. A kudy vlekl nešvarné, tučné tělo, zůstala žlutá stopa, široká jako řeka — cesta k Příbrami, nad níž se v této jitřní hodině vznášely v jemném chvění modrošedé oblaky par, opouštějících prorosené a operlené lože kvetoucích luhů.

Lesy vydychovaly silnou pryskyřičnou vůni a šuměly ze snů tajemně a hluboce jako vzdálené chorály varhan. Domky sem a tam rozházené a výše položené vesnice dosud spaly.

Jen zvolna silný dech země vyvolával denní život

v přírodě i v lidech. Přes silnici přeběhla malá černá veverka, odkudsi zprostřed lesů vzlétl zabloudivší sem bažant a těžce a zvolna se přenesl v sousední bor.

Tu se již také ozvaly první kroky. Odměřené, pevné kroky. Ale chodce nebylo dosud viděti. Silnice klesala a stoupala nepravidelně tak, jak ji k tomu nutily sklon i vrch krajinného rozvlnění, a podle toho vznikala i umlkala též ozvěna kroků časného poutníka. Těsně před Červenou, malou to vsí sešskupenou z několika domků, obklopujících silnici a zabíhajících až dolů k „chaloupkám“ u Zaboře, cesta dosáhla v nejbližším okolí nejvyššího bodu.

Odtud bylo již dobře viděti na město hovící si v údolí zamženém ranními parami, jimiž prosvětlovala věž příbramského kostela jako tajemný prst, vztažený výstražně k nebesům, i na šachty, které se v jitřní mlze podobaly ohromným netvorům, nebo strašlivým božstvům, žádajícím si stále nových a nových obětí. Od nich pak roztoulaný zrak lehce už stoupal výš a výše až tam, kde v čistém vzduchu jako vzácným kmentem zastřená basilika na Svaté Hoře odkrývala své kaple a věže. Vysoko nad ní leskla se ještě v plné kráse snívá a osamělá jitřní hvězda a její bledé světlo silo poslední hasnoucí zář v zelený věnec dalekých Brd, rýsujících se na obzoru daleko za městem jako bohatýrská stráž Horymírovy říše.

Pohled k horám byl nádherný a také poutník, jenž stihl právě záhyb u Červené, nezdržel se pohnutí.

Byl oblečen v prostý havířský kroj a jak se zdálo, příbramský kraj nebyl mu cizí. Jeho oči prozrazovaly však, že zde již leta nebyl a že dosti těžce shledává ve vzpomínkách důvěrné podrobnosti známého obrazu.

Jitro se zatím lehce rozpukávalo. Mladé slunce zapálilo po horách zářivé, oranžově zlaté ohně.

Vzduch se rychle čistil a rýsoval přesně a jasně. Nebe bylo modré a čisté, jako vděčné oko...

Cizinec, jako by se nemohl odtrhnouti od skvělého obrazu okolí a přírody, usedl na orosený chodník a znovu se zadíval do kraje.

Z basiliky ozvaly se právě ranní zvony. Z dáleka připomínal jejich jasný, zpěvankový hlahol nejspíše štěbetavý hovor družiček, chystajících se ověnciti milostnou sochu Panny Utěšitelky.

Starý havíř sejmul kvapně široký klobouk, kryjící mu prošedivělou hlavu a mimovolně poznamenal se křížem. Jeho silná, chůzí trochu nahrblá postava sklonila se při tom ještě níže. Velké a dobrácké oči se zavřely a zdálo se, jako by cizince přemohla únava cesty.

Nebylo však tomu tak, neboť se hned v nejbližším okamžiku vzb chopil, aby pokračoval ve své pouti. Ale již u zabořského statku „Mimo svět“, patřícího Prokopu Holému, uhnul do polí a dal se pěšinkou k březohorskému hřbitovu.

Bylo patrné, že se zámyslně vyhýbá městu. Kráčet aspoň neustále úzkými polními chodníky mezi žitništi, po nichž šuměla zlatá vlna klasů a z nichž

vylétali vesele skřivani, ve vysokém vzduchu podobni malým zvonečkům, rozhoupaným neviditelnými nebeskými zvoníky.

Na celém kraji spočívala slavnostní nálada letního jitra. Krvavé máky hořely ve zlatých úkrytech žitnišť; hejno holubů kroužilo vzduchem; o chvíli později parní stroj na prokopské šachtě počal pravidelně vydychovati. Tu již i domky v okolí znenáhla oživovaly. A netrvalo dlouho, nedaleko za poutníkem objevili se první chodci. Oblékl tedy hnědý, řasnatý havelok, který dosud nesl přehozený přes ruku, aby nic neprozrazovalo jeho hornického šatu, a trochu přidal do kroku.

Kdesi na protější straně, nejspíše na pěšině od Drkolnova, čísi mladý hlas zpíval srdečně prostou a neumělou píseň:

Cestičky široké,
od Střebcka k Vysoké!
Po vás jsem vždy chodil,
když jsem svou Aničku,
svou věrnou dušičku
po chodníčku vodil
Vodil po chodníčku,
tiskl ku srdíčku —
Střebcké zvony zvonily...

Hlas zpěvákův zněl jasně a čistě, ne bez zatesknělého zbarvení, a zavlnil se ještě lítostivěji, když píseň znovu zatoužila:

Cestičky široké,
od Střebcka k Vysoké!
Jsem jen havíř chudý.

Nemám ni statečka,
nemám ni volečka,
kopám jen ty rudy.
Má milá mne nechtěla
a šla s jiným do kostela —
Střebské zvony zvonily . . .

Zpěv umlkl poté jakoby smutkem mladé duše a hned na to se za cizincem ozvaly znovu chvatné kroky. V krátké chvíli přešlo mimo něj několik mladých havířů. Pozdravili srdečným „Zdař Bůh“ a za hovoru ubírali se rychle dál svou cestou. Jejich postavy se stále menšily, až zmizely v první ulici březohorské. Tu již i ostatní cesty oživovaly malé hloučky dělníků, spěchajících do práce. Také šachty jako by se probudily.

Navinovací kola na železných věžích živě se rotočila a zvuk kladiv, parních strojů a sypajícího se kamení naplnil kraj.

S každým přibližujícím se krokem obraz obnovené práce rýsoval se velkolepěji. Nyní již nebyly šachty hladovými nestvůrami, jak se jevíly v noční mlze, nýbrž dobrotivými svatyněmi práce, pnoucími se v laskavé ochraně nad černými jízvami země.

Tam pod nimi, v nedohledných propastech, stříbrné srdce země otevíralo své velké poklady a úskoční horní skřítkové bortili skály, aby zničili snahy těch, kdož ohrožovali podzemní království Velikého Permona. Jejich úskoky nepotkávaly se však již se zdarem.

Moderní věda postavila proti nim na obranu všemožné železné, parní i elektrické zbraně, proti nimž

byla jejich síla bezmocna; a nebyti jednotlivých, nyní již řídkých případů, kdy lest skalních duchů překvapila toho neb onoho dělníka při neopatrném a nepečlivém šetření důlních nařízení, jejich, kdysi tak mocná vláda, byla by se záhy stala jen dědictvím hornických pověstí.

A zajisté není i tak již daleka doba, kdy horník, dobyvatel dosud, změnil se v laskavého bratra a přítele země, aby z tohoto silného svazku vykvetl záhy čarovný květ nové stříbrné doby horního lidu, která přinese též rozluštění těžkých sociálních otázek na základě přirozeného zdemokratisování všech vrstev, jimž svěřena je ochrana nad přebohatým lůnem společné matky všech. Ba jistě již blízká budoucnost uskuteční kýžený harmonický vývoj, v němž bude za nejvyšší zákon prohlášena povinnost svorné součinnosti všech, aby výsledek slučoval v sobě vždy jen dobro, krásu a užitek zároveň — — —

Byly to asi podivné myšlenky, které pluly tohoto rána i hlavou poutníkovou, neboť skoro dychtivě hleděl vstříc blížícím se šachtám. Nebyl jim již daleko. Za necelou čtvrt hodinky volné chůze musil jich dosáhnouti.

Březohorský hřbitov ležel mu po levé straně. Jeho klid a stín lákaly, ale cizinec přece nezašel navštívit mrtvých, neboť tentokráte pouze k živým směřovalo jeho poslání!

Na opačné straně rozkládala se Příbram a celý známý, drahý kraj v zlatém požehnání slunečním.

Záhadný chodec vždy znovu a znovu líbal rozvroucněnýma očima skvělé to panorama, tak blízké jeho srdci, neboť každá stezka, každý keř, ba každý skorem dům vypravovaly mu tu o jeho dávné a šťastné minulosti.

Kolem štihlé věže kostelní rozlévalo se čtverhranné nepravidelné náměstí, z nějž zvolna mizely všechny památky dávného starosvětského života, ozdobné arkýře, gotická průčelí zájezdních hostinců i poslední doškové střechy. Odtud pak jako z živořodého srdce rozbíhaly se na všechny strany klikaté cévy neširokých ulic, z jejichž těsného sousedství šindelem krytá štola svatohorských schodů stoupala po protáhlém svahu přímo k divotvorné basilice.

Zrak cizincův dychtivými pohledy klouzal po všech podrobnostech důlního města.

Jak mnoho se změnilo od doby, co zde dlel naposled! Zvláště smutný úbytek zeleně překvapoval. Na místě starých, staletých stromů vypínaly se nové, neslohové budovy s nevkusnými věžičkami a hračkářsky lacinou, bezmyšlenkovitou výzdobou — a to věru bylo smutné vysvědčení pro hospodářské poměry města. Rovněž zmizely malé koketní zahrádky před hornickými domky na obou silnicích, milínské i zabořské, vždy plné purpurových pelargonií, růžových a fialových náprstníků, něžně zvonečkových aronových holí, dumavých resed a jemně sametových macošek, a bylo skutečně líto vzpomenouti si sterých hodin starostlivé a úsilné péče, s níž pěst-

vány v nich vedle veselých květů i drobné záhony zelenin, révy, kukuřice a zlatých, štíhlých slunečnic.

Vše bylo zničeno bezcitným a ukvapeným nařízením obecním, aby zpustošená místa a bez nutnosti kácené staré stromy svědčily ve vážných dobách obecních voleb v neprospěch těch, kteří je odsoudili. Mnohé čtvrti těmito přibylými stavbami změnily ovšem úplně vzhled. Tak zvláště k Svaté Hoře rozběhla se celá řada nových ulic, tu již uskutených, onde teprve projektovaných a bezpečně určených pevnými body četných novostaveb, po nichž zrak příchozího bloudil nejistě, těkavě a — cize!

Chtěl již také od nich odvrátiti znepokojené oči, když náhle statná postava blížící se od města zaujala všechnu jeho pozornost. Neznámý zbystril zrak. Ne... nemýlil se!

Byl to skutečně naddůlní Kalina, který stoupal pohodlným krokem po obvyklé jitřní procházce k Horám.

Cizinec i naddůlní byli jen několik kroků od sebe vzdáleni, když se zraky obou setkaly. Vteřina překvapení přelétla, než se téměř současně ozvalo:

„Prokope!“

„Matouši!“

A již si oba leželi v náručí.

Nebylo pochyby: Matouš Harvat se neočekávaně vrátil. Po více než dvaceti letech.

— Nu, bohudík, stáří na něm není příliš znát. Ovšem, šediny má, ale Kalinovi také již hlava silně prokvétá bílým vřesem. Postava je však stále táž,

statná a smělá... — a naddůlní v přívalu náhlé, neudržitelné radosti znovu objímá Matouše. Stero otázek kypí mu při tom se rtů.

— Doprovodí ho k šachtě a pak zajde k nim. Všichni ho rádi uvidí... — domlouvá příteli.

Matouš se však brání.

— Nelze dosud! Vrátil se jen proto, aby se po mnohém pozeptal... po Rafaelovi... a po... (hlas se mu chvěje)... po Maryně... Jak se jí daří... a... —

Slova se Harvatovi zadrhávají v hrdle, když pokračuje:

— Potom opět odejde... snad navždy... neví ještě jistě... Nemožno mu však umřítí bez pohledu na všechny, jež dosud miluje. Léta mnoho, přemnoho hojí... A naddůlní jistě chápe, jak strašlivo prchatí životem před vlastními vzpomínkami! Stále ho vábí na stará, známá místa, neboť nikdy nelze zapomenouti na ty, které jsme kdysi věrně milovali. Nikdy nelze zapomenouti na ženu, jež byla k nám jednoukráte dobrá, třeba pak tisíckráte nás ranila. I známý drahý kraj zjevuje se ve snu a duše stále touží navštívit zapadlé hroby minulého štěstí. —

— Není síly odporovat... — končí Matouš a hlas se mu dusí slzami.

Také Kalina je mocně pohnut.

— Ano, je to týž Matouš, věčně odpouštějící, stále k smíru nakloněný, jak býval. Jaká to obdivuhodná povaha, které ani vichřice dvacetiletého strádání nedovedla podlomiti! —

A naddůlní sděluje starému příteli vše, co se sběhlo za nepřítomnosti Matoušovy: O důlní stáveč vypráví, o útoku šílené Maryny na horního správce, nyní již dávno báňského rady Landštejna ... o jejím odvezení do Prahy a o Rafaelovi.

A když Kalina, upřímně dojat setkáním s věrným kamarádem, po dlouhé době po prvé vyslovuje jméno Rafaelovo opět bez zášti, jeho hlas měkne a srdce se mu bezděčně otevírá.

Zcela jinak vzpomíná teď na mladého Harvata. Nyní, kdy se Matouš vrací, je dokonce ochoten odpustiti všem, kdož mu ublížili ...

„Nebudu přece horší soudruha,“ šeptá si Kalina a jeho srdce znovu jihně podivným zázrakem přátelské lásky.

Je při tom tak zaujat úvahami, že nepozoruje ani, jak Matoušovi vytryskly slze.

„Ano! Ano! Tak to bude nejlépe,“ pronáší polohlasně a dodává: „Je nutno již dnes říci vše a ničeho nesmlčovati. Jinak pozbylo by staré přátelství dávnych práv.“

A bývalý věrný druh Matoušův vypravuje již otevřeně o své nenávisti k Rafaelovi a o jeho lásce k Jitce a mimovolně se mu zdá, že ze zatopených očí Harvatových čte němou prosbu za shovívavost s pronásledovaným jinochem.

Podivno, jak náhle ostřeji a jasněji vše posuzuje! Jako by temná štola života dvou bytostí, tak blízkých a zase tak vzdálených, byla strádáním obou

náhle dokončena a vítězným průlomem vproudilo sem čisté vytoužené světlo, stejně hřející oba.

Snad tedy přece nezhřešil Rafael Harvat tak mnoho, jak se Kalina domýšlel — když je sám Matouš ochoten přijati ho za svého...

Naddůlní je jaksi slavnostně rozechvěn v této chvíli. Sotva poslouchá, co Matouš trhaně vypráví o svých osudech a o bolestných toulkách s místa na místo, neboť sám je přeplněn myšlenkami.

Teprve po chvíli vynoří se z nich a vybízí Matouše, aby sešel k nim do domku. Snad se na něj ještě pamatuje! Také už je z něj stařeček, krov se propadá a stále potřebuje oprav. Nyní však budou mít nový domek... právě u ústí cesty, při níž Matouš stojí... a Harvat bude jistě opět u nich tak často, jako býval... Nesmí, nesmí už odejít! Jeho útrapná pouť je skončena. Prchl teskný soumrak minulosti, převážené bolestným zklamáním, a nadchází, hle, zlaté, vítězné jitro. Sám Kalina cítí velikou důvěru v poslání Matoušova návratu, neboť je jisto, že život očistil minulost, donesl její odpuštění a daroval novou lásku...

Ale Matouš smutně kývá hlavou:

— Nenadešel ještě čas, aby se vrátil. Nenaplnilo se dosud jeho poslání a jeho cesta dosud není ukončena. Harvat neví, zda se ještě kdy vrátí, ale nestane-li se tak, kéž Kalina miluje Rafaela, který je přece dítětem Maryniným! A nikomu ať zatím nepraví, že zde byl... —

Matouš pro slzy nemůže dále hovořiti. Loučí se proto rychle s Kalinou rozechvěným polibkem a ubírá se směrem k Bohutínu.

A jak zachází, naddůlnímu se zdá, že s Matoušovým odchodem také z jeho duše vyplouvá nějaký těžký a tíživý mrak...

Horní rada Landštejn ubíral se do výslužby. Měl již dávno přeslouženo a nyní s titulem vrchního báňského rady šel k vlastní žádosti na odpočinek. Poslední léta kvapně zestaral a umdlěl a také zdraví mu valně nesloužilo. Šel si tedy odpočinouti.

Dnes byl poslední den jeho služby. Usmyslil si ho proto využítí podle možnosti.

Zachtěloť se mu ještě jedenkrát přehlédnouti malé knížectví, v němž po dlouhá léta vládl stejně zatvrzele nad ohromnými stroji a stříbrnou rudou naplněnými nitry skal, jako nad pultisícem důlních otroků, jejichž chudé sudby i životy trpké, jako plesnivý chléb, se vším příslušenstvím majetkových i rodinných osudů třímal pevně v měkkých, rozkošnických rukách. . . Ještě jednou chtěl projíti všechny budovy i sestoupiti do štol, v nichž jeho jméno děsivalo všechny, kdož mu byli poddáni.

Jeho zájem o horní práce, uhaslý posledními lety nečinné panovačnosti, ještě jednou v něm oživil krátkým, nedoživujícím plamenem. Vše, co mu bylo dávno již zcizeno, přiblížilo se mu znovu v poslední den jeho vladaření. Jako by se nějaký dávný hřích opět hlásil o své právo v jeho náhle probuzeném svědomí.

A Landštejn, jindy otrlý, nedovedl tentokráte odolati tajemnému volání zašerele minulosti. Šel tedy za jejím hlasem s malou útěchou své moci v myšlenkách, ale za to s velikým zatížením přítmělého nitra.

Navštívil nejdříve strojírnu, v níž lesklý, těžný

stroj klidně a bez hluku pracoval, jako by byl celý ponořen v oleji. Měď a ocel různě se tu leskly a ohromná kola navinovala a rozvíjela drátěná lana, šikmo vybíhající k železné věži, jako kterýkoli jiný den.

U pák stáli téměř nehnutě oba strojníci, střídavě pozorující zmenšený obraz těžení na dlouhém černém prkně s bíle naznačenými obzory, na němž se malá šála stejnoměrně pohybovala s velikou svojí sestrou uvnitř šachty.

Chvilími volal elektrický zvonek k hlásné troubě, nebo z měděného mísovitého zvonu úsečně vyzněl signál k spouštění a k výtahu.

Nebylo zde více lidí kromě obou strojníků, silně prošedivělých, kteří prožili katastrofu. Za to slunce štědre sem perlilo zlatou zář, důvěrně lísající se k lesklým táhlům, i blýskající se v stříbrných nitkách mezi šedinami obou strojníků.

Landštejn opustil záhy tuto budovu a znovu se vrátil na dvůr. Jeho neklidný zrak těkal s místa na místo a jeho sivé oči se na všem kolem zachycovaly zlým, sídlícím pohledem.

Dům pro prvé ošetření raněných v dolech, nejdříve přilákal ho matným leskem čtverečkovitých oken. Přistoupil k jednomu a pohlédl jím do prostorné síně. Byla dvojnásob prázdná bez lidí, s vojenskou výbavou svých prostých lůžek, nosítek a léčivých pomůcek v ní nahromaděných a Landštejnovi se bezděky zdálo, že hledí do minulého svého života, stejně pustého a také tak bezúčelného.

Podivný stud zalil mu při tom hruď, že se mimovolně zachvěl na celém těle.

Vzpomenul si, jak před mnoha léty vešel v samostatný život jako mladý, nezkušený báňský úředník, jediný syn chudých tkalcovských rodičů, dobrých vlastenců, kteří dávno již zemřeli; a moc, náhle mu daná ve triadvaceti letech, moc, o níž snil, a jež mu dovoľovala sobecky rozhodovati nad blahobytem a nouzí podřízených dělníků, učinila ho náhle tvrdého a každým postupem v službě nedostupnějšího měkčímu citu.

A přece byly doby, kdy též Landštejn snil o tiché práci ve prospěch a pro povznesení národa, jehož byl synem. Tam v nouzi a bídě shrbené chaty, kolem níž často obcházel hlad jako bledá smrt kol umírajících, kde jediná sestra v něm bolesti tiskla vpadlá prsa, zasvěcená neodvratnému zániku a rodiče dřeli u stavů, obetkaných tisícerými starostmi, také on, jako chudý student spřádal sny o lepší budoucnosti všech, touže upřímně býti jejich vysvoboditelem, posilou a nadějí nejprvnější. Proto, když za bídných poměrů vystudoval střední školu, odešel na báňskou akademii, tak nebezpečnou tehdejšími velkoněmeckým rázem učeliště všemu protiodbojnému vlastenčení, aby tu uskutečnil mladé své tužby.

Jsa však příliš bystrý, vypožoroval záhy, že nesmí přiznati barvu své národnosti, která od nepaměti byla trnem v očích německých učitelů, chce-li tu studijně prospívat. Zakolísal tehdy po prvé při těchto úvahách a krátce na to, nemaje se o koho opřít a sám

jsa bez velké mravní síly, propadl témuž osudu jako desítky jiných, jemu podobných... Odnárodnil se.

Ale vděku života se přece nedočkal. Sestra hned za jeho jinošských let odešla do krajů bezbolestných a z rodičů jednoho po druhém úmorná práce u stavu sklátila v hrob dříve ještě, než je mohl zachrániti. Zůstal posléze sám a záhy otupěl a zpánovatěl. Neměť ke komu by přilnul, neboť stál uprostřed života zcela oširelý bez rodičů, bez přátel a bez rodiny.

Jako dříve, domníval se i dnes, že ho to omlouvá. Ale kmitavý obraz zrazené minulosti, ztrávil rychle klamný troud jeho uklidnění a vyssál znovu veškero teplo jeho marné útěchy.

Landštejn chvatně se proto obrátil od sanitní síně, u níž se tak zbytečně vzpomínkami roztruchlil a zaměřil v opačnou stranu, aby zapomněl a byl uveden na jiné myšlenky...

Nedaleko odtud pod dřevěnou střechou ležely dvě nové klece, černé a lesklé, s ochrannými drátěnými sítěmi. Jejich zachycovací přístroj pro případ přetržení lana nebyl dosud vyzkoušen. Kovové zuby ztrnule spočívaly na ohbí rohových želez a zdály se býti bezmocnými jako chromé ruce mrzákovy. Jen silné pero, spojené s lanem, mohlo je vymrštěním uvést v prudký pohyb takové síly, že by se zuby již v nejbližších vteřinách po osudném přetržení lana zarazily v dřevěné roubení a šála i s nákladem „masa“ nebo materiálu byla by tak zachráněna.

Trochu dále vozičkaři vyváželi hluché kamení na

konec kolejí, vznášejících se již na haldou. Jediný pohyb pákou a železný vozík se tu rázem převrhl, aby vychrlil svůj obsah.

Zvuk sypajícího se kamení nepříjemně působil na Landštejna. Znovu měl při něm onen úděsný pocit, jako by pod tíživou horou planého kamení ležel rozdrčen jeho marně prožitý život.

Vrátil se tedy spěšně k šachtě, aby naposledy sestoupil. U klece bylo dusno a vlhko. Několik dělníků sedělo na dřevěných lavicích a pološeptem hovořilo. Když Landštejn vešel, havíři pozdravili hlasitě obvyklým „Zdař Bůh“, ale horní správce dobře pozoroval, že nebylo již v jejich hlase tolik pokorné uctivosti jako dříve. Zvěděli již asi, že odchází a nebáli se ho už.

Právě vyjela dvoupatrová šála s nákladem. Vozíky hřmotně zapadaly do úzkých kolejnic a zmizely v přilehlé třídmně.

Landštejn vystoupil po dřevěných schodech do hořejšího patra a odtud do denních kanceláří, v nichž si dal předložit seznamy dělníků. Jakýs pevný úmysl v něm právě dozrál. Přelétl zrakem něco ke třem stům jmen.

Pak krátce nařídil službu konajícímu „štajgrovi“, aby ho doprovázel, načež vstoupil do klece. Důlní přinesl dva čistě se lesknoucí kahance a vstoupil do téže šály jako představený.

Na pokyn dozorcům jeden z dělníků zahučel do hlásného otvoru nařízení strojníkovi:

„Pan vrchní rada jede na děvětadvacátý!“

Hned poté se ozval trojnásobný signál, klec se lehce nadzdvihla, aby již v nejbližším okamžiku sletěla rychlostí dvou, tří metrů za vteřinu do černého jícnu.

Poslední úsvit dne rychle zmizel pohlcen důlní tmou, v níž pouze zmáčené trámy matně světlovaly v kmitavé záři kahanců mezi dřevěnými paženými. Chvílemi se zdálo, že šála stoupá, a opět chvílemi, že stojí, byl to však jen obvyklý při fárání klam; klec sjížděla stejnoměrně za mocného podélného houpaní pružného lana.

Po pravé straně se loudavě pohyboval stoupací stroj. Proud vzduchu byl tak silný, že svým tlakem hnal krev do uší, v nichž zaléhalo. Horní rada spolkl proto několikrát slinu, obyčejný to havířský prostředek „k napravení sluchu“, načež hukot okamžitě ustal.

Prvních 700 metrů prolétli v husté tmě. Potom se čas od času objevil ostře osvětlený obzor, oživený dělníky. „Zdař Bůh!“ letělo za nimi z několika hrdel, ale nedostihlo jich.

Konečně se klec prudce zachvěla, načež ihned se šála lehce posadila. Nacházeli se na devětadvacátém obzoru šachty Božího Požehnání, osvětleném třemi svítilnami. Odtud se hvězdovitě rozbíhaly štoly na všechny strany.

Naráziště, do něhož vstoupili z klece, podobalo se dosti prostranné služi protáhle polokulového tvaru. Bylo vyzbrojeno kopáči, vrtáky, řádem signálovým, několika „plecháči“, iak přezdívali želez-

ným vozíkům — v celku však ničím z toho, co by mohlo upoutati pátrající pozornost...

„K Ferdinandově žíle,“ odpovídal Landštejn k dotazu důlního po směru cesty.

Šli právě prostornými, pohodlnými štolami, které měly dva metry výšky a stejně asi šířky. Chvillemi zarachotil v dálce hunt, přeběhl dělník s rozžatým kahancem, pukla přička tlícího vydřevňování nebo dopadla těžká krupěj na okapnou střechu. To všechno byly hlasy podzemí.

Oba muži, nevšímajíce si jich, mlčky pokračovali v cestě.

V hlavě horního rady křížily se steré myšlenky a zauzlovaly se v klopotném víru. Marně se jim vzpíral. Do tepen se mu vstřebaly a krev nítily k plamennému varu, takže do spánků bušila jako kladivo šíleného kováře.

V úděsu před její hořící, pálicí, ničící, dusící, rdousící a zdrcující hrůzou, zrychlil Landštejn bezděčně krok.

Po dvaceti minutách dostihlo konečně prvních dělníků. Tu teprve nakázal rada důlnímu, aby zde na něho posečkal a sám vystoupil kolmým komínem po římských žebřících do vyššího patra.

V těchto místech nebyly ovšem již stoly tak vysoké a pohodlné jako dole, ba místy bylo nutno se i shýbnouti. Také vzduch neproudil tu již tak čistý jako v nižší chodbě.

Horní rada však, nevšímaje si toho, minul spěšně skupiny dělníků, zaměstnaných přípravami k od-

palování. Červené šišky dynamitu ležely bez děsu v blízkosti kovových kapslí a stočených doutníků. Opodál stála ochranná zeď ze silných prken, poskytující lamačům útulku před výbuchem odhozených úlomků skal. Ani zde se však Landštejn nezdržel. Vystoupiv ještě o patro výše, zaměřil posléze do pohodlnější a vzdušnější štolý.

Z dálky dolétal sem pravidelný zvuk kladiva, dopadajícího na železný vrták a odkudsi z protějška píseň roztouženého mladého havíře:

Nestoupal bych v tmavé štolý,
v nichž spí skřítků lživá síla,
kdyby mě v tmu nesvítily
tvoje oči, moje milá.

Nezpíval bych si při díle,
proklel život všelijaký,
ale vím, že nad kolébkou
zpívají rty tvoje taky.

Nebál bych se o své žití,
ať je zničí boží dolů,
kdybych věděl, že s mou duší
nepochytí tvoje — spolu!

Horní rada zastavil se náhle na okamžik, jako by se rozpakoval pokračovati v cestě, ale potom rozhodnut, přidal opět do kroku. Štola se na konci rozvětvovala a Landštejn viděl odtud, sám nikým nepozorován, oba v blízké rozsedině pracující dělníky. Byli polosvlečení a jejich lesklá, mladá těla zrosena potem a námahou.

Zdáli se býti téměř stejně velcí a stejně silní.

Byli to: Rafael Harvat a Ludvík Kalina.

Landštejn pozoroval je s rostoucím zájmem. Ny-
ní právě ustali na okamžik od práce, aby si se-
třeli řinoucí se pot.

„Skála je zde nepoměrně tvrdá,“ prohodil po
chvilí mladý Kalina.

„A žila se také ztrácí,“ odpovídal Rafael, načež
dodal: „Není to však, myslím, pro nás nic nového,
jsmeť oba na tvrdost zvyklí.“

Mladý Kalina se polohlasně usmál a počal znovu
pracovati. Ale Rafael, příliš zmořen, usedl na chvíli
na nahromaděné kamení, tváří proti Landštejnovi.

Hornímu radovi té chvíle prudce zabušilo srdce,
jako by mu chtělo prolomit rozbouřenou hrud'.

To byl tedy Rafael Harvat, dítě jeho krve (jak
se domýšlel), plod těžkého, přetěžkého hříchu jeho
minulého života.

Jak byl podobný matce! Měl všechny její něžné
tahy v tváři i její oči dobrotivé a pokorně oddané.
Také některé její pohyby zdědil, lahodné, ale pevné,
i vzrůst švarně štíhlý, jasanovitý. Žádný, zcela žádný
znak nezůstal mu dědictvím po otci. Byl krásně
rostlý, s rukama bílými a jemnými, jichž ani těžká
práce neroztepala a s ústy úměrnými, rudými, jako
makový květ.

Horní rada pociťoval mocnou touhu vystoupiti
z úkrytu a přitisknout statného rusovlasého hocha,
který byl jeho a opět nebyl, a ježž miloval stejně,
jako nenáviděl, ke svému vzrušenému srdci. Avšak
té chvíle Rafael chopil se znovu kladiva, aby pokrač-

čoval v práci. Na pažích i lýtkách naskočily mu pevně nalité bobule mladých svalů.

První smělé rány, kterými uhodil do skály, zaplašily Landštejnovo snění. Ještě jedenkrát zadíval se na pracujícího Harvata, načež neslyšně, jak přišel, odcházel.

Divné hnutí naplňovalo při tom jeho sobecké srdce. Když pak sestupoval po římském žebříku úzkým komínem, tak se mu hlava zatočila, že by byl skorem spadl do prohlubně.

To horká mlha slzí mu zalila na okamžik zrak. Po prvé po dlouhé době...

Byl deštivý pražský den.

Zmoklé dláždění mdle se lesklo. Povozy ujížděly. Chodci přidávali do kroku. Těžké, dusivé mračky přeháněly se chvílemi oblohou jako zakletí jezdci, věčně upoutaní do černých sedel zdivočelých komoňů. Blízko nad zemí plouhala se šedivě modrá mlha, odporná jako sliz mrtvol. Někde i plyn rozžehli.

Bílé světelné koule jako by pluly ve vlhké, dusné páře, pod níž více docíťován než slyšen a viděn vlekl se denní život se všemi úzkostmi, s tíží, úsměvy i se slzami. Všude bylo slyšeti hadí svist jeho dutek, jimiž mrskal spěchající chodce: v rachotu povozů, ve váhavých kročejích starostlivých mužů i v okřídlených krocích lehkověrných žen, plnících ulici...

Blížilo se právě k jedenácté hodině dopolední.

V městské nemocnici byli skorem všichni nemocní již vzhůru. Mnozí hovořili tiše a lhostejně s ošetřovatelkami nebo se sousedy a opět jiní starostlivě hleděli vysokými okny na mlhavé počasí, které zveličovalo jejich bolest. Zbytek dosud spal. Mezi poslední patřila i Maryna Hálová.

Ležela zde již na třetí neděli. S bledou hlavou, ponořenou v podušky a s bílými obvazy na skráních a na temeni. Rozpuštěné vlasy jako uvadlé podzimní zlato hebce proudily kolem zjízveného čela a přítul-

ně spadaly na vyhublou šíji ženy trpitelky, jako léčivé paprsky božího slitování.

Přenesli ji sem přímo z chorobince, v němž se v den svého propuštění pokusila o sebevraždu skokem s okna. Na štěstí pád nebyl smrtelný, ale svěřil přece zoufalou ženu na dlouhé týdny znovu rukám ošetřovatelek.

V dopise, který zanechala adresovaný Rafaelu Harvatovi na Březových Horách, bylo mnoho trpkosti a mnoho pokání. V něm mezi jiným psala:

„...včera prohlásili mne za zdravou. Nejbližší hodiny mají mi tedy přinést osvobození z tohoto dlouholetého vězení, ano, vězení, neboť nejmučivější trest je samota! Kéž ty, můj Rafaeli, nikdy nezvíš, jak strašlivě mstí život poklesek mládí! Divíš se asi mým slovům. Nechci však mít před tebou žádného tajemství... Cítím, že lidé ti vše řekli. Proč neměl bys tedy také vědět, jak trpěla tvá matka, víš-li, jak těžce zhřešila?

Věř! Bylo mi, jako bych stále slyšela vypravovati podrobnosti svého pádu, takže vytrvalým opakováním každé slovo jako by se rozzhavilo a vpalovalo se mi do duše. Celý den jsem všude slyšela tajemný ten šepot: V krocích strážců, v šumění větru, v každém záchvěvu. Nakonec se mi zdálo, že mne celý svět obžalovává. Země vlnila se pod mýma nohama. Bílý oblak prchal před mým pohledem. Posílávala jsem Ti po vichřici vzkazy. Hvězdám svěřovala polibky pro tebe . . . Vítr zabloudil... Hvězdy pohasly... Ze všech nadějí zůstala jen bolest. Bo-

lest velikého odsouzení... Uvidíš-li kdy svoji matku, ač o tom pochybuji, jediný pohled na ni poví ti nejlépe, co vytrpěla. A sejdeš-li se kdy s Matoušem — dej Bůh, aby se tak stalo! — miluj ho jako otce, řekni mu, že jsem ho v duši tisíckrát odprošovala... a sám ho popros, aby mi odpustil. Loučím se s životem ve chvíli, kdy mám do něho znovu vstoupit, neboť nemohu tak učiniti, ježto by všichni viděli Kainovo znamení na mém čele a Ty, můj drahý Rafaeli, dvojnásob bys tím trpěl. Možná-li však Matouše a Tebe zachrániti obětí mého života, věř, že učiním tak ráda. Myslím aspoň, že je tomu tak, neboť je mi volno při té naději, tak neobyčejně volno, že bych letět mohla. Končím.

Buď šťasten, zlatý můj hochu, a modli se za svoji nešťastnou matku — modli se za návrat Matoušův!“

Tahy písma byly pevné a ušlechtilé. Vše nasvědčovalo, že ubohá podlehla okamžitému vzrušení, které působí návrat do života po tak strastnou dobu vzdáleného modré touze zvolna obrozujícího se srdce — — —

Odvezli ji do nemocnice.

Když se v ní probudila z mrákot, usmála se tence a přivřela oči v blažené spokojenosti. Byl tehdy krásný den. Stromy kvetly a ptáci zpívali. Jabloně nasadily růžové ohníčky poupat a šerík omamně voněl. Otevřeným oknem proudila sem silná léčivá vůně a jasmínové hrozny dodávaly ji sladké zemdlenosti, vábíci nejkrásnější sny.

Maryně se zdálo, že je opět v Dušníkách, v rod-
né vsi. Před sebou viděla zase milou tu dědinku,
ležící v údolí pod Homolí, kde se vždy několik cha-
loupek seběhlo k důvěrnému pobesedování tak jako
povídavé starušky při zimních přástvách. Chaloupek
z části šindelových střech, jež přeplyvaly v kryt-
bu doškovou, na nerovném hřebeni jilem zaháze-
nou, z níž tu a tam prorážel netřesk a hebký
drn, nebo kde se tučný mužik usadil se svým žlutým
kramářstvím. Za klesťovou hradbou se obyčejně roz-
kládaly dvorek a zahrada, nebo se rozpestril sed-
mikrásový trávník pod ochranou zdrásaných ovoc-
ných stromů, olší a jeřabin. Tu a tam zabloudil i na
neohraničené prostranství košatý strom nebo zlatá
divizna, krvavá slzička a skromná mochna zakvetly
v oblázkovitém nánosu Litavky, jež z jara bouřlivě
hнала řadu mlýnů starých i moderních složení, v lé-
tě pak vysýchala zúplna.

A Maryna znovu poznávala všechna známá místa.
Nesrovnané pěšinky probloudila, rodný domek vy-
hledala v lákavém preludu polosnění.

Všude vládl nedělní klid. Sousedé na lávkách ro-
kovali. Bosonozí hoši se brouzdali v Litavce. Hutě
nekouřily, neboť všude světili den všeobecného od-
počinku.

V pivovarské zahradě hrála veselá hudba. Ma-
ryna, jako malé plavé děvče bez ostychu vešla na vel-
ký dvůr pivovaru, kde se vypínal starý milý zá-
meček s dřevěnou věžičkou na přílbě šindelové stře-
chy, v němž staré bílé reliefs zdobily modré stropy

a vše si zachovávalo starosvětský půvab. Na věžičce dosud stály hodiny se starodávným zřízením, tak jako by chtěly věčně prodloužit tuto blaživou chvíli utěšeného dne.

Krásné, temnovlasé dítě vyšlo právě ze záměcku, jako ztělesněný půvab oněch slunných chvil, nebo jako dobrá víla prostorných těch jizeb a lehce, jako by se jeho malé lakované střevíčky sotva dotýkaly mlatovité půdy a hrbatého dláždění, přeneslo se k protějšimu obytnému stavení. Ve svých purpurových šatech podobala se štíhlá dívka nejspíše pukajícímu poupěti růžovému, v něž vonný rozmarjara vdechł veškeren smavý půvab. Maryna dobře znala temnovlasou slečinku... Byla to Zorka Štoloová, dcera nájemce pivovaru, veselé dítě jiskřivých očí, štíhlé postavy a zlatého srdce, kterou pro její ušlechtilost milovala všechna dědina.

Hálová i ve snu hleděla za tímto jarým, svěžím zjevem, pokud nezmizel v domovních žlutých dveřích protějšiho stavení.

Potom se skoro neznatelně přenesla vzpomínkou do zámecké zahrady, kde stála dřevěná kaple, zasněná v smír a plná švitoření modrých vlaštovek...

A jak tiché snění dále rozvíjelo vzpomínkovou přízi, zdálo se Maryně, že tu usedla do trávy, aby upletla z pomněnek malý věneček a pustila ho po dětském zvyku po potoce, který klidně a bez hluku tudy špl k nedaleké pile.

Bylo jí při tom volno, skoro do zpěvu. Vyklouzla ze zahrady na náves, odkud bylo viděti na bílý hlu-

božský kostelíček svatého Antonína, ostře osvětlený dlouhým pruhem světla a již kráčela po bílé silnici, vroubené kaštiny, vzhůru ke svatyni, ale ne sama... Někdo šel po jejím boku a Maryna cítila, jak jí onen mladý muž tiskl ruku, slyšela, jak jí horoucně šeptal: „Buď mojí ženou! Hleď, mám jen srdce, které tě miluje, a ruce, které doveudou pro tebe pracovati! Postačí-li ti chudé ty dary, pojď se mnou... Buď mou... mojí na věky!“

A Maryna s údivem pozorovala, že již přestala býti dítětem a že cesta, kterou šla dětstvím a vzpomínkami, dala jí vzrůst a vykvést. Cítila, jak jí srdce prudce bušilo a rty se chvěly, aniž mohly promluvit.

Potom však schránila veškeru sílu, aby mohla zašeptati: „Jsem tvoje...“

A Matouš, neboť on to byl, sevřel ji v náručí a líbal ji na rty vášnivě a horce.

Nebesky krásně bylo tehdy kolem nich. Koruny stromů ševalily sladkou ozvěnou jejich vyznání a ptáci do blankytné výše nesli jejich sliby, že od tohoto dne vše jim bude společno, žal, radost, úsměv, slza, život i smrt.

To všechno zdálo se znovu Maryně onoho prvního dne, kdy byla odvezena do nemocnice. Právě však v nejšťastnější chvíli odvál náhlý vítr jasmínovou vůni a Hálová se probudila. Kraj snů zmizel a Maryna ležela opět v světlé a čisté nemocniční síni.

Teprve nyní pocítila prudkou bolest v hlavě, která ji vrátila studené skutečnosti.

Ano, vše zmizelo, neboť vše krásné, co snila, patřilo dávno prchlé minulosti, jež se již nikdy, nikdy nevrátí...

Přítornost zatemňovala bolesti a budoucnost podobala se ohromnému netvoru, který hrůznými chapadly dosahoval jižjiž po Maryně, aby ji pozřel.

Zvláště za noci přepadaly ji často hrůzné sny, v nichž zoufale volala po Matoušovi a Rafaelovi, aby ji vyrvali z ohnivého jícnu pohlcujícího ji netvora. Když pak jí vlídné ošetřovatelky přiložily ledové obklady, utišila se sice poněkud, ale přes to nepřestala blouzniti v nejasných větách o svém mládí, Harvatovi, o rodné vsi, o životě na horách a o všem, co z minulosti pevně zakotvilo na rozervaném dně její zakrvácené duše..

Bylo přirozeno, že se za těchto nevlídných okolností její rány ještě více rozkvasily. Jízvy žhnuly a léčení jen zvolna pokračovalo.

Teprve po třech nedělích nastal patrný obrat k lepšímu, který uklidňoval rozbouřenou mysl Hálové a celil její rány, pádem způsobené. Tu pak i její srdce jako by se uklidnilo, podávajíc se zcela neznámé důvěře v příznivý obrat osudu. Napříště již jen hodiny návštěv plnily ji nepokojem. Jako by v nich stále někoho čekala, který dosud nepřicházel, ale který se musil, musil jedenkrát určitě dostavití.

Každý nový příchozí upoutal proto její bedlivou pozornost. Pátrala vždy zpytavě v jeho tváři po zná-

mých tazích, ale když jich nenašla, odvracela zklamane oči a často plakala.

Nové dny mýjely, toužebně očekávaný se však nedostavoval a tak každé jitro jen ještě zveličovalo Maryninu touhu po příchodu vysvoboditelově.

A stejně i dnes se zrakem vytrěštěným sledovala nemocná neznatelný pohyb hodin.

Od chvíle, v níž se probudila, zvláštní pocit zmocňoval se jejího srdce. Jako by se v ně nová krev natáhla zdravou sílivoú mízou co hřejivou předzvěstí nějakých neznámých, slastných převratů.

Za nenasytného čekání minulo posléze poledne. Hodina návštěv se přiblížila. Mlha se zvolna trhala a !askavé světlo dne prolamovalo se stále mocněji šeděmodrými oblaky.

Celá nemocnice oživila jasnou předtuchou blížícího se slunce. Nemocní se rozveselili a ti, kdož podřimovali, usmívali se ze spánku jako z blaženého snu.

Konečně uhodila hodina, otevírající nemocnici návštěvníkům.

Chvíli bylo ticho. Nikdo nepřicházel. Či neměl opět přijíti?

Maryna Hálová trásla se na lůžku trýznivým nepokojem. Což bylo možno, aby ji opět zklamala slunečná naděje, od jitra plnicí její nitro?

Což dosud nevytrpěla dosti nekonečných muk za tak málo hříšných chvil? Žila přece spravedlnost, jež znala vrchovatou míru jejích muk.

Kalich jich byl do dna dopít!

Což přes to nebyla posud hodna milosti odpuštění?
Nemohla, nechtěla tomu uvěřiti. Věděla příliš dobře, že ztrativši naději, pozbyla by všeho.

Pro ni tudíž musela žíti. Pouze pro ni!

Smírná úvaha uklidnila Marynu. Ba více ještě! Jakási slavnostní předtucha významného okamžiku, který rázem rozeplá staré ohně šťastných dob a znachoví bledou slávu jejího života věncem purpurových růží, zachvátila její nitro a naplnila je tisícerými plameny žádostivé touhy.

Znovu odhodlala se tudíž trpělivě vyčkávati. Ale uplynula opět další nekonečná půlhodina, aniž se co změnilo. Teprve potom přepadena byla náhle Maryna jakýmsi nevysvětlitelným vzrušením. Oči jí divoce zahořely dávnou mladou krásou. Její tvář zeslavnostněla.

V tom okamžiku ozvalo se zaklepání. Ruce nemocné se toužebně vztáhly vstříc přicházejícím.

A skutečně!

Matouš Harvat a klerik Kalina objevili se ve dveřích.

Maryna vykřikla a omdlela...

Polibky Matoušovy vrátily jí opět vědomí. Odpočívala v Harvatově náručí. Když se o tom přesvědčila, zavřela oči v úzkosti, že snad je vše jen klamným snem.

Ale sen stal se tentokráte životem. Byl to opravdu Matouš Harvat, její Matouš, který se vrátil, aby potvrdil, že jí odpustil.

V divoké, nespoutané radosti strhala Maryna ob-
vazky, a když Matouš spatřil její od jízev zakrvácené
čelo, vzal dojat její hlavu měkce do dlaní a líbal
její rány, něžně a vroucně, jako by si přál vyssát
z nich navždy veškeru palčivost.

V témže okamžiku i zlatý oheň sluneční ozářil
celou síň a vše v ní bohatě vyšperkoval, jako by
k zeslavnostnění smíru dvou srdcí, spřízněných spo-
lečnou bolestí minulosti...

A Maryna v záchvatu nového šíleného štěstí opět
vrhla se Harvatovi na hrud', šeptajíc teple a roz-
vroucněle:

„Matouši, můj milovaný Matouši... přece jsi
tedy přišel. Jako slunce přišels ke mně, nehodné
tvé lásky,“ a znovu ho líbala k radostnému údivu
všech, kteří se stali bezvolnými svědky této pohnuté
chvíle.

Když pak první nával minul, usedli oba, Matouš
i Antonín, u Marynina lůžka, aby jí svěřili své
příhody.

Harvat, do duše vzrušen, vypravoval o návratu
do Příbrami, kde mu naddůlní Kalina vše svěřil
a odkázal na syna Antonína, který mu pomůže Ma-
rynu vyhledati. Vydal se tedy ihned na cestu, ne-
boť omeškáváje se kdekoli, byl by jistě umřel veli-
kou touhou. Dnem i nocí šel jako nadšený poutník,
který přichází, aby se stal svědkem zázraku.

A nyní konečně je zde, aby jí byl stále na blízku,
a aby ji už nikdy, nikdy neopustil!“

Maryna blouznivě opakovala: „Nikdy! Nikdy!“
Více nedovedla říci, neboť proudy radostných slz
vytryskly jí z očí a padaly štědře do dlaní Ma-
toušových.

Ale ani Harvat se neubránil pohnutí. I z jeho
zraků se vylily prameny, aby splynuly se slzami
jeho ženy v jediný očišťující proud...

Stěny domku přijímaly již krov, neklamné to znamení, že stavba bude záhy skončena. Trvalo však ještě skoro celé čtyři dny, než krov byl opravdu nanesen; pak teprve připevněn na žlutý jeho hřbet veselý smrkový stromeček, vyzdobený papírovými stuhami, jako o vánocích.

A zatím co se pyšnil mladou svojí krásou, věnců červených tašek kolem něho stále přibývalo. A již i s ohozem domku začali a se stavbou pilířů zahrádky. Ohoz byl jasně žlutý, fačada vkusná a jednoduchá. Na průčelní straně domku svítil bílý trojhranný štít, do něhož vytrvalé ruce „partafýrovy“ umně vpletly ozdobná písmena P. K., jež vyvolala u Kalinů všeobecnou radost.

A jako by týž radostný rozruch s končícím se dílem přemáhal také vnitřně všechny, i naddůlní v poslední době byl všecek změněný, jaksi měkčí a poddajnější. A co bylo při tom nejpodivnější: pozvolna též o Rafaelovi Harvatovi přestal mluvit s oním snižujícím opovržením jako dříve, což ovšem neušlo pozornosti ostatních.

Tím osmělena, také Jitka odvážila se opět jako dříve navštěvovati pravidelně každou sobotu Svatou Horu, aby se tam setkala s Rafaelem.

Poutnický ruch kolem svatyně ani nyní neumdlával. Ba stoupal ještě každým dnem. Od prvních jitrních úsvitů, kdy se zemdleným poutníkům objevila v dálce a v ranních mlhách Svatá Hora, život kolem

kláštera vřel až do úplného soumraku, ba někdy až do noci. Statisíce prostých a pokorných srdcem spěchalo k stříbrnému oltáři, aby božské Panně věnovalo den nebo dva a vyprosilo si zázračnou její ochranu.

Také Rafael Harvat často sem docházel, aby přinesl vlídné Orodovnici oběť svých tužeb a prosil ji za splnění snů, neboť ani on neztratil dosud víry v nejvyšší dobrotu.

I Jitka konečně sem přišla jako dlouhým utrpením vytoužená milost nebes.

Rafael poznal ji už zdaleka mezi tisíci poutníků, tak, jako by kolem její hlavy kroužila svatozář světice. Po požehnání odváděl si ji pak, sotva se dotýkáje její ruky, dolů do Mixova sadu, kde voněly plané růže a kde bylo možno vždy najít skryté místo, v němž nikdo nerušil jejich horoucích hovorů.

Klikatou pěšinou, na níž svítily slídové krystalky a zapomenutá zrna leštěncová leskla se jako umírající světlušky, Jitka s Rafaelem sešli do březového lesíka, střeženého drobnými skupinami jehličnatých stromů, a usedli tu na mírný násep, který je bezpečně chránil před zraky zvědavců.

Ruch poutního života i sem však zatékal širokou, zvučící vlnou.

Svatá Hora stále byla přeplněna poutníky, neboť denně přicházela četná procesí pokloniti se zázračné sošce. Tu drobná, z nějakých zapadlých dědin pošumavských, tu opět slavnostní s družičkami, našňořenými sochami, s kněžími a s hudbou.

Zpěv, kotle a zvony vytrvale hlásaly do kraje, že mariánský kult dosud vítězně vztyčuje nové a nové korouhve stále přibývajících ctitelů.

Kamkoli se zrak zatoulal, všude bylo živo a veselo. Pod lipou rozbili vábivé stánky se špinavým salátem, s pochybnými uzenkami, ošklivým ovocem, s nekonečnými jaternicemi a s barvenou limonádou různí malí kramáři, jimž eldorádo pevně stavěných krámků v uličkách proti průčelí basiliky zůstalo nedostižným ideálem.

Počítali též jen na chudší poutníky, neboť vše proud zámožnějších návštěvníků vléval bystrou silou k výkladům na prostranství před klášterem, kde se na účet blahoslavené Panny kramařilo s jejími obrazy a soškami právě tak vypočítavě jako v četných výcepech s nejrůznějšími osvěženými.

Zde v souladu i v neshodě, jak právě byl odbyt rozmanitých lákadel, skrytých v útrobach stánků, bylo k dostání vše: obrázky s krajkovým lemováním i s perleťovým leskem, soukenné amulety, sošky svatých, světic, Jezulátek a věrných kopií mariánské sochy v basilice, dětské hračky, rozmanité prstýnky od skutečně zlatých, báječně levných, vyzdobených „pravými“ drahokamy, až k olovňáčkům, jichž byl za troník celý svazeček.

Největšímu odbytu se však těšily voskové oběti, neboť každý z poutníků měl nějakou bolest.

Družíčky kupovaly žlutá, hořící srdce a tajně je přinášely na obětní stůl před císařským oltářem, mladé hospodyně malou podobu dětátek, po nichž

toužily; hospodáři obětovali ovci a domácí skot, staré babičky pak nohy, ruce a oči, podle toho, co jim právě nesloužilo.

Obětovat, to bylo první starostí všech poutníků. Potom teprve zasedli k některému stolu, na němž pyramidy nudlí a pěkně pečených hus, nebo veselé hrnečky lákavé kávy a talíře mastné dršťkové polévky sváděly umdlené poutníky k odpočinku a k občerstvení.

Všude bylo jich již plno a přece se sem stále ještě slévaly další a další proudy a tlačily se do nevelké svatyně, toho roku právě vyzdobené novou krásnou úpravou české umělecké práce.

Zvláště pak za pobožnosti bývalo tu téměř o život. Ze zastřené, nevhodně položené choru zněly buď přidušené a nesrozumitelné zpěvy, nebo od oltáře, z jehož nádhery usmívala se na lid neuměle zrobená milostná soška, zvonil pověstný, stříbrně prostý a dojmavý „Zdravas!“, zpívaný hochy ministranty a doprovázený na varhany neúnavným ředitelem Forstem.

Z klidných hloubek tklivá melodie stoupala jako oblačný dým kaditelic vždy výše a výše, až se v důvěřivém oslovení Matky boží rozechvěla plnou vroucností, aby se pak znovu snesla se zázračných výšin k prachu země, jako nehodná žiti déle na stupních zlatého trůnu Matky Vykupitelovy. A když rozjímal Tajemství mystického lůna Mariina, v němž Duchem počat požehnaný plod života jejího — Ježíš, kněz, zpěváci i lid v chrámu padli na tvář v tajemném úža-

su nad největší záhadou Písma. A tehdy zpěv hochů nesl se dvojnásob pochmurně prostorem svatyně jako dech Archanděla, střežícího věčný zázrak neposkvrněného početí...

„Bud' nám milostiva a oroduj za nás, Panenko Maria!“ odpovídaly mu modlíci se sbory.

A když chory dozněly, obyčejně opět tři, čtyři předzpěváci počali některou ze starých mariánských písní, jež celý kostel po nich opakoval v mohutném hymnu; a bylo věru zajímavě poslouchati tyto nábožné zpěvy, zpracované často i na melodii národních písní. Až do večera trvaly tyto improvizované lidové slavnosti, ale ani pak poutní život ve svatyni a kolem ní neutuchával. Konaly se křížové pouti a pochodňové průvody s bengálským osvětlením, jež si zvláště bavorská procesí oblíbila, a to mnohdy za tak obrovského návalu poutníků, že bylo často nutno klášter i v noci nechat otevřený a v ambitech dovoliti přenocovati těm, kdož zůstali bez přístřeší.

Tehdy výjimečně také velicí psi, jimž jindy za tmy svěřována ochrana svatostánku, odpočívali po kojně na klášterním dvoře.

Tak v neustále čilém žilobití nacházely se Svata Hora i okolí — — — — —

Nebylo jinak ani v onen den, kdy se Jitka s Raffaelem opět sešli za basilikou v růžovém a březovém sadě. Až k nim do odlehlých míst zalétal ohlas vzdálených slavností, ale oni dnes neslyšeli, nechá-

pali, co se kolem nich děje. Po dlouhé době setkali se opět v poměrech úspěšně změněných, které podmínily příznivý obrat v chování se naddůlního vůči mladému muži. A nad tuto skutečnost nic důležitějšího nebylo pro ně v této chvíli.

Když Jitka vyprávěla Rafaelovi o proměně v povaze otcově, šťastný Harvat neudržel se již a horoucně ji objal.

„Konečně!“ zajásal a jeho duše blaženě okrála malým tím vítězstvím, jehož dosáhli po dlouhých a velkých bojích.

Vždyť dnešek jistěže znamenal pro ně nové období jejich života. Věřili aspoň vždy v tento okamžik a tato víra jich také nezklamala. Blažení a plni důvěřivého očekávání v budoucnost vraceli se konečně domů po ní stezkou, plnou sedmikrás a zlatých mochen, pozvolna sbíhající k nové městské čtvrti, teprve zvolna vznikající, když tu nová příhoda utvrdila je v jejich důvěře. Skoro těsně před starým domkem setkali se s naddůlním, který šel právě prohlédnouti novostavbu. Leknutí bylo vzájemné, ale jen na okamžik, neboť když Jitka přistoupila k otci, aby ho doprovodila — usmál se a pokynul, aby zůstala. Poté se rychle vzdálil.

Hleděli za ním udiveně, jako začarování Naddůlní však zmizel jejich zrakům dříve, nežli se vzpomatovali z radostného údivu. — —

Matouš zůstal v Praze až do úplného uzdravení Marynina. Trvalo však skoro čtrnáct dnů, než mohla povstat a choditi aspoň po pokoji. Potom pobyli ještě týden v Praze, těšíce se krásným dnům přírody i duší, načež se teprve schystali k odjezdu.

Jako znovuzrození si nyní připadali, jako oblečení v nová bílá roucha, opravňující je opět obětovati na oltářích opuštěné lásky. Minulost navždy byla pohřbena se všemi zhaslými zásvity štěstí prvých setkání i s krvavou gloriolou bolestných zklamání a přestálých běd.

Jen jediná živá vzpomínka ještě zůstávala: Rafael! Ale Matouš s Marynou byli přesvědčeni, že právě on to byl, jenž velikou láskou překlenul jícny a propasti, které je dosud dělily. A proto ruku v ruce spěchali mu vstříc, aby ho obejmuli a přitiskli jej na blažená srdce.

Kolem nich proudil nyní nový život, jenž jim dodával odvahy znovu v něj věřit. Život, který chtěl zapomenouti, že kdysi soudil oba a jenž znovu je vítal, starce skorem věkem a přece mladé srdcem, obrozené novým usmiřujícím setkáním.

Harvatovi cítili také všude jeho přítomnost v nitrech, v důvěrných chvílích podvečerních rozhovorů, při každé myšlence i při každém společném kroku.

Což divu, že se v této blahé pohodě Maryna rychle zotavovala!

Její rány se již zbojily a jen nehluboké, jemné jízvy zůstaly po nich mezi vráskami na čele.

A Matouš?

Sám dávno zapomněl, co vytrpěl, a na pobyt ve Svatém Rochu vzpomínal jen jako na velikou epizodu svého života. Pochopoval, že bylo prostě třeba tohoto oddálení, aby se vina zmenšila. Že bylo nutno, aby sestoupil po svahu života do údolí utrpení a muk; aby se naplnilo, co bylo předurčeno osudem: msta i pokání za dávný hřích.

A když se konečně určené dny přiblížily, zapestřil se opuštěný svah znovu radostnou zelení. Obloha se usmála. Hvězdy vyšly. Prameny zazpívaly.

Nebe i země byly smířeny.

A dech společné oběti jako bílý oblak nesl se vzhůru k nebesům a ruce Matoušovy a Mariny se opět našly, znovu a navždy... Scházel již jen den, kdy se společně vrátí do rodného kraje smíření a znovu šťastni. A také tato toužená chvíle se rychle blížila.

Matouš byl ve stálém listovním spojení s nadělníkem Kalinou. Od něho zvěděl všechny neznámé mu dosud podrobnosti i běh událostí přítomných.

Se zájmem sledoval též organizační snahy jednotlivých dělnických stran. Viděl ostřeji, poněvadž stál opodál zápasu, tříšticího zbytečně drahé síly. Ze své pouti přinesl si mnoho zkušeností, jichž se mohlo jedenkrát vhodně využítkovati.

Uznával také, že v trudných dobách, které pro havíře nastávaly při stálém klesání stříbra, řádná organizace dělnická, snad i pod ochranou Unie horníků rakouských, (jež však musela by zaručiti členům veškerou svobodu národnostní individuality), byla jedinou možnou zbraní proti všelikým utlačovacím spekulacím. Ale nikoli organizace jednotlivých stran ať politicky nebo nábožensky rozlišovaných, neb dvě strany, mladých a starých, nýbrž organizace celku, soustřeďující jak společnou práci, tak společný kapitál, nutný, aby později zaručena byla též společná účast na zisku, neboť ideál budoucnosti tkvěl právě v tomto přirozeném vyrovnání, kdy nebude zaměstnavatelů ani podaných, nýbrž pouze společná práce všech se ziskem rovnoprávným.

To však zdálo se předákům jednotlivých stran problémem příliš širokým, než aby se o jeho rozluštění pokusili již nyní. Bylo ovšem nepoměrně pohodlnější, a jak se na prvý pohled zdálo i obezřetnější počítati nejprve s organizací vnitřní u jednotlivých odborů a pak teprve přikročiti k spasné práci všeobecné. Ale tu se opět přehlíželo, že zástupci dělníků nepřestali nikdy hleděti na ostatní jako na odpůrce, ať politické nebo náboženské, a že na opravdové zájmy hornictva pro zápasy podobného osobního rázu bylo při tom úplně zapomínáno.

Matouš Harvat často se zmínil v dopise Kalinovi o těchto neblahých důsledcích nesvornosti a ten, aniž udal pramen, svěřil se opět Ludvíkovi, s nímž byl

již dávno smířen, jemuž však přece zamlčoval dosud návrat Harvatův.

A tak Ludvík, který sám snil o smíru a a o jednotnosti, ať již pod jmény jakékoli organizace, stal se prvním učedníkem Matoušovým. Jeho vliv v stejně vyspělých vrstvách soudruhů stával se stále silnějším a důraznějším a jeho mladá odvaha počala zvolna nabývat převahy i u těch, kterým byl dosud lety vzdálen. K jeho vyzvání sešli se také zástupcové všech dělnických stran k prvé větší, společné poradě, jež měla průběh dosti bouřlivý. Počátek rokování hrozil, že nedojde asi dokonce vůbec k nějakému dohodnutí, neboť protivy požadavků jednotlivých stran zdály se býti přímo neodstranitelné.

Hned po úvodních slovech Ludvíkových, nabádajících k společné práci na základě ústupků jednotlivců, podmiňujících prospěch všeobecný, strhla se prvá bouře odporu. Kalina nedal se však zastrašiti ani hlučící masou dělnictva. Pokračoval klidně v řeči v správném předpokladu, že její důstojnost bude sama působiti smířlivým olejem na rozkypěné vlny nespokojených niter. A nemýlil se. Hluk zřejmě ustával. Odpor zvolna umdlával, až ztichl docela.

Jasně a kovově zněl již za úplného ticha řečníkův hlas, když věštecký prorokoval vítězství svorných slovy:

„Chceme-li utvořiti nový svět, musíme odstraniti všechna svědectví staré nadvlády. Necht' zmizí rozdíl společenských tříd, padnou hradby náboženských roz-

porů a volná prostranství stanou se společným majetkem těch, kdož v bratrské práci pro blaho všeobecné nacházejí nejkrásnější životní cíl.

Zahyne starý bůh a nové božství rovnosti a lásky všech ke všem rozeseje požehnání pracujícím paším, zemi spřátelé s úsilím poctivého dělníka i matkám, kojícím šťastně dědice šťastných dob. Hleděli jsme dosud v dálky v klamně důvěře, že v nich vzejítí má nové slunce. Ne však odtamtud, ale z vašich srdcí, bratři, vzlétnouti musí jedenkrátě skvělá zář našeho znovuvzkříšení! A já již dnes vděčně vítám vroucí předtuchu slavného východu, neboť zřím, jak z vašich očí svítí ke mně nadšeným podravem jasné paprsky vítězného onoho jitra, jemuž i já provolávám upřímné „Zdař Bůh!“ —

Když domluvil, vzrušení neobyčejné zmocnilo se všech. Mnozí se objímali a líbali. Všechny tváře se vyjasnily... A ještě v témže okamžiku smírné nálady, počato bylo s prací, jež se již sama postarala, aby minulé příkré rozdíly zmizely a vyhladily se nadobro.

Když se o tomto pokuse Ludvíkově Matouš Harvat dozvěděl z Kalinových listů, div nezajásal.

Ano, právě tak si představoval počátky. Nejprve připravití půdu, srovnati vrch a vyrovnati dol, a potom zasévat s pevnou nadějí v brzkou žeň.

Poznával též, že je čas, aby se vrátil a přispěl zkušenostmi nadšeným pracovníkům a nerozhodoval se proto dlouho.

Maryna byla již úplně zdráva. Vrátil se tedy oba do rodného kraje, aby tam složili unavené kosti.

Bez meškání oznámil rozhodnutí Antonínovi, právě vysvěcenému na kněze, načež chystal vše k odjezdu.

Byl teplý, zlatý den, když vyjížděli z Prahy.

Slunce prodíralo se listím i ovocem stromů a teplé jeho proudy zjiskřily vzduch ve vagoně a přivolávali snění a vzpomínky.

Opravdu také Maryna a Matouš skoro ani nehovořili. Ale přes to jejich úvahy, třeba různými cestami se beroucí, byly přece jako dvě řeky napájené z jednoho zřídla...

Zatím, co se Marynin zrak toulal krajem, oči Matoušovy přivřely se tíhou nejistoty příštích událostí. Jeho myšlenky točily se při tom v závratné rychlosti zejména kolem jediného jména:

„Rafael!“

A Matouš marně se snažil vylomiti se z hradeb vzpomínek, které se kolem něho i v něm kupily tak hustě. Podlehł konečně slastné jejich trýzni a nechal je již po libosti mluvíti k srdci neslyšným hovorem.

Vlak hučel a prchal zatím krajem, roztaveným letním žářem. S každým jeho úderem do pražců přibývalo též vzpomínek důlního.

Znovu, po tisícáté, vybavil se mu v mysli plavý obraz Rafaelův a jeho mírné oči, dědictví to po matce, znovu zahleděly se na Matouše nesměle, a přece s nekonečnou láskou.

Otevřel zrak, ale zachytil pouze vroucí pohled Marynin. Byly to však tytéž oči, které na něho hleděly z pobledlé její tváře, jako z jeho snu.

Spustil tedy opět víčka, ale obraz se znovu vynořil z ročeřené paměti a Harvat s nevysvětlitelným pocitem údivu i děsu cítil, že příliš miluje ty dvojí a přece opět jediné oči, jež zahlédl ve vzpomínkách a současně před sebou, ve skutečnosti.

Kdesi daleko v jeho životě probudila se po prvé ta láska. Dávno! Dávno! Myslí, že umřela v dobách jeho bloudění. Ale dnes přišla znovu k němu, a Matouš nedovedl jí nepřijmouti.

Pochopil, že se cit lásky podobá polibku. Na tváři zaschne, ale z duše nevymizí!...

A vlak hučel a prchal roztaveným krajem.

Stanice rychle mýjely jako krátké odpočinky pro ocelové údy lokomotivy. Stroj oddechl si na nich, místy i občerstvil žhavé hrdlo a znovu se pak rozběhl po lesklých kolejích, jež se zdály býti bez začátku a bez konce.

Plochy zelených luk, tak rovných, jako hladina, probrázděné jen zavodňujícími koryty, střídaly se s nevysokými pohořími a se stráněmi zalistnatělými mladými duby. Ještě výše zelenaly se zamyšlené lesy pohádkovými hloubkami, z nichž si samotáři tak rádi odnášeli lék úlevy a uklidnění do svých nevlídných domovů.

Jejich lem, nepřetržitě ohraničující obzor, protržen byl daleko za Prahou pásmem skal, hrozcících

každou chvíli zasypati všechny, kdož se pod nimi ubírali.

A vlak stále hučel a stále prchal...

Konečně vjeli do známé krajiny. Štíhlé olše hlídaly tu malou řeku; mlýny a pily, rozkošně položené podél lesních cest, vítaly je veselým klapotem. Čím dále pak špli, tím se jasněji upamatovali na každou podrobnost.

Nyní projížděli právě zázračným údolím, kde se zjevovala Panenka Maria a z něhož bylo již jen krok a skok tam, odkud jim hlubošský kostelík kynul štíhlou věží vstříc. Tu pak již i Svatou Horu spatřili celou pozlacenou sklánějícím se sluncem, i panoramu dýmajících šachet.

Hned poté vlak zachřestil na železném mostě a po levé straně se objevila rodná ves Hálové.

Celou ji vteřinou proletěli. Zdálo se, že se za leta, co jí neviděli, ani valně nezměnila. Pouze poslední chaty vypadaly ještě schýlenější než dříve.

V dědině bylo veselo. Sváželi obilí a ukládali do hůrek. Těsně pod mostem stálo štíhlé, temnovlasé děvče s plavým milencem; Maryna mimoděk si vzpomněla na dobrou vílu z dušnického záměčku a dávné sny jejího mládí proletěly při tom znovu její hlavou v plné kráse probuzených vzpomínek.

A vlak stále hučel a stále prchal aby se však již po chvíli velkým obloukem rozběhl přímo k městu, hovičímu si v údolí pod ochranou Svaté Hory.

Posléze lokomotiva pronikavě hvízdla, minula ještě Kolaříkovu provazárnu a k ní přilehlou vilu Du-hový Dům, načež vjela do příbramského nádraží.

Bylo téměř liduprázdné. Matouš s Marynou vystoupili tady z vlaku a nikým známým nepozorováni, vyšli rychle z nádraží.

Právě do plných žní padlo ukončení stavby Kalinových.

Pohoda byla přímo královská. Příroda se stokrát denně převlékala do nádherných plášťů. Od okamžiku, kdy se Svátá Hora halila do něžně oranžového oblaku, který předcházela východu slunce, až do večerů vlahých a klidných, v nichž tisíce hvězd bloudilo neznatelně oblohou, líbalo se a splývalo jako rozvášnění milenci, měnila stále vzezření i nálady.

Země byla plna vzdechů, neboť smyslně žhavá láska slavila v tomto horkém oparu letních nocí steré vášnivé orgie, v nichž se vše oplodňovalo: - vlna s vlnou, troucí se oblaky, rostliny se stvoily vzájemně propletenými, ptáci, zápasící o přízeň mladé samičky, kosmatí faunové s uštvanými nymfami i toužící milenci, rozdráždění sladkými doteky hořících těl. A když v konec i noc pevně přitiskla zemi na brunátná prsa, země stala se jediným oltářem, na němž se vše obětovalo bohům věčně živé lásky.

A denně mizely zlaté klasy se stříbrem napudrovanými hlavami v drobných hloučcích se žitnišť, jako rokokové zamilované páry, potají odcházející ze šumného karnevalu do opuštěného sadu, střeženého pouze plným měsícem.

Modrolesklé srpy zvonily v rytmus sborů dovádivých ženů. Všude se zpívalo v tento požehnaný čas žní. Veselé písně odpočívajících sekáčů, břitké

jako hudba cvrčků, vystřídala často teskná a táhlá melodie plná vzpomínek, plná vůně samoty a důvěřivých modliteb, přednášená ženami.

Kdo mohl, spěchal do přírody, aby zachytil aspoň krůpěj hořícího zlata, jímž přetékal její nevyčerpatelný pohár.

Zvláště staří horníci, kteří již dávno odevzdali dolům všechny síly, vycházeli rádi v tu dobu společně do polí, aby pod širou oblohou vzpomenu-li prastarých zpěvů hornických, které znaly ještě jejich mládí, sílu i šed'...

Když pak se vraceli, jejich plaví vnuci běželi jim vždy daleko naproti a skákali kolem nich, až je často k slzám rozesmáli.

Považovali proto všichni za dobré znamení osudu, že právě v této šťastné době skončena byla i stavba domků Kalinových.

S červenou střechou a žlutými, lesklými stěnami podobal se domeček opravdu malému zámku, který jen čekal na příchod panstva. A to věru nedalo na sebe dlouho čekati. Hned na svatou Annu určena byla dojemná ta domácí slavnost a již od předešlého dne hlavní síň nového domku upravována, zavoněna lesní chvojí a připravena k svátečnímu obědu.

Všichni byli také veselí, naddůlní pak rozjařen, jak snad nikdy před tím. Jen Jitka zůstávala dosud zamlklá. Vzpomínala na Rafaela, který všude ji scházel a po němž neustále toužila.

Otec však i na ni pamatoval. Když v podvečer slavnostního dne vstoupila do jídelny, aby spočítala stolovníky, naddůlní přistoupil k ní a na oko lhostejně prohodil:

„Nezapomeň, Jitko, že budeme mít zítra také hosty!“

„Hosty, otče? Myslíš snad Antonína? Počítala jsem již na bratra. Přijede přece dnes večer?“

Kalina utkvěl na ní dlouhým, zkoumavým pohledem.

Jak byla krásná! Nikdy si ji dosud nevšiml tak pozorně jako dnes. A jak jí slušel jednoduše upjatý šat i rudý květ, koketně hozený do bohatých vlasů!

Dosud však tázavě hleděla na otce. Naddůlní, pozoruje její rozkošné rozpaky, zúmyslně ještě chvíli váhal, ale potom pronesl s úsměvem:

„Což ti Ludvík nesdělil, že pozval na zítřek k nám také — Rafaela a paní Pavlíkovou?“

Jitce vstoupily slzy do očí. Byl to jediný projev náhlé, veliké radosti, který ji uchvátil. Teprve poté přistoupila k otci, aby mu políbila ruku. Ale naddůlní, sám pohnut, lehce ji k sobě přitiskl. Ukázal pak na svoji ženu, která právě vcházela s Ludvíkem a Antonínem, jenž neočekávaně přijel již odpoledním vlakem, načež měkce pronesl:

„Těm se poděkuj! Já nic... nic...“ a odešel, aby neviděli jeho pohnutí. — —

Nesmírná radost zažehla nitro mladé dívky. To, o čem se sotva odvážila sníti, stalo se neočekávaně skutkem.

Blažena, vrhla se do matčina náručí a tiskla ve vděčném pohnutí ruce bratrů.

Usmívali se na ni, šťastni její radostí a celou zpáteční cestu, poslední do starého domku, nehovořili o ničem jiném, než o přemilém otcově rozhodnutí.

A tak slunné jitro toužebně očekávaného dne zastihlo všechny dosud rozradostněné.

Jen naddůlní ještě spal. Odešli tedy do kostela, ale i po jejich návratu otec ještě odpočíval a nikdo se neodvážil probudit ho.

Konečně se však přece vybral ze snů, hubuje žertem na všechny, že by ho nechali zaspátí soudný den.

V malé chvíli byli všichni oblečeni. Rozloučili se pak krátce se starým obydlím, naddůlní pokřičoval se ještě, načež vybídl své milé k odchodu.

Jitro bylo překrásné. Slunce hrálo, ale paprsky nebyly palčivé, neboť lehký vítr příjemně osvěžoval vzduch.

Harvatovi sešli obvyklou cestou kolem Nebeských a přiblížili se k domku.

Byli již jen několik kroků vzdáleni, když vítr zanesl sem od Hor slavnostní melodii, zpívanou mužskými hrdly. Všichni znali prastarou tu píseň havířskou, kterou poslední městští písmáci za vedení oblíbeného ředitele kůru Fidlerera zpívali při rorátech z příbramského kaucionálu, plného černých čtverečků not a ohnivých iniciálek, a považovali proto její pozdrav za dobrou předzvěst do budoucna.

A jak melodie stoupala a klesala. mimovolně upa-

matovali se všichni též na jednoduchá, prostá slova
prvních slok:

„Všemohoucí věčný králi,
Tvé statky všecken svět chválí,
Který svému lidu činíš
A ještě činiti míníš.
Prospěch dáváš, požehnááš
Těm, které co cítěle znáš.

Zemí svým slovem založil,
Veliké bohatství složil
V stěevách jejích jako v matce,
Potěšení lidské práce:
Couky divné, rozmrstklivé
Klufty, v nich rudy stříbrné.

Po těch věcech, co po květu,
Poznávají lidé, že tu
V těch místech daleko není
Hojné božské Požehnání.
Dělat mohou s chutí mnohou
S pomocí Boží se zmohou.“

Když Kalinových vcházeli, píseň jako by zmlkla,
aby se po chvíli znovu ozvala ještě mutněji a ještě
výrazněji:

„Uděl rozum Úředníkům,
Faktorům i všem dělníkům,
Které mají pod svou správou
Ukazují cestu pravou:
Veď je stále k platné skále,
Kde jsou rudy malé, dále!

Jenž jsi v dařích přebohatý,
Bože, pro Své jméno Svatý,
Rač požehnat horní práce,
Neb's všech věcí hojný dárce.
Zjev poklady, ať náklady
Vynahrazují se tady.

Požehnej také šmelcovně,
Ať vydává stříbra hojně.
Učiníš to pro své jméno,
Ať jest od nás vždy chváleno,
Pomoc dávej, nepřestávej,
Neb Tys ten Otec laskavej.

Přispěj všechněm pracujícím,
V hutích stříbro šmelcujícím,
Ať šmelcují v dobrém zdraví,
Z čehož Tobě půjdou chvály.
Obohat nás, neb's Otec náš
A bohatství v svých rukou máš."

Zatím, co píseň pokračovala, naddůlní s mladým knězem osamotněli v čisté jizbě, kdežto ostatní rozběhli se po domě, aby si vše ještě jednou důkladně prohlédli a dokončili přípravy k slavnostnímu obědu. Měli si stále mnoho co povídat, neboť Antonín přinášel nové podrobnosti o setkání Matoušově s Marynou, o jejich pražském pobytu a o Harvátových plánech. Neví ovšem ještě, kde se usadí. Snad ve městě, snad v některé přilehlé obci, ale jisto je, že Matouš chce věnovati všechny síly i zkušenosti organizačním snahám.

Antonín mluvil s ním před dvěma dny naposledy v přítomnosti jeho ženy, která byla již úplně zdráva.

(Tu se mladý kněz odmlčel, neboť nechtěl prozraditi obavy před příštím shledáním Matouše a Rafaela.)

Naddůlní mlčky poslouchal. Neodával se nikdy příliš mnoho snům, které tolikráte ho zklamaly.

Na okamžik zavládlo proto v jizbě opět ticho, do něhož se jen stará píseň hovířů znovu ozvala jako modlitba za zdar vysněných plánů:

„Rač dát v dobrém posilnění,
Na zdraví proti zemdlení,
Rač popřáti zdraví, štěstí,
Jež dar Boží první jesti
Umenš' vody zlé příhody,
Zachovej ourazu, škody.

Neb bez Tvého požehnání,
Daremné usilování.
I práce zmařena bývá,
Když požehnání nebývá.
Naděl rukou obec chudou,
Ať tvé jméno chválit mohou.

Dejž z práce užitek znáti,
Rač odplatnou rudu dáti.
Ku požitku horní práce,
Požehnej horní čeládce.
Zažeň švůby, ať záhuby
Nepřekvapí lid Tvůj chudý.

Příbram milá, chvály hodná,
Nebud' pro náklady smutná;
Vrať se k tobě první sláva,
V které jsi přemile stála.
Kams to dělá? Když ses skvěla,
Když's peněz na hýle měla?“

Píseň opět odmlkala, když otec se synem byli náhle vyrušení příchodem Ludvíkovým, který prvý proběhl dům a hledal naddůlního. Vyšli tedy spolu a zanechali zamyšleného kněze o samotě.

Zdál se býti dosud nějak rozrušen a znepokojen tím, co ještě dnes čekalo na rozluštění. Přešel proto několikrát pokoj dlouhými, nejistými kroky, aby se uklidnil. Ale myšlenky znovu při tom zavířily jeho nitrem. Znovu a ještě mocněji. Několik zmatených obrazů blesklo mu hlavou. Mladý kněz sám sebe se ptal, na koho myslí. Avšak teprve po dlouhém

uvažování si odpověděl. Byl to opětně návrat Matoušův a jeho setkání s Rafaelem, jež ho znepokojovaly. Od té doby, co poznal všechny účastníky tohoto životního dramatu, tak rozdílné životem a opět si tak blízké společnou krví, nedovedl si dobře představití budoucí shodu všech. Shodu, kterou měl snad již dnešek uskutečniti.

Přešel ještě jedenkrát pokojem, načež s zastavil opět u okna. Píseň dosud zněla:

„Neníť milost odvrácená,
Ruka páně ukrácená,
Však jest Bůh přebohatý král,
Má darů víc, než jich rozdal;
Máš věriti, chce zjevití,
Štědrou ruku otevřítí.

Důvěřme se Pánu Bohu,
Toť vám připovědít mohu,
Že ještě někdy, když spíte,
Nadělí Vám Bůh, než zvíte;
Tím se těšte a nehřešte,
Jen svou hříynou věrně těžte.

Jedny druhým nezávidte,
Křivdu se činiti styďte,
Jsouc' sami bez odpornosti
V pokoře, lásce, strídmosti,
V lásce, víře, štěstí šíře,
Naleznete k rudám dvěře.

Těšte se, horní dělníci:
Šichtovní i nákladníci;
Bůh vašich rukou posilní,
Jen buďte dobrého pilní,
Nechte lání, neb zahání
Anjely od ostríhání.“

Antonín neznal této hornické písně, od nepaměti zpívané a marně se snažil zapamatovati si její melodii, jež ho na okamžik cele zaujala.

A píseň sama, jako by toužila usnadnit mu to, ještě naposledy zazněla v mohutném závěru:

„Pane Bože z vysokosti,
Těmto horám s vznešenosti:
Rač požehnat Tvá pravice,
Ať zisk mají, Tebe ctíce,
Zde v minulosti v Tvé štědrosti,
Potom u věčné radosti...“

Mladému knězi se zdálo, že ozvěna opakovala poslední slova, ale nebylo tomu tak; zde se daleko široko nenašlo ozvěny. Za to se za dveřmi ozval živý rozhovor. Přiváděli hosty: Rafaela a tetu Pavlíkovou.

Naddulní dosud držel ruku uzardělého Harvata, zatím co Jitka s matkou uváděly tetu Pavlíkovou.

Byla oblečena ve sváteční hedvábný šat starého střihu, který měla ještě od svatby. Zpod hedvábného čepce vytékala mléčná řeka jejích vlasů.

Byla jako u vidění od vyznamenání, jehož se jí dostalo tímto pozváním, ale nepřipustili jejích omluv.

Nadešel právě čas k obědu.

Venku ozvaly se zvony. Všechny najednou se rozezpívaly. Svatohorské veselé, třepetavého zvuku, slavnostní příbramské a vážné, skoro smutné březohorské.

Proudy jejích bronzových modliteb splývaly v jediný mohutný vodopád tónů, který stlačuje na ko-

lena a duši otvírá modlitbám. Otevřeným oknem perlil sem ten mohutný hlahol a všechny dojímal a všechny uchvacoval.

K vybidnutí naddůlního usedli ke stolu. Příliš blažený Rafael vedle šťastné Jitky, Ludvík, rozradostněný uskutečněním svého snu, vedle zamyšleného Antonína.

Přípitky na šťastnou budoucnost těch, již budou pod novým krytem přebývat, vesele se proplétaly s rozjařeným hovorem. I mladý Harvat se konečně rozpovídal.

Po obědě, který se protáhl až do odpoledních hodin, cítili všichni sladké zemdlení, příliš vábivé, než aby mu mohli odolati.

Jen Jitka s Rafaelem vyšli do polí k Březovým Horám. Oba si přáli býti chvíli sami se svým štěstím. Vedli se za ruce jako děti, kterým bylo po dlouhé době odloučení dovoleno opět hráti si spolu. Nebyla to však již dětská hra, nýbrž sám život, který je dnes vítal k sobě na věky zasnoubené.

Pochopovali výsostnost chvíle a snažili se býti vážnými; ale jejich srdce byla příliš radostí přeplněna, než aby toho dovedli. Všichni skřivani vyletěli do modra, ale oni neslyšeli jejich perlivého nadšení. Jejich touha byla silnější vůle a tak klesli si do náručí uprostřed volné přírody, jako nejkrásnější žen tohoto blaženého leta.

Země zdála se jim velikým oltářem, na němž obětovali svoji lásku jako nejvyšší a nejčistší žertvu.

Lesy hučely chorály varhan a slunce dštilo na jejich hlavy zlaté požehnání. Smír srdcí i přírody byl úplný

Teprve za prvního soumraku vraceli se zvolna, podpírajíce jeden druhého a šeptajíce si sladké, blouznivé věty bez smyslu a bez souvislosti.

Slunce sklánělo se v oranžové záplavě. Vše bylo zlaté: stromy, lidé, ptáci, budovy, strniště i rybníky. A jak vítr zavanul, zavlnila se ta plavá zátopa jako ohromné třpytivé jezero.

Bílé, malé mraky pluly pozlaceným kalichem oblohy jako archandělé nesoucí palmy míru.

Postupem hodin světlu přibývalo na sytosti; když pak docházeli, obloha změnila se v zlatově nachovou a celý kraj zatopila přívalem něžné rusé záře.

Vešli posléze do domku, ale zde očekávalo Rafaela nové radostné překvapení.

V hlavní síni po boku naddůlního Kaliny seděli noví hosté. Když mladý havíř vstoupil a pohleděl na příchozí, zachvěl se mocně.

„Maminko!“ vykřikl pak pronikavě a padl do náručí Maryně, spěchající mu vstříc.

Byl by jistě klesl před ní na kolena, ale ona ho zadržela a přitiskla pevně na svá nadra...

Pak, když se trochu vzpamatoval z překvapení a jeho zrak se setkal také s Matoušovým, poznal okamžitě Harvata. Vteřinu ještě jako by v něm bojovala nerozhodnost.

Ale poté přistoupil k Matoušovi, políbil mu ruku a vyzvlykal rozechvěně: „Otče!“

Více nemohl říci; nesmírné pohnutí zadržlo mu hlas. Nebylo však toho také potřebí, neboť Matouš objal ho pevně a vroucně políbil. Po prvé v životě — — — —

Rafaelův sen byl vyplněn.

Smír, po němž toužil tak vroucně, stal se skutekem. Nebyly tedy marny oběti, jež podstoupili, neboť — hle, nyní stáli zde všichni v růžovém slunci, smíření utrpením a prací, která je znovu sblížila.

Temnoty, jimž posvětili životy, soudily Matouše i Rafaela a oni čestně obstáli před výrokem skal.

Nadešel proto nyní čas, aby se dosyta radovali z jasu, který v plné kráse rozepínal nad nimi světelné perutě.

V šťastnou budoucnost vedla je předtucha vítězství!

Velká, svatá vidina práce, téže Práce, která smiřuje a posiluje, vznášela se nad jejich svazkem, utvrzeným tolika a tak těžkými zkouškami, a žehnala jim...

Zdař Bůh!

Quido Maria Vyskočil.

Stať † K. Rožka k I. vydání *Stříbrného města*.

Po dosavadním zvyku informovati čtenáře o životě i díle autora, jehož práci právě uvádíme, připojujeme i k přítomné knize krátkou studii, týkající se spisovatele „Stříbrného města“, díla to za dobu prvních desíti let jeho tvorby rozhodně nejtypičtějšího a nepochybně i umělecky nejvyzralejšího.

Quido Maria Vyskočil narodil se dne 18. října r. 1881 v Příbrami, kde byl jeho otec profesorem na tamním reálném a vyšším gymnasiu. Po bezstarostném mládí, ztráveném z valné části u děda V. Belšana v Líšné u Zbiroha, vychodil Q. M. Vyskočil nižší i vyšší střední školy v Příbrami, jež svým výjimečným u nás prostředím přirozeně záhy musila působit na jeho mladou duši, snivou i podnikavou zároveň.

Není proto bez zajímavosti vyslechnouti upřímnou zповěď samého autora, týkající se právě této důležité složky, mající nemalý vliv na utváření veškerých životních jeho cílů, na ustavení jeho povahy i na jeho literární směr. —

„Pestrý, mystikou nadechnutý život Svaté Hory,“ praví autor ve své „autobiografii“, „a temné, nebezpečné a pověr plné ovzduší březohorských šachet — toto stálé křížení světla s tmou, oblačna s hmotností, snu s realností, již záhy, v letech mých příbramských gymnasiálních stu-

dií, mělo značný vliv na tvářnost mé povahy. Jako hoch fáral jsem již a získal mezi havíři hojně přátel, z nichž každý měl pro mne uschováno nějaké to dobrodružství o permonících, bludných světlech neb o skalním králi. Jako hoch byl jsem svědkem veliké důlní katastrofy r. 1892. — Od té doby, pamatuji se velmi dobře, zcizil jsem se nějak šachtám. Kvetoucí třešňový sad marianský a veliké slavnosti theoforické na Svaté Hoře nahradily mi důlní tmu novým světlem a opojily zcela smysly zlatem svých obřadů a velkolepostí jejich provádění.

Sklon k mystice vedl mne záhy k touze státi se knězem, jež horlivě mými katechety byla podporována. V gymnasijsní kapli, která byla svěřena mé ochraně, nad malými varhanami prosnil jsem tehdy sám a sám tak mnohou podvečerní hodinu.

Také Julius Zeyer, který tenkrát často do Příbrami zajížděl, svými knihami mocně posílil toto moje snažení. Ale ne na dlouho! Tuším, že v septimě dostala se mi do rukou tehdy zabavená „Kreutzerova sonata“ od hr. N. Tolstoj, jejíž četba rozvrátila mne úplně a podlomila moje přesvědčení i tak stále ještě kolísavé. Od té doby zřekl jsem se skoro nadobro formy, jež mne dosud vždy uchvacovala a počal více přihlížeti k obsahu, nitru, ideí. Svatá Hora i šachty březohorské v jiném, zcela jiném objevily se mně tu světle. Staré křížení skutečnosti a snu znovu se dostavilo, ale v obrysech značně zesílených a zbystřených. Ocitl jsem se tak

náhle v pletivu dojmů, v nichž jsem již jasně tušil obraz toho, co budou jednoukráté líčiti mé knihy. A opět byly to ony dva světy, hmotný a nezemský, ideální a všední, prostý a zkrášlený, jež mně ukazovaly cestu k cíli mých literárních snah, vzájemně vyvažující se v mých dojmech.

Kupčení s bohem, tradiční poesie kultu marianského, možnost zázraků, pestrost poutí a neotřesená víra lidu v nadpřirozenou pomoc na jedné straně, značnou protiváhu nalezly v důlním životě a v rozvoji sociálně-demokratických proudů, i s výstřelky anarchismu, spiritismu a vymírající skalní poesie.

Vlivem dojmů právě naznačených vzniklo později několik děl, jež se obsahem přimykají k Příbrami, k stříbrným tamnějším dolům a k poutnickému místu Svaté Hoře; kromě několika prací drobnějších jsou to především „Zvonice“, „Pochodně“, „Tatárek“, „Tajemná světla“ a „Stříbrné město“.

Tolik autor.

První literární pokusy Q. M. Vyskočilovy spadají tedy již do jeho studií gymnasiálních; z prací těch — až na pohádky — nevydal knižně žádné. Po vykonané maturitě a cestě po Itálii odebral se do Prahy na studia práv, ale brzy se jich vzdal a vrátil se opět do Příbrami, kde počal studovati báňskou akademii. K theorii přidružila se tu záhy i prakse, při níž mladý spisovatel dokonale poznal veškeré práce v dolech, sám se jich zúčastňuje. V tu dobu spadá také již jeho uvědomělé literární tvoření z prostředí hornického.

Ale nevlídné národnostní poměry, zaviněné zejména velkoněmecky smýšlejícími členy tamnějšího profesorského sboru a stále podezřívání z české agitace, vypudily Vyskočila z Příbrami opět do Prahy, kde vstoupil znovu na universitu a studoval filosofii, již zakončil nabytím diplomu doktorského (1909), i po tuto dobu svých studií neustále pracuje téměř ve všech oborech literárních s různým ovšem zdarem. —

Zmíníme-li se ještě o jeho cestě do Dánska r. 1909, máme v hlavních rysech celý život mladého autora do té doby před sebou.

Q. M. Vyskočil je především básník. Život dotýká se ho nejsilněji jen svými živly poetickými. Pokud se ozve v jeho díle i tvrdý a těžký úder hrubé síly životní, je vždy zvuk ten zjevně harmonicky zladěn, a tak i bolesti a krutost života v díle Vyskočilově zakrývají růžová světla jeho jasného, smírného názoru životního, v němž není pesimismu ani skepse, leda stín zasněžené sentimentality. Proto Vyskočil není realistou, ale není také romantik, za něhož ho někteří kritikové jeho prací pokládají.

Vyskočil z prvotní pestré tříště drobných prací, jimiž prokázal tu sklon k realismu, tu k idealismu, jinde k romantismu, vypracovává se již dávno k vlastní a zcela odlišné notě od stávajících směrů. A právě pro tuto snahu hledati nové a nové, byť někdy i troškotával, je zjev jeho v naší literatuře přes různé výtky osobně řevnivé a zaujaté kritiky pro určité

směry, docela sympatický, neboť podává nám, alespoň některými svými díly prosaickými („Zvonici“, „Modrými Horami“ a „Stříbrným městem“) záruku, že není ve svém vývoji ani epigonsky a pohodlně upjat na některý už uznaný směr, ani dosud hotov sám v sobě, ale přece na tolik samostatný, že lze ho s určitostí pokládati za zjev individuelní, a to je dojista přednost, pro kterou si zaslouží, aby ho naši čtenáři i v nejširších vrstvách poznali, a to zvláště jeho prací — jak jsme již svrchu řekli — nejtypičtější a umělecky nejvyzrálejší.

Sledujeme-li Q. M. Vyskočila v přítomném románě, jenž jest, mimochodem řečeno, prvním moderním harmonickým románem u nás, v kterémžto uměleckém počínu tkví také trvalý význam spisovatelův pro české písemnictví, shledáváme ho jako romanciéra bystrých postřehů života, a to nejen jeho povrchu, ale i ztajeného nitra; autor, jsa sám založen jemně lyricky, přenáší tento lahodný a poetický prvek do bezohledného a strhujícího proudu pohnutých dějů života příbramských horníků, čímž dociluje zvláštního měkkého zladění i pro akordy, jež ve skutečnosti zní buřičsky a disharmonicky.

„Stříbrným městem“ pokusil se Q. M. Vyskočil více než v kterékoli své práci zakotviti pevněji v realitě, ale i přes to výrazné prvky jeho tvorby, ať po stránce formální nebo ideové, plně se tu uplatňují. I tady jeví se jako malíř slovem, ač oproti ostatním jeho pracím mnohem prostěji a klidněji, i tady se prozrazuje jako žensky jemný poeta nálad duší i kra-

jin; a pokud jde o vyličení starých, dnes odumírajících hornických pověstí, objevuje se zde Quido Maria Vyskočil jako pohádkář poetisujícího výrazu; názorem své pantheistické intonace nejbliže stojí tu „Zvonici“ a „Modrým Horám“.

K. Rožek.

OBSAH:

Svah	23
Mstitel	63
Uvolněné prameny	145
Domeček	211

